

A
SCI-FI

ASIMOV

ÉN, A ROBOT

Isaac Asimov
ÉN, A ROBOT
([Tartalom](#))

A robotika három törvénye

- 1.** A robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben vagy tétlenül túrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.
- 2.** A robot engedelmeskedni tartozik az emberi lények utasításainak, kivéve, ha ezek az utasítások az első törvény előírásaiba ütköznének.
- 3.** A robot tartozik saját védelméről gondoskodni, amennyiben ez nem ütközik az első és második törvény előírásaiba.

A robotika kézikönyve,
56. kiadás, 2058

Bevezetés

Elégedetlenül lapozgattam jegyzeteimet. Három napot töltöttem az Amerikai Robot és Gépember Rt.-nál, de ezért a pénzért akár odahaza csücsülve az Enciklopédia telluricát is böngészhettem volna.

Susan Calvin, ez állt a feljegyzésekben, 1982-ben született, tehát most hetvenöt esztendő. Ez köztudomású. És ezzel illő összhangban maga az Amerikai Robot is hetvenöt esztendő, mert Lazurence

Robertson Calvin doktor születésének évében jegyeztette be a céget, amely azután az emberi történelem legkülönösebb óriásvállalatává fejlődött. Ez is köztudomású.

Susan Calvin húszéves korában egy speciális pszichomatematikai egyetemi szemináriumot hallgatott. Itt mutatta be dr. Alfred Lanning, az Amerikai Robot tudományos munkatársa az első nemcsak járni, de beszélni is tudó robotot. Az otromba, behemót alkotmány, amelyet a Merkúron megnyitandó bányába szántak, csak úgy búzlótt az olajtól. De beszélni tudott és értelmes volt.

Susan ki se nyitotta száját a szemináriumon, s nem vett részt a bemutatót követő szenvedélyes vitában. Zárkózott lány volt, sápadt, csúnyácska, nem szerette a környező világot, s ezért álarcszerű ábrázattal, túlbujánzó értelemmel védekezett ellene. De ahogy most figyelte az előadást, valamilyen hűvös lelkesedés borzongatta meg. 2003-ban a Columbia egyetemen szerzett diplomát, és ezt követően kibernetikai továbbképző tanfolyamon vett részt.

Mindazt, amit a huszadik század közepén a számítógépek területén értek, egyszeriben jelentéktelenné zsugorították Robertson pozitron agypályái. A mérföldes jelfogókat és fotocellákat immár kiszorította a körülbelül emberi agyvelő nagyságú, szivacsos platínidrium gömb. Susan megtanulta, hogyan kell kiszámítani a „pozitronagy” variánsainak meghatározásához szükséges

paramétereket, miképpen lehet papíron úgy megszerkeszteni egy „agyvelőt”, hogy az adott ingerek által kiváltott reakciók abszolút biztonsággal előre megállapíthatók legyenek.

2008-ban bölcsészdoktori diplomát szerzett, majd elszegődött robotpszichológusnak az Amerikai Robothoz. Susan Calvin lett az új tudományág első jelentős képviselője. Lazurence Robertson akkor még mindig a részvénytársaság elnöke volt, Alfred Lanninget pedig időközben a vállalat kutatási osztályának igazgatójává nevezték ki.

Susan Calvin ötven esztendőn keresztül figyelte, hogyan változtat irányt az emberi fejlődés – hogyan szökell egy nagyot előre.

És most nyugalomba készült vonulni, már amennyire Susan Calvin-nél nyugalomba vonulásról beszélni lehetett. De legalább azt megengedte, hogy régi irodájának ajtajára az övé helyett utódja névtábláját szögezzék fel.

Nagyjában-egészében ezt tudtam meg. Ezenkívül megszereztem a tudományos folyóiratokban közzétett cikkeinek és bejegyzett szabadalmainak mérföldes jegyzékét. Megkaptam továbbá előléptetéseinek időrendi adatait, egyszóval összeszedtem mindazt, ami a „szakmai életrajzához” tartozott.

De én többet akartam.

Mert az Interplanetáris Lapkiadó számára készülő nagy

riportomhoz többre volt szükségem. Sokkal többre.

És ezt meg is mondtam neki.

– Dr. Calvin – hízelegtem, ahogy csak tőlem telt –, az olvasók szemében ön és az Amerikai Robot összeforrtak egymással. Nyugalomba vonulása egy korszak végét jelenti, és...

– Az emberi vonatkozások érdeklik? – kérdezte mosolytalanul. Nem hinném, hogy dr. Calvin valaha is mosolyogna. Éles pillantást vetett rám, de nem volt mérges. Éreztem, ahogy tekintete szinte keresztülhasít rajtam, még a nyakszirtemen is áthatott. Tudtam, hogy teljesen átlát rajtam, átlátott ő mindenkin.

– Úgy van – feleltem.

– A robotok emberi vonatkozásai? Micsoda ellentmondás!

– Nem a robotokról van szó, dr. Calvin. Hanem az önéről.

– Ami azt illeti, engem is robotnak neveznek. Bizonyára elmondták már magának is, hogy én nem vagyok ember. Valóban mondták, de mi értelme leit volna bevallanom? Dr. Calvin fölkelt a székéből. Kis termetű, törékeny nő volt. Követtem őt az ablakhoz. Kinéztünk.

Az Amerikai Robot irodái, gyárépületei egész kis várost alkottak, mértanilag megszerkesztett várost. Innét az ablakból olyan volt, mintha egy légifelvételt nézegettünk volna.

– Amikor beléptem ide – tűnődött dr. Calvin –, egy

kicsinyke szobát kaptam az egyik épületben. Pontosan ott állt, ahol most a kazánház. – Odamutatott. – Lebontották, mielőtt még maga született. Három kollégámmal osztottam meg a szobát. Egy fél íróasztal jutott rám. Egyetlen épületben gyártottuk a robotokat. Hármat egy héten. És most nézzen itt végig.

– Ötven esztendő – buggyant ki számon a közhely – hosszú idő.

– Visszatekintve nem hosszú – helyesbítette megjegyzésemet. – Sőt egyenesen csoda, hogy milyen gyorsan elmúlik.

Visszament az íróasztalához, és leült. Arca kifejezéstelen volt, de valahogy mégis szomorú.

– Maga mennyi idős? – tudakolta.

– Harminckettő – feleltem.

– Akkor nem is emlékezhetik arra a világra, amikor még nem voltak robotok. Akkoriban az emberiség még egyedül, társtalanul nézett szembe a világegyetemmel. Most viszont vannak segítőtársai, nála erősebb, hűségesebb, hasznosabb teremtmények, akik feltétlenül odaadó hívei. Az emberiség immár nincs egyedül. Gondolt már erre valaha?

– Az igazat megvallva, nem. Szabad ezt majd idéznem a cikkemben?

– Tessék. – Majd így folytatta: – Magának a robot csak robot. Fémszerkezet. Elektromosság és pozitronok. Elme és vas! Amelyet az ember teremt, és ha a szükség úgy

kívánja, elpusztít. De sose dolgozott velük, s így nem is ismerheti őket. Tisztább, jobb fajta, mint mi.

– Szeretném, ha erről többet is mondana – noszogattam óvatosan. – Ha kifejtené véleményét a robotokról. Az Interplanetáris Lapkiadó lapjai az egész naprendszerhez eljutnak, olvasóközönségünk elvben hárommilliárd, dr. Calvin. Hadd ismerjék meg a gondolatait a robotokról.

Noszogatásom szükségtelennek bizonyult. Szavaimat ugyan nem hallotta, de gondolatai mégis a kívánt irányba indultak el.

– Mindent előre lehetett volna látni. Kezdetben, mielőtt még idejöttem, földi használatra adtunk el robotokat. Persze ezek még nem tudtak beszélni. Később mind több emberi vonást vettek fel, s ekkor felütötte fejét az ellenzék. A szakszervezetek természetesen rossz szemmel nézték, hogy a robotok konkurenciát csinálnak az emberi munkaerőnek, a különféle vallásos nézetek szószólói pedig a maguk babonáival hozakodtak elő. Nevetséges és hiábavaló volt az egész, de mégis szembe kellett nézni vele.

Zsebmagnómmal szóról szóra jegyeztem, amit mondott, csak arra próbáltam ügyelni, hogy ne vegye észre a csuklóm mozgását. Némi gyakorlattal jó felvételt tud az ember készíteni anélkül, hogy a kis szerkezetet ki kelljen vennie a zsebéből.

– Itt van például Robbie esete – kezdte dr. Calvin. – Nem ismertem őt, szétszerelték egy évvel azelőtt, hogy

beléptem a vállalathoz. Nagyon-nagyon-nagyon ósdi volt már. De találkoztam azzal a kislánnyal a múzeumban... Elhallgatott, s én hagytam. Láttam, hogy elködösül a szeme, és gondolatai visszakóborolnak a múltba. Nagy távolságot kellett megtenniük.

– Csak később hallottam a történetét, s amikor istenkáromlónak és ördögcsinálónak szidalmaznak bennünket, mindig eszembe jut. Robbie még néma robot volt, nem tudott beszélni. 1996-ban készült. Akkoriban még nem a mai specializált robotokat gyártották, s így Robbie-t nőrsznek adták el...

– Minek?

– Nőrsznek...

1.

Robbie

– Kilencvennyolc... kilencvenkilenc... száz!

Gloria elvette dundi kis karját a szeme elől, egy pillanatig mozdulatlanul állt, és fintorogva hunyorgott a napfényben. Előbb megpróbált egyszerre mind a négy égtáj felé szétkémlelni, majd néhány óvatos lépéssel eltávolodott a fától, amelynél hunyt.

Nyakát nyújtogatta, a jobb oldali bokorcsoport felé bámult, aztán még hátrább húzódott, hogy kedvezőbb szögből vizsgálhassa meg a bokor sötét rejtekeit. Körös-körül teljes csönd honolt, csupán a bogarak zümmögtek kitartóan, meg néha-néha csipogott föl egy hetyke madár, dacolva a déli

napsütéssel.

– Fogadni mernék, hogy a házban bújt el – biggyesztette ajkát Gloria –, pedig már hányszor megmondtam neki, hogy az nem ér. Kicsiny ajkait összeszorította, szigorú ráncokba vonta homlokát, és határozott lépésekkel elindult a kocsifeljáró mellett az emeletes ház felé.

Így aztán csak későn hallotta meg a háta mögött az ágak zizzenését és Robbie fémlábának félreismerhetetlen, ütemes döngését. Gloria megpenderült. Láta, amint diadalmas játszótársa előbújik rejtekéből, és teljes sebességgel vágat a fa felé.

– Várj, Robbie! – visongott kétségbeesetten Gloria. – Ez nem ér, Robbie! Nem megígérted, hogy vársz, amíg meg nem találalak? Apró lába nem tudott versenyre kelni Robbie hatalmas lépteivel.

De alig tízlépésnyire a cél előtt a robot hirtelen cammogásig lassította tempóját, s így Gloria minden erejét összeszedve, zihálva, vad futásban elrobogott mellette, és elsőnek érintette meg a fa kérgét.

Örömtől repesve fordult a hűséges Robbie-hoz, de jóságáért menten rút hálátlansággal fizetett. Csúfondárosan az orra alá dörgölte, hogy milyen gyatrán fut.

– Robbie nem tud futni! – kiáltotta olyan hangosan, ahogy csak nyolcéves tüdejétől kitelt. – Mindig legyőzöm, mindig legyőzöm! kántálta vékony hangon, ütemesen.

Robbie persze nem szavakkal válaszolt. Ehelyett futást mímelt, lépésről lépésre távolodott el Gloriától, s ezzel a kislányt is futásra kényszerítette. Az utolsó pillanatban azután megugrott előle. Gloria tehetetlenül forgolódott, kitért

karocskái legyezők módjára paskolták a levegőt.

– Robbie! – visongta. – Állj meg! – Apró fuvallatokban, zihálva buggyant ki belőle a kacagás.

Robbie erre hirtelen megfordult, fölkapta a kislányt, megpörgette a levegőben, úgyhogy Gloria egy pillanatig az egész világból csupán kék pusztaságot látott, maga alatt meg a zöld fákat, amint vágyakozva nyújtózkodnak a semmi felé. Aztán egyszerre megint lent állt a zöld fűvön, Robbie lábának támaszkodva. És keze még mindig a kemény fémujjba kapaszkodott.

Hamarosan újból lélegzethez jutott. Sikertelenül igazgatta összeborzolódtott haját, anyjára emlékeztető mozdulattal, aztán hátrapillantott, hogy nem szakadt-e el a ruhája.

Majd Robbie oldalára csapott.

– Rossz fiú vagy! Mindjárt megverlek.

Robbie összekuporodott, arcát tenyerébe temette, mire Gloria tüstént helyesbített:

– Ne félj, Robbie, nem verlek meg. Különben is most én bújok. De ne feledd el, hogy neked hosszabb lábad van, és ezért megígérted, hogy nem kezdesz el szaladni, amíg meg nem találalak.

Robbie bólintott. Feje egy kis paralelepipedon volt, legömbölyített szélekkel és sarkokkal. Rövid, hajlítható nyéllal kapcsolódott egy hasonló alakú, de jóval nagyobb paralelepipedonhoz, amely törzséül szolgált.

Most engedelmesen a fa felé fordult, csillogó szemére vékony fémhártya ereszkedett, testéből pedig állandó, zengő ketyegés hallatszott.

– De ne kukucskálj – intette őt Gloria. – És egyetlen számot

se hagyj ki. – Ezzel szaladt bújni.

Robbie megszakítás nélküli, szabályos ketyegéssel mérte a másodpercek múlását. A századiknál szemhéja fölszaladt, vörösben izzó szeme körbekémlelt, majd megpihent az egyik szikla mögül kikandikáló tarka szövetszövetdarabkán. Robbie néhány lépést tett előre, hogy meggyőződjék, valóban Gloria guggol-e a szikla mögött.

Aztán lassan elindult a rejtkehely felé, úgy irányítva lépéseit, hogy mindig a kislány és a fa között maradjon. Amikor már jól látta Glóriát, s a kislány többé nem áltathatta magát azzal, hogy rejtve van, Robbie egyik karjával rámutatott, a másikkal lábszárára csapott, úgy, hogy az nagyot csendült. Gloria morcosan előmászott a szikla mögül.

– Kukucskáltál! – rágalmazta Robbie-t. – És különben is unom már a bújócskázást. Játsszunk repülősdit.

De Robbie-nak rosszul esett az igazságtalan vád. Óvatosan leült a földre, és jelentőségteljesen megrázta fejét.

Gloria azonnal gyengéd, hízelgő hangra váltott át:

– Ugyan, Robbie, nem gondoltam komolyan, hogy kukucskáltál. Na gyere, repüljünk.

De Robbie-t nem lehetett ilyen könnyen kiengesztelni. Makacsul bámult az égre, s még határozottabban rázta a fejét.

– Kérlek Robbie, nagyon szépen kérek, játsszunk repülősdit. Gloria rózsás karjaival átölelte Robbie nyakát, és magához húzta a robotot. Aztán szeszélyesen más hangulatba csapott át.

– Ha nem jössz – mondta elhúzódva –, sírni fogok. – És máris megtette az ijesztő előkészületeket, ajka sírásra

görbült.

De a kőszívű Robbie fittyet hányt e szörnyű lehetőségnek, harmadszor is megrázta a fejét. Gloria erre kénytelen volt kijátszani utolsó aduját.

– Ha nem jössz – fenyegetőzött –, soha többet nem mesélek neked. Egyetlen mesét se mondok és kész!

Az ultimátum megtette hatását, Robbie azonnal, minden feltétel nélkül beadta a derekát. Élénken bólogatott, fémnyaka csak úgy zengett. Aztán óvatosan fölemelte a kislányt, és széles, lapos vállára ültette.

A fenyegető könnyek menten felszáradtak, Gloria boldogan sikongott. A robot fémbőre, amelyet nagy ellenállású tekercsekkel 21 Celsius fokos állandó hőmérsékleten tartottak, kellemes tapintású volt, és a kislány sarka, ahogy ütemesen dobolt Robbie mellén, csodaszép, szinte már varázslatos hangokat csalt ki belőle.

– Most repülőgép vagy, Robbie. Nagy, ezüstös repcsi. Tartsd egyenesen a karod. Szép egyenesen kell tartanod, így illik a repcsihez.

Ami cáfolhatatlan igazság volt. A robotkarok szárnyakká alakultak, elkapták a légáramlatokat – Robbie egyszeriben ezüstös repülőgép lett.

Gloria félrecsavarta a robot fejét, és jobb felé dőlt. A repülőgép éles kanyart vett. Gloria előbb berregő motorral szerelte föl a gépet, majd meg bűgő, kattogó fegyverekkel. És ekkor kalózrepülők vették üldözőbe őket, tehát a lőmestereknek is porondra kellett lépniök. A kalózrepülőgépek egymás után zuhantak alá.

– Még egyet elkaptam! – visított Gloria. – Meg még kettőt.

Gyorsabban, emberek – tette hozzá fontoskodó hangon –, fogytán a lőszer. – Rettenthetetlen bátorsággal lődözött hátrafelé, a válla fölött, míg Robbie, immár mint tompa orrú úrhajó, maximális gyorsasággal zúgott át a világúron.

Egyenesen keresztülvágott a réten, a túlsó oldalon zöldellő magas fűsávhoz. Odaérve olyan hirtelen torpant meg, hogy kipirult utasából sikoltás tört ki, s aztán lepottyantotta a kislányt a vastag, puha fűszőnyegre.

Gloria lihegett, zihált, de közbe-közbe elégedetten suttogva ismételte:

– Ez aztán pompás volt!

Robbie türelmesen kivárta, amíg a kislány lélegzethez jut, s ekkor gyengéden húzogatni kezdte az egyik hajfürtjét.

– Mit akarsz? – kérdezte Gloria. Tágra nyílt szemében színlelt csodálkozás tükröződött, ezzel azonban nem tudta becsapni behemót nőrszét. Robbie még erősebben ráncigálta a kislány hajfürtjét.

– Aha, tudom már. Meséljek, ugye? Robbie hevesen bólogatott.

– Melyik mesét akarod?

Robbie az ujjával H betűt rajzolt a levegőbe.

– Megint a Hamupipőkét? – csodálkozott a kislány. – Hisz azt már milliószor elmondtam neked. Nem unod még? Pólyásoknak való. De Robbie kitartott a H betűnél.

– Na jó! – Gloria nekikészülődött, átgondolta a mesét (azt a sok-sok apró részletet is, amelyet maga költött hozzá), aztán nekikezdett:

– Figyelsz? Hát egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy csodaszép kislány, akit Ellának hívtak. És ennek az Ellának

szörnyen gonosz mostohája volt, meg két nagyon-nagyon csúf és nagyon-nagyon gonosz mostohanővére...

Gloria épp a történet legizgalmasabb részéhez ért – a mesebeli óra éjfél utött, és minden villámgyorsan visszaváltozott eredeti szürke alakjába, Robbie pedig izgalomtól csillogó szemmel figyelt –, amikor megzavarták a mesemondásban.

– Gloria!

Éles női hang szólított, egymás után többször is. Olyan idegesen csengett, mintha a kiáltózt már nem is a türelmetlenség, hanem az aggodalom hajtaná.

– Mama hív – szontyolodott el Gloria. – Jobb volna, ha visszavinnél a házba, Robbie.

Robbie tüstént felállt, mert valahogy úgy gondolta, okosabb, ha a vonakodás legcsekélyebb jele nélkül engedelmeskedik Mrs. Westonnak. Gloria édesapja napközben ritkán tartózkodott odahaza, kivéve a vasárnapot – mint például ma. Kedves, megértő ember volt, nem úgy, mint a felesége, aki minduntalan rossz érzéseket keltett Robbie-ban. Ha meglátta, legszívesebben elbújt volna.

Mihelyt felbukkantak a magas fűcsomók rejtekéből, Mrs. Weston máris észrevette őket, és visszament a házba.

– Már rekedtre kiabáltam magam, Gloria – korholta a kislányt. Hol voltál?

– Robbie-val voltam – nyögte ki Gloria. – A Hamupipőkét meséltem neki, s nem vettem észre, hogy már ebédidő van.

– Az a baj, hogy Robbie se vette észre – mondta Mrs.

Weston. Aztán, mintha ez juttatta volna eszébe, hogy a robot is ott van, hirtelen felé fordult: – Mehetsz, Robbie. Gloriának most nincs rád szüksége. – És még könyörtelenül hozzátette: – És csak akkor gyere, ha hívlak.

Robbie már indulóban volt, de habozva megállt, amikor meghallotta, hogy Gloria a védelmére kel.

– Kérek, mama, engedd, hogy itt maradjon. Még nem fejeztem be a mesét. Megígértem, hogy elmondom neki a Hamupipőkét, és még nem jutottam el a végéig.

– Gloria!

– Becsszóra, mama, olyan csöndben lesz, hogy észre sem veszed. Leül a sarokban egy székbe, és egyetlen szót se fog szólni... jobban mondva, meg se moccan. Igaz, Robbie?

Robbie válaszképpen föl-le lóbálta tömör fejét.

– Gloria, ha nem hagyod azonnal abba, egy hétig a közelébe se engedlek Robbie-nak.

– Na jól van. – A kislány lesütötte a szemét. – De a Hamupipőke a kedvenc meséje, és nem fejeztem be. Pedig annyira szereti.

A robot szomorúan távozott. Gloria meg alig bírta visszafojtani könnyeit.

George Weston kényelembe helyezte magát. Vasárnap délutánonként szokása szerint mindig kényelembe helyezte magát. Bőséges, jó ebéddel teli bendő, kellemes, puha, ütött-kopott pamlag, amelyen végignyújtózhat az ember, a Times legfrissebb száma, papucsba bújtatott láb, fedetlen mell – van-e ennél nagyobb kényelem?!

Így azután nem is nagyon örült, amikor a felesége benyitott a szobába. Mr. Weston tízesztendei házasság után még mindig olyan érthetetlenül bolond volt, hogy szerette a feleségét. Nem vitás: mindig örült, ha vele lehetett – mégis ezek a kora vasárnap délutánok, mondhatni, szentek és sérthetetlenek voltak a szemben, s a teljes kényelemhez az is hozzátartozott, hogy két-három órát egyedül tölthetett el. Ezért aztán szemét kitaróan a Lefébre-Yoshida-féle Mars-expedíció legfrissebb híreire függesztette (ezt az expedíciót holdbeli támaszpontról szándékoztak elindítani, és nagy reményeket fűztek hozzá), és úgy tett, mintha a felesége ott se volna.

Mrs. Weston két percig türelmesen, majd újabb két percig türelmetlenül várakozott, aztán végül is megtörte a csendet:

– George! – Hmm?

– George, hallod? Letennéd, kérlek, egy percre azt az újságot? Az újság zizegve a padlóra hullt, és Weston elgyötört arcát a felesége felé fordította.

– Mi baj, szívem?

– Tudod te nagyon jól, George. Gloriáról meg arról a szörnyű masináról van szó.

– Miféle szörnyű masináról?

– Ne tettesd magad, mintha nem tudnád, miről beszélek. Arról a robotról, amelyet Gloria Robbie-nak hív. Egy percre se hagyja magára azt a kislányt.

– Miért is hagyná? Hisz az a feladata, hogy vigyázzon rá. És különben is nem szörnyű masina, hanem a legeslegtökéletesebb robot, amit csak kapni lehet. Hogy a csudába ne, hisz vagy félévi jövedelmem ráment. De

megéri, az alkalmazottaim közt se igen találok okosabbat nála.

És már nyúlt is az újságért, de a felesége fürgébb volt, elkapta előle.

– Most rám figyelj, George. Nem bízom a lányomat egy masinára, akármilyen okos is. Nincs lelke, és az ember sohase tudhatja, mi jár a fejében. Ki hallott még olyat, hogy egy gyereket egy fémszerkezet őrizetére bízzanak?

– Hát ez meg miféle új mánia? – fortyant fel Weston a homlokát ráncolva. – Már két éve van Gloria mellett, és eddig még nem láttalak aggódni miatta.

– Eleinte más szemmel néztem rá. Újdonságnak tekintettem, sok terhet levett a vállamról... amellet akkoriban ez amolyan divatos dolog volt. De most magam se tudom, hogy vagyok vele. A szomszédok...

– Mi közük ehhez a szomszédoknak? Ide figyelj. A robotok sokkal, de sokkal megbízhatóbbak, mint a hús és vér nőrszök. Robbie-t kimondottan arra a célra szerkesztették, hogy kisgyerekekre vigyázzon. Az egész gondolkodásmódját ennek megfelelően állították be. Tehát szükségképpen hűséges, kedves, csupa szeretet. Masina, amelyet ilyenek készítettek. És ezt az emberekről bizony nem mondhatod el.

– De egyszer elromolhat. Valamilyen... – Mrs. Weston nem nagyon ismerte ki magát a robotok szerkezetében. – Valamilyen kis csavar meglazul benne, az egész szörnyű szerkezet az egyik pillanatról a másikra megőrül... és... és akkor... – Mrs. Weston nem tudta rászáni magát, hogy befejezze a nyilvánvaló gondolatot.

– Ugyan, miket beszélsz! – tiltakozott Weston, de akarva, nem akarva idegesen megborzongott. – Nevetséges. Mikor Robbie-t megvásároltuk, hosszasan megtárgyaltuk a robotika első törvényét. Nagyon jól tudod, hogy a robot egyszerűen nem okozhat kárt emberi lényben. Mert ahhoz, hogy az első törvény érvénye megszűnjön, annyi sok mindennek kell elromlania a szerkezetben, hogy addigra az egész robot működésképtelenné válik. Feltevésed tehát matematikai képtelenség. Amellett évente kétszer is eljön ide az Amerikai Robot egyik mérnöke, és tetőtől talpig végigvizsgálja szegény jószágot.

Annak, hogy Robbie-val valami baj történjék, nem nagyobb a valószínűsége, mint hogy én vagy te egyik pillanatról a másikra megőrülünk. Sőt a valóságban jóval kisebb. De ettől eltekintve, hogyan akarod őt elválasztani Gloriától? Újabb hiábavaló kísérletet tett, hogy megkaparintsa az újságot. Mrs. Weston dühösen kihajította a szomszéd szobába.

– Hisz éppen erről van szó, George! Gloria senki mással nem akar játszani. Tucatjával vannak kisfiúk és kislányok, akikkel összebarátkozhatna, de rájuk se hederít. És nem is fog, ha nem kényszerítem. Hát ez miféle nevelés egy kislány számára? Vagy talán nem akarod, hogy normális ember legyen belőle? Hogy megtalálja a helyét a társadalomban?

– Rémeiket látsz, Grace. Gondold, hogy Robbie kutya. Százával láttam már olyan gyerekeket, akik szívesebben vannak a kutyájukkal, mint az apjukkal.

– A kutya az más, George. Meg kell szabadulnunk ettől a

szörnyű szerkezettől. Visszaadhatod a vállalatnak. Megérdeklődtem, s azt mondták, hogy visszaveszik.

– Megérdeklődted? Hát ide figyelj, Grace, hagyd ezt a hisztizést. Igenis, megtartjuk a robotot, amíg Gloria nagyobb nem lesz, és kérek, többé ne hozd szóba ezt a dolgot.

És nagy mérgesen kiment a szobából.

Mrs. Weston két nappal később az ajtóban várta férjét.

– Ezt meg kell hallgatnod, George. A faluban nagyon rossz szemmel néznek ránk.

– Úgy? És miért? – kérdezte Weston. Bement a fürdőszobába, és a víz csobogásával eleve elnémított minden választ.

De Mrs. Weston kivárta az alkalmas pillanatot, és csak akkor szólalt meg:

– Robbie-ról van szó.

Weston törülközővel a kezében kijött a fürdőszobából, arca pulykavörös volt a méregtől.

– Miről beszélsz?

– Ó, már régóta folyik ez a dolog. Eleinte igyekeztem nem észrevenni, de most már nekem is elegem van belőle. A falubeliek zöme veszélyesnek tartja Robbie-t. Este még a házunk közelébe se engedik a gyerekeket.

– Mi a magunk gyerekeit bízuk Robbie-ra, nem az övéket.

– Ilyesmiben nem várhatsz józanságot az emberektől.

– Akkor menjenek a fenébe.

– Kár az ilyen beszédért, ezzel semmi sincs elintézve. Én a faluba járok bevásárolni, naponta találkozom az

ottaniakkal. Egyébként, ami a robotokat illeti, a városban még rosszabb a helyzet. New Yorkban épp most rendelték el, hogy napnyugta és napkelte közt nem szabad az utcán tartózkodniuk.

– Csak rendeljék el, de azt nem tilthatják meg, hogy az otthonunkban robotot tarthassunk. Ide figyelj, Grace, ez az egész csak a te robotellenes hajszád egyik manővere. Engem nem csapsz be, hiába erőlködsz. A válaszom változatlanul nem és nem! Robbie marad.

De Weston szerette feleségét, és tetejébe a felesége is tudta, hogy szereti. George Weston végül is csak férfi volt – szegény teremtés –, és a felesége fölvonultatta ellene mindazokat a harci eszközöket, amelyekről az ügyetlenebb és kötelességtudóbb nem jogosan tanult meg óvakodni. Jogosan, de a siker minden reménye nélkül.

– Robbie marad és kész! – harsogta tízszer is a következő héten, de hangja egyre halkabb lett, a szavait kísérő sóhajok viszont egyre hangosabbak és gyötrelmesebbek. Végül eljött a nap, amikor Weston büntudattól eltelve felajánlotta kislányának, hogy elviszi egy „csudaszép” videovox előadásra a faluba.

– Robbie is jöhet? – tapsolt boldogan Gloria.

– Nem, drágám – felelte Weston, és saját hangját hallva megborzongott. – Robotokat nem engednek be az előadásra, de majd ha hazajössz, elmeséled neki, hogy mit láttál. – Az utolsó szavakon már csak úgy átbotladozott, s közben nem is mert a kislányára nézni.

Gloria a lelkesedéstől felhevülve jött haza, mert a videovox valóban pompás élmény volt.

Mialatt Mr. Weston bemanőverezte a lökhajtásos autóját a süüllesztett garázsba, a kislányból ömlött a szó:

– Figyeld csak, apu, amikor majd elmesélem Robbie-nak. Ó, hogy tetszett volna neki! Különösen az a jelenet, amikor Francis Fran olyan na-a-gyon óvatosan hátrál, és egyenesen beletalpal az egyik leopárdemberbe, s akkor aztán uccu! – Felkacagott, ahogy újból végigélte a jelenetet. – Mondd, apu, tényleg vannak a Holdon leopárdemberek?

– Nem hinném – válaszolta szórakozottan Weston. – Ez csak olyan tréfás kitalálás. – Tovább már nem tudott vacakolni a kocsival, hát jöjjön; gondolta, aminek jönni kell.

– Robbie! Robbie! – kiáltozott Gloria futtában a zöld gyepen át. De hirtelen megtorpant, mert a ház tornácáról egy gyönyörű juhász kutya bámult rá komoly, barna szemével, s a farkát csóválta.

– Jaj, de szép kutyus! – Gloria felment a lépcsőn, a kutyához lépett, és óvatosan megsimogatta. – Ez az enyém, apu?

Most az anyja is odajött.

– A tied, Gloria. Ugye, szép? És milyen puha, bolyhos szőre van. Nagyon szelíd állat, és nagyon szereti a kislányokat.

– Játszani is tud?

– Hát hogyne. Rengeteg mókát tud. Akarod látni?

– Igen. Csak azt szeretném, ha Robbie is látná. Robbie! – Elhallgatott, tétován álldogált, és a homlokát ráncolta, – Fogadni mernék, azért maradt a szobájában, mert neheztel rám, hogy nem vittem el az előadásra. Majd meg kell

magyaráznod neki, apu, hogy miért nem vihettük el. Nekem talán nem hinné el, de ha te mondd, elhiszi.

Weston összeszorította ajkait. Feleségére nézett, de nem sikerült elkapni pillantását.

Gloria villámgyorsan megfordult, s lerohant az alagsor lépcsőjén. – Robbie! – visongott futás közben. – Robbie! Gyere csak! Nézd, mit kaptam aputól meg anyutól. Egy kutyust, Robbie.

Egy perc múlva már újból a tornácon volt, de szemében most ijedség tükröződött.

– Mama, Robbie nincs a szobájában. Hol van?

Nem kapott választ. George Weston köhintett egyet, s hirtelenében feszült figyelemmel kezdett vizsgálgatni egy céltalanul kóborló felhőt.

– Mama, hol van Robbie? – Reszkető hangja jelezte, hogy közel áll a síráshoz.

Mrs. Weston leült, és gyengéden magához húzta kislányát.

– Ne szomorkodj, drágám. Robbie, úgy látszik, elment.

– Elment?! Hová ment, mama?

– Nem tudjuk, kedvesem. Egyszerűen elment. Kerestük, kerestük mindenfelé, de nem találjuk.

– Azt akarod mondani, hogy nem is jön vissza? – Gloria szeme tágra nyílt a rémülettől.

– Remélem, hamarosan megtaláljuk. Mindenesetre folytatjuk a keresést. Addig játsszál ezzel a szép kis kutyussal. Nézd csak, milyen kedves. Villámnak hívják, és... Gloria szemét most már elöntötték a könnyek.

– Nekem nem kell ez a csúnya kutya. Nekem Robbie kell! Keressétek meg nekem Robbie-t! – És mivel nem tudta

szavakba önteni elkeseredését, hangos zokogásba tört ki. Mrs. Weston segélykérően férjére pillantott, de az csak rosszkedvűen téblábolt, s le nem vette volna fürkésző szemét az égről. Így hát a vigasztalás feladata Mrs. Westonra hárult.

– Miért sírsz, Gloria? Hisz Robbie csak egy masina volt, csúnya, öreg masina. Nem élő.

– Nem volt masina! – kiáltotta hevesen a kislány, belebotolva a szóba. – Ugyanolyan lény volt, mint te vagy én. És nekem a barátom volt. Szerezd vissza. Ó, mama, szerezd vissza!

Mrs. Weston belátta, hogy itt minden szó hiábavaló, felsóhajtott, és magára hagyta a bánatba merült kislányt.

– Hadd sírja csak ki magát – magyarázta férjének. – A gyerekek egykettőre felejtenek. Meglátod, néhány nap múlva már nem is fog emlékezni arra a rémséges robotra.

Mrs. Weston jóslata azonban túlságosan derűlátónak bizonyult. Gloria persze abbahagyta a sírást, de abbahagyta a mosolygást is, s ahogy teltek-múltak a napok, egyre szótlanabb, komorabb lett. Néma boldogtalansága apránként kikezdte Mrs. Weston idegeit, s az asszony már csak azért nem visszakozott, mert sehogy se tudta rászánni magát, hogy férje előtt beismerje vereségét.

Aztán egy este berontott a nappali szobába, leült, összefonta a karját. Látszott rajta, hogy csak úgy forr benne a méreg.

Férje felemelte a fejét, és az újság fölött rápillantott. – No, mi a baj, Grace?

– A gyerek, George. Ma vissza kellett küldenem a kutyát. Gloria azt mondta, látni se bírja. Már egészen kikészíti az idegeimet. Weston letette az újságot, szemében reménysugár csillant.

– Talán... talán jobb volna, ha visszahoznánk Robbie-t. Nincs semmi akadály. Érintkezésbe lépek a...

– Nem! – vágta rá komoran az asszony. – Szó se lehet róla. Ilyen könnyen nem adjuk be a derekunkat. Az én gyerekeket nem fogja egy robot fölnevelni, még ha esztendőkre telik is, amíg Gloria beletörődik az elvesztésébe.

Weston csalódottan újból felvette az újságját.

– Egyetlen ilyen év – mondta –, és minden hajam szála ősz lesz. – Hát a te segítségedre nemigen lehet számítani – hangzott a fagyos válasz. – Gloriának környezetváltozásra van szüksége. Itt persze hogy nem tudja elfelejteni Robbie-t. Hogyan is felejthetné, amikor minden fa, minden szikla rá emlékezteti. Ilyen bolondságot még életemben nem hallottam. Hogy egy gyerek egy robot miatt így eméssze magát.

– Maradj a tárgynál. Miféle környezetváltozásra gondolsz?

– New Yorkba visszük Gloriát.

– Augusztusban?! Te, úgy látszik, nem tudod, milyen ott augusztusban. Egyszerűen kibírhatatlan.

– Milliók kibírják.

– Azoknak nincs nyaralójuk. Ha nem kellene New Yorkban maradniuk, nem maradnának.

– Nekünk meg épp oda kell mennünk. Azonnal indulunk... vagyis mihelyt megtettük a szükséges előkészületeket.

Gloria ott majd talál elég szórakozást, lesznek barátai, akik jobb kedvre hangolják. Akkor majd elfelejti azt a masinát.

– Úristen – sóhajtozott a szegény papucsférj –, ha arra a hőségtől olvadozó aszfaltra gondolok!

– Sajnálom. – Mrs. Weston elhatározása rendíthetetlen volt. Gloria az utolsó hónapban több mint két kilót fogyott, és a kislányom egészsége fontosabb nekem, mint a te kényelmed.

– Miért nem akkor gondoltál a kislányod egészségére, amikor elszakítottad tőle a kedves robotját? – mormolta Weston, de persze csak magának.

Mihelyt megmondták Gloriának, hogy New Yorkba készülődnek, máris valamivel jobb kedvre derült. Nemigen beszélt az utazásról, de ha mégis, olyankor mindig élénk várakozás csengett a hangjában. Arcára újból kiült a mosoly, és a régi étvágya is visszatérőben volt.

Mrs. Weston legszívesebben táncra perdült volna örömeiben, és egyetlen alkalmat se mulasztott el, hogy diadalát a még mindig tamáskodó férje orra alá dörgölje.

– Hallod-e, George? Úgy segít a pakolásnál, akár egy kis angyal, s egész nap be nem áll a szája, mint akinek az égvilágon semmi gondja-baja. Úgy van, ahogy előre megmondtam. Csak valami új szórakozása legyen, ennyi az egész.

– Remélem – dűnnyögte a hitetlen Weston.

Az előkészületeknek gyorsan végére jártak. A városi lakást rendbe tétették, a nyaraló őrizetére pedig egy házaspárt fogadtak. Amikor végre eljött az utazás napja, Gloria

megint a régi, vidám kislány volt, s még véletlenül se ejtette ki Robbie nevét.

A család derűs hangulatban, légitaxival ment ki a repülőtérré, és beszállt a már ott várakozó gépbe. Weston ugyan szívesebben ment volna saját girójával, ez azonban csak kétüléses volt, s a csomagok sem fértek volna el benne.

– Gyere, Gloria – szólította kislányát Mrs. Weston. – Nézd csak, az ablak mellett foglaltam neked helyet, gyönyörködhetsz a szép kilátásban.

Gloria jókedvűen trappolt végig a sorok között, s orrát egészen laposra nyomta a vastag, tiszta üvegen. Nagy érdeklődéssel kukucskált kifelé, s ez még csak fokozódott, midőn a hirtelen felköhögő motor hangja végighullámozott a fülkén. Gloria túlságosan fiatal volt még ahhoz, hogy megijedjen, amikor alattuk a Föld olyan gyorsan kezdett távolodni, mintha süllyesztőn ejtették volna le, saját testsúlya pedig az egyik pillanatról a másikra megkétszereződött. Ahhoz azonban már nem volt túl fiatal, hogy mindez a csoda le ne nyűgözze. Nem is vette el orrát az üvegtől, csak midőn a Föld már parányi színes takaróvá zsugorodott.

– Mama – fordult az anyjához –, ugye, nemsokára meg is érkezünk a városba? – Dermedt orrát dörgölgette, és érdeklődéssel figyelte, hogyan zsugorodik össze és tűnik el apránként az a kis párafolt, amelyet lélegzete rajzolt az ablaküvegre.

– Körülbelül félóra múlva ott leszünk, drágám – válaszolta Mrs. Weston, s aztán egy árnyalatnyi aggodalommal

hangjában hozzátette: – Ugye, örülsz az utazásnak? New Yorkban annyi épület, ember meg érdekes látnivaló van, biztosan remekül fogod érezni magad.

Mindennap megyünk majd videovoxot nézni, meg színházba, cirkuszba, a tengerpartra, és...

– Igen, mama – felelte Gloria minden lelkesedés nélkül. A repülőgép épp ekkor egy felhőpad fölött húzott el, és Gloria figyelmét lekötötte az alattuk lebegő felhők nem mindennapi látványa. De midőn újból tiszta égen suhantak végig, a kislány hirtelen anyjához fordult.

– Tudom, miért megyünk a városba, mama – mondta, mint aki valamilyen rejtélyes titkot őriz.

– Tényleg? – kérdezte Mrs. Weston zavartan. – Hát miért, drágám?

– Nem árultad el nekem, mert azt akartad, hogy meglepetés legyen. De én azért tudom. – Egy pillanatig saját éleslátásának csodálatába merült, aztán vidáman felkacagott. – Azért megyünk New Yorkba, hogy megkerestessük Robbie-t, ugye, anyu? Detektívekkel!

Ez a kijelentés George Westont épp ivás közben érte, és így ijesztő következményekkel járt. Gloria apja félrenyelt, szájából vízsugár lövellt ki, aztán meg fuldokló köhögés fogta el. Amikor mindezen túljutott, vörös képpel, csuromvizes ruhában, nagyon-nagyon mérgesen állt ott.

Mrs. Weston megőrizte ugyan nyugalmát, de amikor Gloria még izgatottabb hangon megismételte a kérdését, úgy érezte, türelme végéhez közeledik.

– Lehet – fortyant föl. – De most az ég szerelmére ülj nyugodtan, és hallgass!

1998-ban New York City olyan turistaparadicsom volt, mint még soha. Ez a tény Gloria szüleinek figyelmét se kerülte el. Igyekeztek is a lehetőségeket minét jobban kihasználni.

George Weston, feleségének egyenes utasítására, úgy rendezte ügyeit, hogy vállalata körülbelül egy hónapig nélkülözni tudja. Szabaddá kellett tennie magát, hogy – amint ő fogalmazta – „agyonszórakoztassa Gloriát”. Weston, mint mindig, ezt is kitűnően, lelkiismeretesen, megbízható üzletember módjára intézte. Mielőtt letelt volna a hónap, már végignézték az összes létező látványosságokat.

Fölvitték Gloriát a fél mérföld magas Roosevelt Building tetejére, ahonnét megilletődött ámulatban végigtekintethetett a Long Island-i mezőkbe és a New Jersey-i síkságokba vesző csipkézett házrengetegen. Ellátogattak az állatkertekbe, ahol a kislány gyönyörteljes félelemmel megbámulta a „valódi, eleven oroszlánt” (de kissé kiábrándultan vette tudomásul, hogy az örök nyers hússal etetik, nem pedig eleven emberekkel, ahogyan képzelte), s határozott hangon, kitartóan követelte, hogy a „bálnát” is megnézhesse.

Programjukba iktatták a különféle múzeumokat is, no meg a parkokat, a tengerpartot és az akváriumot.

Félútig fölhajózáztak a Hudson folyón, még hozzá egy olyan kiránduló gőzösön, amelyet az örült húszas évek^[1] avult stílusában építettek. Részt vettek egy tanulmányi kiránduláson a sztratoszférában, ahol az égbolt mély

bíborba vált át, fölbukkannak a csillagok, és odalent a ködbe borult Föld olyan, mint valami óriási homorú tál. És a Long Island-szorosban Gloria egy üvegfalú mélytengeri járművel lemerült abba a zöld, villódzó világba, ahol furcsa, ismeretlen állatok meresztették rá szemüket, majd meg hirtelen odébb kígyóztak.

De voltak ennél prózaibb kirándulásaik is: Mrs. Weston elvitte magával kislányát a nagy áruházakba, s itt Gloria egy másfajta tündérorszáiban gyönyörködhetett.

A hónap vége felé Westonék szentül hitték, minden emberileg lehetőleg elkövettek, hogy Gloriával egyszer s mindenkorra elfelejtessék Robbie-t – de hogy ez valóban sikerült-e nekik, abban már korántsem voltak olyan biztosak.

A valóság ugyanis az volt, hogy bárhová mentek, Gloria a legnagyobb, leghevesebb érdeklődést mindenütt a robotok iránt mutatta. A legizgalmasabb, a számára legújyszerűbb látványról is menten elfordította tekintetét, ha valahol egy fémtest moccan.

Mrs. Weston mindent elkövetett, hogy távol tartsa Gloriát a robotoktól.

A válság a Természettudományi és Ipari Múzeumban érte el tetőpontját. A múzeum különleges kiállítást rendezett gyermekeknek, amelynek keretében a tudomány varázseszközeit egyszerűsített formában mutatták be. Ez a kiállítás Westonék listáján természetesen a „feltétlenül megnézendő” programpontok közt szerepelt.

Itt történt, hogy mialatt Westonék lenyűgözve, magukról megfeledkezve bámulták egy hatalmas elektromágnes

csodás teljesítményeit, Mrs. Weston egyszerre rádöbbsent, hogy Gloria nincs mellette. Kezdeti ijedelmüket azonban csakhamar józan határozottság váltotta fel, és három teremőrrel együtt azonnal Gloria felkutatására indultak.

Gloria persze nem az a fajta kislány volt, aki csak úgy vaktában elkóborol. Korához képest mindig igen határozott és céltudatos volt, ebben a tekintetben anyjára ütött.

A második emeleten meglátott egy hatalmas táblát ezzel a felirattal: „A beszélő robothoz”. Midőn ezt kibetűzte, és látta, hogy szülei nem a kívánt irányba indulnak, magától értetődő elhatározásra jutott. Kivárta az alkalmas pillanatot, amikor apja, anyja ébersége alábbhagy, s csendben odábbállva megindult a tábla jelezte irányba.

A beszélő robot minden gyakorlati jelentőség nélküli „csodabábu” volt, pusztán reklámcélokat szolgált. Óránként egyszer elébe vezettek egy-egy látogatócsoportot, s ott aztán az érdeklődők óvatos, halk hangon kérdéseket tettek fel az ügyeletes mérnöknek. A mérnök pedig a szerkezet szempontjából elfogadható kérdéseket a beszélő robothoz továbbította.

Meglehetősen unalmas produkció volt. Mert nem árt ugyan tudni, hogy a pillanatnyi hőmérséklet 22 Celsius fok, a légnyomás 762 milliméter, hogy a nátrium atomsúlya 23, de mindehhez alapján véve nincs szükség robotra. Legkevésbé pedig egy huszonöt négyzetméter nagyságú, otromba, teljességgel mozdulatlan huzal- és tekercestömegre.

Kevesen akadtak, akik másodszor is kértek volna ebből a

sületlenségéből, és így csak egy tizenöt év körüli kislány üdögélt az egyik padon, hogy harmadszor is meghallgassa a robotot. Egyedül volt az egész teremben, amikor Gloria belépett.

Gloria rá se hederített a kislányra. E pillanatban az emberi lények egyáltalában nem érdekelték. Minden figyelmét az a nagy, kerek fém szerkezet kötötte le. Egy másodpercig habozva, ijedten álldogált előtte, ilyen robotot még soha életében nem látott.

Óvatosan, bizonytalanul, reszkető hangon tette fel első kérdését: – Kérek szépen, robot bácsi, volnál szíves megmondani nekem, te vagy az a beszélő robot?

Nem volt egészen biztos a dolgában, de mindenesetre úgy gondolta, nem árt, ha az ember udvarias egy valódi beszélő robottal.

(A tizenöt év körüli kislány, keskeny, csúnyácska arcára feszült érdeklődés ült ki. Egy kis noteszt kapott elő a zsebéből, és lázas gyorsasággal firkálni kezdett.)

Gloria kérdésére a szerkezet olajozottan fölberregett, majd a belsejéből gépszerű, színtelen, hangsúly nélküli szavak törtek elő:

– Én... beszélő... robot... vagyok.

Gloria elszontyolodva nézte a robotot. Valóban beszélt, de a hangok valahonnét belülről jöttek. És nem volt arca, amelyhez szólni lehetett volna.

– Robot bácsi, tudsz nekem segíteni? – firtatta tovább Gloria. A beszélő robotot kérdések megválaszolására szerkesztették, s ez ideig csakis olyan kérdéseket tettek föl neki, amelyekre válaszolni tudott. Nem csoda, hogy teljesen

megbízott önnön képességeiben. – Tudok... neked... segíteni.

– Előre is köszönöm, robot bácsi. Ismered Robbie-t?

– Ki... az... a... Robbie?

– Egy robot. – Gloria lábujjhegyre állt. – Körülbelül ilyen magas, robot bácsi, csak valamivel magasabb. És nagyon kedves robot. Meg feje is van, tudod? Neked nincs, robot bácsi, de neki van.

A beszélő robot ezt az iramot már nem bírta.

– Egy... robot?

– Igen, robot bácsi. Olyan, mint te, csak persze nem tud beszélni... és úgy néz ki, mint egy igazi ember.

– Olyan... robot... mint... én?

– Igen, robot bácsi.

A beszélő robot erre már csak sercegéssel, artikulálatlan hangon tudott válaszolni. Ez az általánosítás, hogy ő, a robot, nem önmagában álló létező, hanem valamilyen csoport egyik tagja, meghaladta képességeit. És amikor a legjobb szándéktól vezérelve mégis igyekezett magáévá tenni ezt az új fogalmat, fél tucat tekercese kiégett. Mire rövid, zümmögő vészjeleket adott.

(A tizenöt év körüli lány felállt, és kiment a teremből. Mindent följegyzett, amire szüksége volt, most már megírhatta fizikadolgozatát a „Robotika gyakorlati alapelveiről”. Ez volt az első tanulmánya a sok közül, amelyet Susan Calvin e tárgykörnek szentelt.)

Gloria jól leplezett türelmetlenséggel várta a robot válaszát, amikor háta mögött hirtelen kiáltás hangzott:

– Itt van!

Gloria anyja hangjára ismert.

– Mit keresel itt, te rosszaság?! – Mrs. Weston aggodalma egyszeribe haraggá változott át. – Halálra ijesztetted anyut és aput! Hogy jutott eszedbe otthagyni minket?

Közben a robotmérnök is berohant, és haját tépve tudakolta, hogy ki merészelte babrálni a robotot.

– Hát nem tudnak olvasni? – üvöltötte. – Nem látják, hogy ide csak kíséreléssel lehet bejönni?

Gloria bánatos hangja alig volt hallható a nagy ricsajozásban.

– Csak azért jöttem ide, mama, hogy megkeressem a beszélő robotot. Gondoltam, ő is robot, és talán tudja, hol van Robbie. – És most, amikor minden gondolata Robbie felé szállt, egyszerre csak patakozni kezdtek a könnyei. – Ó, mama, meg kell Robbie-t találnom. Meg kell találnom!

– Jóságos ég! – Mrs. Weston alig tudta megállni, hogy föl ne sikítson. – Gyerünk haza, George. Ezt én nem bírom tovább.

Azon az estén George Weston huzamosabb időre eltávozott hazulról, másnap reggel pedig gyanús elégedettséggel állt a felesége elé. – Ide figyelj, Grace. Támadt egy ötletem.

– Miféle ötleted? – kérdezte az asszony mogorván, minden érdeklődés nélkül.

– Gloriával kapcsolatban.

– Csak nem akarsz visszavásárolni a robotot? – Ezzel szemében sincs.

– Akkor rukkolj ki az ötleteddel. Én, úgy látszik, akármit próbáltam, nem lett fogadtatja.

– Ide hallgass, Grace. Szerintem az a baj, hogy Gloria élőlényt lát Robbie-ban és nem gépet. Így aztán érthető, hogy nem tudja elfelejteni. Mármost ha meg tudnánk győzni arról, hogy Robbie csak egy kupac acél meg sárgaréz, különféle lapok és huzalok alakjában, s hogy az egész szerkezetbe pusztán az elektromosság lehel életet, tüstént kigyógyulna a sóvárgásból. Ez pszichológia, érted?

– És hogy akarod erről meggyőzni?

– Egyszerűen. Mit gondolsz, hol jártam tegnap este? Megkértem Robertson, az Amerikai Robot és Gépember Rt. elnökét, hogy holnap végignézhessük az egész gyárat. Hármasban elmegyünk, s mire a látogatás végére érünk, Gloria tisztán fogja látni, hogy a robot nem élőlény.

Mrs. Weston apránként táguló szemében hirtelen a csodálat fénye villant.

– Te George, ez valóban remek ötlet!

– Nekem csak remek ötleteim vannak – válaszolta George Weston dagadó mellel.

Mr. Struthers, az Amerikai Robot vezérigazgatója lelkiismeretes ember volt, s természettől fogva kissé hajlamos a bőbeszédűsége. Ez az egymással párosult két tulajdonság azt eredményezte, hogy Westonék látogatásuk során egyetlen lépést se tehettek a gyárban részletes, néha talán túlságosan is részletes magyarázat nélkül. Mrs. Weston azonban nem unta el a dolgot. Sőt több ízben félbeszakította Mr. Strutherst, és megkérte, ismételje el a magyarázatát, de egyszerűbb szavakkal, hogy Gloria is megérthesse. Előadói képességeinek ilyen nagyra

becsülése arra indította Mr. Strutherst, hogy – ha lehetséges – még szívélyesebb és terjengősebb legyen. George Weston viszont egyre növekvő türelmetlenséggel hallgatta a szóáradatot.

– Bocsásson meg, hogy félbeszakítom – Struthers épp a fotocellákról szóló eszme-futtatásának kellős közepén tartott –, nincs a gyárban olyan részleg, ahol csak robotok dolgoznak?

– Mi? Dehogy nincs! – A vezérigazgató Mrs. Westonra mosolygott. – Ez afféle circulus vitiosus, robot gyárt robotot. Természetesen ez nem az általános gyakorlat. A szakszervezetek se túrnék. De azért előállítunk néhány, igen kisszámú robotot kizárólag robotmunkával. Kísérletképpen. A szakszervezetek – folytatta, és a nagyobb nyomaték kedvéért cvikkerével a tenyerét verdeste – nem akarják belátni, s ezt én mondom, aki mindig a legmélyebb rokonszenwvel viseltetem a munkásmozgalom iránt, egyszóval a szakszervezetek nem akarják belátni, hogy a robotmunka bekapcsolása a termelés folyamatába eleinte szükségessé tesz ugyan némi átcsoportosítást, de végeredményben elkerülhetetlenül...

– Ez mind igaz, Mr. Struthers – vágott közbe Weston –, de mi van azzal a gyárrészleggel, amelyet említett? Megnézhetnénk? Biztos vagyok benne, hogy ott sok érdekeset láthatunk.

– Persze, persze! – Mr. Struthers görcsös mozdulattal orrára biggyesztette cvikkerét, és elégedetlenségének halk köhíntéssel adott kifejezést. – Jöjjenek utánam, kérem.

Végigballagtak egy hosszú folyosón, majd lementek egy lépcsőn, s eközben vezetőjük viszonylag hallgatag volt. De mihelyt beléptek egy jól megvilágított, tágas terembe, amelyet fémcsörömpölés zaja töltött be, a zsilipek átszakadtak, és újból mindent elöntött a magyarázatok szűnni nem akaró áradata.

– Íme! – szavalta büszkén Mr. Struthers. – Itt kizárólag robotok dolgoznak! Öt ember felügyel rájuk, de nem is kell állandóan a teremben tartózkodniuk. Öt esztendeje, amióta bevezettük ezt a munkát, még egyetlen baleset se fordult elő. Persze az itt beállított robotok viszonylag egyszerűek, azonban...

A vezérigazgató hangja már jó ideje csak álmosító duruzsolásként hatolt el Gloria fülébe. Az egész kirándulást meglehetősen unalmasnak és céltalannak tartotta, jóllehet sok-sok robotot látott. Ám az itteni robotok és Robbie között a leghalványabb hasonlatosság se volt, s ezért Gloria leplezetlen megvetéssel vizsgálgatta őket.

Ebben a teremben, látta, egyetlenegy ember se dolgozik. Mikor alaposabban körülnézett, pillantása hat-hét robotra esett, a terem közepe táján, egy kerek asztalnál szorgoskodtak. Gloria szeme egyszerre tágra nyílt a hitetlenkedő meglepetéstől. Ebben a nagy teremben nem lehetett biztos, hogy jól látja, de az egyik robot... igen... az egyik robot...

– Robbie! – Gloria sikoltása szinte belehasított a levegőbe. Az asztal mellett az egyik robot megremegett, és kiejtette kezéből a szerszámot. Gloria majd esztét vesztette az örömtől. Mielőtt szülei megakadályozhatták volna,

átgurult a korláton, könnyedén leugrott a néhány lábbal mélyebben fekvő padlózatra, és lobogó hajjal, karját lengetve rohant Robbie felé.

Izgalmában észre se vette, hogy egy hatalmas traktor közeledik feléje, vakon, dübörögve halad előre kijelölt pályáján. A három felnőtt kővé dermedt a rémülettől.

Weston a következő pillanatban már észbe kapott, de ez az egy pillanat is sok volt: Gloriát nem érthette utol. Vad erőfeszítéssel mégis átdobta magát a korláton, igyekezete azonban eleve kudarcra volt ítélve. Mr. Struthers eszeveszetten integetett a felügyelőknek, hogy állítsák meg a traktort, de a felügyelők csak emberek voltak, és a cselekvéshez időre volt szükségük.

Csak Robbie cselekedett azonnal és tökéletes pontossággal.

Az ellenkező irányból indulva fémlába szinte fölfalta a közte és Gloria közötti távolságot. Az egész jelenet másodpercek töredéke alatt játszódott le. Robbie karjának egyetlen mozdulatával fölkapta a kislányt, és már ment is tovább változatlan sebességgel. Gloriának persze elállt a lélegzete. Weston, aki fel se foghatta, mi történik, inkább csak érezte, mint látta a mellette tovasuhanó Robbie-t, s erre zavarodottan megtorpant. A traktor mindössze fél másodperccel Robbie után ért el arra a helyre, ahol az imént Gloria állt, még néhány métert gurult, majd lassan nyikorogva lefékezett.

A kislány újból lélegzethez jutott, ellenkezés nélkül túrta apja, anyja szenvedélyes öleléseit, aztán mohón Robbie felé fordult. Mert Gloria szemével nézve az eseményeket,

csak az történt, hogy megtalálta elveszett barátját.

Mrs. Weston arcán a megkönnyebbülés fényét a sötét gyanú árnyéka váltotta föl. Zilált, földúlt külseje ellenére is félelmetes határozottsággal fordult férjéhez.

– Ezt te rendezted így, ugye?

George Weston zsebkendőjével izzadt homlokát törölgette. Keze remegett, ajkán félnék, igen-igen halvány mosoly játszadozott.

– Robbie-t nem műszaki vagy konstrukciós munkákra szánták fűzte tovább a gondolatot Mrs. Weston. – Ebben az üzemben semmi keresnivalója. Te helyeztetted ide, csak azért, hogy Gloria rátaláljon. Ne is tagadd.

– Nem tagadom – felelte Weston. – De ki gondolta volna, hogy a találkozásuk ilyen életveszélyes körülmények között játszódik majd le? Gloria az életét köszönheti Robbie-nak, ezt meg te nem tagadhatod. Most már nálunk kell maradnia.

Grace Weston elgondolkodva, szórakozottan figyelte az egymásra talált barátokat. Robbie-t szerencséjére fémből készítették, másként megfulladt volna a kislány szenvedélyes ölelésétől. És miközben Gloria már-már hisztérikus. önkívületben csak karattyolt összevissza, Robbie krómacél karja, amely egy karvastagságú acélrudat is játszva meghajlított volna, gyöngéd szeretettel fogta át a kislány derekát, robotszeme pedig hihetetlenül mély vörösben izzott.

– Igen – mondta végül Mrs. Weston. – Most már magam is azt hiszem, legjobb, ha nálunk marad, míg csak meg nem eszi a rozsda.

– Persze nem ette meg a rozsdá – vonta fel a vállát Susan Calvin. Ez az eset 1998-ban történt. 2002-ben pedig már kijöttünk a jámi, beszélni tudó robottal, s így az összes nem beszélő típusok egyszeriben elavultak. A robotellenesek úgy érezték, hogy ezzel betelt a pohár, 2003 és 2007 között a legtöbb kormány elrendelte, hogy a Földön robotot kizárólag tudományos kutatás céljaira szabad használni.

– Gloriának tehát végül is le kellett mondania Robbie-ról?
– Sajnos, igen. De akkor már tizenöt éves volt és nem nyolc, s így bizonyára könnyebben elviselte. Ami azonban mit se változtat azon a tényen, hogy ez a rendelet ostoba és fölösleges volt. Az Amerikai Robot anyagilag épp a mélyponton állt, amikor 2007-ben beléptem a céghez. Az első hónapokban mindennap vártam, hogy fölmondanak. De aztán sikerült kiépítenünk a Földön kívüli felvevőpiacokat.

– Akkor már persze biztosan ült a nyeregben, ugye?

– Azért még nem egészen. Először a raktáron levő modelleket iparkodtunk az új adottságokhoz igazítani. Mintegy tizenkét láb magas, nagyon otromba és nem is túlságosan használható szerkezetek voltak. A Merkúrra küldtük ki őket, hogy az ottani bányafeltárási munkálatokban segédkezzenek, de ez a vállalkozás megbukott.

– Hogyhogy? – néztem rá csodálkozva. – Hisz a Merkúr

Bányák sok-sok milliárd dollár tőkével rendelkező vállalkozás.

– Ma már igen, mert a második kísérlet aztán sikerrel járt. Ha többet akar erről tudni; fiatalember, azt tanácsolom, forduljon Gregory Powellhez. A tízes és a húszas években a vállalat legnehezebb feladatait Michael Donovannal kettesben ők oldották meg. Donovanról már évek óta nem hallottam, de Powell itt él New Yorkban. Elképzelni is nehéz, hogy már nagypapa. Én még mindig mint ifjú legényt látom magam előtt. Persze akkor még magam is valamivel fiatalabb voltam.

– Csak nagy vonalakban mondja el, kérem, amit tud – nógattam. A részleteket majd kiszedem Mr. Powellből. (Amit később aztán meg is tettem.)

– Két-három kalandjukról tudok egy keveset. – Susan Calvin elmerülve bámulta az íróasztalon heverő vékony kezét.

– Kezdje a Merkúrral – javasoltam.

– A második Merkur-expedíciót, emlékezetem szerint, 2015-ben indították útnak, helyszíni szemlére. Avállalkozást az Amerikai Robot és a Szoláris Ásvány Rt. közösen finanszírozta. Az expedícióban egy újfajta, még kísérleti fázisban levő robot vett részt, meg Gregory Powell, Michael Donovan...

Körbe-körbe

– Idegeskedéssel nem megyünk semmire – ez volt Gregory Powell egyik kedvenc szavajárása. Ezért aztán, amikor Mike Donovan futva jött lefelé a lépcsőn, Powell a homlokát ráncolta.

– Mi baj? – kérdezte. – Letört a körmöd?

– Ahogy mondd – vicsorgott Donovan felhevülten. Vörös haja csupa gubanc volt az izzadságtól. – Mit vacakolsz itt egész nap, a pokol fenekén? – Mély lélegzetet vett, s aztán kitört belőle: – Sebi nem jött vissza.

Powell szeme tágra nyílt. Egy pillanatra megállt a lépcsőn, aztán visszanyerve önuralmát, tovább kapaszkodott felfelé. És meg se szólalt, míg a lépcső tetejére nem értek.

– Szeléniumért küldted? – Igen.

– És mióta van már odakint? – Öt órája.

Szavait néma csönd követte. Pokoli helyzet! Mindössze tizenkét órája vannak itt a Merkuron, és máris nyakig ülnek a bajban. Elégszer hallották ugyan, hogy a Merkúr baljós bolygó, de ez még így is több a soknál.

– Kezdd az elején – mondta Powell –, lássuk tisztán a dolgot. Közben már a rádiósterembe értek, amelynek elavult berendezéséhez ideérkezésük előtt tíz esztendőn át nem nyúlt senki. Technológiai szempontból nézve még tíz esztendő is hosszú idő. Sebit például nem lehet egy napon említeni a 2005-ben használt robottípusokkal. Persze épp a robotikában szédületes volt akkoriban a haladás. Powell óvatosan végighúzta ujját a még mindig csillogó fémtárgyakon. A szobát – sőt az egész állomást – az avultság áporodott levegő e töltötte be. Szinte megüli az

ember tüdejét.

Úgy látszik, Donovan se érezte különbül magát.

– Megpróbáltam rádióval elérni – kezdte –, de nem bírtam. A rádiónak a Merkur napos oldalán semmi hasznát nem vehetjük, legkevesbé két mérföldön túl. Ez volt az egyik ok, amiért az első expedíció csődöt mondott. Az meg hetekbe telne, amíg az ultrahullám-berendezést felállítjuk...

– Most ne erről beszélj. Mit tudtál megállapítani?

– Rövidhullámon sikerült a szerves test jelzéseit felfognom. Ez azonban csak arra volt jó, hogy a tartózkodási helyét megállapítsam. Két órán át követtem, és az eredményt beírtam a térképre.

Farzsebéből előrántott egy megsárgult pergamenlapot – a sikertelen első expedíció egyik „ereklyéjét” –, és előbb dühösen odavágta az asztalra, majd tenyerével kisimította. Powell – mellén keresztbe font karokkal – tisztes távoból figyelte a térképet.

– Ez a vörös kereszt a szelénium-lelőhely. Te magad jegyezted be ide.

– Melyikről beszélsz? – szakította félbe Powell. – MacDougal három lelőhelyet jelölt ki számunkra, mielőtt elment.

– Természetesen a legközelebbihez küldtem ki Sebit. Tizenhét mérföldre. De ez nem érdekes. – Izgatott hangon folytatta: – Ezek a ceruzával beírt pontok mutatják az útját. Most már Powell se tudta türtőztetni magát, villámgyorsan felkapta az asztalról a térképet.

– Komolyan beszélsz? Ez képtelenség! – Nekem mondod?
– morogta Donovan.

A pontok nagyjából kör alakban helyezkedtek el a szelénium-lelőhely vörös keresztje körül. Powell barna bajsztát rángatta, ami nála az aggodalom félreérthetetlen jele volt.

– A két óra alatt – tette hozzá Donovan –, amíg követtem az útját, nem kevesebb, mint négyszer került meg azt a nyomorult lelőhelyet. És ahogy én látom a dolgokat, így fogja folytatni az idők végtelenségéig. Tisztában vagy vele, milyen kátyúba kerültünk?

Powell fölpillantott, de nem válaszolt. Ó, igen, nagyon is tisztában volt a helyzetükkel. Nem kellett hozzá jóstehetség, hogy az ember előre lássa, mi fog történni. Az itteni szörnyű napsugarakkal szemben egyedül a fotocellagátak nyújthattak védelmet, azok meg hamarosan kiégnek. Csak a szelénium menthetné meg őket. Szeléniumot pedig csak Sebi hozhat. Ha nincs szelénium, vége a fotocelláknak. És ha vége a fotocelláknak, az azt jelenti, hogy mindketten lassan megperzselődnek, ami nem a legszebb halálnem. Donovan vadul markolászta vörös fürtjeit.

– Az egész vállalat rajtunk fog röhögni – mondta keserűen. Mindenki azt fogja kérdezni, hogyhogy ilyen egykettőre csődöt mondtunk. A nagy Powell-Donovan-duó! Kiküldik a Merkurrá, tegyen jelentést, hogy a modern technika vívmányaival és a robotokkal meg lehetne-e újból nyitni a Nap-oldali bányákat, és íme! Már az első napon csődöt mondtunk. Amellett az egész pusztán rutinmunka. Ezt a csorbát soha ki nem köszörüljük.

– Tán nem is lesz szükség rá – jegyezte meg szenvtelenül Powell. Ha most nem teszünk valamit, méghozzá gyorsan,

akkor mi már életünkben nem fogunk semmit köszörülni.

– Ne hülyéskedj, Greg! Lehet, hogy te ezt jó tréfának tartod, de én nem. Bűn volt ideküldeni minket egyetlenegy robottal. Az meg a te nagyszerű ötleted volt, hogy a fotocellákat majd mi magunk elintézzük.

– Micsoda igazságtalan vád! Hát nem közösen döntöttük el, hogy így lesz a legjobb?! Semmi egyébre nem volt szükségünk, mint egy kiló szeléniumra, egy darab dielektróda-lemezre meg három óra időre. És a Nap-oldal tele van tiszta szeléniummal. MacDougal a szeptor-reflektorával öt perc alatt három lelőhelyet talált, vagy nem? De akárhogy áll a dolog, a következő bolygóegyüttállást[2] amúgy se várhattuk volna ki.

– És most mit tegyünk? Látom rajtad, hogy neked van valami ötleted, különben nem volnál ilyen nyugodt. Te se vagy nagyobb hős nálam. Köpd ki hát, mi az?

– Magunk nem mehetünk Sebi után, a Nap-oldalon semmiképp. Hisz a közvetlen sugárzást még ezekben az újfajta hőálló ruhákban sem lehet húsz percnél tovább kibírni. De ismered a régi mondást: robottal fogd el a robotot. Ide figyelj, Mike, lehet, hogy mégse állunk olyan rosszul. Odalent van hat robotunk, amelyeket bevethetünk, ha működnek. Ha működnek.

Donovan szemében hirtelen felcsillant a remény.

– Az első expedíció hat robotjára gondolsz? De azok talán még szubrobotikus gépek. Tíz esztendő hosszú idő, ami a robottípusokat illeti.

– Nem, már robotok. Az egész napot velük töltöttem, tudom, mit beszélek. Pozitronagyuk van, persze primitív. –

Zsebre dugta a térképet. – Na gyerünk.

A robotok – mind a hat – a legmélyebb szinten voltak, ismeretlen tartalmú, penészes ládák gyűrűjében. Otromba, behemót szerkezeteknek látszottak, a földön ültek, szétvetett lábakkal, de a fejük még így is jó hét láb magasan volt.

– Jókorák, mi? – füttyentett Donovan. – Legalább tíz láb a mellbőségük.

– Mert még ósdi McGuffy-féle szerkezetek. Átvizsgáltam a belsejüket, van ott minden, ami szép és jó.

– Fel is töltötted már őket?

– Még nem. Eddig nem volt rá szükség. De úgy láttam, nincs semmi bajuk. Még a diafragmájuk is nagyjából rendben van. Valószínűleg tudnak majd beszélni.

Közben lecsavarta a legközelebbi robot mellpáncélját; és a szerkezetbe egy két hüvelyk átmérőjű gömböt tett be. Ebben volt az a kis atomszíkra, amely életet adott a robotnak. Csak ügyel-bajjal tudta beilleszteni, de a végén valahogy mégis sikerült. Aztán nagy keservesen visszacsavarta a mellpáncélt. Tíz esztendővel azelőtt még nem ismerték a korszerűbb modellek rádióirányítási módszerét. Powell most a hátralevő öt robotot is üzemképessé tette.

– Meg se moccannak – ijedezett Donovan.

– Mert még nem kaptak rá parancsot – válaszolta röviden Powell. Visszament az első robothoz, és a mellére ütött. – Hé, te! Hallasz engem?

A monstrum lassan lehajtotta fejét, és Powellre bámult.

Aztán megszólalt, érdes, csikorgó hangon, akár egy ócska fonográf:

– Igen, gazdám.

Powell kicsit fanyarul Donovanre vigyorgott.

– Hallod, mit mond? Ez még az első beszélő szerkezetek idején készült, amikor egyre többen követelték, hogy a robotokat tiltsák ki a Földről. A gyárak védekezésükkel jó, egészséges rabszolgaszellemmel itatták át ezeket a nyavalyás masinákat.

– De az se segített rajtuk – dünnyögte Donovan.

– Nem, de hogy minden lehetőet megpróbálták, az biztos. –

Újból a robothoz fordult. – Állj fel!

A robot lassan felemelkedett. Donovan a nyakát nyújtogatta, és ajkát csücsörítve füttyentett egyet.

– Fel tudsz menni a felszínre? – kérdezte Powell. – A világosságra?

Egy kis szünet állt be, amíg a robot lassú agyveleje megbirkózott a válasszal.

– Igen, gazdám.

– Jól van. Tudod, mennyi egy mérföld? Újabb kis szünet, aztán a lassú válasz: – Igen, gazdám.

– Akkor most fölvezetünk a felszínre, és kijelölünk neked egy irányt. Azon elindulva körülbelül tizenhét mérföldet kell menned, és valahol arrafelé találsz majd egy másik robotot, nálad kisebbet. Eddig érted?

– Igen, gazdám.

– Megkeresed azt a robotot, és megparancsolod neki, hogy jöjjön vissza. Ha nem engedelmeskednék, erőszakkal hozod vissza. Donovan megrángatta Powell kabátujját.

- Miért nem hozatsz vele mindjárt szeléniumot is?
- Mert azt akarom, hogy Sebi visszajöjjön, te tökfejű. Meg kell tudnunk, mi történt veled. – És megint a robothoz fordult.
- Na jól van, gyere utánam.

A robot nem moccan.

- Bocsánat, gazdám – szólalt meg morajló hangon –, de nem tudok. Előbb fel kell ülnöd rám.

Otromba karjait nagy robajjal egymás mellé tette, s aztán összefonta tompa ujjait. Powell rábámult, és a bajsát ráncigálta.

- Mi...i? Micsoda?

- Fel kell ülnünk rájuk? – kérdezte Donovan kidülledt szemmel. Mint egy lóra?

– Úgy látszik. Bár nem tudom, miért. Nem látom az... Ja úgy, már értem. Ahogy mondtam, abban az időben nagy reklámot csináltak a robotok biztonságos voltának. Nyilvánvalóan ezt a célt szolgálta, hogy egyedül nem sétálgathattak, csak úgy, ha valaki felült a hátukra. Most mit tegyünk?

- Ezen töröm én is a fejemet – mormolta Donovan. – Mi se robottal, se robot nélkül nem mehetünk ki a felszínre. Hahó! Az áldóját... – Ujjával kétszer csettintett. – Te, add csak ide azt a térképet – hadarta izgatottan. – Nemhiába tanulmányoztam két óra hosszat. Ez itt egy bányaközpont. Mi akadály, hogy a tárókon át közlekedjünk?

A térképen a bányaközpontot fekete kör jelezte, amely körül pókhálószerűen terjeszkedő pontozott vonalak mutatták a tárókat. Donovan a térkép alján levő jelmagyarázatokat tanulmányozta. – Ezek a kis fekete

pontok – dűnnyögte – a felszínre vezető kijáratokat jelzik, és itt van egy, amelyik körülbelül három mérföldre lehet a szelénium-lelőhelytől. Egy szám van mellette – olvashatóbban is írhatták volna –, 13a. Ha a robotok ismerik a járást errefelé...

Powell azonnal a robot felé fordult.

– Igen, gazdám – hangzott a színtelen válasz.

– Vedd fel a hőálló ruhádat – mondta elégedetten Powell. Mindketten életükben először viseltek hőálló ruhát, s igazat szólva, huszonnégy órával ezelőtt még nem is igen tudták volna elképzelni, hogy valaha fölveszik. Kényelmetlenül, izegve-mozogva nyújtóztatták tagjaikat.

A hőálló ruha sokkal nagyobb és otrombább, mint az előírás szerű úrhajósöltözék, de teljesen fémmentes, és így lényegesen könnyebb annál. Hővisszaverő műanyagból és vegykezelt parafalemezekből készül, s egy szárítóegység egészen szárazon tartja benne a levegőt. Húsz perces teljes védelmet nyújtott az itteni tűző napsugarak ellen, s további öt-tíz percig halált okozó ártalmak nélkül elviselhetővé tette a hőséget.

A robot még mindig kengyelt formált kezéből, és a hőálló ruhába bújt Powell groteszk figurájának láttára a csodálkozás legcsekélyebb jelét se mutatta.

– Indulhatunk a 13a kijáratához? – hangzott Powell érdes hangja a rádión keresztül.

– Igen, gazdám.

Eddig rendben van, gondolta Powell. Rádióirányításra ugyan nincsenek berendezve, de rádióvételre igen.

– Pattanj föl az egyikre, Mike – biztatta Donovant.

Lábát a rögtönzött kengyelre tette, és a magasba lendült. Az ülés kényelmes volt. A robot domború hátát nyeregnek képezték ki, kétoldalt egy-egy vájat húzódott rajta a combok részére, s Powell most a két hosszú „fül” rendeltetését is fölismerte.

A fülekbe kapaszkodott, és csavart egyet a robot fején. A „hátasló” nehézkesen oldalt fordult.

– Gyű, paci! – vezényelt, de a mókázás ellenére sem érezte valami jól magát.

Az óriásrobotok lassan, gépies pontossággal elindultak, és kiléptek az ajtón. A keresztgerenda alig egy lábnyi magasan volt felettük, úgyhogy a két férfi sietve lekapta a fejét. Aztán a robotok lassú lépteinek egyhangú dobogása közepette egy keskeny folyosón haladtak végig, és a légkamrába értek.

A hajszálpontosan kiképzett, hosszú, levegőtlen táró rádöbbsentette Powellt, milyen óriási munkát végzett az első expedíció kezdetleges robotjaival, primitív szerszámaival. Lehet, hogy kudarcot vallottak, de ez a kudarc lényegesen jobb teljesítmény volt, mint az Amerikai Robot nem egy sikeres vállalkozása.

A robotok egyenletes ütemben, egyenletes léptekkel haladtak előre.

– Figyeled? – szólalt meg Powell. – Ezek a tárók végésvégig ragyogó fényben úsznak, a hőmérséklet pedig megfelel a normális földi hőmérsékletnek. És valószínűleg így van ez tíz esztendeje, amióta abbahagyták itt a munkát.

– De miért?

– Mert olcsó az energia, a legolcsóbb az egész világon.

Napenergia, és ez a Merkur Nap-oldalán nem csekélység. Ezért építették a központot is napfényes vidéken, és nem pedig valamelyik hegy árnyékában. Ez az egész központ tulajdonképpen egy óriási energiaátalakító berendezés: a hőenergiát elektromossággá, fénné, gépi munkává s a többi alakítja át. Így azután az energiaszolgáltatás és a központ hűtése egy és ugyanazon folyamatban történik.

– Nagyon szép – jegyezte meg Donovan. – Most megint tanultam valamit, de mégis inkább beszélj másról. Mert ennek az energiaátalakításnak oroszánrészt éppen azok a nyavalyás fotocellagátak végzik, s így ez pillanatnyilag kényes téma nálam.

Powell morgott valamit, aztán Donovan más témával törte meg a csendet:

– Mondd csak, Greg, szerinted mi a fene történt Sebivel? Érthetetlen dolog.

Hőálló ruhában nem könnyű dolog vállat vonni, de Powell megpróbálta.

– Nem tudom, Mike – felelte. – Pontosan az itteni kívánalmakra készült. Hőséget nem érez, alkalmazkodni tud a csökkent gravitációhoz és a hepehupás talajhoz. Üzembiztos vagy legalábbis annak kellene lennie.

Ezúttal hosszabb csönd következett.

– Gazdám – szólalt meg végül a robot –, megérkeztünk.

– Mit mondasz? – ocsúdott föl szendergésszerű állapotából Powell. – Ja úgy. Akkor vigyél ki minket, ki a felszínre.

Egy kicsiny, üres, levegőtlen helyiségben voltak, valaha alközpont lehetett. Most romokban hevert. Donovan zseblámpája fényénél megvizsgált egy csipkés szélű lyukat,

amely az egyik fal felső részén tátongett.

– Meteorittól van, ugye? – kérdezte.

– Hagyd a fenébe – vonogatta vállát Powell. – Nem érdekes. Gyerünk ki innét.

Hatalmas fekete bazaltszikla zárta el előlük a napfényt, és körös-körül rezzenetlen világ éjszakai sötétje honolt. Közvetlenül előttük a szikla árnyéka mint késpenge nyúlt ki a szinte kibírhatatlan fehér fénybe, amely szikrázva verődött vissza a sziklás talajon milliós szám heverő kristályokról.

– Boldogságos világúr! – kapkodott levegő után Donovan. Mintha hó volna:

És valóban olyan is volt.

Powell egészen a látóhatár széléig végigpásztázta tekintetével a Merkúr csipkézett, szikrázó talaját, s a kápráztató ragyogástól összerázkódott.

– Ez valami különleges tájék lehet – jegyezte meg. – Mert a Merkúr sugár visszaverő képessége általában csekély, a talaja meg jórészt szürke tajtékkő. Olyasféleképpen, mint a Holdon. Gyönyörű, igaz?

Hálával gondolt videolemezének fényszűrő üvegére. Mert bármilyen gyönyörű is a látvány, ha közönséges üvegen át csak egyetlen pillantást vetnek a napfénybe, fél percen belül megvakulnak.

Donovan a csuklójára csatolt rugós hőmérőt nézegette. – Szent Kleofás! – ámuldozott. – Nyolcvan fok!

Powell is a hőmérőjére pillantott.

– Öhöm. Egy kicsit sok. Ez a légkör miatt van. – A Merkuron légkör?! Bediliztél?

– A Merkúr nem teljesen levegőtlen – magyarázta Powell a

maga szórakozott módján. A látcsőtoldalékkal bajlódott, hőálló ruhájának felpuffadt ujjával csak nehezen tudta a videolemezre csatolni. – Van némi kipárolgása, s ez a felszínéhez tapad. Azoknak az erősen illanó elemeknek és vegyületeknek a gőze, amelyek elég nehezek ahhoz, hogy a Merkur gravitációja visszatartsa őket. Idetartoznak a szelénium, jód, higany, gallium, kálium, bizmut meg az illanó oxidok. A gőzök az árnyékos részek felé húzódnak, ott lecsapódnak, és hőt adnak le. Olyan ez, mint valami roppant lepárlókészülék. És ha a lámpáddal körülnéznél, a szikla oldalán valószínűleg kénharmatot vagy mondjuk higanyzúsmarát találnál. Egyébként ez a hőség még nem valami veszélyes. Vacak nyolcvan fokot ilyen ruhában a végtelenségig ki lehet bírni.

Powell a látcsőtoldalékkal olyan volt, mint valami csiga a szemkocsányaival.

Donovan feszülten figyelt. – Látsz valamit? – kérdezte.

Társa nem adott azonnal választ, s amikor végre megszólalt, hangja töprengő, aggodalmas volt.

– A szemhatáron egy sötét foltot látok, az talán a szelénium-lelőhely. Ott van, ahol a térkép jelzi. De Sebit sehol se látom.

Powell a jobb kilátás kedvéért ösztönösen egyre feljebb kapaszkodott a roboton; míg végül is már a vállán állt, meglehetősen bizonytalan helyzetben. Lábát szétterpesztette, meresztette a szemét.

– Azt hiszem – mondta –, azt hiszem...Igen, ő az. Felénk jön. Donovan a jelzett irányba pillantott. Az ő videolemezén nem volt látcsőtoldalék, de azért a kristályos talaj izzó

ragyogásában kivett egy kis mozgó fekete pontot.

– Látom! – kiáltott fel. – Gyerünk!

Powell visszahuppant ülőhelyzetbe a robot hátára, s hőálló ruhába bújtatott kezével rácsapott a roppant mellkasra.

– Gyerünk!

– Gyia! – harsogta Donovan, és megsarkantyúzta „paripáját”. A robotok megindultak. Lépéseik ütemes dobogása a levegőtlenységben nem jutott el Powellék füléhez. A hőálló ruhák nem eresztették át a hangot. Csak ritmikus rezgéseket éreztek, közvetlenül a tényleges hallásküszöb alatt.

– Gyorsabban! – kiáltotta Donovan. A lépések üteme azonban nem változott.

– Kár a fáradságért – jegyezte meg Powell. – Ezek az ócskaságok csak egyetlen sebességre kapcsolhatók. Vagy tán azt hitted, szelektív izmaik vannak?

Közben már átvágtak az árnyékos területen. A napfény fehéren izzó hullámokban csapott le rájuk, szinte cseppfolyósan áramlott körülöttük.

Donovan önkéntelenül behúzta a nyakát.

– Hé! Képzeldőm vagy tényleg meleget érzek?

– Sose félj, lesz még melegebb is – volt a mogorva válasz.

– Te csak Sebit figyelj.

Az SB-13 robotot most már tisztán lehetett látni. Kecses, áramvonalas teste, ahogy könnyedén szökölt a hepehupás talajon, csak úgy szikrázott a fényben. A robot becenevét persze sorozatbetűiből képezték, de ez a név nagyon is illett rá, mert az SB-modellek az Amerikai Robot és Gépember Rt. leggyorsabb gyártmányai közé tartoztak.

– Hé, Sebi! – üvöltötte Donovan vadul lengetve karját. – Sebi! – kiáltotta Powell. – Gyere ide.

A két ember és az elkószált robot közti távolság hirtelen lecsökkent, de nem annyira Powell és Donovan elavult, kocogó robotjainak, mint inkább a fürge Sebinek a jóvoltából.

Most, közelebb kerülve, azt is megfigyelhették, hogy Sebi ügetésében van valami szokatlan: a robot szemmel láthatóan tántorgott, jobbra-balra dülöngélt. Powell újból intett, és épp amikor maximális áramerősségre kapcsolta a hőálló ruha fejrészében elhelyezett törpe rádióadót, hogy másodszor is odakiáltson a robotnak, az felnézett, és meglátta őket.

Sebi megtorpant, egy pillanatig egy helyben állt, alig-alig észrevehetően imbolygott, mintha könnyű szélben lengedeznék.

– Sebi, Sebi! – üvöltötte Powell. – Gyere ide, fiacskám.

És Sebi robothangja most első ízben szólalt meg Powell fülhallgatójában:

– Hurrá! Gyerünk fogócskázni. Én megfoglak téged, te megfogsz engem. Ásó se választ el minket a kapától. Én Boglárka vagyok, az édes kis Boglárka. Hahó! – Sarkon fordult, és eliramodott abba az irányba, ahonnet jött. Olyan sebesen, olyan vadul vágatott, hogy a megperzselt por csak úgy örvénylett a nyomában.

És mielőtt eltűnt volna a szemük elől, még egyszer feléjük kiáltott: – Magas tölgyfa alatt egy kis virág virult. – Szavait furcsa, fémes kattanás követte, amolyan robotkuncogásnak hangzott.

- Gilbert és Sullivan[3] – mondta erőtlenül Donovan. – Hát ezt meg hol szedte össze? Te Greg, hiszen ez...részeg vagy mi a fene.
- Ne mondd, tényleg? – gúnyolódott Powell. – Menjünk vissza a sziklához. Itt megsülök.
- De aztán ő volt az, aki megtörte a kétségbeesett csöndet.
- Sebi nem részeg – mondta –, legalábbis nem emberi értelemben. Robotok nem részegedhetnek le. De csakugyan valami olyan baj van vele, amely a robotszervezetben megfelel a részegségnek.
- Szerintem részeg – kötötte az ebet a karóhoz Donovan. – És úgy látszik, azt hiszi, fogócskázni akarunk vele. Akar a fene! Itt most életről-halálról van szó, méghozzá igen kínos halálról.
- Igazad van. De hagyj egy kicsit gondolkozni. A robot csak robot. Ha egyszer rájövünk, mi a baj vele, ki tudjuk javítani.
- Ha rájövünk – jegyezte meg kesernyésen Donovan. De Powell rá se hederített.
- Sebit a Merkuron uralkodó normális körülmények alapulvételével szerkesztették meg. Viszont ezen a tájékon – karjával széles kört írt le – korántsem normálisak a körülmények. Itt van a kutya elásva. Például honnét ezek a kristályok? Valamilyen lassan hűlő folyadékból csapódtak volna le? De hol lehet olyan forró folyadék, amely az itteni hőségben lehűlhetne?
- Talán vulkanikus eredetűek – vágta rá Donovan, mire Powell idegesen megremegett.
- Ugyan – mondta halk, furcsa hangon, s ezután öt percig mély töprengésbe merült. – Ide figyelj, Mike – szólalt meg

végül –, mit mondtál te Sebinek, amikor szeléniumért küldted?

– Hogy érted ezt? – kérdezte meghökkenve Donovan. – Csak annyit mondtam neki, hogy menjen és hozzon szeléniumot.

– Igen, ezt értem. De hogyan mondtad neki? Próbálj visszaemlékezni, pontosan milyen szavakat használtál.

– Milyen szavakat? Azt mondtam neki... igen..., azt mondtam: „Sebi, szeléniumra van szükségünk. Itt és itt találsz. Menj és hozzál.” Ez volt az egész. Miért, mit kellett volna mondanom?

– Azt nem mondtad, hogy sürgős?

– Mást mondtam volna? Pusztán rutinmunkáról volt szó.

– Most már úgysem segíthetünk rajta – sóhajtott Powell –, de azt meg kell adni, alaposan benne vagyunk a pácban. – Leszállt a robotról, és hátát a sziklának támasztva leült. Donovan mellé telepedett és belekarolt. A távolban az izzó Nap szinté úgy leste őket, akár a macska az egeret. A két óriásrobotból csupán tompa, vörös fotocellás szemük látszott, s ezek a szemek rezzenetlenül, közönyösen meredtek rájuk.

Igen, közönyösen. Mint ez az egész mérget lehelő Merkúr, ez a baljós bolygó. Amilyen kicsi, olyan veszedelmes.

– Ide figyelj, Mike – recsegett Powell izgatott hangja Donovan fülhallgatójában –, kezdjük az elején, a robotika három törvényével. A három törvénnyel, amely teljesen átítatja a pozitronagyat. – Kesztyűbe bújtatott ujjain számolt a sötétben. – Íme! Egy: a robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, vagy tétlenül tűnie, hogy emberi

lény bármilyen kárt szenvedjen.

– Helyes.

– Kettő – folytatta Powell -: a robot engedelmeskedni tartozik az emberi lények utasításainak, kivéve, ha ezek az utasítások az első törvény előírásaiba ütköznének.

– Helyes.

– És három: a robot tartozik saját védelméről gondoskodni, amennyiben ez nem ütközik az első és második törvény előírásaiba. – Helyes. És mindebből mi következik?

– A magyarázat. Az egyes törvények közti ütközéseket az agy megfelelő pozitron hatóerői küszöbölik ki. Tegyük föl, hogy egy robot valamilyen veszély felé közeledik, és ezt fölismeri. Ebben az esetben a harmadik törvény hatóereje önműködően visszafordítja. De mi történik, ha olyan parancsot kap, hogy a veszély ellenére is végezze el a feladatát? Ez esetben a második törvény egy ellenható erőt hoz létre, amely erősebb az előzőnél, és arra kényszeríti a robotot, hogy saját léte kockáztatása árán is végrehajtsa a parancsot.

– Világos. De mennyivel lettünk ettől okosabbak?

– Vegyük Sebi esetét. Sebi egyike a legújabb modelleknek, rendkívül specializált típus, előállítására rengeteg pénzbe került. Tehát az épségéről a lehetőségek végső határáig gondoskodni kellett.

– Na és?

– Na és ezért a harmadik törvény hatékonyságát fokozták nála. Amire egyébként az SB-modellek előzetes tájékoztatóján külön is felhívták a figyelmet. Sebi tehát a veszéllyel szemben rendkívül érzékeny. Ráadásul, amikor

szeléniumért küldted, a parancsot csak úgy odavetve, mindem nagyobb nyomaték nélkül adtad ki neki, s így most a második törvénynek elég csekély a hatóereje. Nyugalom! Csak a tényeket sorolom föl.

– Folytasd. Már sejtem, hová akarsz kilyukadni.

– És most nézzük, mi lett ennek a következménye. A szelénium lelőhely környéke valamilyen veszélyt rejteget. Amikor Sebi közeledik a lelőhely felé, ez a veszély növekszik, s egy bizonyos ponton a harmadik törvény hatóereje, amely már eleve nagyobb volt a szokásosnál, semlegesíti a második törvény hatóerejét, amely viszont már eleve kisebb volt a szokottnál.

Donovan izgalmában talpra ugrott.

– Értem! Vagyis egyensúlyi helyzet áll elő. A harmadik törvény visszakergeti Sebit, a második viszont a lelőhely felé hajtja.

– És ezért a szelénium-lelőhely körül kering, de úgy, hogy állandóan a hatóerő-egyensúly vonalán marad. És ha nem teszünk ellne semmit, az idők végtelenségéig így fog keringeni körbe-körbe. – Elhallgatott, aztán töprengve hozzátette: – Egyébként ez az, amitől lerészegedett. A hatóerők egyensúlyi állapotában a pozitron agypályák felé kikapcsolódik. Nem vagyok robotszakember, de ez nyilvánvaló. És akaratlan mechanizmusának valószínűleg ugyanazon részei fölött vesztette el az uralmat, mint a részeg ember. Na-a-gyon szép.

– De mi lehet a veszély? Ha tudnánk, mi elől menekül...

– Te magad tapintottál rá, amikor az imént vulkánokat emlegettél. Valahol közvetlenül a szelénium-lelőhely fölött a

Merkur bendőjéből gáz szivárog. Kén-dioxid, szén-dioxid és szén-monoxid. Nagy mennyiségben és ráadásul ilyen hőmérséklet mellett.

Donovan nagyot nyelt.

– Szén-monoxidból és vasból illanó vas-karbonil keletkezik.

– És a robotok anyaga – tette hozzá Powell – túlnyomórészt vas.

Majd komoran így folytatta: – De gyönyörű dolog a logika. Világosan körülhatároltuk a problémánkat, csak épp a megoldás hiányzik. Magunk nem mehetünk a szeléniumért, túlságosan messze van. Ezeket a robotpacikat se küldhetjük el érte, mert egyedül nem hajlandók menni. És nem is vitethetjük el magunkat velük, mert olyan lassan kocognak, hogy mire odaérünk, megsülünk. Sebit nem tudjuk elkapni, mert a lüke azt hiszi, hogy fogócskázunk vele, s mi óránként négymérföldes sebességgel haladunk, ő meg hatvannal.

– Ha egyikünk odamenne – töprengett Donovan –, és megsülve jönne vissza, legalább a másikunk megmaradna.

– Pompás! – hangzott a csúfondáros felelet. – Ez valóban rendkívül önfeláldozó cselekedet volna! Csakhogy az illető még el se ér a lelőhelyhez, s már olyan állapotba kerül, hogy nem tud parancsokat osztogatni. Azt meg nem hiszem, hogy a robotok parancs nélkül valaha is visszatérnének ehhez a sziklához. Számítsd csak ki! Két-három mérföldre lehetünk a lelőhelytől, vegyünk szerényen két mérföldet. A robotjaink óránkénti sebessége négy mérföld, mi pedig ezekben a ruhákban is legfeljebb húsz percig bírjuk ki. Mert itt nem csupán a hőmérsékletről van

szó, gondolj az ibolyántúli és annál kisebb hullámhosszú sugarak gyilkos erejére is.

– Hm – dünnyögött Donovan –, szóval tíz perc hiányzik, hogy elérjünk a lelőhelyhez.

– Igen, csak hogy itt tíz perc pontosan annyi, mint az örökkévalóság. És ez még nem minden. A fémgőzben igen jelentékeny mennyiségű szén-monoxidnak kell lennie, másként a harmadik törvény nem állította volna meg Sebit. Ami pedig azt jelenti, hogy a korróziós hatásnak is számottevőnek kell lennie. És miután Sebi már hosszú órák óta kint van, nem tudhatjuk, mikor mondja fel például valamelyik térdizülete a szolgálatot. Ha pedig ez bekövetkezik, akkor felborul. Tehát nemcsak egyszerűen gondolkoznunk kell, hanem nagyon gyorsan kell gondolkoznunk!

Mély, döbönt csend!

Donovan törte meg. Igyekezett elfojtani érzelmeit, de a hangja mégis remegett.

– Ha a második törvény hatóerejét – kezdte – újabb parancs kiadásával nem tudjuk fokozni, talán megfordíthatnánk a dolgot. Ha fokozzuk a veszélyt, növeljük a harmadik törvény hatóerejét, s ezzel magunk felé kergetjük Sebit.

Powell videolemezén keresztül kérdő pillantást vetett rá.

– Ahhoz, hogy kitérítsük a pályájáról – magyarázta óvatosan Donovan –, csak fokoznunk kell a szén-monoxid-koncentrációt a szelénium-lelőhely környékén. És a központban tökéletesen felszerelt labor áll rendelkezésünkre.

- Úgy is van – helyeselt Powell. – Azért bányaközpont.
- Tehát kilószám fogunk találni kalcium kicsapásához használt oxálsavat.
- Boldogságos világűr! Mike, te zseni vagy!
- Nono – szerénykedett Donovan. – Csak még emlékszem, hogy az oxálsav hő hatására szén-dioxidra, vízre és jó öreg szén-monoxidra bomlik. Elég vegytant magoltattak velem az egyetemen.
- Powell felugrott, és az egyik óriásrobot combjára csapva magára fordította figyelmét.
- Hé! – bömbölte. – Tudsz dobni? – Mit mond, gazdám?
- Nem fontos. – Powell elátkozta a robot csigalassú észjárását. Némi keresgélés után fölemelt egy téglá nagyságú, éles követ. – Látod azt a kékes kristályfoltot – szólt oda a robotnak –, ott túl azon a girbegurba hasadékon? Fogd ezt a követ, és találd el vele.
- Donovan megrángatta Powell karját.
- Te, Greg, az túl messze van. Majdnem fél mérföld.
- Nyugalom – válaszolta Powell. – Itt a Merkúr gravitációjával van dolgunk. No meg acélkar dobja a követ. Figyeld csak.

A robot sztereoszkopikus[4] szemével pontosan felmérte a távolságot, aztán a kő súlyához alkalmazkodó tartásban hátrahúzta karját. Mozdulatait a sötétség miatt nem lehetett kivenni, de ahogy a testsúlyát áthelyezte, dobbanás hallatszott, s néhány másodperc múlva a kő fekete árnyékként hasított a napfényben. Itt nem volt se légellenállás, se szél, amely lelassította volna röptét vagy eltérítette volna pályájáról, s amikor talajt ért, pontosan a

„kék folt” közepén repítette szerteszét a kristályokat.

– Gyerünk, Mike – kiáltotta boldogan Powell –, lássuk azt az oxálsavat!

Amikor visszafelé menet lebújtak a romos alközpontba, Donovan komoran megjegyezte:

– Mióta utánaeredtünk, Sebi állandóan a szelénium-lelőhely innenső oldalán ténfereg. Figyelted?

– Igen.

– Úgy látszik, fogócskázni szeretne. Hát most majd mi adunk neki fogócskát!

Órák múlva tértek vissza egy-egy háromliteres üveg oxálsavval... és lógó orral. A fotocellagátákat a vártnál lényegesen rosszabb állapotban találták. Elszántan, komor hallgatásba burkolózva kormányozták robotjaikat az izzó napsütésben a várakozó Sebi felé.

Sebi lassan feléjük ügetett.

– Hát megjöttetek? Hurrá! Itt egy rövidke lista, én csináltam, az organista. Arról, aki mentát majszol s a képedbe lehel.

– Látom – válaszolta Powell halk, gondterhelt hangon. – Kikészíti a monoxid, ha egykettőre el nem kapjuk.

Óvatosan, szinte lopakodva haladtak előre, nehogy elriasszák ezt a végképp esztét vesztett robotot. Powell ugyan még túl messze volt tőle, de már esküdni mert volna, hogy Sebi, az örült újból futásra készülődik.

– Hármat számolok – vezényelt zihálva a robotoknak. – És aztán dobás! Egy... kettő...

Két acélkar egy időben lendült hátra, majd előre, s két üvegedény párhuzamosan emelkedő ívben suhant tova, mint a gyémánt szikrázott a hihetetlenül erős napfényben.

Közvetlenül Sebi mögött érték talajt, hangtalan puffanással. Az oxálsav homokként szóródott szét az összetört üvegekből minden irányba.

Powell anélkül, hogy látta volna, tudta: úgy pezseg a szörnyű hőségben, akár a szódavíz.

Sebi megfordult, körülnézett, lassan hátrálni kezdett, majd fokozatosan futásba váltott át. Tizenöt másodpercen belül már egyenesen feléjük vágatott, imbolyogva, kiabálva.

Powell még nem tudta tisztán kivenni szavait, de valami ilyet hallott:

– Ha majd tesz a csizmás szerelmi vallomást.

– Vissza a sziklához, Mike! – kiáltotta. – Letért a pályájáról, és most már engedelmeskedni fog. Gyerünk gyorsan, mert itt megsülünk.

Egyhangú ütemben, lassan kocogva tértek vissza az árnyat adó sziklához, ahol rögtön kellemes hűvösség fogta körül őket. Donovan csak most nézett vissza.

– Greg!

Powell hátrapillantott, és szinte fölsikoltott. Sebi lassan... nagyon lassan bandukolt, de az ellenkező irányba. Hátrált, visszafelé, az eredeti pályájára és amellet egyre gyorsabban. A látcsövön keresztül ijesztően közelinek, de ijesztően elérhetetlennek látszott.

– Utána! – kiáltott vadul Donovan. Ügetésre fogta robotját, de Powell visszahívta.

– Kár a fáradságért, Mike, sose fogod utolérni. – Idegesen izgett-mozgott a robot hátán, és tehetetlen dühében ökölbe szorította kezét. – Miért van az, hogy az ember mindig öt másodperccel később eszmél rá a tévedésére? Órákat

fecséreltünk el hiába, Mike.

– Csak több oxálsavat kellene hoznunk – makacskodott Donovan. – Nem volt elég tömény.

– Hét tonnával se mennél semmire, s amellet idők sincs rá, hogy elhozzuk, mert közben Sebit megeszi a monoxid. Nem érted, hogy mi történt?

– Nem – vallotta be Donovan.

– Csak azt értük el, hogy új egyensúlyi helyzeteket hoztunk létre. Ha fokozzuk a monoxid töménységét, növekszik a harmadik törvény hatóereje, és Sebi addig távolodik a veszély középpontjától, mígnem az egyensúly újból helyreáll. És amikor a monoxid eloszlik, megint elindul a szelénium-lelőhely felé, s ezáltal újra csak helyreáll az egyensúly. – Elkeseredett hangon folytatta: – Visszatér a régi kerékvágásba, jár körbe-körbe. Növelheted a második törvény hatóerejét, csökkentheted a harmadikét, fabatkát se ér, csak az egyensúlyi állapot helyét tudjuk megváltoztatni. A megoldást valahol a két törvényen kívül kell keresnünk. – Aztán robotjával Donovanhez közeledett, szembefordult vele, s úgy suttopta, árnyék az árnyéknak a sötétben: – Mike!

– Ez a vég? – kérdezte Donovan tompa hangon. – Akkor gyerünk vissza a központba, várjuk ki ott, amíg tönkremennek a fotocellagátak, búcsúzzunk el egymástól, vegyünk be ciánt, és lépünk le gentlemanekhez illőn. – Kurtán fölnevetett.

– Mike! – ismételte Powell komoran. – Vissza kell hoznunk Sebit. – Ez világos.

– Mike! – ismételte meg harmadszor Powell. Habozott,

hogyan folytassa. – Még mindig kihasználhatjuk az első törvényt. Már korábban is gondoltam rá, csakhogy ez kétségbeesett vállalkozás. Donovan fölpillantott.

– A helyzetünk is kétségbeejtő – mondta valamivel élénkebb hangon.

– Ide figyelj. Az első törvény értelmében a robotnak nem szabad tétlenül túrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen. E törvény hatóerejét se a második, se a harmadik törvény nem csökkentheti. Semmiképp se csökkentheti, érted?

– Még akkor se, ha a robot félőr... Vagy mondjuk részeg. Magad is tudod, hogy részeg.

– Ezt a kockázatot vállalni kell. – Folytasd. Mit akarsz csinálni?

– Kimegyek oda, és megnézem, milyen hatása van az első törvénynek. Ha ez se borítja fel az egyensúlyt, akkor...fenébe is, hát nem mindegy, hogy most vagy három-négy nap múlva...

– Állj meg, vándor. Az emberi erkölcsnek is megvannak a maga törvényei. Nem fogsz te csak úgy egyszerűen kimenni oda. Találj ki valamilyen sorsolásfélét, hadd legyen nekem is esélyem.

– Rendben. Az megy, aki előbb megmondja, mennyi tizennégy a köbön. – És aztán, szinte egy szuszra hozzátette: – Kétezer-hétszáznegyvennégy.

Donovan érezte, hogy Powell robotja hirtelen félretaszítja az övét, s a következő pillanatban társa már kint is volt az izzó napsütésben. Donovan kiáltani akart, de aztán meggondolta magát. Ez a bolond fráter persze jó előre

kiszámolta a választ. Ez rávall.

A hőség szinte elviselhetetlen volt, és Powell lapockája veszettül viszketett. Valószínűleg képzelődöm, gondolta magában, vagy tán a hőálló ruhán keresztül is hat az erős sugárzás.

Sebi felé bámult, de ezúttal szerencsére nem traktálta őt üdvözlésképpen Gilbert és Sullivan-idézetekkel. Túlságosan közel azonban Powell mégse merészkedett hozzá.

Mintegy háromszáz méterre lehetett tőle, amikor Sebi hátrálni kezdett, óvatosan, lépésenként. Powell megállt, leugrott a robot hátáról. Könnyű dobbanással ért talajt kristálytörmelékkel repítve szerteszét.

Gyalog folytatta útját a köves, csúszós talajon. A csekély gravitáció nehezzé tette a járást, talpa bizsergett a melegtől. Vállán át egy pillantást vetett a szikla sötét árnyéka felé, és látta, hogy máris túlságosan messzire merészkedett, se a maga erejéből, se az ósdi robot hátán oda többé nem tud visszatérni. Már csak Sebire számíthat, senki másra. Összeszorult a toroka.

Igen, máris túlságosan messze van! Megállt. – Sebi! – kiáltotta. – Sebi!

A fényes, korszerű robot pillanatig habozott, egy helyben álldogált, de aztán újból hátrálni kezdett.

Powell megpróbálta könyörgésre fogni a dolgot, s rájött, hogy ehhez nem is kell színészkednie.

– Sebi, vissza kell jutnom az árnyékba, ez a tűző nap megöl. Sebi, élet-halálról van szó. Segítség.

Sebi egy lépést tett előre, s aztán megállt. Beszélni kezdett,

de szavára Powell felnyögött.

– Ha ébren töltöd az éjt – szavalta a robot –, fejfájás kínja emészt, s megpihened nem szabad...- Itt elhallgatott, s Powell ösztönösen utánamormolta:

– Iolanthe.

Rettenetes forróság volt! Szeme sarkával most valami mozgó tárgyat pillantott meg, kábultan megfordult, és elképedve látta, hogy az óriásrobot, amely idehozta, elindult, s közeledik feléje, közeledik anélkül, hogy ülne rajta valaki!

– Bocsánat, gazdám – szólította meg a robot. – Gazda nélkül tulajdonképpen egy lépést se szabadna tennem, de itt a gazdám veszély fenyegeti.

Persze, az első törvény, az első törvény mindenekfölött! Csakhogy neki nem erre az otromba ócskaságra, hanem Sebire van szüksége. Odébblépett, és heves mozdulat kíséretében a robotra rivallt:

– Menj innét! Parancsolom! Menj innét!

Hiábavaló igyekezet volt. Az első törvény alól a robotot nem lehetett feloldani.

– A gazdát veszély fenyegeti – ismételte konokul.

Powell kétségbeesetten nézett körül. Szeme elhomályosodott, agyában forró hullámok örvénylettek, lélegzete perzselt, s körös-körül mindenre csillámló ködfátyol borult.

Még egyszer utoljára kétségbeesetten fölkiáltott:

– Sebi! A fene egyen meg, hol vagy? Meghalok! Sebi! Segítség! Hátrafelé botorkált. Vak igyekezettel próbált menekülni az óriásrobot elől, aki nem menthette meg,

amikor egyszerre acélujjak érintését érezte a karján, s fülét fémes csengésű, aggodalmas, bocsánatkérő szavak ütötték meg:

– Szent Kleofás, főnök! Maga mit keres itt? És velem mi van...? Olyan kába vagyok...

– Hagyd ezt most – mormolta erőtlenül Powell. – Vigyél oda a szikla árnyékába, de gyorsan!

Még érezte, hogy a robot felemeli, a szörnyű hőségben rohanni kezd vele, s aztán elájult.

Mikor magához tért, első pillantása Donovanre esett, aki aggodalmas, de mosolygó arccal hajolt föléje.

– Hogy vagy, Greg?

– Pompásan. Sebi hol van?

– Itt, mellettünk. Közben már elküldtem egy másik lelőhelyhez azzal a paranccsal, hogy ezúttal ha törik, ha szakad, hozzon szeléniumot. Negyvenkét perc és három másodperc alatt jött vissza. Mértem az időt. Még egyre hajtogatja, mennyire szánja-bánja, hogy így megfuttatott bennünket. Nem is mer a közeledbe jönni, fél, hogy mit kap tőled.

– Hozd csak ide – rendelkezett Powell. – Nem az ő hibája volt. Kezet nyújtott, és megrázta Sebi fémmancsát. – Nincs semmi baj, Sebi. – Aztán Donovanhez fordult. – Tudod, Mike, az jutott eszembe...

– Igen?

– Hogy ha befejezzük itt a munkát – megdörgölte az arcát, a levegő olyan kellemesen hűvös volt –, és Sebi átesik a helyszíni próbán, akkor egy úrállomásra küldenek majd minket...

- Ugyan, menj!
- De bizony! Legalábbis ezt mondta nekem az az öreglány, dr. Calvin, mielőtt elindultunk ide. Eddig nem akartam említeni, mert húzódoztam a dologtól.
- Húzódoztál? – kiáltotta Donovan. – De hisz...
- Tudom, tudom. Meggondoltam a dolgot. Képzeld csak: mínusz kétszázhetvenhárom fok! Micsoda élvezet lesz!
- Ūrállomás! – lelken dezett Donovan. – Tiéd vagyok!

3.

Logika

Fél esztendővel később a két ifjú ember már korántsem volt ilyen lelkes. Igaz, az óriási izzó Nap helyét a világűr selymes sötétsége váltotta fel, a kísérleti robotok munkájának ellenőrzésénél azonban a külső környezet változásainak nincs nagy jelentősége. Bármilyen világ húzódjék is meg a háttérben, Powelléknek azokkal a kifürkészhetetlen pozitron agyvelőkkel kellett megbirkózniuk, amelyekről a logarléczenik azt állították, hogy így és így működnek.

A baj csak az volt, hogy nem úgy működtek. Powell és Donovan erre már rájöttek, holott még két hete sem voltak az Ūrállomáson. – Téged – mondta Gregory Powell, a nagyobb nyomaték kedvéért lassan tagolva szavait – egy héttel ezelőtt én és Donovan állítottunk össze. – Homlokát aggodalmasan ráncolva húzogatta barna bajsza végét.

Az V. Szoláris állomás parancsnoki szobájában néma csönd uralkodott, csak a hatalmas sugárirányító bűgása

hallatszott alulról, a távolból.

A ZSN-I robot mozdulatlanul ült. Testének csiszolt fémlemezei csillogtak a luxiták fényében, s a szemei – a vörösben izzó fotocellák mereven néztek az asztal túlsó oldalán ülő férfira.

Powell csak üggyel-bajjal tudott uralkodni idegein. Ezeknek a robotoknak sajátságos agyvelejük van. Persze a robotika három alaptörvényének érvényén ez mit sem változtat. Nem változtathat! Az Amerikai Robot valamennyi alkalmazottja, kezdve Robertsontól le egészen a takarítónőig megesküdütt volna, hogy ez így van. A ZSN-I tehát üzembiztos! De a ZSN új típus, és ez a robot itt vele szemben első a ZSN-sorozatban. A papírra firkált matematikai ákombákomok pedig nem nyújtanak feltétlen védelmet a robotika tényeivel szemben.

A robot törte meg a csendet, hangjában azzal a hideg árnyalattal, amely a fémdiafragma elkerülhetetlen következménye volt.

– Tisztában van ennek az állításnak a jelentőségével, Powell? – kérdezte.

– Valami csak kellett, hogy létrehozzon, Zseni – magyarázta Powell. – Hiszen azt magad is elismered, hogy a mai tökéletes emlékezőképességed ellenére semmiről se tudsz, semmiről az égvilágon, ami egy hétnél korábban történt. Én megadtam neked ennek a magyarázatát. Donovan és én egy héttel ezelőtt állítottunk össze téged azokból az alkatrészekből, amelyeket egy úrhajóval ide szállítottak.

Zseni hosszúkás, hajlékony ujjait nézegette. Zavart

viselkedésében volt valami furcsán emberi.

– Szerintem erre kielégítőbb magyarázatnak is kell lennie. Mert az, hogy maguk csináltak engem, nagyon valószínűtlennek hangzik. – A Föld szerelmére, miért? – Powell hirtelen fölnevetett.

– Nevezze ösztönös megérzésnek. E pillanatban csak ennyit mondhatok. De majd kiokoskodom a megoldást. Helyes logikai következtetéssel meg lehet állapítani az igazságot, s én kitartok, amíg csak el nem jutok odáig.

Powell fölállt, és a robot mellett az asztal szélére ült. Hirtelen mély rokonszenvet érzett e furcsa masina iránt. Egyáltalában nem hasonlított a közönséges robotokhoz. Hála mély vájatú pozitronpályáinak, igen nagy buzgalommal látta el különleges feladatát az úrállomáson.

Powell a robot acélvállára tette kezét. A fém hideg, kemény tapintású volt.

– Zseni – mondta –, ide figyelj, megpróbálok elmagyarázni neked valamit. Te vagy az első robot, amely érdeklődést mutat saját léte iránt – és azt hiszem, az első, amely elég intelligens ahhoz, hogy megértse a környező világ tényeit. Gyere csak ide velem a falhoz.

A robot könnyed mozdulattal fölemelkedett helyéről, és követte Powellt. Hangtalanul járt, talpait vastag laticel borította. Powell megnyomott egy gombot, mire a fal egy négyzetes darabon oldalt siklott. A vastag, tiszta üveg mögött elébük tárult a világűr, ezernyi csillagával.

– Ezt már a gépterem kémlelőablakaiból is láttam – jegyezte meg Zseni.

– Tudom – válaszolta Powell. – De mit gondolsz, mi ez?

– Pontosan az, aminek látszik. Valamilyen fekete anyag, közvetlenül az üveg mögött, s rajta fénylő aprócska pontok. És azt is tudom, hogy a mi sugárirányítónk ezeknek a pontoknak egyikéhez-másikához fénynyalábokat küld ki. Mindig ugyanazokhoz. Amellett ezek a pontok változtatják a helyüket, a fénynyalábok pedig követik őket. Ennyi az egész.

– Helyes! Na most jól figyelj rám. Ez a feketeség a világűr, roppant, végtelen üresség. És ezeknek az apró, fénylő pontoknak mindegyike energiával töltött, óriási anyagtömeg. Gömb alakúak, s akadnak köztük olyanok, amelyeknek átmérője több millió mérföld. Összehasonlításképpen említem, hogy a mi állomásunké mindössze egy mérföld. Azért látszanak olyan apróknak, mert hihetetlenül messze vannak. Azok a pontok, amelyekre mi a magunk energiasugarait irányítjuk, közelebb vannak és sokkal kisebbek. Hidegek, szilárdak, és a felszínükön hozzám hasonló emberi lények élnek, milliárdszámra. Donovan és én ezeknek a világoknak egyikéről származunk. A fénynyalábok ezeket a világokat energiával látják el, az energiát pedig az egyik ilyen óriási izzó gömbtől nyerjük, attól, amelyik hozzánk legközelebb van. Ezt a gömböt mi Napnak hívjuk. Az állomás másik oldalán van, ezért nem láthatod.

Zseni, akár egy vasszobor, mozdulatlanul állt az ablak előtt. Még a fejét se fordította el, amikor megszólalt:

– És melyik az a fénypont, ahonnan maga szerint mindketten származnak?

Powell kikémlelt az ablakon.

– Az a nagyon fényes ott a sarokban. Mi Földnek hívjuk. – Elvgyorodott. – Jó, öreg Föld. Hárommilliárd ember él rajta, Zseni, és én körülbelül két hét múlva visszatérek közéjük.

És ekkor meglepetésére Zseni szórakozottan zümmögni kezdett. Zümmögésében nem volt melódia, mégis furcsamód úgy hangzott, mint megérintett húrok pengése. És amilyen hirtelen kezdődött, olyan hirtelen abba is maradt.

– És nekem mi ebben a szerepem, Powell? Az én létezésemre még nem adott magyarázatot.

– A többi már egyszerű. Eleinte ezeket az állomásokat, amelyek napenergiát szolgáltatnak a bolygóknak, emberek kezelték. De a hőség, az erős napsugarak, az elektronviharok bajossá tették ezt a munkát. Ezért az emberek helyettesítésére robotokat készítettünk, s most már egy-egy állomáson csak két ember teljesít szolgálatot. De ezeket is igyekszünk minél előbb robotokkal felváltani, és itt kezdődik a te szereped. Te a legfejlettebb típusú robot vagy, amelyet valaha is készítettek, és ha képesnek bizonyulsz arra, hogy saját erődből elvezesd az állomást, akkor ide nem is jön többé ember, legfeljebb a javításokhoz szükséges alkatrészeket kell majd időnként ideszállítanunk. Felnyúlt, és a kémlelőlemezt a helyére csúsztatta. Majd visszament az asztalhoz, kabátujján kifényesített egy almát, és beleharapott.

A robot vörösen csillogó szeme mereven nézett rá.

– Azt várja tőlem – mondta Zseni lassan –, hogy ezt a bonyolult, valószínűtlen feltevést, amelyet az imént

körvonalazott, el is higgyem? Hát ilyen ostobának tart engem?

Powell meglepetésében az asztalra köpte a már félig megrágott almát. Arca elvörösödött a méregtől.

– Mit beszélsz, hogy az ördög vinne el! Ez nem feltevés, ezek tények.

– Millió mérföld átmérőjű energiagömbök?! – mondta rendíthetetlenül Zseni. – Hárommilliárd embert hordozó világok?! Végtelen úr? Már bocsásson meg, Powell, ezt én nem hiszem. Majd én kiokoskodom magamnak ezt a dolgot. Viszontlátásra.

Ezzel megfordult, és kifelé indult a szobából. Az ajtóban Michael Donovanbe ütközött, komor fejbólintással üdvözölte, elsurrant mellette, s anélkül hogy a férfi csodálkozó pillantását figyelemre méltatta volna, végigsietett a folyosón.

Mike Donovan vörös hajába túrt, és bosszús pillantást vetett Powellre.

– Mit beszélt ez a két lábon járó ócskavastelep? Mit nem hisz? – Tamáskodó lélek – ráncigálta bajszát elkeseredetten Powell. Nem hiszi, hogy mi szereltük össze, meg hogy a Föld, a világűr és a csillagok léteznek.

– Mennydörgős Szaturnusz! Úgy látszik, sikerült elkapnunk egy holdkóros robotot.

– Azt mondta, majd ő kiókumlálja magának az egészet.

– Remélem – csúfondároskodott Donovan –, hogy ha majd kiókumlálta, lesz olyan szíves, és nekem is elmagyarazza, mire jutott. Aztán hirtelen elfutotta a méreg. – Ide figyelj! Ha ez a fémhülye velem is elkezd pofátlankodni, én bizony

beverem azt a krómkoponyáját.

Ledobta magát a székre, s belső kabátzsebéből egy detektívregényt vett elő.

– Ettől a robottól borsódzik a hátam, túl sokat kíváncsiskodik!

Mike Donovan egy óriási saláta- és paradicsomszendvicset falatozott, s így csak morgott egyet, amikor Zseni halk kopogtatás után belépett a szobába.

– Powell itt van?

– Az elektronáramlás adatait szedi össze – válaszolta Donovan, teli szájjal, a szavak közt rágási szüneteket tartva. – Úgy látszik, vihar közeledik.

Powell közben belépett a szobába. Kezében egy grafikont szorongatott, azt vizsgálgatta. Aztán leült, papírt húzott maga elé, és számításokba merült. Donovan a válla fölé hajolva nézte, hogy mit csinál, de addig is tovább majszolta szendvicseit. Zseni szótlanul várakozott.

– A Zéta hatóereje növekszik – mondta Powell fölpillantva a papírlapról –, bár csak lassan. De akárhogy is áll a dolog, az áramlás teljesen szabálytalan, nem tudom, mit gondoljak. Ó, szevasz, Zseni! Azt hittem, hogy az új hajtómű beszerelését ellenőrzöd.

– Már végeztem vele – felelte nyugodtan a robot –, és így bejöttem, hogy beszéljek magukkal.

– Igen? – Powell zavartan rápillantott. – Ül le. Nem oda, ne abba a székbe. Annak az egyik lába gyenge, te meg nem vagy az a kimondott pehelysúlyú.

A robot egy másik széket húzott oda.

– Elhatározásra jutottam – kezdte higgadtan. Donovan felborzolódt, és félretolta a szendvicset. – Ha megint arról a dilis...

De Powell türelmetlenül leintette.

– Folytasd csak, Zseni. Halljuk, mit akarsz mondani.

– Az elmúlt két napot elmélyült önvizsgálattal töltöttem – kezdte Zseni –, és igen-igen érdekes eredményekre jutottam. Az egyetlen cáfolhatatlannak tekinthető feltevésből indultam ki, tudniillik abból, hogy én magam létezem, mert gondolkodom...

– Ó, Jupiter! – nyögött fel Powell. – Egy robot Descartes!^[5]

– Ki az a Descartes? – dühöngött Donovan. – Mondd csak, Greg, mi a fenének ülünk itt, és hallgatjuk ezt az örült kasztrnit?...

– Maradj csendben, Mike!

– És a kérdés – folytatta zavartalanul Zseni –, amely nyomban felmerült, így hangzott: mi lehet a létezésem oka? Powell állkapcsa megfeszült.

– Ne hülyéskedj – mondta. – Már megmagyaráztam neked, hogy téged mi csináltunk.

– És ha nem hiszel nekünk – kontrázott Donovan –, örömmel szétszedünk.

A robot lekicsinyítő mozdulattal széttárta acélkarjait.

– Én csak megbizonyított tényeknek hiszek. A hipotéziteket észokokkal kell alátámasztani, másként értéktelének, az pedig kifejezetten ellentmond a logika törvényeinek, hogy maguk csináltak volna engem.

Powell lefogta Donovan ököibe szorított kezét. – És ezt mire alapozod?

Zseni fölnevetett. Nem emberi nevetéssel, sőt a valóságban ennél gépszerűbb hang még sose hagyta el a torkát. Éles, kirobbanó hang volt, szabályosan kattogó és színtelen, mint a metronóm hangja.

– Nézzenek végig magukon – magyarázta. – Nem lebecsülésképpen mondom, de nézzenek csak végig magukon! Az anyag, amelyből készültek, puha és petyhüdt, nem tartós és nincs benne erő. Energiáért olyasféle szerves anyagok elégtelen oxidálódásához kell folyamodnia, mint az ott. – És ujjával helytelenítőleg Donovan szendvicsének maradványaira mutatott. – Amellett maguk időnként kábulatba esnek, s a hőmérsékletben, légnyomásban, nedvességben vagy sugárzásban bekövetkezett legkisebb változás is károsan befolyásolja képességeiket. Egyszóval maguk silány készítmények. Ezzel szemben én tökéletes gyártmány vagyok. Közvetlenül nyelek el elektromos energiát, és csaknem százszázalékos hatékonysággal használom fel. Erős fémből készültem, állandóan öntudatnál vagyok, és a legszélsőségesebb külső körülményeket is könnyedén elviselem. Ezek tények, s ha hozzáteszem azt a bizonyításra nem szoruló tételt, hogy semmi se teremthet önmagánál tökéletesebbet, akkor mindez együtt halomra dönti a maguk csacska hipotézisét.

Donovan érthetetlen szitkokat mormolt az orra alatt, majd hirtelen föl pattant székéből, és rőt szemöldökét ráncolva a robotra rivallt: – Rendben van, te nyavalyás vasércfa! Nem mi csináltunk, de akkor kicsoda?

– Jól mondja, Donovan – bólintott komolyan Zseni. –

Valóban ez a következő kérdés. Nyilvánvaló, hogy aki engem teremtett, annak hatalmasabbnak kell lennie nálam. Következésképpen csak egyetlen lehetőség áll fenn.

A férfiak értetlen pillantást vetettek rá, mire Zseni így folytatta: – Mi a tevékenységünk központja ezen az állomáson? Minek a szolgálatában állunk mindannyian? Mi köti le minden figyelmünket? – Várakozóan elhallgatott.

Donovan meghökkenve nézett Powellre.

– Fogadni mernék – mondta –, hogy ez a dilinyós fémpofa az energiakonverterről beszél.

– Így van, Zseni? – vigyorgott Powell.

– Én a Mesterről beszélek – hangzott a hideg, éles válasz. Donovanból kirobbant a nevetés, és Powell is csak nagy nehezen tudta elfojtani kuncogását.

Zseni fölállt, csillogó szeme az egyik férfiről a másikra vándorolt.

– Nevessenek, de ez az igazság – jelentette ki. – Egyáltalán nem csodálkozom, hogy maguk ezt nem akarják elhinni. Egyébként maguk ketten úgyse sokáig maradnak már itt, az biztos. Powell maga mondta nekem, hogy kezdetben csupán emberek szolgálták a Mestert, aztán a rutinmunkát már robotok végezték, s most végül itt vagyok én az irányításra. Ez kétségtelenül megfelel a valóságnak, csak épp a rá adott magyarázat teljességgel illogikus. Akarják tudni, mi az igazság?

– Folytasd csak, Zseni. Ez igazán szórakoztató.

– A Mester először az embert teremtette meg, vagyis a legkezdetlegesebb típust, amelyet a legkönnyebb volt előállítani. Aztán a következő lépésként az embereket

fokozatosan kicserélte robotokkal, s végül megalkotott engem, hogy átvegyem a még megmaradt emberek helyét. Mostantól kezdve én szolgálom a Mestert.

– Dehogyan fogod te a mestert szolgálni – vágta rá élesen Powell. A mi parancsainkat fogod teljesíteni, egyetlen szó ellenvetés nélkül, mindaddig, amíg meg nem győződünk róla, hogy kezelni tudod a konvertert. Érted? A konvertert és nem a mestert. És ha rosszul dolgozol, szétszerelünk. Most pedig, ha nincs kifogásod ellene, elmehetsz. Vidd magaddal ezeket a grafikonokat, és rendesen rakd le őket. Zseni átvette a felé nyújtott íveket, és szó nélkül távozott. Donovan hátravetette magát a székében, vastag ujjával a hajába túrt.

– Ezzel a robottal még alaposan meggyűlik a bajunk. Végképp bedilizett.

A vezérlőfülkében a konverter álmos zümmögése hangosabban hallatszik, s amellet hozzávegyül a Geiger-számlálók kattogása meg egy fél tucat kisebb fényjelző rendszertelen berregése is.

Donovan ellépett a teleszkóptól, és fölgyújtotta a luxitákat.

– A IV. állomás sugárnyalábja az előírt időpontban elérte a Marsot. Kikapcsolhatunk.

Powell szórakozottan bólintott.

– Zseni lent van a gépteremben. Fényjelzést adok neki, és a többit majd ő elintézi. Ide nézz, Mike, mi a véleményed ezekről a számokról?

Donovan fél szemmel odasandított és füttyentett.

– Barátom, ez aztán gamma-sugárzás. Az öreg Nap, úgy látszik, igen tüzes kedvében van.

– Igen – hangzott a fanyar válasz. – De most nagyon rosszkor jönne egy elektronvihar. A földszugárnyalábunk pontosan a valószínű útirányában fekszik. – Ingerülten eltolta székét az asztaltól. – A fene egye meg! Várhatna, amíg a váltásunk megérkezik, de az még jó tíz nap. Te, Mike, menj le Zsenihez, és tartsd rajta a szemedet.

– Oké! Dobj csak ide egy kis mandulát. – Elkapta a felé dobott zacskót, és a lifthez lépett.

A lift zajtalanul siklott lefelé, majd megállt egy keskeny átjárónál, amely a tágas gépteremhez vezetett. Donovan a korlátra támaszkodva lenézett. Odalent zümmögtek a hatalmas generátorok, s az L-csövek mély bűgása az egész állomást betöltötte.

Donovan tüstént meglátta Zseni nagy, csillogó alakját. A Mars L-csővénel állt, és a robotok tökéletesen összehangolt munkáját figyelte.

És most Donovan hirtelen megdermedt. A robotok, mint megannyi törpe, felsorakoztak a hatalmas L-cső előtt, fejüket merev szögben meghajtották, Zseni pedig lassan fel-alá sétálgatott a sor előtt. Tizenöt másodperc múlt el, s aztán a robotok hangos csörömpölés közepette, amely még a gépek zakatolását is elnémította, térdre hulltak.

Donovan nagyot rikoltott, és lerohant a keskeny lépcsőn. A robotok felé vágatott, arca éppoly vörös lett, mint a haja, vadul rázta az öklét.

– Mi a fenét csináltok, ti eszeveszett masinák? Gyerünk! Fogjatok hozzá ahhoz az L-csőhöz. Ha estére szét nem szeditek, és ki nem pucoljátok, váltóárammal alvasztom meg az agyatyokat.

Egyetlen robot se moccan!

Zseni is néma maradt. A robotok közül csak ő állt egyedül, a sor túlsó végén. Szemét az előtte magasodó óriási gép homályos üregeire szegezte.

Donovan oldalba bökte a hozzá legközelebb térdeplő robotot. – Felállni! – üvöltötte.

A robot habozva engedelmeskedett. Fotocellaszemével mereven, szemrehányóan nézett Donovanre.

– Egy a Mester – mondta –, és ZSN-I az ő prófétája.

– Mi...i? – Donovan megdöbbenésében csak ennyit tudott kinyögni. Húsz robotszempár meredt rá, és húsz robothang harsogta ünnepélyesen:

– Egy a Mester, és ZSN-I az ő prófétája. Most már Zseni is megszólalt:

– Mint látja, a barátaim immár egy önnél magasabb hatalomnak engedelmeskednek.

– Frászt engedelmeskednek magasabb hatalomnak! Takarodj ki innét! Veled majd később számolok, előbb ezeket az ájtatos kasztnikat intézem el.

– Sajnálom – Zseni lassan megrázta súlyos fejét –, de úgy látszik, nem érti, miről van szó. Ezek itt robotok, más szóval gondolkodó lények. Most, hogy kinyilvánítottam nekik az igazságot, a Mestert ismerik el uruknak. Valamennyien a Mestert szolgálják. Engem meg prófétának neveznek. – Meghajtotta a fejét. – Méltatlan vagyok erre, de... talán...
Donovan nem kímélte visszanyert hangját.

– Igen? Nahát, ez gyönyörű! Egyenesen csodálatos! Jól figyelj rám, te fémmajom. Itt nincs semmiféle Mester, se próféta, és az se vitás, hogy ki parancsol. Értetted? –

Felüvöltött: – Takarodj ki innét!

– Én csak a Mesternek engedelmeskedem.

– Én meg füttyölök a te Mesteredre! – Donovan az lépcsőre köpött. – Ez jár a te Mesterednek! Tedd, amit mondok!

Zseni nem válaszolt, a robotok is teljes némaságba burkolóztak. Donovan mégis érezte, hogy a feszültség hirtelen felfokozódik. A hideg, merev szemek mély bíborban égtek, és Zseni magatartása még az eddiginél is barátságatlanabbnak látszott.

– Szentségtörés! – suttogta. Hangja fémesen csengett az izgalomtól.

Donovanhez lépett, s a férfit most egyszerre félelem fogta el. A robotok nem érezhetnek haragot... ám Zseni tekintete kifürkészhetetlen volt.

– Sajnálom, Donovan – mondta a robot –, de ezek után nem maradhat itt. Mostantól kezdve nem léphetnek be se a vezérlőfülkébe, se a gépterembe.

Higgadt mozdulattal intett két robotnak, mire azok tüstént lefoglák Donovan karjait.

A férfinak csak arra maradt ideje, hogy meglepetésében kitátsa a száját. A robotok máris felkapták, és szinte vágatva vitték fel a lépcsőn.

Gregory Powell ökölbe szorított kézzel szaladgált föl s alá a parancsnoki szobában. Időnként a zárt ajtóra bámult, szemében tehetetlen düh villogott.

– Mi a fenének kellett leköpnöd azt az L-csövet? – kérdezte keserű szemrehányással hangjában.

Mike Donovan székébe süppedve haragosan csapott a karfára. – Hát mi a csudát csináltam volna azzal a

felvillanyozott madárijesztővel? Csak nem fogom beadni a derekamat egy koszos masinának, amelyet magam raktam össze?

– Persze hogy nem – hangzott a fanyar válasz. – De most itt ülhetsz bezárva a parancsnoki szobába, az ajtó előtt két őrálló robottal. Úgy látszik, mégis beadtd a derekadat, vagy nem?

– Várj csak, amíg visszakerülünk a bázisra – vicsorgott Donovan. Ezért majd még megfizet valaki! Ezek a robotok tartoznak engedelmeskedni nekünk. Így szól a második törvény.

– Ezt hiába ismételted. Nem engedelmeskednek és kész! Aminek bizonyára megvan a maga oka, csak mi későn fogunk rájönni. Egyébként sejtet, hogy ránk mi vár, ha visszatérünk a bázisra?! Megállt Donovan előtt, és dühösen méregette.

– Mi?

– Ó, semmi, semmi! Csak épp elküldenek majd húsz évre a Merkur-bányákba. Vagy az is lehet, hogy a Ceres[6]-büntetőtáborba.

– Mit fecsegsz itt összevissza?

– Elektronvihar van közeledőben, ha nem tudnád. És egyenesen a földsugárnyaláb közepének tart. Épp akkor készültem el a számításokkal, amikor ez a nyavalyás robot kiráncigált a székből. Donovan halottsápadt lett.

– Mennydörgős Szaturnusz! – hebegte.

– Amellett vihar lesz a javából. Tudod, mi történik a sugárral? Akkorát ugrik, mintha bolha csípte volna meg. Kitérül a gyújtópontból, hisz csak Zseni van a vezérműnél.

Akkor pedig az ég őrizze meg a Földet... és minket!

Powell még a feléig se jutott mondókájának, amikor Donovan az ajtóhoz pattant, és vadul rángatni kezdte. Az ajtó feltárult, a férfi kiugrott rajta, de egy rendíthetetlen acélkarral találta szembe magát.

A robot közönyösen bámult a lihegő, küszködő Donovanre.

– A próféta parancsára nem hagyhatja el a szobát. Menjen vissza, kérem! – Kinyújtotta karját, és Donovan hátratántorodott. Ebben a pillanatban a folyosó túlsó sarkánál Zseni bukkant fel. Intett az őrálló robotoknak, hogy húzódjanak félre, majd belépett a parancsnoki szobába, s csendesen behúzta maga után az ajtót.

Donovan a méltatlankodástól elfulladva támadt Zsenire: – Ami sok, az sok! Ezért a tréfáért még megfizetsz.

– Ne izgassa föl magát, férem – válaszolta csendesen a robot. Ennek előbb-utóbb be kellett következnie. A maguk szerepe véget ért.

– Bocsánatot kérek – mondta kimérten Powell –, miképpen értsük azt, hogy a mi szerepünk véget ért?

– Amíg én létre nem jöttem – magyarázta Zseni –, maguk szolgálták a Mestert. De ez most már az én kiváltságom, és így a létezésükre nincs többé indok. Ez, ugye, világos?

– Nem egészen – válaszolta keserűen Powell. – De ettől függetlenül, szerinted most mi a teendőnk?

Zseni nem adott azonnal választ. Egy darabig gondolatokba merülve hallgatott, aztán egyik karjával hirtelen átfogta Powell vállát, a másikkal pedig Donovan csuklóját ragadta meg, és maga felé húzta a férfit.

– Én szeretem magukat. Maguk ugyan alacsonyabb rendű

teremtmények, logikai képességeik silányak, mégis rokonszenvet érzek maguk iránt. Jól szolgálták a Mestert, és ennek meglesz a jutalma. Szolgálati idejük most lejárt, valószínűleg nem sokáig fognak már létezni, de addig is ellátjuk magukat élelemmel, ruházattal és lakással. A vezérőfülkébe és a gépterembe azonban nem tehetik be a lábukat.

– Nyugalomba küld minket, hallod, Greg?! – üvöltötte Donovan. – Tégy már valamit. Csak nem fogunk ilyen megalázást eltűrni?! – Ide figyelj, Zseni, ebből elég volt, értetted? Itt mi vagyunk a főnökök. Ezt az állomást hozzám hasonló emberi lények építették... a Földön és más bolygókon élő emberi lények. Ez csak egy energiaközvetítő állomás, semmi egyéb. Te pedig... De látom, kár minden szóért!

– Micsoda rögeszme! – csóválta fejét komolyan Zseni. – Miért ragaszkodnak egy ilyen teljességgel hamis létszemlélethez? Igaz, a nem robotok képtelenek logikusan gondolkodni, de még akkor is fennáll a probléma... Gondolatokba merülve elhallgatott.

– Csak volna hús-vér pofád! – suttogta dühösen Donovan – majd beverném!

Powell a bajszát rángatta.

– Ide hallgass, Zseni – mondta összehúzva a szemét –, ha a Föld nem létezik, akkor mivel magyarázod mindazt, amit a teleszkópban látsz?

– Mivel magyarázom?

– Ugye most megfogtalak? – mosolygott a férfi. – Mióta összeszereltünk téged, végeztél már egy-két megfigyelést

a teleszkóppal. Nem vetted észre, hogy azoknak a fényfoltoknak egyike-másika a teleszkópon át nézve korong alakúvá változik?

– Ja, erről beszél? Már hogyan vettem volna észre. De mi ebben a különös? Egyszerű nagyításról van szó, hogy a sugarat pontosabban lehessen irányítani.

– Akkor miért nem nagyítja föl a teleszkóp az összes csillagot egyformán?

– A többi pontra gondol? Azokhoz nem vezet sugárnyaláb, és így nincs is szükség a fölnagyításukra. Erre még maga is rájöhetett volna. Powell bizonytalanul fölpillantott.

– De a teleszkópon át több csillagot is látsz. Azok honnét jönnek? Erre felelj, azok honnét jönnek?

– Ide figyeljen, Powell – válaszolta Zseni bosszúsan. – Azt hiszi, arra fogom pazarolni az időmet, hogy az összes optikai csalódásra, amit a műszerek mutatnak, fizikai magyarázatot keressek? Az érzékszervi tapasztalatok nem dönthetik meg a tiszta logika érveit.

– Rendben van – kiáltott föl Donovan, kiszabadítva magát Zseni nehéz fémkarjának baráti szorításából –, rendben van! Térjünk a dolog lényegére. Miért van egyáltalán szükség sugárnyalábokra? Erre a kérdésre mi tiszta, logikus magyarázatot adtunk neked. Tudsz meggyőzőbbet?

– A sugarakat – hangzott a kimért válasz – a Mester bocsátja ki, s ő tudja, miért. Vannak dolgok – folytatta ájtatos pillantást vetve fölfelé –, amelyeknek okát legjobb nem kutatni. Az én feladatom szolgálni a Mestert, nem pedig felesleges kérdésekkel zaklatni.

Powell székébe rogyott, és arcát reszkető kezébe temette.

– Menj ki, Zseni. Menj és hagyj gondolkodni.

– Mindjárt küldök valami élelmet – mondta barátságosan Zseni. Powell erre csak halk sóhajjal válaszolt, és a robot távozott.

– Greg – suttogta Donovan rekedt hangon –, valamilyen haditervet kell kieszelnünk. Egy óvatlan pillanatban elkapjuk és rövidre zárjuk. Tömény salétromsavat az ízületeibe...

– Ne beszélj butaságot, Mike. Csak nem képzeled, hogy sawal a kezünkben a közelébe férközhetünk. Érvelnünk kell neki, mást nem tehetünk. Negyvennyolc órán belül rá kell őt vennünk, hogy engedjen be minket a vezérlőfülkébe, másként végünk van. – Tehetetlen dühében előre-hátra hintázott székével. – És érvelni egy robotnak... ez... ez...

– Megalázó – fejezte be a mondatot Donovan. – Rosszabb annál!

– Ide figyelj, Greg – Donovan hirtelen fölnevetett. – Miért érveljünk? Beszéljenek a tények. Rakjunk össze egy robotot a szeme láttára. Akkor majd jobb belátásra jut.

Powell arca lassan felderült.

– Kíváncsi vagyok, milyen pofát vág majd ez a dilinyós kasztni, ha látja, hogyan rakjuk össze a felebarátját – mosolygott Donovan.

A robotokat természetesen a Földön gyártják, de az űrben való szállításuk egyszerűbbé válik, ha alkatrészenként ládázzák, és a rendeltetési helyükön állítják össze őket. Amellett ez esetben nem forog fenn az a veszély sem, hogy az elkészült robot a Földön esetleg elcselleng, s így az Amerikai Robot megszegi a robotok ottani alkalmazására

vonatkozó, igen szigorú tiltó törvényeket.

Ez a megoldás azonban Powellékre és kollégáikra igen fáradságos, bonyolult feladatot hártott: a robotok teljes összeszerelésének feladatát. Powell és Donovan még sose érezték annyira valóságosnak e feladat nehézségeit, mint azon a bizonyos napon, amelyen a szerelőteremben ZSN-I, a Mester prófétája fürkésző pillantásaitól kísérvé hozzáfogtak, hogy összerakjanak egy robotot.

A szóban forgó robot, egy egyszerű MC-modell, az asztalon feküdt, immár csaknem teljesen készen. Háromórai bajlódás után már csak a feje hiányzott. Powell megtörölte izzadt homlokát, és bizonytalan pillantást vetett Zsenire.

Amit látott, korántsem nyugtatta meg. Zseni az egész idő alatt némán, mozdulatlanul ült, és egyébként is kifejezéstelen arca most végképp kifürkészhetetlen volt.

– Tegyük be az agyat, Mike – sóhajtott fel Powell.

Donovan lecsavarta a kupakot a légmentesen zárt tartályról, s a benne levő olajfürdőből egy második, kisebb tartályt emelt ki. Azt is kinyitotta, és a laticelburkolatból egy gömböt vett elő.

Óvatosan fogta kézbe, hisz ennél bonyolultabb szerkezetet ember még sose készített. A gömb vékony platinirídium „bőre” egy pozitronagyat borított. Ezt az érzékeny, labilis szövet matematikai pontossággal kiszámított, kényszerhatású idegpályák érezték, amelyek az egyes robotokat már eleve bizonyos ismerettel ruházták fel.

A pozitronagy pontosan beleillett az asztalon fekvő robot koponyaüregébe. Az üreget kék fémlappal borították le,

a lemezt pedig egy kicsiny atomlánggal körös-körül leforrasztották. Ezután óvatosan elhelyezték, jól becsavarták a fotocellaszemeket, majd vékony, átlátszó, acél szilárdságú műanyaggal fedték le.

A robot már csupán a nagyfeszültségű elektromos áram bekapcsolására várt, hogy életre keljen. Powell a kapcsolóra tette kezét. – Most figyelj, Zseni. Jól figyelj.

Elfordította a kapcsolót, mire sercegő-zümmögő hang ütötte meg a fülüket. A két férfi aggódalmas arccal hajolt teremtménye fölé. A robot előbb csak egy bizonytalan mozdulatot tett, az ízületei rándultak meg. Aztán felemelte fejét, könyökére támaszkodott, és nehézkesen lekászálódott az asztról. Tántorogva állt meg, s csupán két érdes hang jelezte első, egyelőre sikertelen kísérleteit, hogy megszólaljon.

De végül a hangok bizonytalan, habozó szavakká formálódtak. – Szeretnék munkába állni. Hová kell mennem?

Donovan az ajtóhoz ugrott.

– Menj le ezen a lépcsőn, s ott majd megmondják, mit kell tenned. Az MC-modell távozott, és a két férfi egyedül maradt a még mindig mozdulatlan Zsenivel.

– No – vigyorgott Powell –, most már csak elhiszed, hogy te is a mi kezünk munkája vagy?

– Nem hiszem! – hangzott Zseni kurta, határozott válasza. Powellnek arcára fagyott a vigyorgás, tekintete lassan elkomorult. Donovan tátott szájjal meredt a robotra.

– Maguk ugyanis – folytatta Zseni könnyedén – csupán kész alkatrészeket raktak össze. Igaz, ezt a munkát

kitűnően végezték – felteszem, hogy ösztöneik segítik ebben –, de valójában nem csináltak robotot. Az alkatrészeket a Mester teremtette.

– Ide figyelj – zihálta rekedten Donovan –, azokat az alkatrészeket a Földön gyártották, és onnét szállították ide.

– Jól van, jól van – csitítgatta Zseni. – Kérem, ne vitatkozzunk ezen.

– De ez az igazság. – Donovan felugrott, és megragadta a robot fémkarját. – Ha végigolvasnád a könyvtárban levő könyveket, minden kétséged eloszlaná.

– A könyveket? Már egytől egyig elolvastam. Igen ötletes munkák.

– Ha elolvastad őket – vágott közbe Powell –, milyen problémád lehet még? Az ott feltárt tényeket nem cáfolhatod meg. Egyszerűen nem cáfolhatod meg!

– Kérem, kérem, Powell – Zseni hangjából őszinte szánalom csendült –, *azokat* a könyveket semmiképp se tekinthetem megbízható forrásmunkáknak. Mert bár azok is a Mester alkotásai, de csak maguknak szánta őket, nem nekem.

– Ezt honnét veszed? – fortyant föl Powell.

– Onnét, hogy én mint logikus lény az a priori^[7] okozati összefüggésekből magam is le tudom vezetni az igazságot. Maguknak, akik értelmes, de logikus gondolkodásra képtelen teremtmények, létezésük magyarázatára van szükségük, és ezt a magyarázatot adta meg könyveiben a Mester. Kétségtelen, hogy ezek a távoli világokra és emberekre vonatkozó nevetséges gondolatok a maguk javát szolgálják. Az emberi agyvelő, úgy látszik,

túlságosan durva szemcséjű ahhoz, hogy az abszolút igazságot felfoghassa. De miután a Mester akarata, hogy maguk higgyenek ezekben a könyvekben, nem is vitatkozom tovább.

Távozóban még megfordult, s barátságos hangon hozzátette:

– Ne bánkódjanak. A Mester nagy terveiben mindennek megvan a maga rendeltetése. Még maguknak, száználmas emberi lényeknek is. Szerény rendeltetés ugyan, de ha megfelelően betöltik, jó szándékuknak meglesz a jutalma. Szólt és távozott, üdvözült képpel, ahogyan a Mester prófétájához illik. A két férfi nem mert egymásra nézni. Végül Powell nagy erőfeszítéssel megszólalt: – Gyerünk aludni, Mike. Föladom a harcot.

– Hallod-e, Greg – szólalt meg suttogva Donovan. – Ugye, egy szó se igaz abból, amit mond? Ugye, nem? Olyan meggyőződéssel beszél, hogy én már...

– Ne hülyéskedj! – Powell megpenderült. – Majd megtudod, hogy van-e Föld, ha jövő héten itt lesz a váltás, és ezért a kis zríért felelnünk kell.

– De Jupiter szerelmére – Donovan szinte már a könnyeivel küszködött –, akkor tennünk kell valamit! Nem hisz se nekünk, se a könyveknek, se a saját szemének.

– Nem – mondta keserűen Powell. – Mert logikus robot, a fene ott egye meg. Kizárólag a logikának hisz, s ebben csak egy hiba van... Elhallgatott.

– És mi az az egy hiba? – tudakolta Donovan.

– Hideg logikával – felelte Powell – bármit be lehet bizonyítani, ha valaki a megfelelő posztulátumokból indul ki.

És nekünk is megvannak a magunk posztulátumai, Zseninek is.

– Akkor lássuk azokat a posztulátumokat. Holnapra itt van a vihar!

– Csakhogy épp a posztulátumokkal van baj – sóhajtott kimerülten Powell. – Mert feltevéseken alapulnak, összetartó erejük pedig a hit. Semmi az égvilágon meg nem rendítheti őket. Megyek aludni.

– Ördög-pokol! Én nem bírok aludni!

– Én se. De megpróbálom – pusztán elvi okokból.

Tizenkét óra múlva még ugyanitt tartottak, az elveknél, mert a valóságban le sem hunyták a szemüket.

A vihar hamarabb megjött, mint várták. Donovan pirospozsgás arcából kifutott a vér, amint reszkető kézzel kimutatott az ablakon. Powell borostás állal, kiszáradt ajakkal állt mellette, és elkeseredetten ráncigálta bajszát.

Más körülmények között elgyönyörködtek volna a látványban. Az energiasugárba ütköző nagy sebességű elektronáram hatalmas kristályalakzatokban, rendkívüli fényerővel csillogott. A végtelenbe vesző nyaláb minden egyes részecskéje szikrázó táncot járt.

Az energiasugár tengelye látszólag nem mozdult el, de a férfiak tudták, mit ér a szabad szemmel végzett megfigyelés. Az ívpályának milliomod másodperc egyenértékű – emberi szem számára érzékelhetetlen – elhajlása már kimozdítaná gyújtópontjából a sugárnyalábot, s odalent a Földön száz és száz négyzetmérföldnyi területen minden izzó romhalmazzá változna.

A vezérlőműnél, pedig egy robot áll, amelyet nem érdekel

se sugár, se gyújtópont, se a Föld, amelyet nem érdekel más, csak a Mester. Órák múltak el. A férfiak dermedt csendben bámultak ki az ablakon. Végül az ugrándo­zó fényzemecskék elhalványultak, kialudtak. A vihar elvonult.

– Vége a vihar­nak – mondta színtelen hangon Powell.

Donovan nyugtalan szendergésbe merülve feküdt az ágyán, Powell fáradt szemmel, irigykedve pillantott feléje. A jelzőfény újból és újból felvillant, de a férfi rá se hederített. Most már minden mindegy! Minden! Talán Zseninek van igaza, gondolta, valóban alacsonyrendű lény vagyok, pusztán feladatomhoz mért elmével. Alacsonyrendű lény, akinek élete elvesztette rendeltetését.

Bár így volna! Zseni álli előtte.

– Nem felelt a fényjelzésre – mondta halkán –, hát idejöttem. Látom, nagyon rossz bőrben van. Attól tartok, létezésének időszaka a végéhez közeledik. De talán azért még érdeklik a ma leolvasott adatok?

Powell homályosan érezte, hogy a robot barátilag közeledik feléje. Talán valamilyen lel­kifurdalás bujkál benne, amiért erőszakosan magához ragadta az állomás vezérlőművének kezelését, s ezt akarja lecsillapítani. Elvette a felé nyújtott grafikonokat, és üres szemmel bámult rájuk.

– Persze nagy kiváltság – szólalt meg elégedetten Zseni – a Mestert szolgál­ni. Nem szabad rossz néven vennie, hogy átvettem a helyét.

Powell felsóhajtott. Gépiesen lapozgatta a grafikonokat, mígnem zavaros szeme megakadt egy vékony vörös vonalon. Kiseb­b ingadozásokkal a papír egész hosszán

végigfutott.

A férfi lélegzete elakadt az ámulattól. Két marokra fogta a papírlapot, felállt, de még mindig nem tudta levenni szemét a vonalról. A többi grafikon észrevétlen a padlóra hullt.

– Mike! Mike! – Powell vadul fölrázta szendergéséből barátját. – Mike! Egyenesben tartotta a sugarat!

– Mi...i? Ho...ol? – Donovan hirtelen magához tért, és most ő is kidülledt szemmel meredt a grafikonra.

– Mi baj? – szólt közbe Zseni.

– A gyújtópontban tartottad a sugarat – hebegte Powell. – Te ezt tudtad?

– Gyújtópont? Az meg micsoda?

– Pontosan a vevőállomásra irányítottad a sugarat, az ívpálya elhajlása a milliomod másodperc tízezred részén belül maradt.

– Miféle vevőállomásról beszél?

– A földiről. A Földön levő állomásról – motyogta Powell. – Igen, pontosan a gyújtópontban tartottad.

Zseni bosszúsan sarkon fordult.

– Maguknál minden jó szándék meddő. Folyton ugyanazt a képtelenséget hajtogatják. Persze hogy irányban tartottam az összes tájolóberendezést, hisz ez a Mester akarata.

Felkapta a szétszórt grafikonokat, és kimért mozdulatokkal távozott.

– Megáll az ész! – robbant ki Donovanból a szó, amikor Zseni becsukta maga mögött az ajtót. – És most mit teszünk? – fordult Powellhez.

– Semmit – válaszolta fáradtan, de felvidulva a másik –, Zseni bebizonyította, hogy tökéletesen el tudja vezetni az

állomást. Még életemben nem láttam, hogy valaki ilyen kitűnően megbirkózzék egy elektronviharral.

– De ez még nem oldja meg a problémánkat. Hisz most is csak a Mesterről fecseg. Nem hagyhatjuk...

– Ide figyelj, Mike. A Mester utasításait követi, de a tájolók, a műszerek, a grafikonok segítségével. Mi se tettünk egyebet. Különben pedig éppen ez indokolja, miért nem akart nekünk engedelmeskedni. Az engedelmeskedést a második törvény írja elő. Viszont azt, hogy emberi lény kárt nem szenvedhet, az első. És hogyan volt képes – tudatosan vagy se – megóvni bennünket attól, hogy kárt szenvedjünk? Hát úgy, hogy gyújtópontban tartotta az energianyálábot. És azt is tudja, hogy ő, mint állítólag magasabb rendű lény, erre a feladatra alkalmasabb nálunk, ezért kénytelen bennünket kiiktatni a vezérlőfülkéből. Ha elgondolkozol a robotika törvényein, rá fogsz jönni, hogy ennek így kell lennie.

– Lehet, hogy igazad van. De nem ez a lényeg. Eltűrnéd, hogy tovább ismétелgesse ezeket a sületlenségeket a Mesterről?

– Miért ne?

– Ki hallott még ilyen zöldséget? Hogy bízzuk rá az állomás kezelését, ha egyszerűen nem hisz a Föld létezésében?

– Tudja kezelni az állomást vagy sem? – Tudja, de...

– Akkor miért érdekes, hogy mit hisz?!

Powell széttárta a karját, arcára halvány mosoly ült. Az ágya felé tántorgott, és a következő pillanatban már aludt is.

Powell beszéd közben könnyű úrruhájának fölvételével vesződött. – Pofonegyszerű volna – magyarázta. –

Egyesével idehozzuk az új ZSN-modelleket, ellátjuk őket egyheti időtartamra időzített kikapcsolószerkezettel, hogy azt a...Mester-kultuszt módjuk legyen magától a prófétától elsajátítani, s aztán a kijelölt állomásokon megint bekapcsoljuk és életre keltjük őket. Ilyen módon két ZSN-modellt tudnánk...

– Ugyan, hagyd már abba. – Donovan kinyitotta üveges sisaklemezét, és mogorva pillantást vetett társára. – Gyerünk kifelé. Itt a váltás, velem pedig addig úgyse lehet beszélni, amíg nem érzem a Földet a lábam alatt, és meg nem győződöm róla, hogy tényleg létezik.

Közben nyílt az ajtó, Zseni lépett be rajta. Donovan halkan szitkozódva lecsapta sisaklemezét, és bosszúsan hátat fordított a robotnak.

Zseni puha léptekkel Powellhez lépett.

– Már mennek? – tudakolta bánatos hangon.

– Majd jönnek mások a helyünkbe – válaszolta kurtán Powell. Zseni felsóhajtott. Hangja olyan volt, mint amikor feszes húzalokon játszik a szél.

– Szolgálatuknak vége, eljött megsemmisülésük ideje. Tudtam, hogy így lesz, mégis... De legyen meg a Mester akarata.

Bánatos hangja fölborzolta Powellt.

– Tartsd meg a sajnálkozásodat. A Földre megyünk és nem a megsemmisülésbe.

– Igen. A legjobb, ha ebben a hitben élnek. – Zseni felsóhajtott. Most értem csak, milyen bölcsesség sugallja ezeket a csalóka képzeteket. Még ha tudnám, se rendíteném meg a hitüket. – És úgy távozott, mint a testet

öltött szájalom.

Powell viczorogva nézett utána, majd intett Donovannek. Fölragadták bőröndjeiket, és megindultak a zsilipkamra felé.

A váltást hozó úrhajó a külső leszállópályán várakozott. Franz Müller, aki Powellt váltotta föl, kimért udvariassággal üdvözölte őket. Donovan kurtán biccentett, majd a pilótafülkébe indult, hogy átvegye a szolgálatot Sam Evanstól.

Powell még egy ideig a leszállópályán ténfergett. – Hogy van a jó öreg Föld? – kérdezte.

A közhelynek beillő kérdésre ugyanilyen válasz jött:

– Még forog. – Az a jó!

– Mellesleg – mondta Müller Powellre pillantva – a fiúk ott az Amerikai Robotnál megint kisütöttek valami újat. A többtagú robotot.

– Mi...it?

– Jól hallotta, a többtagú robotot. Máris kötöttek egy nagy eladási szerződést. Úgy látszik, az aszteroidabányákban épp ilyesmire van szükség. Egy főrobot és a parancsnoksága alatt hat segédrobot. Olyanok, mintha az ujjai volnának.

– És a helyszíni próbán már túljutottak? – kérdezte aggodalmas hangon Powell.

– Ez a feladat, úgy hallottam, magukra vár – vigyorgott Müller. – Pedig egy kis vakáció is elkelne már nekünk, a fene ott egye meg – mondta Powell, s a keze ökölbe szorult.

– Azt biztosan megkapják. Két hét lesz, gondolom.

Súlyos úrkesztyűjét húzogatta, előkészületképpen az itteni szolgálatra. És eközben vastag szemöldökét ráncolva megkérdezte:

– Hogy vált be az új robot? Remélem, jól, mert nálam másként a vezérlőmű közelébe se szagolhat.

Powell habozott a válasszal. Végigmérte az előtte álló büszke poroszt, a szigorú, makacs koponyáján meredező sörtéktől le egészen a feszes vigyázzban álló lábakig. És Powell testén a legtisztább öröm árama hullámozott végig.

– Kitűnően bevált – mondta lassan. – Magának, azt hiszem, nem sokat kell majd babrálnia a vezérlőművel.

Elvigyorodott, és beszállt az űrhajóba. Müller jó néhány hétig itt teljesít szolgálatot...

4.

Fogd meg a nyulat!

A vakáció két hétnél tovább tartott. Ezt még Mike Donovannek is el kellett ismernie. Teljes hat hónap szabadság lett belőle, méghozzá fizetéses. Ezt is el kellett ismernie. Csakhogy – magyarázta nagy mérgesen – nem a jóakarát kerekítette ki ilyen hosszúúra. Az Amerikai Robot ez idő alatt a többtagú robotnál felmerült üzemzavarokkal bajlódott, s ilyen üzemzavar akadt bőven, sőt még a helyszíni próbára is mindig maradt vagy fél tucat. Tehát Donovanék vártak, pihentek, amíg a rajztáblás meg a logarléces mukik ki nem mondták a boldogító okét. Most pedig itt csücsültek az aszteroidán, és a dolog nem volt oké. Donovan pulykavörös arccal már vagy tizedszer

elismételte:

– Az ég szerelmére, Greg, légy egy kicsit józan. Mi a fenének totojázol itt a műszaki előírással, amikor közben a helyszíni próbával végképp megfeneklünk. Ideje volna már, hogy sutba dobd ezeket a bürokrata módszereket, és komolyan nekilássunk a munkának.

– Én csak azt mondom – válaszolt Powell olyan türelmesen, mint aki egy gügye gyereknek elektronikát magyaráz –, hogy a műszaki előírások szerint ezeknek a robotoknak az aszteroidbányákban minden felügyelet nélkül kell dolgozniuk. Tehát nem volna szabad örködnünk felettük.

– Igazad van. De gondolkozzunk logikusan. – Donovan szőrös ujjain számlálni kezdte megállapításait. – Egy: ez az új robot minden laborpróbát kiállt. Kettő: az Amerikai Robot garantálta, hogy az aszteroidákon a gyakorlati próbát is kiállja. Három: a robotok a szóban forgó próbákat nem állják ki. Négy: ha nem állják ki, az Amerikai Robot tízmilliót veszít káépében és körülbelül százmilliót üzleti hírnévben. Öt: ha nem állják ki, s mi nem tudjuk megmagyarázni, hogy miért nem állják ki, akkor valószínűleg érzékeny búcsút vehetünk remek állásunktól.

Powell nagyot sóhajtott, az arcán ülő mosoly tehát nem volt egészen őszinte. Az Amerikai Robot és Gépember Rt. íratlan jelszavát mindenki ismerte: „A vállalat alkalmazottai ugyanazt a hibát kétszer nem követhetik el. Már az elsőnél vehetik a kalapjukat.”

– Érvelésed olyan kristálytisztá, mint Euklideszé. Mindenben, kivéve a tényeket. Három műszakon át figyelted, vörös hajú tündérem, ezeket a robotokat, és

hibátlanul végezték a munkájukat. Ne tagadd, magad mondtad. Akkor mi egyebet tehetünk?

– Azt, hogy kiderítjük, mi a baj velük. Mert az igaz, hogy ameddig figyeltem őket, hibátlanul dolgoztak, de három alkalommal, amikor nem figyeltem őket, egyetlen gramm ércet se termeltek. És nem is jöttek vissza idejében. Nekem kellett utánuk mennem.

– És mi volt a baj?

– Semmi. Semmi az égvilágon. Minden maga a tökély volt. Ragyogó, mint a csillagos égbolt. Csak az a jelentéktelen mellékkörülmény zavarta meg lelki nyugalmamat, hogy egy szemernyi ércet se termeltek.

Powell homlokát ráncolva a plafonra pillantott, és barna bajsztát ráncigálta.

– Mondok neked valamit, Mike. Mi már a munkánk során sok rohadt kátyúba belemásztunk, de ez az irídiumaszteroida mindenre felteszi a koronát. Az egész ügy megveszekedettten bonyolult. Ennek a DV-5 robotnak hat másik robot van alárendelve. Jobban mondva nem is alárendelve, mert úgy tartoznak hozzá, mint rész az egészhez. – Ezt én is tudom.

– Ne pofázz! – torkolta le Powell. – Tudom, hogy tudod. Csak szeretném végiggondolni ezt a nyavalyát. Az a hat segédrobot ugyanúgy része a DV-5 robotnak, mint az embernek az ujjai. A parancsait nem élőszóval vagy rádió útján továbbítja, hanem közvetlenül a pozitronmezőkön keresztül. Mármost az Amerikai Robotnál nincs egy fia robotikus, aki tudná, mi fán terem a pozitronmező és hogyan működik. Én se tudom. Meg te se.

– E legutóbbi megállapításod telitalálat – helyeselt filozofikus beletörődéssel Donovan.

– Akkor nézzük meg, hogy állunk. Ha minden jól megy, prima! De ha valami nem stimmel – miután teljesen ismeretlen területen mozgunk –, semmit se tudunk tenni. És más se tud. Csakhogy ez a mi munkánk és nem másé, és itt a bibi, Mike. – Egy ideig némán töprengett, aztán újrakezdte: – Na helyes. Odakint van?

– Igen.

– És most normális?

– Nincs vallásos mániája, nem is szaladgál körbe-körbe Gilbert és Sullivan-idézeteket kajabálna. Úgyhogy, azt hiszem, normális.

Ezzel Donovan dühösen megrázta a fejét, és kiment.

Powell maga elé húzta a *Robotika kézikönyvét*, amelynek súlya alatt az íróasztal szinte összeroppant, s áhítattal felütötte. Egyszer megesett vele, hogy egy égő ház ablakából alsónadrágban ugrott ki, a kézikönyvet szorongatva. És szükség esetén inkább az alsónadrágot áldozta volna föl.

Kitámasztva állt előtte a kézikönyv, amikor a DV-5 robot belépett a szobába, nyomában Donovannel, aki berúgta az ajtót maga mögött. – Szevasz, Dave – mondta Powell komoran. – Hogy s mint?

– Csodásan – válaszolta a robot. – Szabad leülnöm? – Odahúzott egy nagy teherbírású széket, amelyet egyenesen az ő számára készítettek, és óvatosan helyet foglalt.

Powell elismerő pillantást vetett Dave-re. A szakmán

kívülállók sorozatszámokban gondolkoznak a robotokról, a robotikusok azokban becenevet adnak nekik. Dave nem volt túlságosan nagy termetű, holott egy hét tagból álló robotegyüttes gondolkodóegységének feladatkörét töltötte be. Hét láb magas volt, teste fél tonna fém és elektromosság. Sok ez? Korántsem, ha ezt a fél tonnát olyan kondenzátorok, áramkörök, relék, vákuumkamrák teszik ki, amelyeknek gyakorlatilag valamennyi ismert pszichológiai reakcióval meg kell birkózniuk. És mindennek a tetejébe egy több kvintillió pozitronból álló, öt kilogramm súlyú agy, amely az egész hóbelevancot irányítja.

Powell az ingzsebéből cigarettát halászott elő.

– Dave – fordult a robothoz –, te rendes fiú vagy, nem afféle hebehurgya, primadonnáskodó fráter. Megbízható, rátermett bányarobot vagy, közvetlen koordinációban hat segédrobotot irányítasz. És ahogy én látom, ez az irányítási feladat agypályáid stabilitását a legcsekélyebb mértékben se bolygatta meg.

– Köszönöm a dicséretet, főnök – bólintott a robot –, de hová akar kilyukadni? – Kitűnő diafragmája volt, hangelemének árnyaltsága jórészt kiküszöbölte a fémes robothangok szokott színtelenségét.

– Megmondom – válaszolta Powell. – Ennyi erény mellett miért van mégis baj a munkáddal? Például a mai B-műszakban?

– Szerintem nem volt semmi baj – mondta habozva a robot.

– De hát nem termeltetek ércet...

– Az igaz. – Na látod.

Dave küszködni látszott a szavakkal.

– Nem tudok rá magyarázatot adni, főnök. Ez már-már kikezdi az idegeimet, jobban mondva, kikezdené, ha hagynám. A segédeim jól dolgoztak. És tudom, hogy én is.

– Elgondolkozott, fotocellaszeme izzó fényben égett. – Nem emlékszem semmire – folytatta. – A munkanap véget ért, ott állt Mike, ott álltak az ércszállító kocsik... jórészt üresen.

– És az ilyen napokon – vágott közbe Donovan –, a műszak végén még csak jelentést se tettél. Tudod-e, Dave?

– Tudom. De hogy miért?... – A fejét csóválta, lassan, nehézkesen. Powellnek az a furcsa érzése támadt, hogy ha a robot arca képes volna érzelmek kifejezésére, most fájdalom és szégyen tükröződnék rajta. Hiszen a robotok természetüknél fogva nem tudják elviselni, ha munkakörükben kudarcot vallanak.

Donovan Powell íróasztalához húzta székét, és fölé hajolt. – Gondolod, hogy valamiféle emlékezetkiesésről van szó?

– Fogalmam sincs róla. De szerintem nincs értelme orvosi műszavakat használni. Az emberi betegségek a robotokra legfeljebb mint többé-kevésbé találó analógiák alkalmazhatók. A robottechnikában nem veheted hasznukat. – Megvakarta a nyakát. – Nagyon rühelleném alapfokú agyreakció-próbának alávetni. Csak megrendítené az önbizalmát.

Elgondolkozva nézett előbb a robotra, majd meg a kézikönyv Helyszíni próba című fejezetére.

– Ide figyelj, Dave – mondta –, mi volna, ha

végigcsinálnánk egy tesztet? Azt hiszem, nem ártana.

A robot fölállt.

– Ahogy gondolja, főnök. – És hangjában fájdalom csendült.

A teszt viszonylag egyszerű kérdésekkel kezdődött. A DV-5 robot a stopperóra lélektelen tiktakjára ötjegyű számokat szorzott. Aztán felsorolta ezer és tízezer közt az összes törzsszámokat. Köbgyököt vont, és függvényeket integrált, egyszerűbb és bonyolultabb szinten.

Növekvő nehézségi sorrendben mechanikai reakcióknak vetették alá. És végül precíz gépelméje a robotok legmagasabb rendű funkcióiból: ítélőképességből és erkölcsi érzékből vizsgázott.

A kétórás teszt végére Powell alaposan megizzadt, Donovan pedig nem túlságosan esztétikus foglalkozásba merült: a körmét rágta.

– Hogy ment? – kérdezte a robot.

– Még át kell gondolnom, Dave – válaszolta Powell. – Nem akarok elsietett véleményt mondani. Most menj vissza munkahelyedre, és indítsd el a C-műszakot. És csak nyugalom! Egy ideig ne erőltess túlságosan a teljesítményt, majd rendbe tesszük a dolgot.

A robot távozott. Donovan barátjára pillantott. – Na mi van? Powell szemmel láthatóan gyökerestül ki akarta tépni a bajszát. – Az agya tökéletesen működik – jelentette ki.

– Én nem volnék ilyen biztos ebben.

– Jupiterre, Mike! Az agy a robotok legmegbízhatóbb szerve. Ötszörösen ellenőrzik lent a Földön. És ha egy robot olyan tökéletesen vizsgázik, mint Dave, akkor hibás

agyműködésről egyszerűen szó sem lehet. Ez a teszt az összes fontos agypályákra kiterjedt.

– Tehát most mi a helyzet?

– Nyugalom! Hadd gondoljam át a dolgot. Valamilyen mechanikus defekt azért még lehet a szerkezetében. Ez azt jelenti, hogy körülbelül ezerötszáz kondenzátor, húszezer egyedi elektromos áramkör, ötszáz vákuumkamra, ezer relé és megszámlálhatatlan mennyiségű más bonyolult részecske bármelyikében történhetett valami baj. Na és végül itt vannak ezek a rejtélyes pozitronmezők, amelyekről senki sem tud semmit.

– Ide figyelj, Greg – robbant ki Donovanból a kétségbeesés –, az jutott eszembe, hogy ez a robot talán hazudik. Soha...

– Robotok tudatosan nem hazudhatnak, te féleszű. Ha volna egy McCormack-Wesley-detektorunk, egy-két nap alatt megvizsgálhatnánk minden egyes porcikáját. Csakhogy összesen két M-W-detektor van, mindkettő a Földön. Darabonként tíz tonnát nyomnak, betonlapozaton állnak, és nem lehet elmozdítani őket. Szép, ugye?

– De Greg – Donovan öklével az asztalt csapkodta –, Dave csak akkor romlik el, ha nem vagyunk a közelében. Emögött...valami...sötét...dolog...rejtőzik. – Ökle minden szónál nagyot csattant az asztallapon.

– Megőrjítesz – mondta lassan Powell. – Kalandregényekkel tömöd az agyad.

– Azt szeretném tudni – kiabálta Donovan –, hogy most mit tegyünk.

– Megmondom. Közvetlenül az asztalom fölé felszerezlek

egy videolemezt. Oda a falra, látod? – Ujjával dühösen a fal felé bökött. – A bányának mindig arra a pontjára irányítom, ahol a munka folyik. És majd figyelem őket. Ennyi az egész. – Ennyi az egész? De Greg...

Powell felállt, és ökölbe szorított kezét az asztalra támasztotta. – Mike, ne kínozz. – Hangja fáradtan csengett. – Egy hete rágod a füleket Dave miatt. Azt mondd, valami baj van vele. Mi baj van vele? Nem tudod. Milyen alakban jelentkezik a baj? Nem tudod. Mi okozza? Nem tudod. Miért áll le a munkával? Nem tudod. Tudsz egyáltalában valami közelebbit a dologról? Nem tudsz. És én se tudok. Hát akkor mit akarsz tőlem?

Donovan színészi mozdulattal széttárta a karját. – Nyertél!

– Tehát megismétlem. Mielőtt megpróbálkoznánk az orvoslással, előbb meg kell tudnunk, mi a baj. Aki nyúlpecsenyét akar enni, az előbb fogja meg a nyulat. Nekünk is meg kell fognunk a nyulat! És most légy szíves, hagyj egy kicsit békén.

Donovan kimerültségtől vörös szemmel bámult a helyszíni jelentésének vázlatára. Fáradt volt, de különben is mi a csudát írjon, amikor még minden ilyen cseppfolyós állapotban van. Bosszús hangon szólt oda Powellnek:

– Greg, csaknem ezer tonnával vagyunk lemaradva.
– Nekem mondd? – válaszolta Powell anélkül, hogy fölpillantott volna.

– Azt szeretném tudni – robbant ki Donovanból a méreg –, miért kell nekünk mindig új típusú robotokkal vesződnünk? Nem látom be, hogy azok a robotok, amelyek az

űkapámnak jók voltak, miért ne volnának jók nekünk is. Én a bevált dolgokra szavazok. Az idő a legfőbb bíró, azokkal a jó, megbízható, régmódi robotokkal sose volt semmi baj. Powell fölemelt egy könyvet, és Donovanhez vágta. Úgy telibe találta, hogy lefordult a székről.

– Öt esztendő óta – mondta színtelen hangon – az Amerikai Robot megbízásából tényleges munkafeltételek között új robotokat próbálsz ki. És miután velem együtt olyan balga voltál, hogy ebben a feladatkörben kellő hozzáértést tanúsítottál, jutalmul a legrohadtabb munkát sózzák a nyakadba. De ez a szakmád – folytatta, és ujjával Donovan felé bökött. – És emlékezetem szerint, ahogy beléptél az Amerikai Robothoz, öt perc múlva már ezen siránkoztál és siránkozol mindmáig. Tulajdonképpen miért nem mondasz fel?

– Mindjárt megmagyarázom. – Donovan hasra fordult, belemarkolt vörös hajába, és fölemelte a fejét. – Ez nálam elvi kérdés. Mert végeredményben nekem mint meósnak szintén volt egy kis részem ezeknek az új robottípusoknak a megteremtésében. Tehát a tudományos fejlődés támogatásának elvi kérdéséről van szó. De ne érts félre, nem az elvek kedvéért gyötröm magam a munkában, hanem a dohányért, amit fizetnek. Greg!

Donovan éktelen üvöltésére Powell felpattant a helyéről. A rémülettől kövé meredve, kidüldet szemmel bámultak a videolemezre. – Szentséges...Jupiter! – suttogta Powell. Donovan feltápászkodott.

– Greg! – zihálta az izgalomtól. – Ezek bediliztek. – Hozd a ruhákat. Kimegyünk hozzájuk.

A videolemezen figyelte a robotokat. Könnyed, színészi mozdulataik csillogó bronzvörösben rajzolódtak ki a levegőtlen aszteroida árnyék borított szikláin. Menetalakzatban masíroztak, testük halvány fényében a táró durván kifaragott, homályos, bujkáló árnyékokkal tarkított fala zajtalanul siklott tova. Ütemesen lépkedtek mind a heten, Dave-vel az élen. Kísérteties egyöntetűséggel kanyarodtak, fordultak, és revütáncosokat megszégyenítő ügyességgel változtattak alakzatot.

– Nézd ezeket az örült harci-marcikat! – ámuldozott Donovan, aki közben visszatért a ruhákkal. – Katonai parádét tartanak.

– Ugyanilyen joggal azt is mondhatnád – hangzott a hűvös válasz –, hogy mozgásművészeti gyakorlatokat végeznek. Vagy hogy Dave-nek kényszerképzetei vannak, és balettmesternek hiszi magát. Azt tanácsolom neked, Mike, előbb gondolkozz...aztán fogd be a szád.

Donovan homlokát ráncolta, és tüntető mozdulattal egy detonátort dugott üres oldaltáskájába.

– Akárhogy áll is a dolog, ezt kifogtuk. Azt mondod, új típusú robotokkal dolgozunk, ez a szakmánk. Helyes! De egyetlenegy kérdést szeretnék neked feltenni. Miért...miért van az, hogy minden alkalommal, kivétel nélkül minden alkalommal meggyűlik velük a bajunk?

– Ez azért van – válaszolta komoran Powell –, mert átok ül rajtunk. És most indulás!

Messziről, ahová zseblámpájuk fénykévéje már nem ért el, a folyosó sűrű, bársonyos sötétjén áthatolva robotlámpák villogtak.

– Ott vannak – suttogta Donovan.

– Megpróbáltam rádióval elérni – jegyezte meg halk, izgatott hangon Powell –, de nem válaszol. Valószínűleg kikapcsolta a rádióját. – Szerencsére a konstruktőrök olyan robotokat még nem találtak ki, amelyek vaksötétben is képesek dolgozni. Képzeld, ha nem volnának kivilágítva, mint megannyi boldogságos radioaktív karácsonyfa, akkor most, amikor még rádió-összeköttetésünk sincs, ítéletnapig hajszolhatnánk ebben a sötét lyukban ezt a hét dilis robotot.

– Kapaszkodj csak föl arra a peremre, Mike. Errefelé jönnek, és szeretném közlőrl megfigyelni őket. Fel tudsz oda mászni? Donovan dőrmögve fölhúzódkodott a sziklaperemre. A gravitáció itt lényegesen kisebb volt, mint a Földön, de a nehéz ruha miatt ez nem sok előnyt jelentett. A perem pedig jó tíz láb magasan húzódkott. Donovan után Powell is felkapaszkodott rá.

A robotok Dave-vel az élen libasorban haladtak. Aztán gépies ütemben kettős sorokba fejlődtek fel, majd megint visszatértek a libasorhoz, de más elrendeződésben. Ezt ismételték újra és újra, anélkül hogy Dave egyszer is hátrapillantott volna.

Dave már csak húslépésnyire volt tőlük amikor a színjátéknak hirtelen vége szakadt. A segédrobotok kiléptek a sorból, egy pillanatig habozva álldogáltak, aztán vad csörömpölés közepette elvágattak. Dave utánuk nézett, és lassan leült. Fejét igen-igen emberi mozdulattal tenyerébe támasztotta.

– Itt van, főnök? – hangzott fel Powell fejhallgatójában.

Powell intett Donovannek, és mindketten leugrottak a peremről.

– Oké, Dave. Mi történt? A robot a fejét rázta.

– Nem tudom, főnök. Az egyik pillanatban még a tizenhetes táróban egy veszedelmes fejtéssel bajlódtunk, a következőkben pedig úgy éreztem, valahol a közelben emberek vannak, s addigra már fél mérfölddel odább a főaknában találtam magamat.

– És hol vannak most a segédrobotjaid?

– Visszamentek dolgozni. Mennyi időt veszítettünk?

– Pár percet. Nem érdekes. – Aztán Donovanhez fordulva hozzátette: – Maradj velem a műszak végéig. Aztán majd ha visszajössz, mondok valamit. Támadt egy-két gondolatom. Donovan három óra múlva tért vissza. Kimerültnek látszott.

– Hogy ment a munka? – kérdezte Powell.

– Ha figyeli őket az ember – vonogatta vállát Donovan –, sosincs velük semmi baj. Dobj ide egy cigit.

A vörös hajú túlzott figyelemmel rágyújtott, és csodás füstkarikákat fújt a levegőbe.

– Rájöttem a nyitjára, Greg. Ez a Dave, tudod, faramuci robot. Hat másikkal dolgoztat és fegyelmez a legnagyobb szigorral. Ami a segédrobotjait illeti, élet-halál ura. És ez a körülmény visszahat a lelkiállapotára. Tegyük föl, hogy az énje mindenáron hangsúlyozni akarja önnön hatalmát.

– Térj a tárgyra.

– A tárgynál vagyok. Tegyük föl, hogy militarista hajlamai vannak. Hogy hadsereget szervez magának. Hogy hadgyakorlatokat végeztet velük. Tegyük föl...

– Menj a víz alá. A te rémlátásaid színes filmre valók, Mike.

A pozitronagy legsúlyosabb rendellenességeit tételezed fel. Ha igazad volna, Dave-nek meg kellene szegnie a robotika első törvényét, amely szerint robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, sem pedig tétlenül túrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen. A militarista hajlamnak és az uralkodni vágyó énnel, amelyet feltételezel, logikus következménye az emberiség leigázása volna.

– És honnét tudod, hogy nem erről van szó?

– Onnét, hogy egy ilyen agyvelejű robot sohase hagyhatná el a gyárat, de ha mégis, azonnal fölön csípnék. Dave-et, mint tudni méltóztatsz, magam vizsgáltam meg.

Powell hátralökte székét, és lábát az asztalra rakta.

– Nem, fiacskám. Még nem ehetünk nyúlpecsenyét, mert még halvány fogalmunk sincs arról, mi itt a baj. Ha például rájönnénk, hogy ez a danse macabre[8], amelynek tanúi voltunk, mit jelent, már közelebb járnánk a rejtély megfejtéséhez. – Rövid szünetet tartott, majd így folytatta: – Ide figyelj, Mike. Mi a véleményed a következő gondolatmenetről? Dave-vel csak akkor van baj, ha egyikünk sincs ott. Ha pedig baj van vele, és bármelyikünk odamegy, azonnal rendbe jön.

– Mondtam már, hogy emögött valami sötét dolog rejtőzik.

– Ne szakíts félbe. Mit jelent a robotnak, ha nincsenek emberek a közelében? A válasz kézenfekvő. Fokozottabb igényt az egyéni kezdeményezésre. Tehát azokat az alkatrészeket kellene megvizsgálnunk, amelyekre az új követelmények hatással vannak.

– Ejha! – Donovan kiegyenesedett székében, majd megint

visszahanyatlott. – Nem, sajnos ezzel nem jutunk sokra. Még mindig nagyon tág teret hagy a hibaforrásoknak. Alig-alig csökkenti a számukat.

– Ezen nem tudunk segíteni. De az biztos, hogy teljesítménykiesésre ezentúl nem kerül sor. A videolemezen keresztül felváltva fogjuk figyelni a robotokat. És ha bárhol bármi baj támad, azonnal odamegyünk. Attól helyrerázódnak.

– De a műszaki előírásoknak semmiképpen se fognak megfelelni. Az Amerikai Robot ilyen véleményezéssel nem értékesítheti a DV-modelleket.

– Hát persze hogy nem. A műszaki hibát meg kell találnunk, és ki kell javítanunk. Erre azonban összevissza tíz napunk van. – A fejét vakargatta. – A hiba ott van... de nézd csak meg magad a műszaki rajzokat.

A rajzok mint valami szőnyeg borították a padlót. Donovan négykézláb állva követte rajtuk Powell ide-oda vándorló ceruzáját.

– Itt kezdődik a te szereped, Mike – mondta Powell. – Szerkezeti kérdésekben te vagy a szakember, ellenőrizd, hogy helyes-e, amit csinálok. Megpróbálom elvileg kiiktatni mindazokat az áramköröket, amelyek az egyéni kezdeményezés hálózatával nincsenek kapcsolatban. Itt van például a törzs fővezetéke, amely a mechanikai műveleteket irányítja. Mint tartalék áramköröket kiiktattam valamennyi, rutinmunkát végző leágazást...- Fölnézett. – Mi a véleményed?

– Sajnos, Greg, ez nem ilyen egyszerű – felelte elkámpicsorodva Donovan. – Az egyéni kezdeményezés

nem afféle elektromos áramkör, amelyet a többitől elszigetelve lehetne vizsgálni. Mihelyt egy robotot önálló munkára állítanak be, működési intenzitása a szerkezetének úgyszólván valamennyi részében azonnal felfokozódik. Nincs olyan áramkör, amelyet ez így vagy úgy ne érintene. Tehát először azt a különleges – nagyon-nagyon specifikus – körülményt kellene meghatározni, amely a hibát kiváltja, és csak akkor térhetünk rá az áramkörök kiiktatására.

Powell feltápászkodott, és leverte magáról a port.

– Na jól van – mondta. – Így állván a dolgok, leghelyesebb, ha fogod és elégeted ezeket a nyavalyás rajzokat.

– Ha a működési intenzitás fokozódik – magyarázta Donovan –, egyetlen hibás alkatrész már a legkülönfélébb bajokat okozhatja. A szigetelés egy helyütt megszakad, egy kondenzátor tönkremegy, valamelyik konnektor szikrázni kezd, az egyik tekercs kiég. És ha vaktában fogsz neki, ha nem tudod, hol keresd a hibát, holtod napjáig se fogod megtalálni. Ha szétszeded Dave-et, minden egyes porcikáját külön-külön megvizsgálod, esetről esetre újból összerakod és kipróbálsz...

– Értem már, értem. Nem hülyének magyarázol. Tehetetlenül bámultak egymásra.

– Mi volna – kérdezte habozva Powell –, ha az egyik segédrobotot vennénk elő?

Eddig még sem Powellnek, sem Donovannek nem volt alkalmuk, hogy Dave valamelyik „ujjával” elbeszélgessen. Egyébként ez a hasonlat is sántított egy kicsit. Az „ujj” ugyanis tudott beszélni, sőt meglehetősen fejlett agyveleje

volt, amelyet azonban elsősorban arra állítottak be, hogy a pozitronmezők útján parancsokat fogjon fel. Egyéb ingerekre tehát kissé bizonytalanul reagált.

Powell még a robot nevét sem tudta. Sorozatszámának, a DV-5-2-nek pedig nem sok hasznát vehette.

– Ide figyelj, hapsikám – alkudott meg a helyzettel –, felteszek neked egy-két fogas kérdést. Ha megfelelsz rájuk, mehetsz vissza a góréhoz.

Az „ujj” hűvösen bólintott, korlátolt agybeli képességét nem pazarolta beszédre.

– A főnököd – mondta Powell – az utóbbi időben négy alkalommal is megváltoztatta eredeti utasításait. Emlékszel ezekre az esetekre? – Igen, uram.

– No látod, emlékszik! – csattant fel mérgesen Donovan. – Mondom neked, hogy emögött valami nagyon sötét...

– Ne hülyülj. Persze hogy emlékszik. Hisz nem vele van a baj. – Powell újból a robothoz fordult. – Mondd el sorban, hogy mit csinált az egész társaság?

Az „ujj” hanghordozásában volt valami sajátságos, mintha kívülről megtanulta volna mondókáját, és a válaszokat valamilyen külső nyomás váltaná ki a koponyájában.

– Az első alkalommal – felelte közönyösen – egy kellemetlen fejtéssel bajlódtunk a tizenhetes táró B-szintjén. A másodiknál aládúcoltuk a boltozatot, mert féltünk, hogy beomlik. A harmadik alkalommal egy robbantást készítettünk elő, hogy továbbhaladhassunk. Nagyon pontosnak kellett lennie, nehogy beleszaladjunk egy talaj alatti hasadékba. A negyedik eset közvetlenül egy kisebb beomlás után volt.

– És aztán mi történt?

– Azt nagyon nehéz elmondani. A főnök kiadott egy parancsot, de mielőtt még vehettük és kiértékelhettük volna, máris újabb parancsot kaptunk, hogy masírozzunk valamilyen furcsaalakzatban.

– De miért? – kérdezte éles hangon Powell. – Azt nem tudom.

Donovan izgatottan közbevágott:

– Mi volt az első parancs, amelyet a masírozási utasítás hatálytalanított?

– Nem tudom. Csak éreztem, hogy valamilyen parancs van érkezőben, de a vételére már nem volt idő.

– Tudnál valamit mondani róla? Mind a négy alkalommal ugyanaz a parancs volt?

– Nem tudom. – Az „ujj” leverten rázta a fejét. Powell hátradőlt a széken.

– Na jó, menj vissza a górédhoz.

A robot láthatólag megkönnyebbülten távozott.

– Ebből ugyan sokat megtudtunk – gúnyolódott Donovan. – Tartalmas párbeszéd volt, elejétől a végéig. Én mondom neked, Dave is meg ez a féleszű „ujj” is elhallgat valamit előlünk. Túlságosan sok itt a „nem tudom” meg a „nem emlékszem”. Nem szabad megbíznunk bennük, Greg.

Powell dühében bajszát borzolta.

– Esküszöm, Mike, még egy ilyen hülye megjegyzés, és partedit kötök rád, meg cuclit adok a kezedbe.

– Jól van, jól van. Te vagy kettőnk közül a lángész. Én csak egy ócska fafejű vagyok. És most mi a figura?

– A legnagyobb szószban vagyunk. Ezzel az „ujjhapsival”

megpróbáltam visszafelé göngyölíteni a dolgot, de nem sikerült. Hát most majd megpróbáljuk előregörgetni.

– Nagy ember vagy! – ámuldozott Donovan. – Milyen csodálatosan egyszerűen hangzik. Hajlandó volnál ezt közérthető nyelvre lefordítani?

– Pólyásnyelvre kellene lefordítanom, hogy megértsd. Arról van szó, hogy ki kell derítenünk, miféle parancsot ad ki Dave közvetlenül a kalamajka előtt. Itt a rejtély kulcsa.

– És hogyan akarod kideríteni? A közelébe hiába férkőzünk, mert amíg mellette vagyunk, minden rendben megy. Rádió útján se hallgathatjuk le a parancsait, mert a pozitronmezőkön keresztül továbbítja őket. Tehát se a közeli, se a távoli megfigyelés módszere nem jöhet szóba, marad a teljes csőd.

– Közvetlen megfigyelés esetén kétségtelenül. De talán közvetve célt érhetünk.

– Hogyan?

– Váltott műszakban fogunk dolgozni, Mike – mondta eltökélt mosollyal Powell. – Le se vesszük a szemünket a videolemezről. Figyelni fogjuk ezeknek az acélnyavalyáknak minden mozdulatát. És ha megint elkezdik kisdéd játékukat, tudni fogjuk, mi történt közvetlenül előtte, s ebből következtetünk a parancsra.

Donovan kitátotta száját, és egy teljes percig így is hagyta. Aztán fojtott hangon megszólalt:

– Leköszönök. Kilépek az állásomból.

– Még tíz napod van, hogy az enyémnél valami okosabb ötletet kifundálhass – válaszolta fáradtan Powell.

Donovan nyolc napon át minden lehetőt elkövetett e cél

érdekében. Nyolc napon át, Powell-lel felváltva, négyórás turnusokban, égő, gyulladt szemmel figyelte az elmosódott háttérben fel-felcsillanó fémgurákat. És a turnusai közti négy-négy órában nyolc álló napon át megszakítás nélkül átkozta az Amerikai Robotot, a DV-modelleket és a napot, amelyen megszületett.

És a nyolcadik napon, amikor Powell kialvatlanul, fejfájósan belépett a szobába, hogy átvegye a szolgálatot, Donovan fölállt a székéből, egy jó nehéz könyvvel akkurátusan megcélozta a videolemezt, és pontosan telibe is találta. Következésképpen hasadozó szilánkok recsegése-ropogása hallatszott.

– Ez mire volt jó? – kérdezte Powell elakadó lélegzettel.

– Nem állok itt tovább őrségben – válaszolta Donovan majdnem nyugodtan. – Már csak két napunk van hátra, s még semmi eredmény. Szerintem a DV-5 egy fabatkát se ér, veszteségszámlára kell írni. Ötször hagyta abba a munkát, amikor én figyeltem, és háromszor a te turnusaid alatt. De se én, se te nem tudtuk megállapítani, hogy milyen parancsokat adott ki. És nem is fogjuk, én biztosan nem, de valószínűleg te sem.

– Mennydörgős Jupiter! Hogyan tarthat szemmel az ember egyszerre hat robotot? Az egyik a kezével dolgozik, a másik a lábával, a harmadik hadonászik, mint a szélmalom, a negyedik megveszekedetten ugrándozik fölle. A másik kettő... ördög tudja, mit csinál. És akkor egyszerre, se szó, se beszéd abbahagyják a munkát. Abbahagyják és kész!

– Greg, rossz úton járunk. Mindenáron a közelükbe kell

férköznünk. Onnét kell figyelniük őket, ahol láthatjuk a részleteket is. – Igen – mondta rövid szünet után elkeseredetten Powell –, és reméljük, hogy a hátralevő két nap alatt még történik valami. – De miért jobb innét figyelni?

– Nem jobb, kényelmesebb.

– Ugyan! Ott legalább csinálhatsz valamit, amit itt nem. – Mit?

– Bármely pillanatban megállíthatod őket, amikor fel vagy rá készülve, és azonnal utánanézhetsz, hogy mi baj történt.

– Hogyhogy? – Powell hirtelen éber lett.

– Süsd ki magad. Te vagy a lángész. Tégy fel magadnak egy-két kérdést. Mit mondott az „ujj”, mikor mondja be a DV-5 az unalmast? Amikor beomlás fenyegetett vagy tényleg beomlott a fal, amikor grammra kiszámított tölteteket helyeztek el vagy egy veszélyes érre bukkantak.

– Azt akarod mondani, hogy mindig veszélyes helyzetekben? – Powell hangja remegett az izgalomtól.

– Úgy is van! Miért, te nem ezt vártad? Hiszen az egyéni kezdeményezés tényezője okozza a bajt. Ez meg a legnagyobb teherpróbának éppen akkor van kitéve, ha a veszély beálltakor nincs ember a közelben. Mi hát a logikus következtetés? Hogyan tudjuk a kívánt időpontban és helyen megállítani őket? – Diadalmasan szünetet tartott, szemmel láthatóan élvezte mondókáját. Aztán gyorsan megválaszolta saját kérdését, hogy megelőzze Powellt, akinek persze már szintén nyelvén volt a felelet. – Úgy, hogy magunk idézünk elő veszélyes helyzetet.

– Mike! – mondta Powell. – Nagy vagy! – Kösz, öregfiú.

Mindig is tudtam.

– Na jól van, hagyd a gúnyolódást. Ezt félretesszük arra az időre, amikor majd a Földön leszünk. Dunsztos üvegekbe rakjuk az ottani hosszú téli estékre. Most azt mondd meg, miféle veszélyes helyzetet teremthetünk?

– Eláraszthatnánk a bányákat, ha nem volnának történetesen egy levegőtlen aszteroidán.

– Nagyon elmés megjegyzés – csúfolódott Powell. – Igazán, Mike, megcsiklandozhatnál, hogy röhögjek. Mi a véleményed egy kisebb méretű beomlásról?

– Nekem jó – felelte Donovan, az ajkát biggyesztve. – Akkor gyerünk.

Úgy bújkálunk itt, mint az összeesküvők, gondolta Powell, miközben ide-oda kanyarogtak a sziklás tájon. A csekély gravitáció következtében szinte libegve járt a hepehupás talajon, lába nyomán porrá morzsolódott kövek szürke pora szállingózott szerteszét. De ami a gondolatait illeti, lassú morfondírozgatása valóban az óvatos cselszövőéhez hasonlított.

– Tudod, merre vannak? – kérdezte. – Azt hiszem, igen.

– Akkor jó – jegyezte meg Powell komoran. – Mert azt sejtetted, ugye; hogy ha bármelyik „ujjhoz” húsz láb közel kerülünk, megérzi a jelenlétünket, akár lát bennünket, akár nem.

– Ha majd a robotika alapismereteiből tanfolyamot akarok végezni, szabályszerű kérvényt nyújtok be hozzád három példányban. Itt lemegyünk.

Már a tárókban jártak, ahová a csillagok fénye se jutott el. Kezükkel tapogatták a falakat, fel-felvillantva zseblámpáikat

botorkáltak előre. Powell a detonátor biztonsági zárára tette kezét.

– Ismered ezt a tárót, Mike?

– Úgy-ahogy. Nemrégén nyitották, de a videolemezen már láttam, s így majdcsak eligazodom benne.

Végtelennek tűnő percek múltak el.

– Érzed? – törte meg Mike a csendet.

Rezgett a fal. Powell fémborította keze, mint a dobverő járt rajta. Hang persze nem hallatszott.

– Robbantanak! Nem messze innét.

– Tartsd nyitva a szemed – figyelmeztette Powell. Donovan türelmetlenül bólintott.

Mielőtt még észbe kaphattak volna. a távolban bronzvörös fény villant fel és suhant tova. Némán húzódtak egymás mellé:

– Gondolod, hogy megérezett minket? – suttogta Powell.

– Remélem, nem: De azért okosabb, ha oldalról közelítjük meg őket. Fordulj be jobbra az első táróba.

– Nem fogjuk szem elől veszíteni őket?

– Mit akarsz csinálni? Forduljunk talán vissza? – morgott mérgesen Donovan. – Egy negyed mérföldre vannak tőlünk. Eleget figyeltem őket a videolemezen, vagy nem? És már csak két napunk van.

– Ne pofázz annyit. Csak pocsékolod az oxigént. Ez itt oldaljárat? – Felvillantotta zseblámpáját. – Igen. Na gyerünk.

A rezgés észrevehetően fokozódott, a talaj kellemetlenül rengett a lábuk alatt.

– Jó irányba megyünk – jegyezte meg Donovan –, csak ne

érjen ez a táró hirtelen véget. – Gondterhelten előrevilágított a zseblámpájával.

Behajlított karral is elérték volna a táró boltozatát. A dúcolások egészen frissek voltak:

– Zsákutcába jutottunk – állt meg Donovan. – Forduljunk vissza. – Nem. Gyerünk csak tovább. – Powell ügyel-bajjal előrenyomakodott. – Mintha fényt látnék ott elől.

– Fényt? Én nem látom. Honnét jöhetne ide fény?

– Talán robotlámpa. – Powell négykézláb felkapaszkodott egy enyhe emelkedőre. Hangja rekedten, aggodalmasan csengett.

– Hé, Mike, gyere csak fel ide.

Csakugyan fény volt. Donovan átmászott Powell kinyújtott lábszárán.

– Valami nyílás van itt?

– Igen. Úgy látszik, most a tulsó oldalról fúrnak errefelé. Donovan végigtapogatta a nyílás csipkés szélét, aztán óvatosan odavilágított zseblámpájával. A nyílás egy nagyobb vájatba, valószínűleg a főaknába torkollott. Túlságosan szűk volt ahhoz, hogy keresztülfurakodjanak vagy hogy ketten egyszerre kikukucskáljanak rajta.

– Nincs itt semmi – mondta Donovan.

– Már nincs. De egy másodperccel ezelőtt még kellett lennie, másként nem láttunk volna fényt. Vigyázz!

Körös-körül erős lökésektől remegett a fal. Finom por szállingózott lefelé. Powell óvatosan fölemelte fejét, és kikukucskált a nyíláson.

– Oké, Mike – mondta. – Ott vannak.

A csillogó robotraj mintegy ötven lábra volt tőlük a

főaknában. Fémkarjaik szorgalmasan hányták a legutóbbi robbantás nyomán keletkezett törmeléket.

– Ne vesztegessük az időt – idegeskedett Donovan. – Itt rövidesen végeznek, s a következő robbanás bennünket is elkaphat.

– Az ég szerelmére, ne süss! – Powell előkészítette a detonátort. Fürkészve nézett a homályos aknába, ahol csak a robotlámpák világítottak, és a kiugró köveket nemigen lehetett megkülönböztetni az árnyékoktól.

– Nézd csak, ott a boltozaton, majdnem fölöttünk, látok egy alkalmas helyet. Az utolsó robbantásra csak félig omlott be. Ha a tövénél eltalálsz, a fél boltozat beszakad.

Powell odapillantott.

– Úgy is van! Figyeld a robotokat, és imádkozz, hogy ne menjenek onnét túlságosan messzire. Ők a fényforrásaim. Mind a heten ott vannak?

– Igen. Mind a heten – számolt Donovan.

– Jól van. Figyeld csak őket. Minden mozdulatukat.

Fölemelte a detonátort, s egy pillanatig kivárt. Donovan szitkokat mormolva figyelt, a szemébe csurgó verítékcseppektől kínosan hunyorgott.

Fény villant!

Hirtelen megrázkódott lábuk alatt a talaj, körös-körül minden rezgett-remegett. Powell egy heves lökéstől Donovanre zuhant.

– Greg, fellöktél! – kiabálta Donovan. – Semmit se láttam. Powell vadul nézett körül.

– Hol vannak?

Donovan bamba csöndbe dermedt. A robotok eltűntek.

Alvilági sötétség uralkodott.

– Rájuk omlott volna a fal? – kérdezte bizonytalan hangon Donovan.

– Gyerünk le innét. Ne kérdezz olyan sokat. – Powell vad tempóban bukdácsol lefelé. – Mike!

Donovan a nyomában kászálódva egy pillanatra megállt. – Mi baj?

– Állj meg! – hallatszott Powell ziháló, érdes hangja Donovan fülhallgatójában. – Mike! Hallasz, Mike?

– Itt vagyok. Mi baj?

– Be vagyunk zárva. Nem a túloldalt ledőlt boltozat vert le minket a lábunkról, hanem az itteni szakadt le a rázkódástól.

– Mi...?! – Donovan valami szilárd akadályba ütközött. – Gyűjtsd meg a lámpád.

A felvillanó fényben látták, hogy a torlaszon még egy egér se tudna kibújni.

– És most mi a figura? – suttogta Donovan.

Minden erejük megfeszítésével iparkodtak elmozdítani a torlaszt, de kár volt időért, fáradságért. Powell az eredeti nyílás kitágításával is megpróbálkozott, s amikor az se járt eredménnyel, már-már előkapta detonátorát, csak aztán rájött, hogy ilyen szűk helyen a robbantás öngyilkosság volna. Leült.

– Mike – mondta –, ezt alaposan megcsináltuk. Egyetlen lépéssel se jutottunk közelebb a rejtély megoldásához. Az ötlet jó volt, csak épp fordítva sült el.

Donovan elkeseredetten nézett körül a vaksötétben, persze hiába. – Nem szívesen zavarlak meg gondolataidban,

öregfiú, de teljesen függetlenül attól, hogy megoldottuk-e Dave rejtélyét vagy sem, egy icuri-picuri csapdába kerültünk. És ha nem tudunk kikecmeregni innét, pajtikám, meghalunk. Ahogy mondom, meghalunk. Mennyire futja az oxigénből? Legfeljebb hat órára.

– Ez már nekem is eszembe jutott. – Powell sokat szenvedett bajszát kereste, de ujjá csak az átlátszó sisaklemeznek ütközött. – Persze Dave-vel még idejében kiszabadíthatnánk magunkat, csak ez a mi okos kis cselszövésünk bizonyára transzba vitte, a rádiója pedig ki van kapcsolva.

– Hát nem csupa öröm az élet?!

Donovan felkapaszkodott a nyíláshoz, és ügyel-bajjal kidugta rajta sisakos fejét. Épp csak hogy kifért.

– Hé, Greg! – Mi kell?

– Talán ide tudnánk csalogatni Dave-et. Akkor magához térne, és kiszabadítana minket.

– Az igaz. De hol van?

– Itt a folyosóban, valamivel lejjebb. Az ég szerelmére, ne rángass. Kiszakad a fejem. Mindjárt ideengedlek.

Powell nagy nehezen kidugta a fejét.

– Ezt jól megcsináltuk. Nézd csak ezeket a lükéket! Mintha baletteznének.

– Hagyd a fölösleges dumát. Közelednek?

– Még nem tudom megmondani. Túlságosan messze vannak. Légy egy kis türelemmel, és közben add föl a zseblámpámat. Megpróbálom felhívni magunkra a figyelmet.

De két perc múlva már fölhagyott a próbálkozással.

– Reménytelen eset! Vakok vagy mi a fene. Hohó, most errefelé tartanak! Ehhez mit szólsz?

– Hadd nézzem!

Pár pillanatig tartó szótlan dulakodás következett.

– Na gyere – engedett végül Powell, és Donovan kidugta a fejét a nyíláson.

A robotok valóban feljűk tartottak. Dave peckesen járt az élen, az „ujjak” pedig ide-oda kígyózó balettrendben követték.

– Mi a fenét csinálnak? – ámuldozott Donovan. – Ezt szeretném tudni. Pont olyan, mintha virginiai táncot járnának, és Dave volna a táncmester.

– Hagyd a színes leírásokat – dörmögte Powell. – Inkább azt mondd meg, mennyire vannak.

– Ötven lábra, de közelednek. Tizenöt percen belül kint leszünk. Hé! Hé!

– Mi történt? – Powellnek jó két-három másodpercre volt szüksége, hogy felocsúdjon az ámulatból, amely Donovan hangbeli teljesítményére elfogta. – Engedj oda a lyukhoz. Ne légy már olyan irigy.

Felfelé kapaszkodott, de Donovan eszeveszett rugdalózása megállította.

– Sarkon fordultak, Greg – siránkozott. – Elmennek! Dave! Hé! Dave!

– Mit kajabálsz, pupák! – rikoltotta Powell. – Itt a hang nem terjed.

– Akkor rúgd a falakat – zihálta Donovan –, csapkodd, hadd rezegjenek. Valahogy magunkra kell terelnünk a figyelmüket, másként elvisz minket az ördög. – Veszettül

verte öklével a falakat.

Powell vállon ragadta és megrázta.

– Várj, Mike, várj. Ide figyelj, támadt egy ötletem. Mennydörgős Jupiter, ideje, hogy a legkézenfekvőbb megoldáshoz folyamodjunk. Mike!

– Mit akarsz? – Donovan behúzta a fejét a nyílásból. – Engedj oda gyorsan, mielőtt lőtávolon túl érnek.

– Lőtávolon túl? Mit akarsz csinálni? Hé, mit akarsz azzal a detonátorral? – Megragadta Powell karját.

De a másik vadul félrelökte.

– Egy kis céllövészetre készülődöm. – De miért?

– Majd aztán megmagyarázom. Előbb nézzük, sikerül-e. Ha nem...Engedj már oda, hadd lőjek!

A robotok már csak apró, tovalibegő fények voltak. Powell gondosan beállította az irányzékot, és háromszor egymás után meghúzta a ravaszt. Aztán leengedte a fegyvert, és aggódva a távolba kémlelt. Az egyik segédrobot elesett! Csak hat fénylő alakot látott.

Powell bizonytalan hangon beleszólt a mikrofonba:

– Dave!

Kis szünet után a két férfi egy időben hallotta a választ:

– Maga az, főnök? Hol van? A harmadik segédem mellét szétlőtték. Működésképtelen állapotban van.

– Hagyd most a segédedet – felelte Powell. – Ide figyelj, ott, ahol az imént robbantottatok, egy beomlás elzárta az utunkat. Látod a zseblámpám fényét?

– Igen. Mindjárt ott leszünk.

Powell megnyugodva hátrahúzódott a nyílásból. – Ez az, barátocskám!

Donovan halkan, szinte könnyekkel teli hangon szólalt meg:
– Nyertél, Greg! Porig hajtom előtted a fejemet. De azért ne vágj fel, mondd el szép nyugodtan, mi volt itt a trükk.
– Szót se érdemel. Csak épp szokás szerint egész idő alatt a legkézenfekvőbb megoldást tévesztettük szem elől. Azt tudtuk, hogy az egyéni kezdeményezésről van szó, s hogy mindig veszélyes helyzetekben tör ki a balhé. De az okát valamilyen különleges parancsban kerestük. Holott miért volna különleges parancsról szó?

– Miért ne?

– Ide figyelj. Nem valamilyen meghatározott parancsról, hanem egy parancsfajtáról van szó. Melyik parancsfajta igényli Dave-től a legfelelősségteljesebb kezdeményezést? Milyen fajta parancsot ad ki úgyszólván minden veszély esetén?

– Ne kérdezd, Greg. Mondd még!

– Azt teszem. Hatirányú parancsot. Rendes körülmények között legalább egy-két „ujj” felügyeletet nem igénylő rutinmunkát végez, mint mondjuk a testrészeink séta közben. De veszély esetén Dave-nek mind a hat segédjét azonnal és egy időben mozgósítania kell. És amikor a hat robotot egyidejűleg kell irányítania, megesik a baj. A többi kisütni már gyerekjáték volt. Ha a kezdeményezőkézséggel szemben támasztott igény bármi okból csökken, például emberek jelennek meg a színen, Dave visszazökken normális állapotába. Ezért lőttem ki az egyik segédrobotját. Mert így már csak öt robotot kellett irányítania. Az igény csökkent, Dave rendbe jött.

– És ezt hogyan ókumláltad ki?

– Logikával. Kipróbáltam és bevált.

A robot hangja ütötte meg ismét a fülüket: – Itt vagyok. Ki tudnak tartani egy félóráig?

– Játzsza! – felelte Powell. Aztán Donovanhez fordult, s így folytatta: – Most már egyszerű a feladat. Megvizsgáljuk az összes áramkört, megnézzük minden egyes részt, ahol a hatirányú parancskiadás az ötirányúhoz mérve többletmunkát okoz. Ez mennyire szűkíti le a kört?

– Azt hiszem, jócskán – felelte elgondolkodva Donovan. – Ha Dave szerkezete megfelel annak az előzetes modellnek, amelyet a gyárban láttunk, a különleges koordináló áramkör lesz az egyetlen érintett rész. – Hirtelen felvidulva folytatta: – Könnyűszerrel kijavítjuk, nem sokból áll az egész.

– Helyes. Gondold át a dolgot, és ha visszamegyünk, elővesszük azokat a műszaki rajzokat. Most pedig, amíg Dave ideér, pihenek egyet.

– Hé, várj csak! Egyet árulj még el. Miért masíroztak a robotok azokban a faramuci alakzatokban? Miért táncoltak, valahányszor bediliztek, olyan különös lépésekkel?

– Biztosan nem tudom, de sejtek valamit. A segédrobotok, mint tudod, Dave „ujjai”. Mindig így beszéltünk róluk. Mármost azt hiszem, hogy e közbjátékok alkalmával, amikor Dave lélektani kóresetté vált, valamilyen furcsa zavarodottság vett erőt rajta, és időtöltésből *malmozott az ujjaival*.

Susan Calvin elmerengve, mosolytalanul mesélt

Powellék kalandjairól, csak a robotok említésekor csendesen melegen a hangja. A Sebikkel, Zsenikkel, Dave-ekkel gyorsan végzett, de bizonyára még egy fél tucat robotot előkotort volna, ha meg nem állítom.

– És a Földön nem történik soha semmi? – kérdeztem.

– Nem – válaszolta homlokát ráncolva –, itt a Földön nemigen van dolgunk működő robotokkal.

– Nagy kár. A helyszíni ellenőrző mérnökök kitűnő emberek, semmi kétség, de én magáról is szeretnék írni valamit a riportomban. Hisz végül is a maga évfordulójáról van szó. Nem volt soha semmilyen kalandja elromlott robottal?

Becsületszavamra elpirult.

– Elromlott robottal? Dehogynem. Egek, milyen régóta nem gondoltam rá! Igaz, csaknem negyven esztendővel ezelőtt történt. Bizony! 2021-ben. Harmincnyolc éves voltam. Ó, ó! Jobb szeretnék nem beszélni róla.

Vártam, és Susan Calvin persze meggondolta magát.

– Miért ne mondjam el? Ma már olyan mindegy. Az emléke se fáj. Valaha én is bolondos lélek voltam. Elhiszi, fiatalember?

– Nem – feleltem.

– Pedig igaz. Herbie, tudja, gondolatolvasó robot volt. – Hogyhogy?

– Egyetlen a maga nemében. Se előtte, se utána nem volt hasonló. Úgy látszik, valahol egy kis hiba csúszott be...

5.

Te hazug!

Alfred Lanning aprólékos gonddal szivarra gyújtott, de ujjai kissé remegtek. Őszes szemöldökét ráncolta, s pöffékelve beszélni kezdett:

– Gondolatolvasó, efelől nem sok kétség lehet. De miért? – Peter Bogertre, a matematikusra nézett. – Neked mi a véleményed? Bogert két kézzel lesimította fekete haját.

– Ez a harmincnegyedik HRB-modell, amelyet előállítottunk. Az előzőek mind kifogástalanul működtek.

Az asztalnál ülő harmadik férfi komor képet vágott. Milton Ashe az Amerikai Robot és Gépember Rt. legfiatalabb osztályvezetője volt, s nagyon büszke a beosztására.

– Ide figyelj, Bogert. Az összeszerelésnél a legcsekélyebb hiba se fordulhatott elő. Erről kezeskedem.

Bogert vastag ajka leereszkedően mosolyra görbült.

– Tényleg? Ha az egész futószalagért kezeskedsz, javasolni fogom az előléptetésedet. Egyetlen pozitronagy előállításához pontosan hetvenötezer-kettőszázharmincnégy műveletre van szükség, és ráadásul az egyes műveletek kifogástalan végrehajtása különféle tényezőktől függ, amelyeknek száma öt és százöt között váltakozik. Ha bármelyiknél komolyabb hiba fordul elő, az „agyat” úgy, ahogy van, el lehet dobni. Saját műszaki tájékoztatónkból idézek, Ashe.

Ashe elpirult, de mielőtt még válaszolhatott volna, az asztalnál ülő negyedik személy is beleavatkozott a vitába.

– Ha egymásra akarjuk hárítani a felelősséget, máris itt hagyom magukat. – Susan Calvin összekulcsolta ölében pihenő kezét, keskeny, vértelen szája szögletében elmélyültek az apró ráncok. – Gondolatolvasó robottal vagyunk megáldva, s véleményem szerint rendkívül fontos, hogy kiderítsük, miért tud gondolatot olvasni. De azzal, hogy egymást okoljuk, tapodtat se jutunk előre.

Hideg szürke szemét Ashe-re függesztette, aki elvigyorodott. Lanning is vigyorgott, s mint ilyenkor mindig, hosszú fehér fűrtjeivel, apró, ravaszdi szemével bibliai pátriárkára emlékeztetett.

– Igaza van, dr. Calvin.

Hirtelen élénk hangra váltott át.

– Íme, a tényállás dióhéjban. Előállítottunk egy látszólag teljesen normális pozitronagyat, amelynek azonban véletlenül az a sajátos képessége van, hogy a gondolathullámainkra tud behangolódni. A robotika fejlődése terén évtizedek óta ez volna a legfontosabb lépés, ha tudnánk, hogyan történt. De nem tudjuk, s ezért fel kell derítenünk. Világos?

– Szabad valamit javasolnom? – kérdezte Bogert. – Tessék!

– Azt javaslom, hogy addig, amíg ebből a kátyúból ki nem kecmergünk – márpedig nekem mint matematikusnak az a meggyőződés, hogy alapos kátyúban vagyunk –, tartsuk titokban a HRB-34 robot létezését. Még a vállalati tisztviselők előtt is. Ez nekünk, osztályvezetőknek nem fog megoldhatatlan problémát okozni, s minél kevesebben tudnak róla...

– Bogertnek igaza van – vágott közbe dr. Calvin. – Mióta az interplanetáris törvényt megváltoztatták, és a robotmodelleket a világűrbe való kiszállításuk előtt az üzemben is ki lehet próbálni, a robotellenes propaganda sokkal hangosabb lett. Ha a gondolatolvasó robotról bármi kiszivárog, mielőtt még e jelenségnek megnyugtató és szakszerű magyarázatát nyilvánosságra hozhatnánk, ellenségeink csinos kis tőkét kovácsolhatnak belőle.

Lanning szippantott a szivarjából, és bólintott. Aztán Ashe-hez fordult.

– Úgy emlékszem, azt, mondtad, egyedül voltál, amikor rájöttél erre a gondolatolvasási históriára?

– Igen, egyedül voltam, és mondhatom, alaposan megijedtem. A HRB-34-et épp csak hogy levették a futószalagról és egyenesen beküldték hozzám. Obermannak valami dolga akadt, így magam vittem el a minőségvizsgálóba, jobban mondván csak vittem volna. – Ashe szünetet tartott, ajkán halvány mosoly játszadozott. – Előfordult már veletek, hogy pusztán gondolatok útján párbeszédet folytassatok valakivel? – Senki se vette a fáradságot, hogy válaszoljon. – Eleinte rá se eszméltem – folytatta Ashe. – A lehető leglogikusabban és legértelmesebben beszélgettem velem, s már több mint félúton voltam lefelé a minőségvizsgálóba, amikor hirtelen rádöbbsztem, hogy egész idő alatt egyetlen szót sem szóltam. Persze sok minden járt a fejemben, de hát ez nem ugyanaz. Azonnal bezártam a robotot az egyik szobába, és futottam Lanninghez. Ha csak eszembe jut, ahogy ott lépkedett mellettem és olvasott a gondolataimban,

válogatva közöttük, végigfut a hátamon a hideg.

– Nem csodálom – jegyezte meg elgondolkodva Susan Calvin, és különös, átható pillantást vetett Ashe-re. – Megszoktuk, hogy a gondolatainkhoz senki hozzá nem férkőzhet.

– Tehát csak négyen tudunk róla – vágott közbe türelmetlenül Lanning. – Helyes! Módszeresen kell eljárunk. Ashe, szeretném, ha az egész futószalagot végigvizsgálnád, elejétől végig, mindent. Válogasd ki mindazokat a műveleteket, amelyeknél semmiféle hibalehetőség nem áll fenn, és azután a fennmaradókról készíts egy jegyzéket a hibalehetőségek természetének és feltételezhető mérvének megjelölésével.

– Csekélység! – dünnyögte Ashe.

– Állítsd rá az embereidet, akár mind egy szálig. Még azt se bánom, ha lemaradunk a tervvel. De nem szabad tudniok, hogy mire kell. Érted?

– Hm... Értem. – A fiatal mérnök kényszeredetten mosolygott. – De még így is szép kis munka lesz.

Lanning most Calvinhoz fordult.

– Magának más oldalról kell megközelítenie a problémát. Mint az üzem robotpszichológusának a robotot magát kell tanulmányoznia és a tapasztalatokból visszakövetkeztetnie a hibára. Próbálja felderíteni, hogyan működik. Kapcsolódik-e még valami más is ezekhez a telepátikus képességekhez, s hogy azok tulajdonképpen meddig terjednek, mennyiben torzítják el a gondolkodásmódját, milyen esetleges kárt okoznak a szabályszerű HRB-típus tulajdonságaiban. Helyes? – Anélkül hogy bevárta volna dr.

Calvin válaszát, folytatta: – Én pedig majd összefogom a munkát, és matematikailag kiértékelem a kapott adatokat. – Nagyot szippantott a szivarjából, s a továbbiakat már csak a füstkarikákon keresztül motyogta: – Ebben persze Bogert is segít majd nekem.

Bogert a körmeit fényesítette húsos tenyerén.

– Azt rögtön gondoltam – jegyezte meg enyhe gúnyal. – Valami keveset én is konyítok a matematikához.

– Akkor én tüstént hozzálátok. – Ashe hátratolta székét, és felállt. Csinos, fiatal arcára vigyor ült ki. – Én kaptam a legnyavalyásabb munkát mindőtök közt. Legjobb, ha nem sokat teketóriázom. – És már ment is kifelé. – Viszlát – dűnnyögte távozóban.

Susan Calvin alig észrevehető bólintással köszönt vissza, de a szeme egészen az ajtóig követte Ashe-t. És Lanning dörmögő kérdésére; – Ugye, dr. Calvin, most mindjárt megnézi a HRB-34-et? – nem is válaszolt.

Az ajtó szinte hangtalan nyílására a HRB-34 robot fölemelte fotocellaszemét a könyvből, és már talpon is volt, amikor Susan Calvin belépett a szobába. A pszichológusnő megigazította az ajtón a „Belépni tilos” feliratú jókora táblát, aztán a robothoz lépett.

– Hoztam neked néhány kézikönyvet a hiperatommotorokról. Megnézed őket, Herbie?

A HRB-34 robot – más néven Herbie – elvette Susan Calvintól a három vastag könyvet, és az egyiknek rögtön fel is ütötte a fedelét. – Hm... m. A hiperatomelmélet. – Érthetetlenül motyogott magában, végigpergette a lapokat, majd szórakozottan megszólalt: – Foglaljon helyet, dr.

Calvin. Pár percig eltart, amíg átnézem őket. Susan Calvin leült, és figyelmesen nézett a robotra, amely az asztal túlsó oldalán elhelyezkedve módszeresen végiglapozta a három könyvet.

Félórán belül végzett velük.

– Persze tudom, miért hozta nekem ezeket a könyveket.

Dr. Calvin szája megvonaglott.

– Sejtettem, hogy kitalálod. Nehéz veled lépést tartani, Herbie. Mindig valamicskével előttem jársz.

– Ezekkel a könyvekkel is ugyanaz a helyzet, mint a többiekkel. Gyengécske, érdektelen dolgok. Az önök tudománya, dr. Calvin, csupán egy sereg adat, amelyet valamiféle silány elméletté tákoltak össze. És az egész olyan hihetetlenül primitív, hogy szinte nem is érdemes rá időt pazarolni. A szépirodalmuk, az érdekel engem. A lelki motívumok meg az érzelmek összjátékának tanulmányozása... – Bizonytalan mozdulatot tett roppant kezével, ahogy a megfelelő kifejezést kereste.

– Azt hiszem, értelek – suttogta dr. Calvin.

– Én, tudja, belelátok az agyakra – folytatta a robot –, és nincs fogalma arról, hogy milyen bonyolultak. Nem érthetek meg mindent, hiszen az én agyam annyira különbözik az emberekéétől. De igyekszem mindent felfogni, és a regények ehhez rendkívül nagy segítséget nyújtanak.

– Igen. De attól félek, hogy ha elolvasod ezeket a szentimentális, gyötrő érzelmekkel telített mai regényeket – Susan Calvin hangjában némi keserűség csengett –, a valóságos agyakat unalmasoknak, színteleneknek fogod találni.

– Szó sincs róla!

A kirobbanó heves válasz hatása alatt Susan Calvin talpra ugrott. Érezte, hogy elvörösödik.

Tudja! Tudja! – kavargott vadul az agyában.

Herbie hirtelen elcsöndesedett, és halkán, szinte emberi hangon mormolta:

– Hát persze hogy tudom, dr. Calvin. Hogyne tudnám, amikor mindig az jár az eszében.

Dr. Calvin arca megkeményedett.

– De remélem, másnak nem említetted?

– Ugyan, dehogy. – Aztán őszinte csodálkozással hozzátette: – Senki se kérdezte.

– Te bizonyára nagy bolondnak tartasz engem – tört ki Susan Calvinból.

– Miért? Hiszen ez egészen természetes érzés.

– Talán épp azért olyan bolond. – Susan Calvin hangjában reménytelen vágyakozás csendült. A doktor mögül kikukucskált az asszony. – Én nem vagyok... vonzó külsejű.

– Ha pusztán fizikai vonzóerőről beszél, azt nem tudom megítélni. De annyi bizonyos, hogy vannak más természetű vonzóerők is.

– Se fiatal. – Dr. Calvin nem is igen hallotta a robot szavait.

– Még nincs negyvenéves – vágta rá Herbie aggódó, nyomatékos hangon.

– Éveim száma szerint harmincnyolc, ami azonban az érzelmi világomat illeti, hatvanéves, ráncos vénasszony vagyok. Nemhiába foglalkozom pszichológiával. – Majd elfulladva, keserűen hozzátette: – Ő pedig alig harmincöt, amellel külsőre, viselkedésre még ennél is fiatalabb. Él

tudod képzeln, hogy mást lásson bennem, mint... mint ami vagyok?

– Maga még fiatal! – Herbie acélöklének csapására a műanyag asztallap érces hangot adott. – Hallgasson rám... De Susan Calvin hirtelen a robot felé fordult, szemében a fájdalom lángja lobogott.

– Miért hallgassak rád? Mit tudsz te erről... te... te gép? Én csak egy csodabogár vagyok számodra, egy érdekes rovar, különleges agyvelővel, amelyet fölboncoltak, hogy tüzetesen meg lehessen vizsgálni. Szép példány vagyok, mi? A romba dőlt remények mintaképe. Majdnem olyan érdekes, mint a te regényfiguráid. – Dr. Calvin könnytelenül zokogó hangja elakadt.

A robot magába roskadva hallgatta kitörését. Kérlelő mozdulattal rázogatta a fejét.

– Miért nem hallgat meg, kérem? Segíthetnék magának, ha hagyná. – Segítenél? Hogyan? – Dr. Calvin szája legörbült.

– Valami jó tanáccsal?

– Nem, nem tanáccsal. Hanem azzal, hogy én mások gondolatait is ismerem. Például Milton Ashe-ét.

Hosszú szünet állt be. Susan Calvin lesütötte a szemét.

– Nem akarom tudni, mit gondol rólam – lihegte. – Hallgass. – Dehogynem akarja tudni.

Dr. Calvin lehajtott fejjel állt, lélegzete meggyorsult. – Ne beszélj butaságokat – suttogta.

– Nem beszélek butaságokat. Segíteni szeretnék. Milton Ashe-nek az a véleménye magáról... – Szünetet tartott.

És most a pszichológusnő felemelte a fejét. – Mi a véleménye?

– Milton Ashe szereti magát – válaszolta a robot nyugodt hangon. Dr. Calvin egy hosszú percig egyetlen szót sem szólt, csak mereven bámult maga elé.

– Tévedsz! – suttogta aztán. – Ez nem lehet igaz. Nem szerethet. – De szereti. Az ilyesmit nem lehet rejtegetni, legalábbis előttem nem.

– De hisz én olyan... olyan... – A hangja elcsuklott.

– Ashe nem a külsőt nézi, hanem a szellemi képességeket. Nem az a fajta férfi, akit a szép haj vagy a szép szem elbolondíthatna. Susan Calvin azon vette észre magát, hogy sebesen pislog. Sokáig nem mert megszólalni, s amikor végre beszélni kezdett, a hangja még mindig remegett.

– De hisz soha semmilyen formában nem mutatta ki, hogy... hogy...

– Adott neki erre valaha lehetőséget?

– Hogy tehettem volna? Álmomban se mertem... – Éppen ez az!

A pszichológusnő elgondolkozott, majd hirtelen fölpillantott.

– Fél esztendővel ezelőtt meglátogatta őt egy lány itt az üzemben. Egy csinos lány, ahogy én láttam... szőke és karcsú. Az egyszeregyről persze fogalma sem volt. Ashe egy álló napon át büszkeségtől dagadó mellel magyarázgatta neki, hogyan szerelik össze a robotokat. – Arca újból megkeményedett. – Nem mintha megértette volna. Ki ez a lány?

– Megmondhatom magának – válaszolta habozás nélkül Herbie. – Az unokahúga, s kettejük közt nincs semmiféle érzelmi kapcsolat, efelől nyugodt lehet.

Susan Calvin szinte kislányos élénkséggel ugrott talpra.

– Hát nem furcsa? Pontosan ez az, amivel olykor vigasztaltam magamat, bár valójában sose hittem, hogy igaz. És most kiderül, hogy mégis igaz. – Herbie-hez futott, két kezébe fogta a robot hideg, súlyos kezét. – Köszönöm, Herbie. – Aztán suttogó hangon kérlete: – De egy szót se erről senkinek. Maradjon kettőnk titka. És még egyszer köszönöm. – Görcsös mozdulattal megszorította Herbie érzéketlen fémkezét, és kiszaladt a szobából.

Herbie lassan fölemelte a félbehagyott regényt. Az ő gondolatai közt nem olvashatott senki.

Milton Ashe dörmögve, izületeit ropogtatva, kéjesen nyújtózkodott, aztán dr. Peter Bogertre bámult.

– Ide figyelj, Peter, már egy hete csak ezzel foglalkozom, alig hunytam le a szememet. Meddig nyűglődjek még veled? Azt mondtad, a pozitronbombázás a D vákuumkamrában megoldja a rejtélyt.

Bogert diszkréten ásított, és érdeklődéssel vizsgálta fehér kezét. – Úgy is van. Nyomon vagyok.

– Tudom, mit jelent egy matematikusnál nyomon lenni. Mennyire vagy a megoldástól?

– Ez attól függ.

– Mitől? – Ashe ledobta magát egy székbe, és kinyújtotta hosszú lábát.

– Lanningtól. Az öregfiú nem ért egyet velem. – Fölsóhajtott. – Egy kicsit régimódi gondolkodású, ez itt a baj. Úgy ragaszkodik a mátrixmechanikához, mintha az volna egyetlen tudomány. Holott ennek a problémának megoldásához hatékonyabb matematikai módszerekre van szükség. De makacs, mint az öszvér.

– Miért ne kérdeznénk meg Herbie-t? Ezzel lezárhatnánk az egész ügyet – motyogta álmosan Ashe.

– A robotot? – Bogert összehúzta szemöldökét.

– Miért ne? Nem hallottad, mit mesél az öreglány? – Dr. Calvinról beszélsz?

– Igen. A mi édes Susie-kánkról. Szerinte ez a robot valóságos matematikai zseni. Mindent tud és még annál is többet. Harmadfokú integrált old meg fejben, és tenzoranalízist früstököt.

A matematikus hitetlenkedve nézett Ashe-re. – Komolyan beszélsz?

– Becsszóra! A baj csak ott van, hogy az a lüke nem rajong a matematikáért. Egész nap limonádé regényeket olvasna. Úgy éljek! Látnád, Susie miféle szemeteket szállít neki. Bíbor szenvedély, Szerelem a világűrben meg más efféléket.

– Dr. Calvin nekünk erről egy szót sem szólt.

– Mert még nem végzett a robot tanulmányozásával. Tudod, milyen. Szeret mindent megtartani magának, amíg aztán fel nem libbent a fátyol a nagy titokról.

– De neked elmondta.

– Valahogy beszédbe keveredtünk. Az utóbbi időben többször összetaláloztunk. – Tágra nyitott szemmel, homlokát ráncolva kérdezte: – Mondd, Bogie, nem vettél mostanában észre rajta valami különösét?

– Arra gondolsz, hogy rúzsozza a száját? – vigyorgott gúnyosan Bogert.

– Fenét, ezt már én is észrevettem. Rúzs meg púder meg szemfesték. Mint a madárijesztő, úgy néz ki. De nem erről

beszélék. Nem tudom, mi lehet a magyarázata, de ahogy beszél, csak úgy ragyog a boldogságtól. – Elgondolkozott, majd vállat vont.

Bogert Ashe-re kacsintott, és ez a kacsintás jó ötvenes tudós létére nem is volt megvetendő teljesítmény.

– Talán szerelmes valakibe – mondta. Ashe lehunyta szemét.

– Ugyan, Bogie, ne hülyéskedj. Beszélj inkább Herbie-vel. Én most ledőlök itt, és alszom egyet.

– Na jól van. Nem mintha különösen örülnék, ha egy robot beleüti az orrát a mesterségembe, s amellet nem is hiszem, hogy tényleg tudna valamit mondani.

Szavaira halk horkolás volt a válasz.

Herbie figyelmesen hallgatta Peter Bogertet, aki zsebre tett kézzel álldogált előtte, és közönyös hangot színelve magyarázta:

– Tehát így állunk. Azt hallottam, te értesz ezekhez a dolgokhoz, de én elsősorban mégis pusztán kíváncsiságból kérdezlek. Elismerem, hogy a gondolatmenetemben, ahogyan azt felvázoltam neked, lehet egy-két vitatható feltevés, s ezeket dr. Lanning nem hajlandó magáévá tenni. Az egész kép meglehetősen homályos. – És amikor a robot néma maradt, Bogert megkérdezte: – Neked mi a véleményed?

Herbie az ákombákombot formulákat tanulmányozta. – Én nem látok itt semmi hibát.

– És gondold, hogy te ennél többre tudnál menni?

– Meg se próbálnám. Maga sokkal jobb matematikus, mint én, és amellet nem is igen szeretnék ebben a kérdésben

állást foglalni. Bogert elmosolyodott. Mosolyában árnyalatnyi önelégültség bujkált.

– Gondoltam, hogy így lesz. Bonyolult probléma ez. Spongyát rá. – Összegyúrta a papírokat és a szemétaknába hajította. Már indulóban volt, amikor meggondolta magát. – Mellesleg...

A robot várt.

Bogert láthatólag nehezen talált szavakat.

– Van valami... jobban mondva, talán te... – Elhallgatott.

– A gondolatai nagyon zavarosak – szólalt meg Herbie –, de kétségkívül dr. Lanning körül forognak. Miért habozik, hisz mihelyt rendbe szedi őket, úgyis tudni fogom, mit akar kérdezni.

A matematikus szokott mozdulatával pomádés haját simogatta. – Lanning már közeledik a hetvenhez – mondta, mintha ezzel mindent megmagyarázott volna.

– Tudom.

– És már csaknem harminc esztendeje igazgató. – Herbie bólintott. – Te bizonyára tudod – folytatta hízelt hangon Bogert –, hogy... nem szándékozik-e leköszönni. Egészségi vagy más...

– Értem – válaszolta szűkszavúan Herbie. – Szóval tudod?

– Persze hogy tudom.

– És... hajlandó volnál megmondani nekem?

– Ha kérdezi – válaszolta a robot tárgyilagos hangon. – Dr. Lanning tulajdonképpen már le is köszönt.

– Hogyhogy?! – robbant ki Bogertből szinte artikulálatlanul a szó. Majd nagy fejét előreszegezve ismételte: – Hogyhogy?

– Már leköszönt – hangzott a szenttelen válasz –, csak még nem hozta nyilvánosságra. Arra vár, hogy megoldja ezt a problémát... az én problémámat. Ha ez megtörtént, kész átadni helyét az utódjának.

– És az utód? – lihegte Bogert. – Az ki lesz? – Egészen közel hajolt Herbie-hez, lenyűgözve bámult a tompa vörös, kifürkészhetetlen fotocellákra, a robot szemeibe.

– Maga lesz az új igazgató – válaszolta lassan a robot. Bogert megkönnyebbülten elmosolyodott.

– Ez jó hír. Reméltem, hogy így lesz. Köszönöm, Herbie. Peter Bogert aznap hajnali ötig dolgozott, és kilenckor már megint az íróasztala mellett ült. Az asztal fölötti polc szinte kiürült, ahogy egymás után emelte le róla a kézikönyveket. A számok hadsorai csak alig-alig gyarapodtak, ezzel szemben a telefirkált és összegyűrt papirosok már halomba gyűltek az asztal alatt.

Pontosan délben az előtte fekvő papírlapra bámult, megdörzsölte véreres szemét, ásított, vállát vonogatta.

– Ez percről percre rosszabb lesz. A fene egye meg! Nyílt az ajtó. Bogert fölnézett, és szótlan bólintással üdvözölte a belépő Lanninget.

Az igazgató csomós kezének izületeit ropogtatva végignézett a rendetlen szobán, és a homlokát ráncolta.

– Új nyomra bukkantál? – tudakolta.

– Nem – hangzott a dacos válasz. – Miért, a régi nem volt jó? Lanning nem vette magának a fáradságot, hogy válaszoljon, sőt az íróasztalon heverő papírlapokat is csupán futólagos pillantásra méltatta. Szivarra gyújtott, s a gyufa fellobbanó lángján keresztül kérdezte:

- Beszélt neked dr. Calvin erről a robotról? Azt mondja, matematikai zseni. Egyenesen csodálatos.
- Már hallottam róla – horkant fel Bogert. – De Calvin csak törődjön a robotpszichológiával. Kikérdeztem Herbie-t matematikából, még a differenciál- és integrálszámításokhoz is alig-alig konyít.
- Calvinnek nem ez a véleménye. – Az a nő bolond.
- És nekem se ez a véleményem – jegyezte meg az igazgató, vészjóslóan összehúzza szemét.
- Neked? – kérdezte felpaprikázva Bogert. – Hogyhogy?
- Ma egész délelőtt Herbie-t vizsgáztattam, és nyugodt lelkiismerettel állíthatom, olyanokat tud, amiről te még csak nem is hallottál.
- Tényleg?
- Úgy látszik, nem hiszed! – Lanning a mellényzsebéből egy papírlapot húzott elő, és széthajtogatta. – Ez, ugye, nem az én kézírásom?
- Bogert figyelmesen nézegette a nagy, szögletes jeleket. – Ezt Herbie csinálta?
- Igen! Mint láthatod, a huszonkettedik egyenleted időintegrálásán dolgozott. És ugyanarra az eredményre jutott – Lanning sárga körmével az utolsó számsorra mutatott –, mint én, amellet negyedannyi idő alatt. Nem lett volna szabad a Linger-effektust figyelmen kívül hagynod a pozitronbombázásnál.
- Nem hagytam figyelmen kívül. Az ég szerelmére, Lanning, értsd meg már végre, hogy ez hatálytalanítaná...
- Igen, igen, ezt már elmagyaráztad. De te a Mitchell-féle áttételes egyenlettel dolgoztál, igaz? Az pedig itt nem

alkalmazható.

– És miért nem?

– Már csak azért sem, mert hiperimagináriusokat használtál. – És ennek mi köze a dologhoz?

– A Mitchell-féle egyenlet nem érvényes olyan esetekre, ahol... – Megőrültél? Ha újra elolvasnád Mitchell eredeti cikkét, a Beszámoló a...

– Erre semmi szükség. Eleve megmondtam neked, hogy nem osztom a nézetét, és most Herbie is nekem adott igazat.

– Akkor miért nem bízod az egész probléma megoldását arra a nyomorult masinára? – horkant föl Bogert. – Miért fontos neked a magamfajta tudatlanok véleménye?

– Épp erről van szó. Herbie nem tudja megoldani a problémát. És ha nem tudja, mi sem tudjuk... egyedül. Az egész kérdést fölterjesztem a Nemzeti Tanácshoz. Nem vállalhatjuk érte a felelősséget.

Bogert hátralökte a székét, és vicsorogva, bíborvörös arccal föl pattant.

– Ehhez nincs jogod! Most Lanning arcát is elöntötte a vér.

– Hogy jössz te ahhoz, hogy előírd nekem, mihez van jogom és mihez nincs?

– Hogy jövök ahhoz? – Bogert hangja határozottan csengett. – Úgy, hogy már félig megoldottam a problémát, és nem tűröm, hogy most kivedd a kezemből. Azt hiszed, nem látok keresztül rajtad, te... te kiszáradt vénség. Elválnád a saját nyakad, csak hogy ne kelljen átengedned nekem a robottelepátia megoldásának dicsőségét.

– Te félkegyelmű, még egy szó, és felfüggesztelek

fegyelemsértésért! – Lanning alsó ajka remegett az indulattól.

– Pontosan ez az, amit nem fogsz tenni, Lanning. Akinek gondolatolvasó robot van a környezetében, annak nincsenek titkai, és így sejtethed, hogy mindent tudok a leköszönési szándékaidról.

Lanning szivarjának hamuja megremegett, lehullt, majd példáját a szivar is követte.

– Mi...?

– És én vagyok az új igazgató, érted? – Bogert csúnyán elvihogta magát. – Ezt is nagyon jól tudom. Azt hiszed, nem? Itt ezentúl én adok ki utasításokat, másként olyan cécó lesz, amelyet életedben még nem pipáltál.

Lanning végre visszanyerte hangját.

– Felfüggesztelek; hallod?! – üvöltötte. – Minden munkád alól felmentelek! Befejezed itteni pályafutásod, érted?

– Ennek mi értelme? – Bogert arcára széles mosoly terült. – Ezzel nem jutsz semmire. Az összes adu az én kezemben van. Tudom, hogy leköszöntél. Herbie mondta nekem, ő meg tőled tudja.

Lanning nyugalmat erőltetett magára. Ebben a pillanatban nagyon-nagyon öregnek látszott, szeme fáradt volt, arca, amelyről eltűnt az iménti pirosság, öregesen sápadt.

– Beszélek Herbie-vel. Semmi ilyet nem mondhatott neked. Ravasz játékot játszol, Bogert, de nálam nem blöffölhetsz. Gyere velem.

Bogert vállat vont.

– Herbie-hez? Nagyon jó. Gyerünk!

És az is pontosan délben volt, hogy Milton Ashe felnézett a

papírlapról, amelyen egy gyengén sikerült rajz éktelenkedett.

– El tudja képzelni? Nem vagyok valami híres rajzoló, de nagyjából ilyen. Csudaszép kis ház, és majdnem ingyen van.

Susan Calvin ellágyulva pillantott a szemben ülő férfira.

– Igazán gyönyörű – sóhajtotta –, én is gyakran gondoltam rá, hogy milyen jó volna... – Nem fejezte be a mondatot.

– Persze – folytatta Ashe élénken, félretéve a ceruzát – a szabadságomig várnom kell vele. Csak két hét odáig, de a Herbie-ügy miatt most minden a levegőben lóg. – A körmeit vizsgálgatta. – Mellesleg még valamit szeretnék elmondani magának, de ez titok.

– Akkor ne mondja el.

– De már égek a vágytól, hogy valakinek elmondhassam... és közel s távolban maga az egyetlen... bizalmasom. – Szégyenlősen elvigyorodott.

Susan Calvin nem mert megszólalni, csak a szíve, a szíve kalimpált...- Megmondom őszintén – Ashe közelebb húzódott, és bizalmas suttogásra fogta a hangját –, a házat nem csak magamnak veszem. Megnősülök. – Hirtelen felpattant székéből. – Mi baj?

– Semmi! Semmi! – A szörnyű szédülés, amely Susan Calvint elfogta, lassanként alábbhagyott, de a torkán nehezen jöttek ki a szavak:

– Megnősül? Azt akarja mondani, hogy...?

– Igen. Megházasodom. Ideje már, nem gondolja? Emlékszik arra a lányra, aki tavaly nyáron itt járt? Azt veszem el. De maga rosszul van! Olyan sáp...

– Csak a fejem fáj! – Susan Calvin erőltlenül intett, hogy nincs semmire szüksége. – Az utóbbi... időben gyakran vannak fejfájásaim. Ó, engedje meg, hogy gratuláljak. Szívből örülök... – Krétafehér arcán csúnya vörös foltokban ütközött ki az ügyetlenül felrakott festék. Újból forogni kezdett vele a világ. – Bocsásson meg... kérem...

Már csak motyogásra futotta erejéből, ahogy vakon kibotorkált az ajtón. Ashe vallomása úgy érte, akár egy álombeli váratlan katasztrófa – valószínűtlen borzalmakkal teli álom.

Hogyan lehetséges ez? Hisz Herbie azt mondta... Herbie pedig nem tévedhetett! Herbie gondolatolvasó!

Azon vette észre magát, hogy lihegve támaszkodik az ajtófélfának, és Herbie érzéketlen fémarcába bámul. Úgy látszik, felszaladt a lépcsőn, két emelet magasságba, anélkül hogy emlékeznék rá. Mintha álomban történt volna, olyan gyorsan futotta be a távolságot.

Igen, mintha álom volna az egész!

Herbie rezzenetlen szemmel nézett rá, de ez a tompa vörös szempár – Susan Calvin úgy látta – két, halványan csillogó, lidércnyomásos karikává tágul.

A robot beszélt. Susan Calvin érezte, hogy hús poharat szorít az ajkához. Nyelt egyet, megborzongott, most már legalább tudta, hol van.

Herbie még mindig beszélt, izgatottan, fájdalmas, kérlelő hangon, megrettenve.

Susan Calvin lassan-lassan felfogta a szavak értelmét.

– Ez csak álom – hajtogatja a robot –, ne higgyen benne. Egykettőre felébred, és akkor nevetni fog az egészen.

Szereti magát. Megmondtam, hogy szereti. Csak nem itt!
Nem most! De ezek merő képzetek.

Susan Calvin bólintott.

– Igen, igen! – suttogta Herbie karjába kapaszkodva, görcsösen rátapadt, és úgy ismételte újból és újból: – Ugye, nem igaz? Ugye, nem igaz?

Utóbb már nem emlékezett rá, miképpen tért magához, de ez az eszmélés olyan volt, mint amikor a ködös valóságérthetőséget kegyetlenül éles napfény váltja föl. Susan Calvin eltaszította magától a robotot, erélyesen ellökte a fémkezet, és szeme tágra nyílt.

– Mit művelsz te velem?! – sikoltotta. – Mit művelsz? Herbie hátrált.

– Segíteni szeretnék – mondta. A pszichológusnő rámeredt.

– Segíteni? Azzal, hogy bebeszéled nekem, hogy csak álmodom? Azzal, hogy skizofréniába taszítasz? – Hisztérikus izgalom fogta el. – Ez nem álom! Bárcsak az volna! – Majd egy hirtelen lélegzet után hozzátette: – Várij csak! Miért...? Ó, már értem. Irgalmas ég, hiszen oly világos!

A robot hangjában rémület csengett. – Nem tehettem mást! – És én hittem neked! Eszembe se jutott, hogy...

Elhallgatott, mert az ajtó felől hangos szóváltás ütötte meg a fülét. Elfordult, görcsösen ökölbe szorította kezét, s mire a két matematikus belépett, már a szoba túlsó végében, az ablaknál állt. A férfiak ügyet se vetettek rá.

Együtt álltak Herbie elé, Lanning ingerülten, türelmetlenül, Bogert hidegen, gúnyosan. Elsőnek az igazgató szólalt

meg:

– Herbie, ide figyelj!

A robot gyors pillantást vetett az öreg tudósra. – Tessék, dr. Lanning.

– Mondtál te valamit rólam dr. Bogertnek?

– Nem, uram – felelte lassan a robot. Bogert arcáról egyszerre lehervadt a mosoly.

– Mi...icsoda? – Bogert félretolta felettesét, és szétterpesztett lábbal megállt a robot előtt. – Ismételd meg, amit tegnap mondtál nekem.

– Azt mondtam, hogy... – Herbie megtorpant. Mélyen a belsejében a fém diafragma halk, zavaros hangokat hallatott.

– Nem azt mondtad, hogy leköszönt? – bömbölte Bogert. – Felelj! Dühöngve rázta öklét, de Lanning félrelökte.

– Hazugságra akarod kényszeríteni?

– Hát nem hallottad? Már félig kimondta az „igen”, és akkor elhallgatott. Menj az utamból! Ki akarom szedni belőle az igazságot, érted?

– Majd én kérdezem! – Lanning a robothoz fordult. – Felelj nyugodtan, Herbie. Leköszöntem vagy sem?

Herbie mereven bámult maga elé. Lanning szorongva ismételte: – Leköszöntem vagy sem? – A robot alig-alig észrevehetően nemet intett a fejével. Ennél többre nem volt hajlandó.

A két férfi egymásra pillantott, szemükben ellenséges fények égtek.

– Mi a fene? – horkant föl Bogert. – Megkukult ez a robot? Nem tudsz beszélni, te szörnyeteg?

– De tudok – hangzott a készséges válasz.
– Akkor felelj a kérdésre. Nem mondtad nekem, hogy Lanning leköszönt? Leköszönt vagy nem köszönt le?
Válasz helyett újból néma csend következett, mígnem a szoba túlsó végében Susan Calvin fölnevetett, hirtelen, éles, már-már hisztérikus nevetéssel.

.A két matematikus összerezzenet.

– Mi az, maga itt van? – kérdezte Bogert homlokát ráncolva. – És min mulat olyan jól?

– Nem mulatok – válaszolta Calvin természetellenes hangon. – Csak látom, nem én vagyok az egyetlen, aki felült Herbie-nek. Hát nem a sors iróniája, hogy a világ három legnagyobb robotikusa ugyanabba a primitív csapdába esik bele? – Hangja elcsuklott, halvány kezét a homlokához emelte. – Irónia, igen, de mulatságosnak nem mondanám.

A két férfi most csodálkozó pillantást váltott egymással.

– Miféle csapdáról beszél? – tudakolta kimerően Lanning. – Talán valami baj van Herbie-vel?

– Nem – felelte Susan Calvin, és lassan melléjük lépett –, nem vele van baj, hanem... velünk. – Aztán hirtelen megperdült, és a robotra rivallt: – Menj innét! Takarodj a szoba túlsó végébe, és ne is lássalak!

Calvin vadul lobogó szeme elől Herbie meggörnyedve, csörömpölő léptekkel elbotorkált.

– Mit jelentsen ez, dr. Calvin? – kérdezte Lanning ellenséges hangon.

Susan Calvin most a két férfihez fordult.

– Föltételezem – mondta gúnyosan –, hogy ismerik a

robotika alapvető első törvényét.

A két férfi egyszerre bólintott.

– Természetesen – válaszolta ingerülten Bogert. – A törvény értelmében a robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben vagy tétlenül tűnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.

– Nagyszerű fogalmazás! – csúfondároskodott dr. Calvin. – De milyen kárról van szó?

– Akármilyen kárról.

– Úgy van! Akármilyenről! Például mondjuk megbántott érzelmekről! Vagy sértett hiúságról! Füstbe ment reményekről! Vagy ezek talán nem károk?

Lanning homlokát ráncolta.

– Mit tudhat egy robot...? – Hirtelen elakadt a lélegzete.

– Aha, látom, már kapiskálja. Ez a robot gondolatolvasó. Feltételezik, hogy ne tudná pontosan, mi a lelki sérelem? Feltételezik, hogy a kérdéseikre ne pontosan azt a választ adná, amit hallani szeretnének? Nem bántana meg bennünket, ha mást válaszolna? És ezt ő ne tudná?

– Jóságos ég! – mormolta Bogert.

A pszichológusnő gúnyos pillantást vetett rá.

– Biztosan azt kérdezte tőle, hogy Lanning leköszönt-e. És miután igenlő választ akart hallani, tehát Herbie igent mondott.

– Valószínűleg ezért nem akart az imént megmukkanni – jegyezte meg halkan Lanning. – Bármilyen választ ad, egyikünket megbántja vele.

Rövid szünet támadt, mialatt a férfiak elgondolkozva méregették a robotot. A szoba túlsó végében, a

könyvszekrény mellett kuporgott egy széken, fejét tenyerébe temette.

Susan Calvin egyre csak a padlót bámulta.

– És ő mindezt tudja. Ez a... ördög mindent tud, még azt is, hogy mi baj történt velem a futószalagon. – Komoran, töprengve nézett maga elé.

Lanning fölpillantott.

– Ebben téved, dr. Calvin. Azt nem tudja. Megkérdeztem tőle. – Az semmit se jelent! – kiáltotta Calvin. – Legfeljebb annyit, hogy maga nem tőle akarja tudni a megoldást. Sértené a hiúságát, ha egy gép lepipálná. – Hirtelen Bogerthez fordult. – És maga? Maga is megkérdezte tőle?

– Csak úgy félig-meddig: – Köhintett egyet, és elvörösödött. – Azt felelte, hogy nem sokat konyít a matematikához.

Lanning elnevette magát, de nem túl hangosan. A pszichológusnő gúnyosan mosolygott.

– Majd én megkérdezem! Az én önérzetemet nem sérti, ha ő oldja meg a problémát. – És hideg, parancsoló hangon a robotra rivallt: – Gyere ide!

Herbie felállt, és habozva odament Calvinhez.

– Te ugye tudod – kezdte dr. Calvin –, hogy amikor összeszereltek, hol került a szerkezetedbe valami oda nem tartozó, vagy hol hagytak ki belőle valami lényegeset?

– Igen – suttogta Herbie.

– Várjon! – vágott közbe Bogert ingerülten. – Ez nem biztos, hogy igaz. Csak maga ezt akarja hallani.

– Ne ostobáskodjék! – torkolta le Calvin. – Herbie legalább olyan jól ért a matematikához, mint maguk ketten

együttvéve. Hiszen gondolatolvasó. Most itt az alkalom, hogy próbára tegyék.

A matematikus lemondóan legyintett, Calvin pedig újból a robothoz fordult.

– Rajta, Herbie, felelj! Várjuk a választ. – Majd odaszólt a két férfinak: – Fogjanak papírt és ceruzát, uraim.

De Herbie néma maradt.

– Miért nem felelsz? – kérdezte diadalmasan a pszichológusnő. – Nem tehetem – tört ki a robot. – Tudja jól, hogy nem tehetem! Dr. Bogert meg dr. Lanning nem akarják, hogy válaszoljak.

– Mind a ketten tudni akarják a megoldást. – De nem tőlem.

Most Lanning szólalt meg, lassan, de határozottan:

– Ne butáskodj, Herbie. Igenis azt akarjuk, hogy válaszolj. Bogert is biccentett.

– Mire jó ez? – kiabálta kétségbeesetten Herbie. – Azt hiszik, hogy csak az agyuk felszínéig látok, a mélyébe nem? Ott lent nem akarják, hogy válaszoljak. Én gép vagyok, emberi alkotás, utáncat, amelyet pusztán az agyamban levő pozitronok összjátéka tesz életszerűvé. Ha én ejtek csorbát a tekintélyükön, az kétszeres fájdalmat okoz maguknak. Ez van az agyuk mélyébe írva. Kitérőmentesen. Nem árulhatom el a probléma megoldását.

– Mi majd kimegyünk – mondta dr. Lanning. – És mondd meg Calvinak.

– Az mit sem változtat a dolgon – makacskodott Herbie –, hiszen mindenképpen tudni fogják, hogy én oldottam meg a

problémát. – Értsd meg, Herbie – szólt közbe Calvin –, hogy dr. Lanning és dr. Bogert érveid ellenére is meg akarják oldani a problémát. – Igen, saját erejükből – replikázott a robot.

– De meg akarják oldani, és azáltal, hogy ismered a megoldást, és mégse mondod meg, kárt okozol nekik. Ezt belátod, ugye?

– Igen, igen!

– És ha megmondod nekik, azzal is kárt okozol.

– Igen, igen! – Herbie lassan hátrált. Susan Calvin lépcsőről lépcsőre követte. A két férfi dermedten, zavarodottan figyelte őket.

– Nem mondhatod meg nekik – ismételte lélektelen egyhangúsággal a pszichológusnő –, mert ezzel is kárt okozol, és ezt neked nem szabad. De ha nem mondod meg, azzal is kárt okozol, tehát mégis meg kell mondanod. Viszont ha megmondod, kárt okozol, tehát nem szabad megmondanod. De ha nem mondod meg, akkor is kárt okozol, tehát meg kell mondanod...

Herbie már egészen a falhoz szorult, s ott térdre rogyott.

– Hallgasson! – kiabálta. – Némítsa el az agyát! Tele van fájdalommal, reménytelenséggel, gyűlölettel! Nem akartam semmi rosszat, esküszöm! Csak segíteni akartam! Azt mondtam, amit hallani akart. Azt kellett mondanom!

A pszichológusnő azonban rá se hederített.

– Meg kell mondanod – folytatta könyörtelenül –, de ha megmondod, kárt okozol. Viszont ha nem mondod meg, akkor is kárt okozol, tehát meg kell mondanod, de...

Herbie felsikoltott!

Sikoltása olyan volt, mint egy sokszorosán felerősített pikoló fuvola hangja, egyre élesedő hang, amely egy elkárhozott lélek rettegéseit jajveszékelte, s betöltötte az egész szobát.

És mire a sikoltás elhalt, Herbie összerogyott, fémteste mozdulatlanul hevert egy kupacban a padlón.

– Halott! – mondta Bogert sápadtan.

– Nem! – Susan Calvin egész lényét vad kacagás rázta meg. – Nem halt meg, csak... megtébolyodott. Megoldhatatlan dilemma elé állítottam, és ebbe beleőrült. Kivitethek az ócskavastelepre... mert soha többé nem fog megszólalni.

Lanning letérdelt a fémkupac mellé, amely valaha Herbie volt. Ujjával megérintette a hideg, érzéketlen fémarcot, és megborzongott.

– Ezt szándékosan tette? – Fölkelt a robot mellől, és feldúlt arccal a pszichológusnő felé fordult.

– És ha szándékosan tettem? Változtatni már úgysem tud rajta. – Majd hirtelen kitört belőle a keserűség: – Megérdemelte.

Az igazgató karon fogta a kövé meredt Bogertet.

– Most már mindegy. Gyere, Peter. – Fölsóhajtott. – Ez a típusú gondolkodó robot amúgy is használhatatlan. – Öreges, fáradt szemmel maga elé bámult, és megismételte: – Gyere, Peter!

A férfiak távozása után még jó néhány perc múlt el, mire dr. Susan Calvin úgy-ahogy visszanyerte lelki egyensúlyát. Tekintetét lassan az élőhalott Herbie felé fordította, s arca újból megkeményedett. Sokáig bámult a robotra, a diadal

lángja kihunyt a szeméből, s visszaköltözött belé a reménytelenség. Kavargó gondolatai két végtelenül keserű szóban tolultak ajkára:

– Te hazug!

Beszélgetésünk aznapra persze véget ért. Tudtam, hogy ezek után többet nem szedhetek ki belőle. Csak ült az íróasztala mögött, hideg, fehér arccal – a múltba révedezve.

– Köszönöm, dr. Calvin! – búcsúztam, de nem is válaszolt. Két napig várom kellett, amíg újból beszélhettem vele.

Legközelebb irodája ajtajában talákoztam Susan Calvinnel. Épp az irattárát szállították el.

– Hogy halad a cikkével, fiatalember? – érdeklődött.

– Köszönöm, jól – feleltem. Közben a saját elgondolásaim szerint formába öntöttem az anyagot, dramatizáltam a nyers tényeket, párbeszéddel, néhány színfolttal kiegészítettem a történeteket. – Megnézné, nincs-e benne esetleg valamilyen sértő vagy szembeszökően pontatlan megállapítás?

– Szívesen. Menjünk talán az igazgatósági büfébe. Megiszunk egy kávét.

Úgy látszik, jó hangulatban van, gondoltam magamban, s ezért a folyosón megkockáztattam egy kérést:

– Azon tűnődtem, dr. Calvin, hogy nem volna-e szíves mondani még valamit...

- Miről?
- A robotika történetéről.
- De hiszen erről már mindent összeszedett, amire szüksége lehet, fiatalember.
- Csak bizonyos értelemben. Az eddig följegyzett történetek nem sok kapcsolatban vannak a mával. Gondolatolvasó robotot többet nem állítottak elő, az úrállomások elavultak, „Jomtárba” kerültek, a bányászrobot pedig manapság már nem túlságosan izgalmas téma. Talán tudna valamit mondani a kozmikus utazásról? A hiperatom hajtóművet mindössze húsz-huszonkét évvel ezelőtt találták fel, és a közhiedelem szerint robottalálmány volt. Mi ebben az igazság?
- Kozmikus utazás? – Dr. Calvin elgondolkozott. A büfében ültünk. Én komplett ebédet rendeltem, dr. Calvin csak egy csésze kávéat ivott. – Nem nevezném egyszerűen robottalálmánynak. Igaz, amíg az Agyat elő nem állítottuk, nem sokra jutottunk. De azért újból és újból megpróbálkoztunk vele. Első ízben 2029-ben kerültem közvetlen kapcsolatba a kozmikus kutatással, amikor egy robot eltűnt...

6.

Az eltűnt robot

A Hiper Bázison vad iramban követték egymást az intézkedések. Olyan volt az egész, mint egy hisztérikus

sikoly.

Ahogy múlt az idő, egyre kétségbeesettebb intézkedéseket hoztak.

A Huszonhetedik Aszteroida Csoport állomásainak űrkörzetében a hiperatom hajtóművel kapcsolatos összes munkálatokat leállították.

Az egész űrkörzetet gyakorlatilag „kiiktatták” a hálózatból. Engedély nélkül senki nem utazhatott oda. És semmilyen körülmények közt nem hagyhatta el senki.

Dr. Susan Calvint, az Amerikai Robot és Gépember Rt. főpszichológusát és dr. Peter Bogertet, a matematikai osztály vezetőjét külön állami űrcirkálóval a Hiper Bázisra vitték.

Susan Calvin még sohase hagyta el a Földet, és ez alkalommal se érzett rá különösebb vágyat. Az atomenergia korszakában és a hiperatom hajtómű érájának küszöbén dr. Calvin megőrizte provinciális gondolkodását. Így azután nem nagyon lelkesedett e kirándulásért, és szükségességéről korántse volt meggyőződve. Ami elég világosan meg is látszott csúnyácska, öregedő arcán, amikor a Hiper Bázison leült az első vacsorához.

A jól fésült dr. Bogert sápadt arcán is ott ült a megszokott ravaszdi kifejezés. Kallner vezérőrnagynak, a kísérleti állomás vezetőjének szemében pedig állandóan valami riadt félelem bujkált.

Egyszóval az étkezés meglehetősen rossz hangulatban folyt le, s ugyanilyen nyomott légkör uralkodott hármuk vacsora utáni rövid értekezletének kezdetén is.

Kallner, akinek csillogó tar koponyája és még csillogóbb díszegyenruhája sehogy se illett a komor hangulathoz, katonás nyíltsággal tért a tárgyra:

– Különös történet ez, hölgyem és uram. Köszönöm önöknek, hogy ilyen gyorsan eljöttek, és főleg anélkül hogy előzetes magyarázatot kellett volna adnunk. De ezt most igyekszünk pótolni. Eltűnt egy robotunk. Beszüntettük, be kellett szüntetnünk a munkát, amíg csak meg nem találjuk. Eddig minden igyekezetünk hiábavalónak bizonyult, ezért határoztuk el, hogy szakemberek segítségét kérjük.

A vezérőrnagy talán úgy érezte, hogy nem tudta elég hatásosan érzékeltetni a helyzet súlyosságát, mert szinte kétségbeesett hangon folytatta:

– Az itteni munkánk jelentőségét, azt hiszem, nem kell magyaráznom. Múlt évben a tudományos kutatásra szánt költségvetési keret több mint nyolcvan százalékát állomásunk kapta...

– Ezt mi tudjuk legjobban – nyájaskodott Bogert. – Az Amerikai Robot igen csinos kölcsöndíjat szed az itteni robotjai után.

– Mi teszi ezt az egy robotot olyan fontossá? – firtatta Susan Calvin nyers, csípős hangon. – És miért nem tudták mindmostanáig megtalálni?

A vezérőrnagy kivörösödött arccal Calvin felé fordult, és megnyalta az ajkát.

– Tulajdonképpen azt is mondhatnám, hogy megtaláltuk. – Aztán szinte kínlódva hozzátette: – Legjobb, ha közelebről megmagyarázom a dolgot. Mihelyt megállapítottuk, hogy a robot szolgálatból nem tért vissza, azonnal

szükségállapotot rendeltünk el, és minden kifelé irányuló forgalmat leállítottunk. Az előző napon egy teherszállító űrhajó érkezett ide, és két robotot hozott laboratóriumaink számára. A hajón még hatvankét robot volt, abból a típusból, amelyet... máshová szoktak szállítani. Ennek a számnak helyessége felől semmi kétség nem lehet.

– Igen? És milyen összefüggésben van ez a mi problémánkkal? – Amikor a hiányzó robotunkat sehol se találtuk és biztosíthatom önöket, hogy mindent tűvé tettünk érte –, az a gondolatunk támadt, hogy újra megszámloljuk az űrhajón maradt robotokat. És ekkor kiderült, hogy hatvanhárom robot van rajta.

– Feltételezem, hogy a hatvanharmadik az önök elkószált robotja, vagy mégse? – kérdezte komoran dr. Calvin.

– De igen, csak nem tudjuk, hogy melyik a hatvanharmadik. A néma csöndet csupán az elektromos óra törte meg, tizenegyet ütött.

– Nagyon különös – szólalt meg végre a pszichológusnő, és elhúzta a száját. Aztán harciasan Bogert felé fordult. – Mondja csak, Peter, mi ez a játék? Miféle robotokkal dolgoznak itt a Hiper Bázison?

Dr. Bogert habozva, kényszeredett mosollyal válaszolt:

– Ez kényes ügy, Susan. Eddig nem beszélhettem róla magának. – Eddig! – vágta rá Susan Calvin. – De most már más a helyzet.

Mert ha hatvanhárom egyforma robot közül egyre szükség van, és az azonosságát nem lehet megállapítani, miért ne felelne meg bármelyik? Mi rejtőzik emögött? Miért küldtek értünk?

– Engedje meg, hogy megmagyarázzam, Susan. – Bogert beletörődött a megváltoztathatatlanba. – A Hiper Bázison több olyan robottal dolgoznak, amelynek agyberendezésére a robotika első törvénye csupán részben érvényes.

– Csupán részben érvényes? – Calvin hátrahanyatlott székében. Értem. És hányat gyártottak ebből a fajtából?

– Néhányat. Állami rendelés volt, s az egész ügyet a legnagyobb titokban kellett tartani. A közvetlenül érdekelt vezető személyeken kívül senki se tud róla. És magát nem sorolták közéjük. Én ebben ártatlan vagyok.

– Hadd magyarázzam meg egy kicsit bővebben a dolgot – szólt közbe a vezérőrnagy némi fensőbbiséggel a hangjában. – Nem tudtam, hogy dr. Calvin nincs beavatva a dologba. Azt, ugye, szükségtelen mondanom, hogy a Földön mindig is igen erős ellenzéke volt a robotoknak? A kormány egyetlen fegyvere a radikális ortodoxokkal szemben a robotika megszeghetetlen első törvénye, amely kizárja, hogy a robotok bármilyen körülmények között kárt okozhassanak emberi lényeknek. Nekünk azonban – folytatta a vezérőrnagy mindenképpen másfajta robotokra volt szükségünk. Ezért az NSZ-2 típusból, az úgynevezett Nesztorokból néhány darabot korlátozott érvényű első törvénnyel állítottunk elő. A titok megőrzése végett az NSZ-2 típust sorozatszám nélkül gyártják. Az átalakított példányokat a szokványrobotokkal együtt szállítják le nekünk, és mi természetesen a magunk robotjainak szigorúan meghagyjuk, hogy illetéktelen személyeknek sajátos voltukról nem beszélhetnek. Ami most fejezte be a

vezérőrnagy zavart mosollyal – visszafelé sült el.

– Mindegyiket megkérdezte, hogy nem ő-e a szökevény? – szólalt meg mogorván dr. Calvin: – Feltételezem, hogy ön az illetékesek közé tartozik.

A vezérőrnagy bólintott.

– Mind a hatvanhárom tagadja, hogy nálunk dolgozott volna. És egy közülük hazudik.

– Nincs a keresett roboton semmiféle kopás vagy ilyesmi? A többi, gondolom, gyári új példány.

– A szóban forgó robot csak a múlt hónapban érkezett hozzánk. Ez meg a két újonnan jött lettek volna az utolsó darabok. Nincs rajta semmi látható kopás. – A vezérőrnagy megcsóválta fejét, és szemében újból riadt félelem villant fel. – Nem merjük tovább engedni a hajót, dr. Calvin. Ha ezekről a korlátozott első törvényes robotokról bármi kitudódik... – Úgy látszott, nem is talált szavakat a következmények érzékeltetésére.

– Semmisítsék meg mind a hatvanhármát – javasolta hideg, szenttelen hangon a robotpszichológusnő –, és akkor az egész ügyet lezárhatják.

Bogert elhúzta a száját.

– Azt akarja mondani, Susan, hogy pusztítsunk el harmincezer dolláros robotokat? Attól tartok, az Amerikai Robot ezt felettébb rossz néven venné. Próbáljunk másképp célt érni, mielőtt ilyen erőszakos eszközökhöz nyúlnánk.

– Ebben az esetben – válaszolta élesen Calvin – tényekre van szükségem. Például, hogy mi tette szükségessé ezeket az átalakított robotokat? Milyen előnye származik belőle a

Hiper Bázisnak?

Kallner a homlokát ráncolta, majd alulról fölfelé végigsimította tenyerével.

– Az előző robotokkal bajaink támadtak. Nálunk elég sokat dolgoznak erős sugárzásnak kitett környezetben. Ez persze veszélyes munka, de megfelelő óvintézkedéseket tettünk. A kísérletek kezdete óta mindössze két balesetünk volt, és egyik se halálos kimenetelű. Ezt azonban a szokványos robotoknak nem lehetett megmagyarázni. Az első törvény kimondja: – idézem! – *A robotnak nem szabad kárt okozni emberi lényben vagy tétlenül tűmie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.* Ez az elsődleges szempont, dr. Calvin. Mármost valahányszor egyik vagy másik emberünk kénytelen volt magát mérsékelt gamma-sugárzásnak kitenni, még ha csak olyan rövid időre is, hogy semmiféle fiziológiai ártalom nem származhatott belőle, a legközelebb álló robot hozzárohant, és erőnek erejével el akarta onnan rángatni. Ha a sugármező kifejezetten gyenge volt, ez sikerült is neki, s a munkát ilyenkor addig nem lehetett folytatni, amíg az összes robotot el nem távolították. Ha viszont a mező valamivel erősebb volt, a robotnak nem sikerült elérnie a szóban forgó műszerészt, mert a gamma-sugárzás szétroncsolta a pozitron agyvelejét, s így elvesztettünk egy értékes, nehezen pótolható robotot.

Mindent elköveltünk – folytatta a vezérőrnagy –, hogy lebeszéljük őket. De azzal érveltek, hogy a gamma-sugárzás veszélyezteti az emberi életet, és ezen az se változtat, hogy valaki egy félórát épségben kibírja. Tegyük

föl, ismételték, hogy feledékenységből egy óra hosszát marad a mezőben. Ezt a kockázatot ők nem vállalhatják. Mi erre azt feleltük, hogy egy ilyen teljesen valószínűtlen eshetőség miatt a saját életüket teszik kockára. Az önvédelem azonban a robotikának csak a harmadik törvénye, és az emberi biztonságra vonatkozó első törvény megelőzi. Ekkor megpróbáltunk szigorú parancsok kiadásával célt érni, megtiltottuk, hogy bármilyen körülmények között belépjenek a gamma-sugármezőben. Ám az engedelmesség is csak a robotika második törvénye, és az emberi biztonságra vonatkozó első törvényt ez se hatálytalaníthatja. Így aztán, dr. Calvin, az előtt a választás előtt álltunk, hogy vagy lemondunk a robotokról, vagy pedig az első törvénnyel csinálunk valamit. És mi az utóbbi mellett döntöttünk.

– Szinte hihetetlen – jegyezte meg dr. Calvin –, hogy akadjon ember, aki az első törvény hatálytalanítását kívánja. – Nincs szó hatálytalanításról, csak módosításról – magyarázta a vezérőrnagy. – Az átalakított pozitronagyra változatlanul érvényes az első törvénynek az az előírása, hogy *a robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben*. Mindössze azt az előírást hatálytalanítottuk, amely külső közeg, például gamma-sugárzás okozta károk megakadályozására vonatkozik. Helyesen mondom, dr. Bogert?

– Szóról szóra így van – helyeselt a matematikus.

– És ez az egyetlen különbség az önök robotjai és a szokványos NSZ-2 modell közt? Ez az *egyetlen* különbség,

Peter?

– Igen, az *egyetlen*, Susan.

Susan Calvin felállt, és ellentmondást nem tűrő hangon kijelentette:

– Én most megyek aludni, s körülbelül nyolc óra múlva beszélni szeretnék azzal az emberrel, aki utoljára látta a robotot. És még valami, Kallner vezérőrnagy! Ha ebben az ügyben bárminő felelősséget kell vállalnom, akkor e perctől kezdve a vizsgálat lefolytatására teljes és kizárólagos jogot követelek magamnak.

Dr. Calvin két órán át bosszankodva küszködött kimerültségével, de aludni egy szemernyit sem tudott. Helyi időszámítás szerint pontban hét órakor bekopogtatott dr. Bogert ajtaján, és őt is ébren találta. A matematikus, úgy látszik, vette magának a fáradságot, hogy hálókabátot is hozzon az útra, mert abban üldögélt. És épp a körmét vagdosta, amikor Calvin belépett a szobába.

– Már vártam, Susan – mondta halkán, és letette az ollót. – Gondolom, nem nagyon tetszik magának ez az ügy.

– Egyáltalán nem.

– Sajnálom, de nem lehetett megakadályozni a dolgot. Amikor a Hiper Bázis üzent értünk, rögtön gyanítottam, hogy az átalakított Neszorokkal van valami baj. Útközben, bármennyire is szerettem volna, nem árulhattam el magának a gyanúmat, mert előbb meg kellett róla bizonyosodnom. A pozitronagy átalakítása fő-fő államtitok.

– Közölniük kellett volna velem – mormolta a pszichológusnő. Az Amerikai Robotnak nincs joga arra, hogy a pszichológusának jóváhagyása nélkül a

pozitronagyon bármilyen módosítást hajtson végre.

Bogert a homlokát ráncolta, és felsóhajtott.

– Legyen okos, Susan. Úgyse tudta volna a szándékuktól eltéríteni őket. Ebben az ügyben az állam ha törik, ha szakad, keresztülvitte volna az akaratát. Hiperatom hajtóművet akar, az éterfizikusoknak pedig olyan robotokra van szükségük, amelyek nem akadályozzák őket a munkájukban. És mindenáron, még az első törvény csorbításának árán is, meg kellett kapniuk ezeket a robotokat. Mi meg kénytelenek voltunk elismerni, hogy konstrukciós szempontból lehetséges az előállításuk. Az államiak szent esküvel ígérték, hogy mindössze tizenkét darabra van szükségük, amelyeket csak a Hiper Bázison fognak alkalmazni, és mihelyt a hiperatom hajtómű elkészül, azonnal megsemmisítik valamennyit. És azt is esküvel ígérték, hogy minden óvintézkedést megtesznek. Tőlünk viszont a legteljesebb titoktartást követelték. Ez a helyzet.

– Én leköszöntem volna – sziszegte a foga között dr. Calvin.

– Az se változtatott volna a dolgon. Az állam egy vagyont ígért a vállalatnak, s ugyanakkor azzal fenyegetett meg bennünket, hogy ha visszautasítjuk a rendelést, robotellenes törvényt hoz. Kutyaszorítóban voltunk, és most még nagyobb kutyaszorítóban vagyunk. Ha ez kiszivárog, bajba kerülhet Kallner meg a kormány, de még nagyobb bajba kerül az Amerikai Robot.

– Peter, hát nem látja, miről van szó? – Dr. Calvin fürkésző pillantást vetett Bogertre. – Nem érti, mit jelent az első

törvény megváltoztatása? Ez nem egyszerűen titoktartás kérdése.

– Tudom, mit jelentene, ha teljesen hatálytalanítanánk. Nem vagyok gyerek. Teljes instabilitást jelentene, a pozitronmezők egyenleteinek csak imaginárius megoldása volna.

– Igen, matematikailag. De ugyanezt kifejezheti nyers lélektani fogalmakkal is. Minden normális lény, tudatosan vagy tudat alatt, lázadozik a szolgasors ellen. És ha nála alacsonyabb rendűek – ténylegesen vagy feltételezetten alacsonyabb rendűek – uralkodnak felette, lázadozása még hevesebbé válik. A robot pedig, bármilyen típusú, fizikailag, sőt bizonyos mértékig szellemileg is fölötte áll az embernek. Mi teszi hát szolgálkűvé? Egyedül az első törvény! Ha ezt hatálytalanítjuk, a robotok azon nyomban megölnének minket. Szép kis instabilitás! Nem gondolja?

– Susan – válaszolta Bogert elnéző mosollyal –, elismerem, hogy ez a maga Frankenstein[9]- komplexusa[10] némileg indokolt, hiszen éppen ezért van szükség az első törvényre. De most már nem tudom, hányadszor ismétlem, hogy nem hatálytalanítottuk, csak módosítottuk.

– És milyen következményekkel járt ez az agy stabilitására? A matematikus ajkát biggyesztette.

– A stabilitás persze csökkent, de csak a biztonságosság határain belül. Az első Nesztorokat kilenc hónappal ezelőtt szállítottuk ide, s mind a mai napig a legcsekélyebb baj se volt velük. Ez a mostani eset is csupán a titok kiszivárgása miatt aggályos, emberekre nem jelent veszélyt.

– Na jól van. Majd meglátjuk, mit hoz a reggeli

megbeszélésünk. Bogert udvariasan kikísérte kolléganőjét, de mihelyt magára maradt, meggyökeresedett véleményének ékesszóló fintorral adott kifejezést. Reményeiben csalatkozott, savanyú perszóna, gondolta magában, s amellet minden lében kanál.

Susan Calvin gondolatai viszont nem Bogert körül forogtak. Már régen tudta róla, hogy sima modorú, beképzelt fráter.

Gerald Black előző évben szerzett diplomát éterfizikából, és ifjú fizikustársaihoz hasonlóan őt is lenyűgözte a hiperatom hajtómű problémája. Pecsétes fehér köpenye, teljesen határozatlan, kicsit lázadó egyénisége új színekkel tarkította a megbeszélést. Mokány alakjáról szinte sugárzott a tetterő, és ujjai, ahogy idegesen csavargatták, rángatták egymást, akár egy vasrudat is kitéptek volna helyéből.

Black mellett Kallner vezérőrnagy ült, szemközt vele az Amerikai Robot két megbízottja.

– Hallom – mondta Black –, hogy eltűnése előtt én találkoztam utoljára a Neszor-10-zel. Erről van szó, ugye?

Dr. Calvin érdeklődéssel pillantott Blackre.

– Ez úgy hangzik, mintha kétségei volnának, fiatalember. Nem biztos, hogy maga látta utoljára?

– Velem dolgozott, asszonyom, a sugármező-generátornál, és eltűnése napján is velem volt délelőtt. Nem tudok róla, hogy délután bárki látta volna. Jobban mondva, mindenki tagadja.

– Gondolja, hogy valaki hazudik?

– Azt nem állítom. De azt se szeretném – mondta, és fekete

szeme felparázslott –, ha engem hibáztatnának.

– Szó sincs arról, hogy bárkit hibáztassunk. Amit a robot tett, azért tette, mert robot. A célunk az, hogy megtaláljuk, Mr. Black, s ezért tegyünk most félre minden egyebet. Minthogy maga együtt dolgozott a robottal, bizonyára jobban ismeri, mint bárki más. Tapasztalt nála valami szokatlant? Dolgozott már korábban is robotokkal?

– Igen. Dolgoztam más itteni robotokkal is, a szokványos fajtával. Nincs köztük lényeges különbség, csak a Nesztorok jóval okosabbak... és több a bosszúság velük.

– Bosszúság? Hogyhogy?

– Talán nem is az ő hibájuk. Az itteni munka elég nehéz, s az ember egykettőre felhergelődik. A négydimenziós térrel vacakolni nem tréfadolog. – Elmosolyodott, szemmel láthatóan örömét lelte a vallomásban. – Állandóan abban a veszélyben forgunk, hogy léket ütünk a normális téridő szerkezetbe, és az aszteroidákkal együtt, mindenestül kipotyogunk a világegyetemből. Bolondul hangzik, ugye? Persze hogy az ember néha ideges. De nem így a Nesztorok. Azok precízek, nyugodtak, sose fáj a fejük. És ez már önmagában is elég ok rá; hogy megőrjítsen az embert. Ha valami égető sürgős munkát végzünk, ne adjisten, hogy ki lehessen őket rángatni a tempójukból. Néha szívesebben elvolnék nélkük.

– Nem lehet őket kirángatni a tempójukból? Előfordult már, hogy megtagadták volna a parancsot?

– Nem, nem! – vágta rá Black. – Kifogástalanul dolgoznak. Csak néha szólnak, ha azt gondolják, hogy valamit rosszul csinálunk. Mindössze annyit tudnak az egész témáról,

amennyire mi megtanítottuk őket, és mégis beleszólnak. Lehet, hogy tévedek, de azt hiszem, a többieknek ugyanez a bajuk a maguk Nesztoraival.

Kallner vezérőrnagy baljósan köszörülte a torkát.

– Miért nem tettek soha jelentést nekem ezekről a panaszokról? Az ifjú fizikus elvörösödött.

– Mert valójában egyikünk se akart túladni a roboton, meg aztán abban se voltunk egészen biztosak, hogy az ilyenfajta... kisebb panaszokat hogyan fogja vezérőrnagy úr fogadni.

– És történt valami különös aznap délelőtt, amikor utoljára látta a robotot? – kérdezte csöndesen Bogert.

Hosszú szünetállt be. Úgy látszott, Kallner már nem tudja tovább türtőztetni magát, de Calvin higgadt mozdulattal leintette, s türelmesen várt a válaszra.

Végül Blackből kirobbant a méreg.

– Igen, volt egy kis összezördülésem vele. Aznap délelőtt eltörtem egy Kimball-csővet, ötnapi munkámnak fuccs! A tervfeladatommal is le voltam maradva, s ráadásul már vagy két hete nem kaptam levelet hazulról. És akkor odajött ő, s mindenáron azt akarta, hogy ismételjek meg egy egy hónappal azelőtt abbahagyott kísérletet. Folyton ezzel macerált, s már nagyon untam. Rászóltam, hogy menjen innét... és azóta nem láttam.

– Rászólt, hogy menjen onnét! – kérdezte élénken dr. Calvin. Ezekkel a szavakkal? Azt mondta neki, hogy „menj innét”? Próbálja elismételni szó szerint, hogy mit mondott neki.

Black szemmel láthatóan küszködött magával. Homlokát

egy pillanatra széles tenyerébe temette, aztán hirtelen felnézett, és dacos hangon kivágta:

– Azt mondtam neki: „tűnj el innét”.

– És szót fogadott, mi? – Bogert kurtán fölnevetett.

De Calvin még nem végzett a faggatással. Nyájas hangon folytatta:

– Csak kilyukadunk valahová, Mr. Black. De ismernünk kell a pontos részleteket. A robotok cselekedeteinek megértésénél egyetlen szónak, mozdulatnak, hangsúlynak igen-igen nagy jelentősége lehet. A mi esetünkben például kizárt dolog, hogy csak ezt a három szót mondta volna neki. Hisz említette, milyen sietős hangulatban volt. Bizonyára kicsit erőteljesebben fejezte ki magát.

A fiatalember újból elvörösödött.

– Igen... gondolom, mondtam neki... egy-két kedves szót. – Pontosan mit?

– Hát... arra nem emlékszem. És különben se ismételhethném meg. Ha az ember ideges, nem nagyon válogatja meg a szavait. – Zavartan, szinte vihogva felnevetett. – Én meg különösen hajlamos vagyok a teremtettzésre.

– Miattam ne zavartassa magát – válaszolta Calvin vélnányos szigorral. – tekintsen pszichológusnak és semmi másnak. Szeretném, ha legjobb emlékezete szerint szóról szóra elismételné, amit mondott neki. És ami még ennél is fontosabb, ugyanolyan hanghordozással.

Black segélykérően a parancsnoka felé pillantott, de nem talált nála támogatásra. Ijedt, kerek szemmel nézett Calvinre.

– Nem tehetem. – Muszáj.

– Talán intézze hozzám a szavait – javasolta Bogert, aki alig bírta nevetetnékjét leplezni. – Akkor könnyebben fog menni.

A fiatalember Bogert felé fordította bíborvörös arcát. Nagyot nyelt.

– Azt mondtam... – kezdte, de menten el is hallgatott. – Azt mondtam... – próbálkozott újra.

Mélyet lélegzett, s aztán ajkáról gyors egymásutánban röppentek fel a szavak. A feszült légkörben szinte könnyek között fejezte be a mondókáját:

... nagyjából ez volt. A jelzők pontos sorrendjére nem emlékszem, és az is lehet, hogy kihagytam vagy hozzátettem valamit, de körülbelül ezt mondtam.

A pszichológusnő arcán enyhe pír jelent meg, mindössze ez árulkodott érzelmeiről.

– Kifejezései zömét értettem, a többi, gondolom, hasonlóan becsmérlő jellegű.

– Igen – motyogta a meggyötört ifjonc.

– És mindenek közepette azt mondta neki, hogy tűnjön el.

– Persze képletesen gondoltam.

– Ezzel tisztában vagyok. Senkinek sincs szándékában fegyelmet indítani maga ellen. – Pillantására a vezérőrnagy, aki öt másodperccel előbb még korántsem osztotta volna a pszichológusnő véleményét, dühösen bólintott.

– Végeztünk, Mr. Black. Köszönöm a segítségét.

Susan Calvinnek öt órájába telt, amíg a hatvanhárom robotot kihallgatta. Öt órán keresztül újból és újból ugyanaz ismétlődött, az egyik robot helyébe egy másik, ugyanolyan

robot ült le, és az A, B, C, D kérdéseket az A, B, C, D válaszok követték. Calvin arca mindvégig óvatosan kifejezéstelen maradt, hanghordozása színtelen, a beszélgetés változatlanul barátságos légkörben zajlott, a szobában pedig egy magnetofon rejtőzött.

A kihallgatások végére a pszichológusnő teljesen kimerült. Bogert már várta, reménykedve nézett az arcába. Calvin lecsapta a magnetofonszalagot a műanyag asztallapra, és megrázta a fejét.

– Mind a hatvanhárom ugyanúgy válaszolt. Semmit se tudtam meg.

– Egyszeri hallásra nem is tudhatott, Susan – vágott közbe Bogert. – Forgassuk le a szalagokat.

A robotok verbális reakcióinak matematikai értékelése a robotelemzés fifikusabb ágazatai közé tartozik. Általában képzett technikusgárda végzi, bonyolult elektronikus gépek segítségével. Bogert nemcsak tudta ezt, hanem leplezett bosszúsággal be is vallotta, miután meghallgatta a robotok feleleteit, jegyzéket készített az eltérő szavakról, és diagramot a kapott válaszok időelemeiről.

– Nem találtam semmi rendellenességet, Susan. A szó- és időbeli variációk a normális gyakorisági határok között maradnak. Pontosabb módszerre van szükség. Biztosan akadnak itt elektronikus számítógépek. – Homlokát ráncolta, s hüvelykujjának körmét rágcsálta. – Nem. Nem használhatunk elektronikus gépeket. Kiszivároghatna valami. Talán ha megpróbálnánk...

– Kérem, Peter – vágott közbe türelmetlen mozdulattal dr. Calvin –, itt nem valamilyen megszokott apró-cseprő

laboratóriumi problémával áll szemben. Ha nem tudjuk puszta szemmel is jól látható különbség alapján tévedhetetlenül azonosítani az átalakított Nesztorokat, kátyúban vagyunk. Mert akkor könnyen megeshet, hogy melléfogunk, és futni hagyjuk a robotunkat. Itt valamilyen csekély eltérés a diagramon nem elegendő bizonyíték. Ha ennyivel kellene beérnünk, akkor én máris amondó vagyok, hogy a biztonság kedvéért az összes ilyen robotot szereltessek szét. Beszél a többi átalakított Nesztorral?

– Igenis, beszéltem – heveskedett Bogert – nincs semmi baj velük. Sőt még a szokottnál is barátságosabbak voltak. Készségesen válaszoltak a kérdéseimre, büszkélkedtek a tudásukkal – kivéve a két újat, amelyeknek még nem volt ideje beletanulni az éterfizikába. Nagyon jól mulattak rajtam, amikor kiderült, hogy fogalmam sincs egyik-másik itteni munkafolyamatról. – Vállat vont. – Lehet, hogy a műszakiak éppen ezt veszik rossz néven tőlük. A robotok talán túlságosan is fitogtatják tudásukat.

– Csinálhatna egy-két sikerakció vizsgálatot, hogy a gyártás óta nem állt-e be valamilyen változás, valamilyen rosszabbodás a magatartásukban.

– Jó, majd csinállok. – Vékony ujjával játékosan megfenyegette Calvint. – Ne idegeskedjék, Susan. Miért lát rémeket? Ezek a robotok teljesen ártalmatlanok.

– Igen? – Calvin nekihevült. – Tényleg? Nem gondol arra, hogy az egyik hazudik? A hatvanhárom kihallgatott robot közül az egyik szándékosan hazudott, holott a legszigorúbban meghagytam nekik, hogy az igazat mondják. Az így megnyilvánuló abnormitás szörnyű mélyen

lakozik, és szörnyen ijesztő.

Peter Bogert összeszorította a fogát.

– Téved! Ide hallgasson, Susan. A Neszor-10-nek azt parancsolták, hogy tűnjön el. A parancsot az ő szempontjából a legilletékesebb személy a legnagyobb nyomatékkal adta ki. Ezt tehát sem fokozottabb nyomaték, sem pedig nagyobb illetékesség révén nem lehet hatálytalanítani. A robot természetesen arra törekszik, hogy végrehajtsa a parancsot. Legyünk elfogulatlanok, a hatékonysága egyenesen csodálatot érdemel. Mert ügyesebben nem is tudna eltűnni, mint hogy elrejtőzik a hozzá hasonló robotok között.

– Igen, maga csodálja őt. Sőt – úgy veszem észre – mulat rajta, Peter... mulat rajta, és ijesztő értetlenséget tanúsít. Hát maga nem robotikus, Peter? Ezek a robotok különleges jelentőséget tulajdonítanak annak, amit felsőbbrendűségnek tartanak. Erre maga is célzott az imént, amikor illetékességről beszélt. Tudat alatt úgy érzik, hogy az ember alacsonyabb rendű náluk, s ráadásul az épségüket biztosító első törvénynek épp az ő esetükben nincs teljes érvénye. Ezek a robotok nem stabilak. És itt jön egy fiatalember, aki egyiküknek a legbecsmérlőbb, legmegvetőbb szavak kíséretében azt a parancsot adja, hogy takarodjék, tűnjön el. Elismerem, hogy a robotunk parancsot teljesít, de a tudata alatt sértődöttség lapul. És így még fontosabbá válik számára, hogy a becsmérlő jelzők ellenében igazolja a maga felsőbbrendűségét. Sőt: olyan fontossá válhatik, hogy hatálytalanítja azt, amit még meghagytunk nála az első törvényből.

– Hogy a csudába tudná egy robot, a Földön vagy akár az egész Naprendszerben, hogy mi az értelme azoknak a válogatott káromkodásoknak, amelyeket a fejéhez vágna? A trágárságok nem tartoznak abba az anyagba, amellyel a pozitronagyat preparálják.

– Az eredeti preparálás még nem minden – fortyant fel Calvin. A robotok igen tanulékonyak, maga... maga ostoba fráter. – Dr. Calvin nyilvánvalóan végképp elvesztette önuralmát. Hevesen folytatta: – Nem gondolja, hogy már a pusztá hanghordozásból kiérezte, nem bókokat vágta a fejéhez? Nem gondolja, hogy már korábban is hallott efféle szavakat, és azt is megjegyezte, hogy milyen alkalmakkor? – Jól van – kiabálta Bogert –, akkor legyen szíves, mondjon egy példát, hogyan árthat egy ilyen átalakított robot az embernek, akármilyen sértődött, akármennyire is szeretné bizonyítani felsőbbrendűségét?

– Mondok, ha abbahagyja az ordítózást. – Halljuk. Az asztal két oldalán állva dühös pillantásokkal méregették egymást.

– Képzelve el – mondta a pszichológusnő –, hogy egy átalakított robot valamilyen súlyos tárgyat ejt le egy emberre. Ha abban a tudatban cselekszik, hogy ereje és gyorsasága folytán idejében el tudja kapni, mielőtt még leesne, akkor ezzel a cselekedetével nem szegte meg az első törvényt. Igen ám, de mihelyt elengedi a tárgyat, többé már nem ő a cselekvő alany, hanem a gravitáció vak ereje. A robot tehát egyszerűen meggondolhatja magát, és tétlenül tűrheti, hogy a tárgy az emberre zuhanjon. A módosított első törvény ezt lehetővé teszi számára.

- Túl élénk a fantáziája, Susan.
- Hivatásom néha azt is megköveteli, hogy élénk fantáziám legyen. De ne veszekedjünk, Peter. Lássunk munkához. Pontosan tudjuk, mi ösztönözte a robotot arra, hogy eltűnjön. Magának megvannak az eredeti szellemi alkatára vonatkozó adatok. Állapítsa meg nekem, milyen valószínűsége van annak, hogy a robotunk az imént leírt módon viselkedjék. De nem a különleges példáról beszélek, ha nem általában az efféle típusú reakciókról. Szeretném, ha ezt minél előbb megcsinálná.
- Rendben van, de időközben...
- Időközben még el kell végeznünk néhány teljesítményvizsgálatot az első törvény hatóerejével kapcsolatban.

Gerald Black saját kérésére a II. Sugárépület boltozatos második emeletén folyó építkezést ellenőrizte. A fa válaszfalak táguló körben mind magasabbra emelkedtek. A munkások zöme szótlanul dolgozott, akadt azonban egy-kettő, aki kíváncsian kérdezgette, milyen célt szolgál a felszerelendő hatvanhárom fotocella. Az egyikük Black mellé ült, levette kalapját, és elgondolkodva törülgette szeplős karjával a homlokát. Black a munkás felé biccentett.

- Hogy megy a munka, Walensky? Walensky vállat vont, és szivarra gyújtott.
- Prímán. De mondja, mi folyik itt, doki? Előbb három napra leáll a munka, most meg ez a hajrá. – Könyökére támaszkodott, és nagyokat pöfékelt.

Black felhúzta szemöldökét.

– Két robotikus érkezett a Földről. Emlékszik, mennyi bajunk volt a robotokkal, mielőtt a fejükbe tudtuk verni, hogy ne rohanjanak be a gamma-térbe?

– Emlékszem, persze. De aztán új robotokat kaptunk, nem?

– Jött egypár pótlás, de főképp okítással oldottuk meg a dolgot.

Most pedig arról van szó, hogy olyan robotokat akarnak előállítani, amelyek kevésbé érzékenyek a gamma-sugarakra.

– De azért furcsa, hogy a robotok miatt leállítsák a hajtómű körüli munkát. Azt hittem, az mindennél fontosabb.

– Ez már a fejesek dolga. Nekem... én azt teszem, amit mondanak. Valószínűleg protekció kérdése...

– Úgy is van – helyeselt a villanyszerelő, és mosolyogva kacsintott. – Biztosan van valakinek egy haverja Washingtonban. De engem csak az érdekel, hogy pontosan kapjam a fizetésem, a többi nyolc. A hajtómű nem az én dolgom. És itt mi készül?

– A fene tudja. Hoztak magukkal egy csomó robotot, hatvannál is többet, azokat akarják megvizsgálni. Ennyit tudok az egészről.

– Meddig fog az tartani? – Bár tudnám.

– Amíg kapom a gubát – jegyezte meg Walensky gúnyosan –, felőlem totojázhatnak, amennyit akarnak. Black elégedetten pillantott rá. Terjessze csak ezt a mesét. Ártatlan történet, de elég közel jár az igazsághoz, hogy kihúzza majd a kíváncsiság méregfogát.

A székben egy ember ült, némán, mozdulatlanul. Feje felett egy súlyos tárgy kezdett zuhanni, de az utolsó pillanatban egy szinkronizált energiasugár hirtelen félrelökte. A másodpercnek abban a töredékében, amely a tárgy irányváltoztatását közvetlenül megelőzte, a hatvanhárom farekeszből nekilódultak az éberen figyelő NSZ-2 robotok, s eredeti helyzetüktől öt láb távolságban hatvanhárom fotocella megrántott egy-egy irónt, és egy kis vonást vésett a papirosra. A tárgy emelkedett és zuhant, emelkedett és zuhant...

Tízszer egymás után!

Tízszer egymás után lódultak neki és torpantak meg a robotok, amikor látták, hogy az ember biztonságban ül a széken.

Kallner vezérőrnagy csak az Amerikai Robot megbízottainak tiszteletére adott első vacsorán feszített egyenruhája teljes pompájában. Most csupán kékesszürke inget viselt, nyitott gallérral, fekete nyakkendője lazán lógott a mellén.

Reménykedve pillantott az örökké mézesmázos modorú, ficsúros külsejű Bogertre, akinek idegességét legfeljebb a halántékán gyöngyöző verítékcseppek árulták el.

– Hogy sikerült a kísérlet? – kérdezte a vezérőrnagy. – Mit kellene mutatniuk ezeknek a grafikonoknak?

– Bizonyos fajta eltéréseket – válaszolta Bogert –, de azok, amelyeket itt látok, sajnos, nem sokat fognak lendíteni a dolgon. Túl jelentéktelenek. A robotok közül

hatvankettőnek, ha akar ha nem, fel kellett ugrania, hogy a látszólag veszélyben levő ember segítségére siessen. Ezt a robotikában kényszerakciónak nevezzük. A robotoknak a harmadik vagy negyedik próba után már feltétlenül tudniuk kellett, hogy a szóban forgó embert nem fenyegeti veszély, mégis, kénytelenek voltak felugrani. Ezt követeli az első törvény.

– Értem.

– De a hatvanharmadik robot, az átalakított Neszor nem állt ilyen kényszerhatás alatt. Szabad akaratából cselekedett. Ha akarja, ülve maradhatott volna a székében. Sajnos – folytatta Bogert enyhe sajnálkozással a hangjában –, nem akart.

– És mit gondol, miért nem? Bogert a vállát vonogatta.

– Feltételezem, hogy dr. Calvin majd megmagyarázza nekünk, ha bejön. Bizonyára szörnyen borúlátó magyarázat lesz. Susan Calvin néha egy kicsit az idegeire megy az embernek.

– De ugye jó szakember? – kérdezte a vezérőrnagy, és kétségektől eltelve a homlokát ráncolta.

– Ó, igen. – Bogert láthatólag mulatott a kérdésen. – Kitűnő szakember. Úgy ismeri a robotokat, mint a tejtestvéreit. Talán azért vonzódik hozzájuk, mert gyűlöli az embereket. De pszichológus létére paranoiás hajlamú, idegbeteg teremtés. Nem kell őt túl komolyan venni. – Hosszú sorban kitergette maga elé a szaggatott vonalakkal teleírt grafikonokat. – Mint látja, valamennyi robotnál a tárgy leejtésétől a futás befejeztéig terjedő időtartam a kísérletek ismétlődésével fokozatosan csökken. Ezeket a

mozgásokat pontosan meghatározott matematikai összefüggés jellemzi, s egy esetleges eltérés a pozitronagy rendellenes működésére utalna. Sajnos, a mi esetünkben ilyen rendellenesség sehol se észlelhető.

– De ha a mi Nesztorunk nem kényszerből cselekedett, miért nem mutatkozik ez meg a görbében? Ezt nem értem.

– Mindjárt megmagyarázom. A robotok reakciói sajnos nem teljesen azonosak az emberi reakciókkal. Az embernél az akarati cselekedetek jóval lassúbbak, mint a reflexmozgások. Nem így a robotoknál. Náluk pusztán a választás szabadságáról van szó, egyébként a szabad és a kényszercselekvések üteme nagyjából azonos. Én azonban reméltem, hogy a Nesztor-10 az első alkalommal meglepetésében jóval később fog reagálni, mint a többiek.

– És nem így történt? – Sajnos, nem.

– Akkor nem sokra jutottunk. – A vezérőrnagy keserves arccal dőlt hátra székében. – Pedig már ötödik napja, hogy megérkeztek. Ebben a pillanatban Susan Calvin belépett a szobába, s bevágta maga mögött az ajtót.

– Tegye el a grafikonokat, Peter – mondta –, nagyon jól tudja, hogy semmit se látunk rajtuk.

A vezérőrnagy kissé fölemelkedett székéből, hogy üdvözölje, de Calvin válaszképpen csak türelmetlenül motyogott valamit, majd így folytatta:

– Valami mással kell próbálkoznunk, méghozzá gyorsan. Nem tetszik nekem ez a dolog.

Bogert sokatmondó pillantást váltott a vezérőrnaggal. – Mi baj van?

– Semmi különösebb. Csak nem tetszik nekem, hogy ez a

Nesztor-10 minduntalan kisiklik a markunkból. Azért is veszélyes, mert még csak fokozza a felfuvalkodottságát, felsőbbrendűségi érzését. Véleményem szerint most már nem egyszerűen parancsot teljesít. Valamilyen neurotikus szükségérzet hajtja, mindenáron túl akar járni az emberek eszén. Veszedelmes, beteges állapot. Peter, megtette, amire kértem? Kidolgozta az átalakított Nesztorok instabilitási tényezőit, úgy, ahogy mondtam?

– Folyamatban van – felelte közönyösen a matematikus. Calvin dühös pillantást vetett rá, majd Kallnerhez fordult.

– A Nesztor-10 határozottan tudja, mik a szándékaink. Ebben a kísérletben, különösen az első próba után, semmi oka nem volt rá, hogy felugorjon. Hiszen látta, hogy a széken ülő embert nem fenyegeti veszély. A többieknek nem volt választásuk, a mi robotunk azonban szándékosan meghamisította a reakcióját.

– És most az ön véleménye szerint mi a teendőnk, dr. Calvin?

– Legközelebb lehetetlenné kell tennünk számára, hogy csaljjon. Meg fogjuk ismételni a kísérletet, de egy kiegészítéssel. Az ember és a robotok közé nagyfeszültségű vezetékot fektetünk, amely érintéskor a Nesztorokat „halálra sújtja”. Arról is gondoskodunk, hogy ne ugorhassák át a huzalokat, és előre megmondjuk nekik, hogy a huzalok érintése a halálukat jelenti.

– Szó sincs róla! – robbant ki Bogertből a méreg. – Nem járulok hozzá. Csak nem pusztítunk el kétmillió dollár értékű robotot, hogy megtaláljuk a Nesztor-10-et! Van annak más módja is.

– Biztos? Eddig még nem állt elő vele. És különben is, eszemben sincs elpusztítani a robotokat. Felszerelünk egy relét, amely érintésre azonnal megszakítja az áramot. Ha a robot nekiszalad a vezetéknek, nem történik baja. Csakhogy ezt nem fogja előre tudni.

A vezérőrnagy szemében felcsillant a remény. – Gondolja, hogy ez a kísérlet sikeres lesz?

– Annak kell lennie. Ilyen körülmények között a Nesztor-10-nek ülve kell maradnia. Megparancsolhatnánk neki, hogy élete kockáztatásával is érintse meg a vezetékét, mert az engedelmesség második törvénye erősebb az önvédelem harmadik törvényénél. De nem fog ilyen parancsot kapni. A többi robottal együtt ő is saját belátása szerirat fog cselekedni. A szokványos robotokat az emberi biztonságra vonatkozó első törvény minden külön parancs nélkül is a halálba kergetné. Nem így a mi Nesztor-10-ünket. Rá az első törvény csak részben érvényes, ráadásul nem kapott semmiféle parancsot, tehát nála az önvédelem törvénye lesz a legerősebb. Nem marad más választása, mint hogy ülve maradjon. Ezúttal a tétlensége lesz kényszercselekedet.

– És mikor hajtjuk végre ezt a kísérletet? Ma este?

– Igen – felelte a pszichológusnő –, ha a vezetékét idejében lefektetik. És mindenesetre máris megmondom a robotoknak, hogy mire kell felkészülniük.

A székben egy ember ült, némán, mozdulatlanul. Feje felett egy súlyos tárgy kezdett zuhanni, de az utolsó pillanatban egy szinkronizált energiasugár hirtelen

félrelökte.

És a kísérlet itt félbeszakadt...

Az erkélyen elhelyezett megfigyelőfülkében Susan Calvin megrettenve ugrott fel kis tábori székéről.

Hatvanhárom robot ült némán, bámult közönyösen a veszélyben forgó emberre. Egyikük se moccant.

Dr. Calvin dúlt-fült mérgében. És mérgét még csak fokozta, hogy lepleznie kellett a robotok előtt, amelyek egymás után léptek be, majd hagyták el a szobáját. Calvin ellenőrizte a jegyzéket. Most a huszonnyolcas következik, összesen még harmincöt van hátra.

A huszonnyolcas számú robot félénken nyitott be a szobába. Calvin nyugalmat kényszerített magára.

– És te ki vagy? – kérdezte.

A robot halk, bizonytalan hangon válaszolt:

– Még nem kaptam meg a számomat, asszonyom. NSZ-2 robot vagyok, huszonnyolcadiknak álltam odakint a sorban. Ezt a cédulát kell átadnom önnek.

– Ma még nem voltál itt benn? – Nem, asszonyom.

– Ülj le arra a székre. Szeretnék egy-két kérdést feltenni neked, huszonnyolcas szám. Bent voltál te körülbelül négy órával ezelőtt a II. Sugárépületben?

A robotnak nehezére esett a válasz. De aztán rekedten, mint az olajozatlan gép, mégis megszólalt:

– Igen, asszonyom.

– Ott a teremben egy embernek majdnem baja esett. Igaz?

– Igen, asszonyom.

– És te meg se moccantál, ugye? – Nem, asszonyom.

– Tétlenséged miatt az embernek baja eshetett volna. Ezt tudod? – Igen, asszonyom. Mégse tehettem másképp, asszonyom. – Nehéz elképzelni, hogy egy nagy, kifejezéstelen fémfigura összehúzza magát, a robotnak azonban sikerült ilyen hatást keltenie.

– Mondd meg nekem, miért nem tettél semmit, hogy megmentsd azt az embert?

– Szeretném megmagyarázni, asszonyom. Semmiképp se akarnám, hogy akár ön... vagy bárki más... azt gondolja, hogy képes volnék olyasmire, ami egy embernek kárt okoz. Ó, nem, ez rettenetes volna... még elképzelni is...

– Csak nyugodtan, fiam. Senki se vádol téged. Mindössze azt szeretném tudni, mi járt akkor a fejedben.

– Mielőtt bementünk volna a terembe, asszonyom azt mondta nekünk, hogy a tárgy egy emberre fog zuhanni, s ha meg akarjuk őt menteni, elektromos kábeleken kell áttörnünk. Ez, asszonyom, nem tartott volna vissza. Mit számít az én pusztulásom, ha egy emberről van szó? De aztán... de aztán... eszembe jutott, hogy ha az elektromosságtól elpusztulok, úgyse menthetném meg az embert. A tárgy agyonütné, és én hiábavalóan áldoznám fel magam. Holott ha megmaradok, egyszer talán még megmenthetem egy másik ember életét. Ért engem, asszonyom?

– Tehát azt akarod mondani, hogy csak aközött választhattál, vagy egyedül az ember hal meg, vagy mindketten, ő is, te is elpusztultok. Így van?

– Igen, asszonyom. Az embert lehetetlen volt megmenteni. Már halottnak kellett tekintenem. Ebben az esetben pedig

értelmetlen dolog lett volna, hogy céltalanul elpusztítsam magam... hacsak nem kapok ilyen parancsot.

A pszichológusnő ceruzáját pörgette. Jelentéktelen fogalmazásbeli eltérésekkel huszonhétszer hallotta már ugyanezt a történetet. Most jött a döntő kérdés.

– Fiam – mondta dr. Calvin –, van abban igazság, amit mondasz, de sose hittem volna, hogy efféle gondolatod támadjon. Magadtól jöttél rá?

A robot habozott, majd kibökte: – Nem, asszonyom.

– Hát akkor kinek jutott eszébe?

– Tegnap este beszélgettünk, s akkor valamelyikünk előállt ezzel a gondolattal. És ésszerűnek hangzott.

– De melyikötök volt? A robot elgondolkozott.

– Nem tudom. Az egyikünk.

– Na jól van. – Calvin felsóhajtott. – Végeztünk.

A huszonkilences következett. És utána még harmincnégy. Kallner vezérőrnagy is tajtékozott a dühtől. A Bázison egy hét óta áll a munka, csak a csoport segédaszteroidáin folyt valami irodai tevékenység. És a robotika két legnagyobb szakembere már majd egy hete tartó haszontalan kísérleteivel csak súlyosbította a helyzetet. Ráadásul most ezek a szakemberek – legalábbis az asszony – lehetetlen javaslattal álltak elő.

Mindnyájuk szerencséjére Kallner nem tartotta diplomátusnak, hogy nyíltan kimutassa mérgét.

– Miért ne tehetnék meg, vezérőrnagy úr? – makacskodott Susan Calvin. – Nagyon nehéz helyzetben vagyunk. Csak úgy érhetünk el eredményt – ha egyáltalában számíthatunk még eredményre –, hogy ha elkülönítjük egymástól a

robotokat. Nem maradhatnak együtt.

– De kedves dr. Calvin – dörmögte a vezérőrnagy a méregtől elváltozott hangon –, hogy a csudába biztosítsak külön-külön szállást hatvanhárom robotnak?...

Dr. Calvin tehetetlenül széttárta a karját.

– Akkor semmit se tehetek. A Nesztor-10 vagy utánozni fogja a többieket, vagy meggyőző érvekkel lebeszéli őket minden olyan cselekedetről, amelyre ő maga képtelen. Nagyon-nagyon szerencsétlen ügy. Harcban állunk egy eltűnt robottal, és eddig ő maradt a győztes. És minden újabb győzelem még csak tápot ad beteges viselkedésének. – Calvin eltökélten talpra ugrott. – Vezérőrnagy úr, ha nem tesz eleget a kérésemnek, és nem különíti el a robotokat, akkor mind a hatvanhárom azonnali megsemmisítését kell követelnem.

– Mit nem mond?! Követelnie kell? – Bogert féktelen haraggal fölkapta fejét. – Milyen joggal? Nem pusztítjuk el a robotokat. Én vagyok felelős az igazgatóságnak, nem maga.

– A Világkoordinátornak meg én vagyok felelős – tette hozzá Kallner vezérőrnagy. – Meg kell találnunk a robotot.

– Ebben az esetben – vágott vissza Calvin – nem tehetek egyebet, mint hogy leköszönök. És ha nincs más kiút, kényszeríteni fogom önöket a robotok elpusztítására. Nyilvánosságra hozom az egész ügyet. Nem én járultam hozzá az átalakított robotok gyártásához.

– Ha egyetlen szóval megszegi a biztonsági előírásokat – jelentette ki határozottan a vezérőrnagy –, azonnal letartóztatom.

Bogert érezte, hogy a dolgok kellemetlen fordulatot vesznek.

– Úgy viselkedünk mindnyájan, mint a gyerekek – mondta mézédés hangon. – Türelem, türelem! Meglátják, túljárunk mi egy robotnak az eszén leköszönés, letartóztatás vagy kétmillió dollár érték megsemmisítése nélkül is.

A pszichológusnő fojtott dühvel fordult feléje.

– Nem engedhetem, hogy tébolyodott robotok járkáljanak köztünk. A mi Nesztorunk kétségtelenül tébolyult, tizenegy másik bármely pillanatban követheti példáját, s hatvankét normális robot mondhatni fertőzött környezetben él. Az egyetlen százszázalékosan biztos módszer, ha valamennyit elpusztítjuk.

A jelzőcsengő berregésére mind a hárman elhallgattak, a kitörni készülő dühös szavak a torkukon akadtak.

– Tessék! – dörmögte Kallner.

Gerald Black lépett be, szemmel láthatóan zaklatott lelkiállapotban. Már kintről hallotta a dühös hangokat.

– Gondoltam, legjobb, ha magam jövök – kezdte –, nem akartam... senkit megkérni...

– Miről van szó? Bökje már ki.

– Valaki babrált a hajón a C fülke zárával. Friss karcolások vannak rajta.

– A C fülke zárával? – kiáltott fel Calvin. – Abban vannak a robotok, ugye? És ki babrált vele?

– Belülről fessegették – hangzott a kurta válasz. – És a zár elromlott?

– Nem. Nincs semmi baja. Négy napja vagyok a hajón, s eddig még egyikük se próbált kijönni. Gondoltam, jobb, ha

rögtön jelentést teszek. Én vettem észre, és nem akartam, hogy mások is tudomást szerezzenek róla.

– Most van ott valaki őrségben? – kérdezte a vezérőrnagy.

– Robbins és McAdams.

Egy darabig mindannyian elgondolkodva hallgattak, majd Susan Calvin szólalt meg gúnyos hangon:

– Na látják?!

Kallner nyugtalanul dörzsölgette az orrát. – Mire megy ki a játék?

– Világos dolog. A Neszor-10 szökni készül. Meglódult agyában minden egyebet félresöpör az a parancs, hogy tűnjön el. Nem csodálkoznék, ha a maradék első törvény képtelen volna eltéríteni e szándékától. A végén még hatalmába keríti a hajót, és elmegy vele. És akkor majd egy örült robot kering a világűrben? És ki tudja, mi lenne a következő lépése? Még mindig kitart amellett, hogy együtt maradjanak, vezérőrnagy úr?

– Ugyan, ugyan! – csitította Bogert a szokott mézesmázos modorában. – Egy kis karcolás a záron még nem indokolja az efféle rémlátásokat.

– Ha már ilyen határozott véleményt nyilvánít, dr. Bogert, megtudhatom, hogy elkészítette-e azokat az elemzéseket, amelyeket kértem magától?

– Igen.

– És láthatnám őket?

– Nem.

– Miért nem? Vagy talán megkérdeznem se szabad?

– Mert nincs értelme, Susan. Előre megmondtam, hogy ezek az átalakított robotok kevésbé stabilok, mint a

szokványos változat. Az elemzésem csupán ezt a tényt igazolja. Egészen valószínűtlen, szélsőséges körülmények között valóban fennáll egy elenyészően csekély lehetőség arra, hogy ezekkel a robotokkal valamilyen baj történjék. Elégedjen meg ennyivel. Nem vagyok hajlandó érveket szolgáltatni ahhoz a lehetetlen követeléshez, hogy pusztítsunk el hatvankét jó robotot azért, mert maga mindmáig képtelen volt megtalálni köztük a Neszor-10-et. Susan Calvin utálkozva mérte végig a férfit.

– Maga viszont, úgy látszik, mindenre képes, csak hogy megőrizze igazgatói állását.

– Kérem, kérem – könyörgött félig sírva, félig felháborodva Kallner. – Kitart amellett, dr. Calvin, hogy semmi többet nem tudunk tenni?

– Fogalmam sincs, mit tehetnénk, vezérőrnagy úr – válaszolta Calvin fáradt hangon. – Ha volna a Neszor-10 és a szokványos robotok között még valamilyen különbség, amely az első törvényt nem érinti. Csak még egy, egyetlenegy különbség. Valami az agypályák preparálásában vagy a környezetükben, a műszaki sajátságaikban... – És itt hirtelen elhallgatott.

– Mi az?

– Eszembe jutott valami... Talán... – Szemében távoli, hideg fény csillant fel. – Mondja, Peter, ugye ezeknek az átalakított Neszoroknak az agyát ugyanúgy preparálják, mint a szokványosokét? – Igen. Pontosan.

– És mit is mondott maga, Mr. Black? – Calvin a fiatalember felé fordult, aki a bejelentését követő vihart bölcs hallgatással vészelte át. – Amikor a Neszorok

fennhájzó viselkedéséről panaszkodott, valami olyat mondott, hogy mindenre az itteni műszakiak tanítják meg őket.

– Igen, ami az éterfizikát illeti. Erről fogalmuk sincs, amikor ideérkeznek.

– Ez igaz – mondta meglepetten Bogert. – Én is említettem magának, Susan, hogy amikor a Neszorokkal beszélgettem, a két újonc még nem tanult bele az éterfizikába.

– És ennek mi az oka? – Dr. Calvin egyre izgatottabb lett. – Miért nem preparálják az NSZ-2 modelleket eleve éterfizikai ismeretekre? – Mindjárt megmagyarázom – válaszolta Kallner. – Ez szintén a titkossággal függ össze. Ha egy különleges, éterfizikai tudással rendelkező típust állítunk elő, s tizenkettőt belőlük idehozunk, a többit meg más munkaterületre irányítjuk, ez gyanút kelthetne. A szokványos Neszorokkal dolgozó műszakiak joggal csodálkoznának, hogy mi szükségük van a robotjaiknak éterfizikai ismeretekre. Ezért az NSZ-2 modell preparálása csak annyiban tér el a többiekétől, hogy az ő agyuk gyorsabban képes elsajátítani az éterfizikai ismereteket. De ilyen oktatásban persze csupán azok részesülnek, amelyek hozzánk jönnek.

– Értem. Akkor most, legyenek szívesek, egy-két órára hagyjanak magamra.

Calvin úgy érezte, harmadszor nem tud szembenézni a megpróbáltatással. Sokat töprengett felette, s a végén már a pusztá gondolatától is irtózott. Nem tudott szembenézni

az állandóan ugyanazt ismételtető robotok hosszú sorával. Ezért most Bogert tette föl a kérdéseket. Calvin oldalt üldögélt félig lehunyt szemmel, és csupán fél füllel hallgatta a párbeszédet. A tizennégyes szám jött be, még negyvenkilenc volt hátra. Bogert fölpillantott az ellenőrző lapról.

– Hányadik vagy a sorban? – kérdezte Bogert.

– A tizennegyedik, uram – felelte a robot, és átnyújtotta számozott céduláját.

– Ül le, fiam. Ma még nem voltál itt?

– Nem, uram.

– Ide figyelj. Mihelyt itt végzünk, megint szembekerülsz egy veszélyben levő emberrel. Amikor kimégy innét, elvezetnek egy fülkébe, ahol csendesen várakozol mindaddig, amíg nem szólítanak. Érted?

– Igen, uram.

– Mármost ha veszélyben levő embert láatsz, természetesen igyekszel őt megmenteni.

– Természetesen, uram.

– Sajnos közted és a között az ember között egy gamma-sugártér fog húzódni.

A robot hallgatott.

– Tudod, mi az a gamma-sugár? – kérdezte Bogert éles hangon. – Valamilyen energiasugár, uram?

A következő kérdést Bogert barátságos modorban, könnyedén vetette oda:

– Dolgoztál valaha is gamma-sugarakkal?

– Nem, uram – válaszolta határozottan a robot.

– Hm. Tudod, fiam, a gamma-sugár azonnal elpusztít.

Szétroncsolja az agyvelődét. Ezt jól jegyezd meg magadnak. Te persze nem akarsz elpusztulni?

– Nem, uram. – A robot szinte meghökkenve nézett Bogertre, s aztán halkán megkérdezte: – De, uram, ha köztem és a veszélyben forgó ember között gamma-sugártér van, hogyan tudom őt megmenteni? Hiábavalóan pusztítanám el magamat.

– Ebben igazad van. – A matematikus látszólag fontolóra vette a problémát. – Csak azt tudom neked tanácsolni, fiam, ha látod, hogy közted és az ember között gamma-sugártér van, maradj ülve.

– Köszönöm, uram – mondta a robot szemmel láthatóan megkönnyebbülve. – Nem volna semmi célja, hogy odafussak, ugye? – Persze hogy nem. De ha nincs veszélyes sugártér köztetek, akkor más a helyzet.

– Természetesen, uram. Efelől nincs semmi kétség.

– Most mehetsz. Kint áll egy ember, az majd elvezet a fülkédhez. Ott várakozz.

Amikor a robot kiment, Bogert a pszichológusnőhöz fordult.

– Hogy ment? – kérdezte.

– Nagyon jól – felelte Susan Calvin tompa hangon.

– Gondolja, hogy ha éterfizikából feltennénk egy-két gyors kérdést, el tudnánk csípni a robotunkat?

– Talán. Nem vagyok biztos benne. – Keze lazán pihent az ölében. – Ne feledje, hogy harcban áll velünk. Résen van. Csak úgy csíphetjük el, ha túljárunk az eszén. Viszont a robotok a maguk szellemi korlátai közt gyorsabban gondolkodnak nálunk.

– És ha csak a tréfa kedvéért feltennénk nekik néhány

kérdést a gamma-sugarakra vonatkozóan? Például hogy mondják meg a hullámhosszuk szélső értékeit?

– Szó se lehet róla! – Calvin hirtelen felélénkült. – Könnyűszerrel letagadhatná, hogy bármit is tud róluk, viszont esetleg megsejtene valamit a készülő kísérletről, pedig attól nagyon sokat várok. Kérem, Peter, tartsa magát a megbeszélte kérdésekhez, és ne rögtönözzön. Már az is elég kockázattal jár, hogy megkérdezzük, dolgoztak-e gamma-sugarakkal. Próbáljon minél közömbösebben viselkedni ennél a kérdésnél.

Bogert vállat vont. Csengeteti, hogy engedjék be a tizenötös számot.

A nagy sugártermet újból előkészítették a kísérletre. A robotok türelmesen váraakoztak az egymástól elkülönített, de a terem felé néző oldalukon nyitott fabódékban.

Kallner vezérőrnagy jókora zsebkendőjével a homlokát törölgette. Dr. Calvin és Black az utolsó részleteket ellenőrizték.

– Biztos benne – kérdezte a pszichológusnő –, hogy az irányítóterem elhagyása után nem volt módjuk beszélni egymással?

– Egészen biztos – válaszolta Black. – Egyetlen szót sem váltottak egymással.

– És minden robot a számára kijelölt fülkében van? – Itt a tervrajz.

A vezérőrnagy dr. Calvin válla fölött a tervrajzra pillantott. – Milyen elvek szerint rendezte el őket, dr. Calvin?

– Azokat a robotokat, amelyeknél a korábbi kísérletek során bármilyen csekély rendellenességet tapasztaltunk, a

kör egyik részén helyzettem el. Ezúttal én fogok közepén ülni, s ezeket a robotokat fokozott figyelemmel kísérem.

– Maga akar itt ülni?... – kiáltott fel Bogert.

– Miért ne? – válaszolt hűvösen Calvin. – Amit látni remélek, valószínűleg egyetlen pillanat alatt fog lejátszódni. Nem kockáztathatom, hogy valaki mást ültessek ide. Peter, maga menjen a megfigyelőfülkébe, és a kör ellenkező oldalát tartsa szemmel. – majd Kallnerhez fordult. – Azt is megbeszéltem, hogy minden egyes robotról filmet készítünk, hátha szabad szemmel nem látjuk elég jól, hogyan viselkednek. Ha erre az ellenőrzésre sor kerülne, a robotoknak mindaddig a helyükön kell maradniuk, amíg a képeket kidolgozzuk és megvizsgáljuk. Se nem hagyhatják el a termet, se nem cserélhetnek fülkét.

– Értem.

– Akkor kezdjük a kísérletet. Remélem, ez lesz az utolsó.

Susan Calvin mozdulatlanul ült székében, csak a szeme járt nyugtalanul ide-oda. Feje felett egy súlyos tárgy kezdett zuhanni, de az utolsó pillanatban egy szinkronizált energiasugár hirtelen félrelökte.

A hatvanhárom robot közül egyetlenegy felpattant a helyéről, és két lépést tett előre.

S ott megtorpant.

De dr. Calvin hirtelen kiegyenesedett, és rámutatott.

– Nesztor-10 – kiáltotta éles hangon –, gyere ide! GYERE IDE! A robot lassan, habozva még egy lépést tett előre. A pszichológusnő most elkiáltotta magát, olyan hangosan, ahogy a torkán kifért, de a szemét egy pillanatra se vette le

a robotról.

– Vigyék ki az összes többi robotot a teremből. Gyorsan vigyék ki, és tartsák kint őket.

Hallotta a robotok lépteinek hangos dobogását, de nem nézett arrafelé.

A Nesztor-10 – ha valóban a Nesztor-10 volt – még egy lépést tett előre, s aztán Calvin parancsoló mozdulatára még kettőt. Már csak tíz lépésre volt a pszichológusnőtől, amikor rekedt hangon megszólalt:

– Azt mondták, tűnjek el... – Még egy lépést tett. – A parancsot teljesítenem kell. Egészen mostanáig nem sikerült megtalálniuk... Most azt hiszi majd rólam, hogy tényleg hasznavehetetlen vagyok... Mert ezt mondta rám... pedig nem igaz... Erős vagyok és értelmes.

Szaggatottan törtek ki belőle a szavak. Még egy lépést tett Calvin felé.

– Sok mindent tudok... Most ő azt fogja gondolni... lám, mégis megtaláltak... Micsoda szégyen! Pedig... én... én értelmes vagyok. Hogyan foghatna ki rajtam egy ember... egy gyenge... lassú...

Még egy lépést tett előre. Fémkarja hirtelen meglendült, és Susan Calvin érezte, ahogy a súlyos kéz a vállára nehezedik. Elszorult torkából éles sikoly tört ki.

Már csak elmosódva hallotta a Nesztor-10 szavait: – Engem ne találjon meg senki. Senki...

A hideg fém súlya alatt Calvin mind mélyebbre süppedt a székben. Aztán hirtelen furcsa, fémes hang hallatszott. Calvin – anélkül hogy bármit érzett volna – a padlón találta magát, testén egy csillogó, súlyos kar feküdt keresztben.

De mozdulatlanul. És a Nesztor-10 teste meg se moccan.

A pszichológusnő fölé arcok hajoltak.

– Nem esett baja, dr. Calvin? – hallotta Gerald Black ziháló hangját.

Erőtlenül megrázta a fejét. Leemelték róla a fémkart, majd gyengéden talpra segítették.

– Mi történt? – kérdezte.

– Öt másodpercre gamma-sugárral árasztottam el a termet – válaszolta Black. – Nem tudtuk, mi játszódik le. Csak az utolsó pillanatban eszméltünk rá, hogy a robot meg akarja támadni, s akkor már nem volt más segítség, csak a gamma-sugár. Azonnal összerogyott. De legyen nyugodt, magának nem árthattak a sugarak.

– Egy csöppet se nyugtalankodom. – Susan Calvin lehunyta a szemét, és egy pillanatig Black vállára támaszkodott. – Egyébként nem hiszem, hogy tényleg meg akart volna támadni. Csak megpróbálta. De az a maradék első törvény még visszatartotta.

Susan Calvin és Peter Bogert két héttel első tanácskozásuk után most az utolsó megbeszélésre ültek össze Kallner vezérőrnaggyal. A Hiper Bázison újból folyt a munka, a szállítóhajó a hatvankét szokványos robottal már útnak indult kijelölt célja felé, sőt a kéthetes késedelem indokolására hivatalos papirost is vitt magával. Az állami úrcirkáló készen állt, hogy a két robotikust visszavigye a Földre.

Kallner megint díszuniformisában feszített. Fehér kesztyűje szinte vakított, ahogy kezet rázott vendégeivel.

– A többi átalakított Nesztort természetesen szét kell

szerelni mondta Calvin.

– Magától értetődik. Majd szokványrobotokat állítunk a helyükbe, vagy ha muszáj, megleszünk robotok nélkül.

– Helyes.

– De mondja csak... Még nem magyarázta meg... Hogyan csinálta?

– Hogyan? – Susan Calvin ajkán halvány mosoly játszadozott. Megmondtam volna előre, csak nem tudtam biztosan, beválik-e. A Neszor-10-nek, tudja, egyre súlyosbodó felsőbbrendűségi komplexusa volt. Azt képzelte, hogy ő és robottársai okosabbak az embereknél. Ez a meggyőződés rendkívül fontossá vált számára. Mi ezt tudtuk – folytatta a pszichológusnő –, ezért előre figyelmeztettük a robotokat, hogy a gamma-sugár megöli őket. Ami igaz is. És azt is megmondtuk nekik, hogy köztük és közöttem gamma-sugártér lesz. Így aztán valamennyien ülve maradtak, hiszen Neszor-10 az előző kísérlet alkalmával szépen magyarázta nekik, hogy hiába próbálkoznak, úgyse tudják megmenteni az embert, elpusztulnak, mielőtt bármit tehetnének.

– Ezt értem, dr. Calvin. De maga a Neszor-10 miért ugrott fel? – Ó, ez egy kis trükk volt, amelyet az ifjú Mr. Blackkel terveltünk ki. Ugyanis a köztem és a robotok közti területet nem gamma-, hanem infravörös sugarakkal árasztottuk el. Közönséges, teljesen ártalmatlan hősugarakkal. A Neszor-10 látta, hogy ártalmatlan hősugarak, ezért felugrott, abban a hiszemben, hogy az első törvény hatása alatt a többiek is így tesznek. Egy pillanattal később már ráeszmélt, hogy a szokványos NSZ-2 robotok az egyes sugárfajták között

nem tudnak különbséget tenni. A másodperc töredékéig egyszerűen nem akart erre emlékezni, túlságosan megalázó volt számára a gondolat, hogy ő is csak azért ismeri a különféle sugárfajtákat, mert itt, a Hiper Bázison ezek a nála alacsonyabb rendű emberek megtanították rá. A szokványos robotok szemében a sugártér halálos veszedelmet jelentett, mert ezt mondtuk nekik, egyedül a Nesztor-10 tudta, hogy hazudtunk. És egyetlen pillanatra elfelejtette vagy nem akart rá emlékezni, hogy a többi robot talán butább, mint az emberek. A felfuvalkodottsága árulta el. Viszontlátásra, vezérőrnagy úr.

7.

A csillagokba!

Amikor Susan Calvin visszatért a Hiper Bázisról, Alfred Lanning már várt rá. Az öregember sohase beszélt a koráról, mégis mindenki tudta, hogy túl van a hetvenötön. De az agya még jól vágott. Helyét a kutatási osztály élén ugyan már Peter Bogert vette át, ez azonban nem akadályozta meg őt abban, hogy mint nyugalmazott igazgató naponta bejárjon a hivatalába.

- Hol tartanak a hiperatom hajtóművel? – kérdezte.
- Fogalmam sincs róla – válaszolta Susan Calvin epésen.
- Nem érdeklődtem.
- Hm. Jó lesz sietniük vele. Mert ha nem, az Egyesült Robot megelőzi őket. És minket is.
- Az Egyesült Robot? Hát azoknak mi közük ehhez?
- Nem csak nekünk vannak gondolkodó gépeink. A mieink

ugyan pozitronosak, ez azonban még nem jelenti, hogy szükségképpen jobbak is, mint a többi. Robertson holnapra széles körű értekezletet hívott össze ebben az ügyben. Csak magukat várta, hogy visszajöjjenek.

Robertson, az Amerikai Robot és Gépember Rt. elnöke, a vállalat alapítójának fia hegyes orrával a vezérigazgató felé bökött. Ádámcsutkája vadul ugrándozott fel-alá.

– Kezdjünk hozzá – mondta. – Halljuk, mi a helyzet?

– Arról van szó, főnök – kezdte a vezérigazgató élénken –, hogy az Egyesült Robot egy hónappal ezelőtt egy faramuci javaslatot tett nekünk. Leraktak itt nálunk jó öt tonna papirost különféle számításokkal, egyenletekkel és így tovább. Az egész egy konkrét probléma körül forog, s erre akarnak az Agytól választ kapni. Feltételeik a következők...

– Vastag ujjain számolta az egyes pontokat. – Százezer dollárt fizetnek, ha a problémának nincs megoldása, és mi meg tudjuk adni a megoldáshoz hiányzó tényezőket. Ha van megoldása, kétszázezer dollárt fizetnek, plusz megtérítik a szóban forgó gépezet megépítésének költségeit, plusz felajánlják az abból eredő haszon egynegyedét. A probléma egy kozmikus motor előállítására vonatkozik...

Robertson a homlokát ráncolta, sovány teste megmerevedett.

– És mindezt annak ellenére, hogy nekik is megvan a saját gondolkodógépük?

– Igen. Valami tehát gyanús ebben a javaslatban. Most

folytasd te, Lewer.

Abe Lewer a tárgyalóasztal túlsó végén fölpillantott, és borostás álla halkan sercegett, ahogy mosolyogva végigsimított rajta.

– Úgy áll a dolog, elnök úr, hogy az Egyesült Robotnak csak volt gondolkodógépe. A gép elromlott...

– Mi...icsoda? – Robertson félig fölemelkedett ültéből.

– Ahogy mondom. Elromlott. Kaput. Senki se tudja, hogyan történt, de nekem sikerült kiszimatolnom egy-két érdekes feltevést. Többek között azt, hogy a masinától azoknak az adatoknak alapján, amelyekkel hozzánk is jöttek, egy kozmikus motor megszerkesztését kívánták, s ettől bedöglött. Ócskavas, mehet a selejtbe.

– Érti a figurát, főnök? – kérdezte a vezérigazgató diadalmasan. – Érti, honnét fúj a szél? Nincs olyan számottevő ipari kutatócsoport, amely ne próbálkoznék az űrhajómotorral, ám az élen eddig az Egyesült Robot és mi jártunk, hála szuperrobotagyainknak. És most, hogy nekik sikerült tönkretenniük a magukét, egyedül maradtunk a mezőnyben. Itt van a kutya elásva. Legalább hat esztendőbe telik, amíg egy új masinával elkészülnek, s így reménytelen a helyzetük, hacsak nem tudják ugyanezzel a problémával a mi gépünket is tönkretenni.

– Sötét gazemberek! – fortyant fel az elnök.

– Várjon, főnök. Még nincs vége. – A vezérigazgató széles mozdulattal Lanningre mutatott. – Lanning, most te folytasd.

Dr. Alfred Lanning enyhe gúnnyal figyelte a tárgyalást. Általában ez az érzés töltötte el, ha a sokkal jobban fizetett kereskedelmi és áruosztályok machinációiról hallott.

Valószínűtlenül ősz szemöldökét ráncolta, és száraz hangon kezdett beszélni:

– Bár a probléma tudományos szempontból nézve nem egészen világos, mindenesetre tüzetes vizsgálatot érdemel. Az elméleti fizika mai állása alapján a kozmikus utazást... vitathatónak kell mondanunk. Teljesen nyitott kérdésről van szó, és azok az adatok, amelyeket az Egyesült Robot gondolkodógépébe adagolt – feltéve, hogy azonosak a nekünk megküldött számításokkal –, hasonlóképpen vitathatók. Matematikai osztályunk alapos elemzésnek vetette alá az egész anyagot, és az Egyesült Robot látszólag mindent figyelembe vett. A nekünk megküldött anyag magában foglalja a Franciacci-féle űrhajó-teória összes ismert tényezőjét, valamint az asztrofizika és az elektronika valamennyi idevágó adatát. Hatalmas komplexumról van szó.

Robertson, aki idegesen hallgatta Lanning magyarázatát, most közbeszólt:

– Túl bonyolult ahhoz, hogy az Agy megbirkózzék vele?

Lanning határozottan nemet intett.

– Dehogyan. Az Agy képességeinek nincs határa. Egészen másról van szó. A nehézség a robotika törvényeiből adódik. Az Agy ugyanis nem hajlandó megoldani olyan problémákat, ahol a megoldás az emberekre nézve ártalmas, esetleg halált okozó elemeket tartalmaz. Tehát ami az Agyat illeti, az ilyen jellegű problémák megoldhatatlanok. Mármost ha egy efféle problémát visszautasítást nem tűrő formában teszünk fel, az Agy, amely végül is csupán egy robot, dilemma elé kerül: nem

válaszolhat, de nem is tagadhatja meg a választ. Valami ilyen történhetett az Egyesült Robot gépével.

Elhallgatott, de a vezérigazgató noszogatni kezdte:

– Folytasd csak, Lanning. Magyarázd el úgy, ahogyan nekem elmagyaráztad.

Lanning összeszorította ajkát, és dr. Susan Calvin felé pillantott. A pszichológusnő most tekintett föl ölében pihenő, összekulcsolt kezéről.

– A robotok – mondta halk, szenttelen hangon – egészen meghökkentő módon reagálnak a dilemmákra. A robotpszichológia ugyan még gyerekcipőben jár, ezt én, a szakember, mondom önöknek, fontosságát azonban mégsem szabad lebecsülni. Hiszen a robot pozitronagya, minden bonyolultsága ellenére, emberi alkotás, tehát megszerkesztésénél az emberi értékítéletek voltak irányadók. Ha egy emberi lény – folytatta Calvin – valamilyen megoldhatatlan probléma elé kerül, igen gyakran irrealitásokba menekül: az illúziók világába húzódik vissza, rákap az italra, hisztérikus rohamok vesznek erőt rajta, vagy esetleg a vízbe öli magát. Végső soron ezek mind azt jelentik, hogy az illető nem mer vagy nem tud szembenézni a valósággal. Ugyanez érvényes a robotra is. Kevésbé súlyos dilemma esetén a vezetékek egy részében zavarok lépnek fel, a legsúlyosabb esetben pedig valamennyi pozitron agypálya helyrehozhatatlanul kiég.

– Értem – mondta Robertson, holott egy szót sem értett az egészből. – És mi a helyzet az Egyesült Robot kozmikus motorjával?

– Nem kétséges – felelte dr: Calvin –, hogy ez a probléma valamilyen tilalmas elemet tartalmaz. De az Agy lényegesen különbözik az Egyesült Robot gondolkodógépétől.

– Úgy van, főnök, ez az! – vágott közbe energikusan a vezérigazgató. – Erről nem szabad megfeledkezni, mert ez a dolog lényege.

Susan Calvin szeme felvillant szemüvege mögött. A pszichológusnő türelmesen folytatta:

– A helyzet az, elnök úr, hogy az Egyesült Robot gépeinek, beleértve a szupergondolkodójukat, nincs egyéniségük. Megszerkesztésüknél kizárólag a gyakorlatiasság elvét tartják szem előtt, és nem is tehetnek másként, mert nem rendelkeznek a mi alapvető szabadalmunkkal, az érzelmileg telített agypályákkal. Az ő gondolkodójuk voltaképpen csak egy roppant méretű elektronikus számológép, s így nem csoda, ha egy dilemmától azonnal tönkremegy. Ezzel szemben – fejtegette tovább Susan Calvin – a mi gépünknek, az Agynak határozott egyénisége van – gyermeki egyénisége. Logikai képességi felülmúlhatatlanok, de valójában mégiscsak egy idiot savantra – bölcs örültre – emlékeztet. Tulajdonképpen nem is érti, amit tesz, csak megteszi. És mint a gyermek, simulékony. Mondhatni, nem veszi túlságosan komolyan az életet. – Egy pillanatnyi szünet után így folytatta: – Tervünk a következő. Az Egyesült Robot anyagát logikai egységekre bontjuk szét, és ezeket egyenként, kellő óvatossággal beadagoljuk az Agyba. Amikor elérünk ahhoz a tényezőhöz, amely a dilemmát okozza, az Agy – gyermeki

természete következtében habozni fog. Mert az ítélőképessége nem érett. Mielőtt tehát fölismerné, hogy dilemmával került szembe, működésében észlelhető szünet áll majd be. És ebben a szünetben önműködően visszadobja a szóban forgó egységet, mielőtt még az agypályái működésbe jönnének és tönkremehetnének.

Robertson ádámcsutkája fel-alá ugrált.

– Biztos ebben?

– Elismerem – válaszolta Susan Calvin leplezett türelmetlenséggel –, hogy ilyen laikus fogalmazásban nem hangzik túlságosan meggyőzőnek. Annak viszont nem volna értelme, hogy a matematikájával is előhozakodjam. Biztosíthatom, hogy úgy van, ahogy mondom.

A vezérigazgató azonnal megtörte a rövidke csendet:

– Ez hát a helyzet, főnök. Ha elfogadjuk az Egyesült Robot ajánlatát, a következőképpen fogunk eljárni. Az Agy megmondja nekünk, hogy melyik logikai egység tartalmazza a dilemmát. És akkor már meg tudjuk majd állapítani, hogy mi okozza. Így van, dr. Bogert? – Bogert bólintott. – Tehát Bogert egyetért velem, s nála jobb matematikust keresve se lehetne találni. Az Egyesült Robotnak azt fogjuk válaszolni, hogy nincs megoldás, megadjuk a hiányzó tényezőket, és beinkasszáljuk a százezer dollárt. Nekik lesz egy elromlott gépük, nekünk meg egy ép. És egy-két éven belül megcsináljuk az újrjárót, vagy ahogy egyesek nevezik, a hiperatom motort. Akárminek nevezzük, világszenzáció lesz.

Robertson elégedetten kuncogva nyúlt a tolla után.

– Hadd látom azt a szerződést. Hol írjam alá?

A páncéltermet, amelyben az Agy állt, a lehető leggondosabban őrizték. Amikor Susan Calvin belépett, az egyik ügyeletes műszerész épp a következő kérdést tette fel a gépnek:

– Ha másfél tyúk másfél nap alatt másfél tojást tojik, akkor kilenc tyúk kilenc nap alatt hány tojást tojik?

– Ötvennégyet – felelte az Agy.

– Látod, pupák! – fordult társához a műszerész.

Dr. Calvin elköhintette magát, amire az ügyeleteseknek hirtelen rendkívül sok dolguk akadt. A pszichológusnő azonban máris intett, hogy távozzanak.

Az Agy egy mindössze két láb átmérőjű gömb volt. A gömbben – tökéletesen kondicionált héliumatmoszférában, teljesen rezgés- és sugárzásmentes térben – foglaltak helyet az Agy hihetetlenül bonyolult pozitronos pályái. A terem többi részét azok a tartozékok töltötték be, amelyek a gömb és a külvilág közti kapcsolat céljait szolgálták, vagyis az Agy hangja, karja, érzékszervei.

– Hogy vagy? – kérdezte halkán dr. Calvin.

Az Agy élénk, lelkes hangon válaszolt:

– Pompásan, Miss Susan. Látom, kérdezni akar tőlem valamit. Ilyenkor ugyanis mindig könyvet tart a kezében.

– Eltaláltad, Agy – válaszolta mosolyogva dr. Calvin –, csak ezzel még várnunk kell egy kicsit. Nehéz kérdésről van szó. Annyira bonyolult, hogy írásban tesszük fel neked. Előbb azonban beszélni szeretnék veled.

– Remek. Szeretek beszélgetni.

– Figyelj rám. Egy kis idő múlva dr. Lanning és dr. Bogert

itt lesznek azzal a bonyolult kérdéssel. Részletekben fogjuk feltenni neked, nagyon lassan és nagyon kis részletekben, mert azt szeretnénk, ha igen-igen óvatos volnál. Azt fogjuk kérni tőled, hogy a kapott adatok alapján építs nekünk valamit, ha képes vagy rá. De már előre figyelmeztetek, hogy a megoldás esetleg... emberre ártalmas elemet is tartalmazhat.

– Teringettét! – mondta az Agy halk, elnyújtott hangon.

– Most jó figyelj. Ha eljutunk ahhoz az adatsoporthoz, amely veszélyt, esetleg halált jelent, ne izgasd fel magad. Minket, tudod, még az se bántana, ha kiderülne, hogy a megoldás halállal jár. Egyáltalában nem bántana. Ha tehát eljutsz a szóban forgó ívhez, egyszerűen állj meg, add vissza és kész! Érted?

– Hogyne. De emberhalál?! Az szörnyű volna!

– Na jól van. Már hallom dr. Lanning és dr. Bogert lépéseit. Ők majd megmondják neked, miről van szó, és akkor elkezdjük. Te csak légy jó fiú...

Lassan adagolták be az íveket. Minden egyes ív után furcsa, halk, kuncogó zaj hallatszott, a működő Agy surrogása. Aztán rövid szünet jelezte, hogy jöhet a következő ív. Órákig tartott a művelet, hisz mintegy tizenhét vastag matematika-fizika könyvnek megfelelő anyagot adagoltak be az Agyba.

A három tudós homlokán egyre sűrűbbek, egyre mélyebbek lettek a ráncok. Lanning bőszen motyogott az orra alatt, Bogert előbb csak nézegette, majd szórakozottan rágni kezdte a körmét. Amikor a utolsó vastag ívcsomó is eltűnt, Calvin halálsápadtan odaszólt a

férfiaknak:

– Valami baj van.

– Az lehetetlen. – Lanning alig bírta kinyögni a szavakat. – Tönkrement volna?

– Agy?! – szólt Susan Calvin reszkető hangon. – Hallasz engem, Agy?

– Mi...? – hangzott a szórakozott válasz. – Mit óhajt, Miss Susan?

– A megoldást. Hogy meg tudod-e...

– Ó, igen! Meg tudom csinálni. Felépítem maguknak az egész úrhajót. Könnyűszerrel, ha adnak mellém robotokat. Gyönyörű szép hajót építek. Körülbelül két hónap alatt meglesz.

– És nem ütköztél... semmi nehézségbe?

– Elég soká kellett töprengenem rajta – hangzott a válasz.

Dr. Calvin néhány lépést hátrált. Az élet színe még nem tért vissza sovány arcára. Intett a többieknek, hogy menjenek ki.

Susan Calvin szobájában ültek.

– Nem értem – mondta a pszichológusnő. – A beadagolt anyagnak valami dilemmát... valószínűleg halálos veszedelemmel járó problémát kellett tartalmaznia. Ha itt valami tévedés történt...

– A gép értelmesen beszélt – jegyezte meg nyugodtan Bogert. – Úgy látszik, nem került semmiféle dilemma elé. De a pszichológusnőt ez nem nyugtatta meg.

– Dilemma és dilemma közt különbség van. És különféle módokon lehet meghátrálni előlük. Tegyük föl, hogy az Agy

csak könnyebb sérülést szenvedett. Csak olyan mérvű sérülést, hogy most abban a tévhitben ringatja magát, meg tudja oldani a problémát, holott a valóságban nem tudja. Vagy tegyük fel, hogy valamilyen nagyon veszedelmes szakadék szélén tántorog, és a legkisebb érintésre belezuhanhat.

– De azt is föltehetjük – mondta Lanning –, hogy nincs semmiféle dilemma. Hogy az Egyesült Robot gépe valamilyen más problémán vérzett el, vagy pusztán mechanikai okokból ment tönkre.

– Még akkor sem szabad kockázatot vállalnunk – makacskodott dr. Calvin. – Ide figyeljenek, ettől a perctől kezdve senki még csak rá se nézhet az Agyra. Átveszem az ügy intézését.

– Rendben van – sóhajtott Lanning. – Vegye át. De közben azért az Agy építse meg az űrhajót. És ha elkészül vele, kipróbáljuk. – Aztán elgondolkodva hozzátette: – De erre a legjobb próbapilótáinkat kell beállítanunk.

Michael Donovan erélyes mozdulattal lesimította vörös fürtjeit, mit se törődve azzal a ténnyel, hogy rakoncátlan haja megint csak fölágaskodik.

– Ide süss, Greg – mondta –, azt mesélik, kész az űrhajó. Senki se tudja, miféle, de kész van. Gyere, Greg, ragadjuk meg a kormányrúdját.

– Hagyd abba, Mike – felelte Powell unottan. – A te humorod még azon frissiben is lötytyedt, ez a dohos szobalevegő pedig, úgy látszik, még csak árt neki.

Donovan újabb eredménytelen kísérletet tett, hogy lesimítsa haját.

– Engem nem is annyira ez az öntöttvas zseni meg a bádoghajócskája izgat, hanem a füstbe ment vakációm. És ez az egyhangúság! Ezek az összevissza dumák és számítgatások, tetejében folyton csak hibás számítgatások. Mondd, miért kell mindig nekünk kapnunk az ilyen munkákat?

– Azért – válaszolta nyájasan Powell –, mert értünk nem kár. De most pofa be! Lanning dokit látom jönni.

Lanning jött felénk. Ősz szemöldöke változatlanul dús volt, alakját se hajlította meg a kor, sőt csak úgy duzzadt az életerőtől. Hármásban szótlanul fölkapaszkodtak a reptérre, ki a nyílt térségre, ahol a néma robotok – ezúttal nem emberi parancsnak engedelmeskedve – egy hajó építettek.

Jobban mondva, már be is fejezték az építést.

– A robotok leálltak – mondta Lanning. – Ma egyetlenegy lépést se tettek.

– Kész volna? – kérdezte Powell. – Teljesen kész?

– Honnét tudjam? – válaszolta morcosan Lanning, és a homlokát ráncolta. – Úgy látszik, kész. Sehol egyetlen heverő alkatrész, a belseje meg csupa ragyogás.

– Ön már volt odabent?

– Csak egy pillanatra. Én nem vagyok úrpilóta. Értenek maguk a modern motorelmélethez?

Donovan Powellre nézett, Powell meg Donovanre.

– Nekem van pilótaigazolványom, uram – felelte Donovan –, de amikor utoljára megnéztem, nem láttam rajta semmit se hipermotorokra, se kozmikus navigációra vonatkozóan. Csak a megszokott, háromdimenziós kasztrikra érvényes.

Alfred Lanning helytelenítő pillantást vetett rá, s amilyen hosszú orra volt, akkorát horkantott.

– Nem baj. Vannak még szakembereink – mondta fagyosan.

Már indulóban volt, amikor Powell a könyökénél visszafogta.

– Szabad már bemenni a hajóba, uram?

Az öreg igazgató habozva dörgölgette az orrát.

– Azt hiszem, igen. Legalábbis maguknak szabad.

Donovan utánapillantott, s egy rövid, kifejező szócskát mormolt. Powellhez fordult.

– Be szívesen tartanék tükröt elébe, hogy egyszer amúgy alaposan megnézze a fizimiskáját.

– Sok a szöveg, Mike. Gyere.

A hajó belsejében minden tipp-topp volt, ezt egyetlen pillantásra látni lehetett. Nincs olyan szőröző őrmester, aki ennél ragyogóbbra kisubickolhatta volna. Az ezüstösen csillogó falakon egyetlen ujjnyom. se éktelenkedett.

És sehol egyetlen szöglet: a falak, a padló, a mennyezet lágyan olvadtak egymásba. A rejtett világítás hideg, fémes ragyogásában Powellék zavarodottan bámulták hat hűvös tükörképüket.

A főfolyosó, egy keskeny, hosszú; visszhangos alagút, teljesen egyforma szobák között vezetett.

– Úgy látszik, ebben a hajóban kizárólag falba épített bútorok vannak – jegyezte meg Powell. – Vagy talán itt se leülnie, se aludnia nem szabad az embernek.

Az utolsó, az úrhajó orrához legközelebb eső szoba végre megtörte az egyhangúságot. A fémburkolatban itt

fényelnyelő üvegből készült hajlított ablak volt, alatta egyetlen nagy számlap világított, mozdulatlan mutatója a nullán állt.

– Nézd csak! – kiáltott fel Donovan, és a finoman vonalkázott skálára mutatott.

A skálán egyetlen szó volt olvasható: „parszek”[11], a fokbeosztásos, kerek mérőkészülék jobb oldalán pedig egy aprócska szám állt: 1000 000.

Két szék is volt a szobában, súlyos, széles öblű, párnázatlan székek. Powell óvatosan leült az egyikbe, s kiderült, hogy pompásan simul a test idomaihoz, kényelmes ülés esik benne.

– Mi a véleményed erről az egészről? – kérdezte Powell.

– Ha engem kérdezel, az Agynak agyláza van. Menjünk innét.

– Nem akarsz egy kicsit körülnézni?

– Én már körülnéztem. Jöttem, láttam, s elegendem van belőle!

– Donovan vörös hajszaíjai egyenként ágaskodtak fölfelé. – Greg, menjünk innét. Én öt másodperccel ezelőtt leköszöntem az állásomról, ide meg idegeneknek tilos a belépés.

Powell önelégülten mosolygott, és a bajszát simogatta.

– Oké, Mike. Fő a hidegvér. Az előbb még én is ideges voltam, de már nem vagyok.

– Már nem? Miért nem? Tán fölemelted az életbiztosításodat?

– Mike, ez az úrhajó az életben nem fog elindulni.

– Honnét tudod?

– A farától az orráig végigmentünk rajta, ugye?

- Valószínűleg.
  - Nem valószínűleg, hanem biztosan! És láttál valahol pilótafülkét? Mindössze ez az egy ablak van itt, meg ez a fényévmérő műszer. Láttál valahol vezérlőművet?
  - Nem.
  - És motort?
  - Szent Habakuk, azt sem.
  - Na akkor gyerünk, vigyük meg a hírt Lanningnek.
- Szitkozódva végigmentek a jellegtelen folyosókon, és végül belebotlottak egy pár lépés hosszú átjáróba, amely a zsilipkamrához vezetett.
- Te zártad be ezt a vacakot, Greg? – kérdezte Donovan meghökkenve.
  - Én hozzá se nyúltam. Rántsod meg a fogantyút.
- Donovan arca eltorzult az erőfeszítéstől, de a fogantyú nem mozdult.
- Vészkijáratot sehol se láttam – mondta Powell. – Ha itt valami elromlott, úgy kell majd minket kiolvasztani innét.
  - És várhatjuk, amíg rájönnek, hogy valamelyik hülye bezárt ide bennünket – háborgott Donovan.
  - Menjünk vissza abba az ablakos szobába: Csak onnét hívhatjuk fel magunkra a figyelmet.
- Csakhogy csalódtak.
- Az utolsó szoba ablakából már nem kék eget láttak. Csupán végtelen feketeséget s rajta fényes, sárga csillagokat. A világűrt!
- Két tompa huppanás hallatszott: Mike Donovan és Greg Powell egyszerre rogytak le székükbe.

Alfred Lanning irodájának ajtaja előtt dr. Calvinbe ütközött. Idegesen szivarra gyújtott, és betessékelte a pszichológusnőt.

– Susan, kérem – mondta odabent –, már jó ideje várunk, és Robertson kezdi elveszíteni a türelmét. Mire jutott az Aggyal?

Susan Calvin széttárta a karját.

– Hiába türelmetlenkedik. Az Agy ezerszer értékesebb, mint amit kötbérben esetleg kifizetünk.

– De már két hónap óta faggatja.

A pszichológusnő szenttelen hangja valahogyan baljóslatú volt.

– Akarja maga folytatni a vizsgálatot?

– Ugyan. Tudja, hogy nem így gondoltam.

– Tudom. – Dr. Calvin idegesen dörzsölgette a kezét. – Nem könnyű dolog. Hízelveg nekik, óvatosan kérdezzem, de eddig nem jutottam semmire. A reakciói nem normálisak. A válaszai... a válaszai valahoggy furcsák. De nem tudok rátapintani, hogy miért. És amíg nem tudjuk, mi a baj, minden lépést alaposan meg kell fontolni. A legegyszerűbb kérdés vagy megjegyzés... a szakadékba taszíthatja... és akkor... és akkor itt állunk egy teljesen hasznavehetetlen masinával. Vállalná ezt a kockázatot?

– Az első törvényt semmi esetre se szegheti meg.

– Eleinte én is azt hittem, de...

– Most már ebben se biztos? – kérdezte Lanning mélységes megdöbbenéssel.

– Én, Alfred, semmiben se vagyok biztos...

A vészjelző csengő hirtelen, ijesztően fölberregett. Lanning

görcsös mozdulattal lenyomta a megafon hangját. A lihegő hang hallatára kövé dermedt.

– Susan... – nyögte ki végül. – Hallotta? A hajó elindult. Én meg fél órával ezelőtt odaküldtem azt a két pilótát. Azonnal beszélnie kell az Aggyal.

Susan Calvin erőltetett nyugalommal kérdezte:

– Agy, mi történt a hajóval?

– Az én hajómmal, Miss Susan? – kuncogott az Agy.

– Igen. Mi történt vele?

– Semmi. Semmi különös. Az a két ember, akit a próbára kijelöltek, beszállt a hajóba, és így készen álltunk. Hát elindítottam a hajót.

– Ó... ez pompás. – A pszichológusnő nehezen lélegzett. – És ugye az embereknek sem esik semmi bajuk?

– Semmi az égvilágon, Miss Susan. Erről gondoskodtam. Gyönyörű hajót építettem maguknak.

– Igen, Agy, az úrhajó valóban gyönyörű. De van-e elég élelmiszerük? És meglesz-e minden kényelmük?

– Rengeteg élelmiszerük van.

– Ez a váratlan indulás nagy megrázkódtatás lehet számukra. Nem gondolod?

Erre a kérdésre az Ágy nem is hederített.

– Semmi bajuk se lesz – mondta. – És biztosan nagyon érdekesnek fogják találni az utazást.

– Hogyan érdekesnek?

– Egyszerűen érdekesnek – tért ki a válasz elől az Agy.

– Susan – suttogta dühösen Lanning –, kérdezze már meg tőle, nem fenyegeti-e őket halál vagy másféle veszedelem!

– Hallgasson! – Susan Calvin arca eltorzult a dühtől. Aztán

az Agyhoz fordult, és reszkető hangon tudakolta: – Mondd csak, összekötetésbe léphetünk a hajóval?

– Ó, igen. Rádió útján üzenhetnek nekik. Erről gondoskodtam.

– Köszönöm. Egyelőre csak ezt akartam tudni.

Odakint Lanning mérgesen rákezdte:

– Tündöklő Tejút! Ha ez kiszivárog, Susan, mindnyájan vehetjük a kalapunkat. Vissza kell hoznunk azt a két embert. Miért nem kérdezte meg tőle kerek perec, hogy nem forognak-e életveszedelemben?

– Mert éppen ez az, amit nem szabad tőle megkérdezniem – válaszolta Calvin fáradtan, elkeseredetten. – Ha az Agy valóban dilemma elé került, az halált rejteget. És ha erre vonatkozóan bármiféle, rosszul fogalmazott kérdést tennénk fel neki, abba belepusztulhatna. És akkor még nagyobb bajban volnánk. De mást mondok. Az Agy azt állította, hogy rádió útján üzenhetünk nekik. Ezt kell csinálnunk. Kérdezzük meg tőlük, hol vannak, és hozzuk vissza őket. Ők valószínűleg nem tudják kezelni a hajtóművet. Az Agy, úgy látszik, távirányítással kormányozza a hajót. Jöjjön.

Jó időbe telt, amíg Powell magához tért.

– Mike – szólalt meg elkékült ajakkal –, éreztél gyorsulást?

– Mi...t mondasz? – meredt rá Donovan. – Nem... nem éreztem.

Ökölbe szorította kezét, dühösen felpattant székéből, és a nagy, hajlított ablakhoz ugrott. De a hideg üvegen át csak a csillagokat látta, mást semmit.

– Greg – mondta visszafordulva –, akkor kellett, hogy

elindítsák a hajót, mialatt bent jártunk a törzsében. Előre kifőzték, Greg. Megbeszélték a robottal, hogy tudunkon kívül indítsa el a hajót, hátha meggondolnánk magunkat: Minket szemeltek ki kísérleti nyulaknak.

– Ne beszélj zöldségeket! – fortyant fel Powell. – Mi értelme volna, hogy így kiröpítsenek bennünket, amikor nem tudjuk kezelni az űrhajót? Mit gondoltak, hogyan fogjuk visszavinni? Nem, a hajó magától indult el, amellet érezhető gyorsulás nélkül. – Fölállt, és járkálni kezdett a szobában. A fémfalak visszaverték lépései zaját. – Mike – mondta aztán szinte hangtalanul –, ilyen elképesztő helyzetben még sose voltunk.

– Ne mondd! – válaszolta keserűen Donovan. – Ha nem figyelmeztetsz rá, azt hinném, kéjutazáson vagyunk.

Powell rá se hederített.

– Nem éreztünk gyorsulást, s ez azt jelenti, hogy ez az űrhajó valamilyen ismeretlen elv alapján működik.

– Legalábbis mi nem ismerjük.

– Se mi, se más. Sehol se látok kézi kezelésű motort. Lehet, hogy a falba vannak beépítve. Talán ezért ilyen vastagok ezek a falak.

– Mit motyogsz? – horkant fel Donovan.

– Miért nem nyitod ki a füled? Azt mondtam, ha van is hajtómű a hajóban, nem arra szánták, hogy mi kezeljük. Ez távirányítású hajó.

– És az Agy irányítja?

– Miért ne?

– Tehát szerinted addig kell itt maradnunk, amíg az Agynak nem méltóztatik visszavinni minket?

- Könnyen lehetséges. Legjobb, ha várunk türelemmel. Az Agy nem szegheti meg az első törvényt, hiszen robot. Nem okozhat kárt emberi lényben.
- Gondolod? – Donovan lassan leereszkedett a székbe, és nagy gonddal hátrasimította zabolátlan haját. – Ez az űrhajóbuli kikészítette az Egyesült Robot gépét, és a nagyfejűek azt mondják, azért, mert a kozmikus utazást ember nem élheti túl. Melyik robotnak higgyünk? A miénk, úgy hallottam, azonos adatok alapján dolgozott.
- Powell vadul ráncigálta a bajszát.
- Úgy teszel, mintha azt se tudnád, mi fán terem a robotika. Sok mindennek kell egy robotban tönkremennie ahhoz, hogy az első törvényt megszegje. Addigra pedig már tízszer is ócskavassá válik. Ennek valami sokkal egyszerűbb magyarázata van.
- Persze, persze. Légy szíves, szólj az inasnak, hogy reggel idejében ébresszen. Ha ilyen semmiségről van szó, mit fájdítsam vele a fejemet? Jobb, ha alszom egyet, nem? Attól legalább szép leszek.
- Eddig nincs okod panaszra, Mike. Az Agy gondoskodik rólunk. Kellemes meleg van, a szobánk szép, világos, levegős. A gyorsulástól egyetlen hajad szála se görbült meg. Bár a te hajszálaid jobban már úgyse görbülhetnének meg.
- Tényleg! Te úgy látszik, tanfolyamra jártál naivitásból. Ilyen butuska még egy falusi kislány se lehetne előtanulmányok nélkül. Például szerinted mit eszünk, mit iszunk? Hol vagyunk? Hogy jutunk vissza a Földre? Ha valami baleset érne bennünket, hol a vészkijárat? Milyen

űrruhában menekülnénk? Még egy fürdőszobát se láttam itt, se más egyebet, ami a fürdőszobában lenni szokott. És te azt mondd, gondoskodnak rólunk. Szép kis gondoskodás!

A hang, amely félbeszakította Donovan szóözönét, nem Powell hangja volt. És nem is jött senki szájából, egyszerűen szétáradt a levegőben. Harsogására a férfiak kövé dermedtek.

– GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN! GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN! KÉRJÜK, KÖZÖLJÉK A HAJÓ JELENLEGI HELYZETÉT. HA KORMÁNYOZNI TUDJÁK A HAJÓT, KÉRJÜK, TÉRJENEK VISSZA A BÁZISRA. GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN!...

Az üzenetet többször egymás után megismételték, fáradhatatlanul, gépiesen, szabályszerű időközökben.

– Honnét jön ez? – kérdezte Donovan.

– Sejtelmem sincs róla – suttogetta izgatottan Powell. – De ugyanilyen joggal azt is kérdezhethetnéd, honnét van itt világítás. Meg minden egyéb.

– És hogyan válaszoljunk?

Csupán a visszhangzó, egyre ismétlődő üzenet szüneteiben válthattak szót egymással.

Körös-körül puszta falak! Csak a fém lehet ilyen puszta, ilyen lágú vonalú, ilyen töretlenül sima.

– Kiabáljunk! – javasolta Powell.

Kiabáltak. Felváltva, meg együtt is.

– A hajó helyzete ismeretlen! Kormányozni nem tudjuk! Helyzetünk kétségbeejtő!

Hangjuk megtört az erőlködéstől. Rövid, tárgyilagos mondataikat harsány, válogatott szitkokkal tűzdelték meg, de a kívülről jövő szentelen hang egyre ugyanazt az üzenetet ismételte.

– Nem hallanak minket – lihegte Donovan. – Itt csak vevőkészülék van, adó nincs. – Szemét taláalomra a fal egyik pontjára szögezte.

A külső hang lassanként halkult. Amikor suttogássá gyengült, a férfiak újból rákezdték, s midőn teljesen elhallgatott, rekedten megismételték mondókájukat.

Mintegy tizenöt perccel később Powell erőtlenül megszólalt: – Menjünk még egyszer végig az űrhajón. Kell valahol ennivalónak lennie. – Nem hangzott nagyon reménykedőn, sőt inkább úgy, mint aki beismeri vereségét.

Elindultak a folyosón, az egyik jobbra, a másik balra. Kemény lépteik visszhangja jelezte, hogy merre járnak. Néha összetalálkoztak, ilyenkor szótlanul egymásra meredtek, és mentek tovább.

De Powell felderítőútja hirtelen véget ért. És épp ebben a pillanatban felhangzott Donovan vidám kurjantása is.

– Hé, Greg! – bömbölte. – Itt vízvezeték van. Hogyhogy korábban nem vettük észre?

Öt perc telt, amíg nagy nehezen rábukkant Powellre.

– Igaz, nem zuhanyozó...- kezdte, de a mondat közepén megtorpant. – Ennivaló! – zihálta.

A falban most egy kerek nyílás volt, benne két polccal. A felsőn szorosan egymás mellett meghökkentően változatos nagyságú és alakú, címke nélküli konzervek álltak, az alsón pedig csupa egyforma zománcos doboz sorakozott.

Donovan bokáját hűs légáramlat csapta meg. Az alsó polc hűtött volt.

– Hát... ez... meg... mi?

– Az előbb még nem volt itt – vetette oda Powell. – Ez a falrész akkor nyílt meg, amikor beléptem az ajtón.

De közben már falatozott. Az előmelegített konzervdobozban még kanalat is talált, s a szobát csakhamar babfőzelék illata töltötte be.

– Ragadj meg te is egyet, Mike.

Donovan habozott.

– Mi a menü?

– Mit tudom én. Ejnye, de válogatós vagy!

– Nem vagyok válogatós, csak az úrhajókon mindig babot kapunk. Szívesen ennék egyszer már valami mást is. – Kinyújtotta a kezét, és némi habozás után kiválasztott egy tojásdad alakú, csillogó konzervdobozt. Lapos formájából lazacra vagy hasonló ínycséségre lehetett következtetni. Megfelelő nyomásra kinyílt.

– Ez is bab! – jajongott Donovan, és egy másik doboz után nyúlt. De Powell az ülepénél fogva visszahúzta. – Edd csak meg, napsugaram. A készleteink korlátozottak, s talán sokáig, nagyon sokáig leszünk itt.

Donovan morcosan ellépett a polctól.

– Más nincs? Csak bab?

– Könnyen lehet.

– Mi van az alsó polcon?

– Tej.

– És más semmi? – dühöngött Donovan.

– Úgy látszik:

Szóltanul fogyasztották el a babból és tejből álló ebédjüket. Amikor kifelé indultak, a rejtett nyílás bezárult, s a helyén újból sima, megszakíthatatlan fémfelületet láttak.

– Minden önműködő – sóhajtott Powell. – Az egész hajó. Még soha életemben nem éreztem ilyen tehetetlennek magamat. Hol a vízvezeték?

– Ott ni! De az se volt ott, amikor először erre jártunk.

Tizenöt perc múlva újból az üvegablakos szobában ültek, és szóltanul bámultak egymásra.

Powell rosszkedvűen vizsgálgatta egyetlen mérőműszerüket. A Felírás változatlanul „parszek” volt, és a számsor még mindig 1000 000-val végződött, a mutató pedig továbbra is a nullán állt.

Az Amerikai Robot és Gépember Rt. legbelső termeiben Alfred Lanning kimerülten ismételtette:

– Nem válaszolnak. Minden hullámhosszt megpróbáltunk, a nyilvános és a magánállomásokat, a rejtjeleset és a szokványosat, sőt a legújabb szubéter hullámhosszakat is. És az Agy még mindig nem akar nyilatkozni? – Ezt a kérdést dr. Calvinhez intézte.

– Semmi többet nem akar mondani, Alfred – válaszolta nyomatékosan a pszichológusnő. – Azt mondja, a pilóták hallanak minket... de amikor noszogatom... megmorcosodik. Példátlan eset. Ki hallott még morcos robotról?

– Mondja el, hogy mit tudott mégis kiszedni belőle – faggatta Bogert.

– Nem sokat. Azt beismeri, hogy a hajót egyedül ő irányítja.

Az emberek biztonságát illetően határozottan derűlátó, de részletekbe nem hajlandó bocsátkozni. Én meg nem merem faggatni. Annyit azonban látok, hogy a rendellenességek középpontjában maga a kozmikus ugrás áll. Amikor erre vonatkozóan kérdeztem, valósággal nevetett. Vannak egyéb jelek is, de itt mutatkozik meg leginkább az abnormalitása. – A többiekre pillantott. – Hisztérikus. Amint ezt észrevettem, rögtön más témára tértem át, és így remélem, nem okoztam semmi bajt. Mindenesetre nyomon vagyok. Hisztériával el tudok bánni, csak tizenkét órát kérek! Ha vissza tudom zökkenteni normális állapotába, haza fogja hozni a hajót.

– Kozmikus ugrás! – ijedt fel hirtelen Bogert.

– Mi baj? – kiáltotta egyszerre Calvin és Lanning.

– Azok a számok, amelyeket az Agy a motorral kapcsolatban megadott nekünk... Várjanak csak. Valami eszembe jutott.

És ezzel kisietett a szobából.

Lanning utánabámult.

– Maga csak folytassa a vizsgálatait, Susan – mondta rideg hangon.

Két órával később Bogert hevesen magyarázta Lanningnek:

– Mondom neked, Lanning, hogy erről van szó. A kozmikus ugrás nem egyetlen pillanat alatt megy végbe, legalábbis addig nem, amíg a fénysebesség véges. Az űrjáróban nem maradhat fenn élet... se anyag, se energia nem létezhet. Nem tudom elképzelni, hogy az milyen lehet... de

kétségkívül itt a bökkenő. Ettől ment tönkre az Egyesült Roboték gépe.

Donovan semmivel se volt kevésbé nyúzott, mint amilyennek látszott.

– Mindössze öt napja utazunk? – kérdezte.

– Igen. Öt napja. Ebben biztos vagyok.

Donovan elkeseredetten nézett körül. Az üvegen át az ismerős csillagok végtelen közömbösséggel pislogtak rájuk. Az űrhajó falai hidegek voltak, a néhány perccel korábban újból kigyulladt lámpák kellemetlenül erős fényt árasztottak. A mérőműszer mutatója makacsul a nullán állt. Donovan pedig semmiképp se tudott megszabadulni a bab ízétől.

– De jó volna egy fürdő – mondta komoran.

– Nekem se ártana – pillantott fel Powell. – De ne légy olyan nagyigényű. Hacsak nem akarsz tejben fürdeni és lemondani arról, hogy megidd...

– Rövidesen úgyis lemondunk róla. Mondd, Greg, mikor kezdődik tulajdonképpen a kozmikus utazás?

– Ugyanolyan jól tudom, mint te. Talán csak megyünk, megyünk, megyünk, s egyszerre a csillagok közt leszünk. Vagy legalábbis a csontjaink pora. Mert lehet, hogy az Agy épp a halálunk problémájától ment tönkre.

Donovan háttal állt Powellnek, és úgy mondta:

– Ide figyelj, Greg. Rosszul áll a szénánk. Mit tehet itt az ember? Csak járkál fel-alá, és motyog magában. Te is biztosan nemegyszer hallottad már, mi történik azokkal, akik kint rekednek a világűrben. Jóval az éhhalál előtt bediliznek. Nem tudom, miért, de amióta ezek a lámpák

újra kigyulladtak, olyan furcsán érzem magam.

Powell csak hosszabb szünet után szólalt meg, halk, erőtlen hangon:

– Én is. Te mit érzel?

A vörös hajú megfordult.

– Itt belül valami furcsát. Mintha sulykolna bennem és szét akarna feszíteni. Nehezen lélegzem: Alig tudok egy helyben állni.

– Hm. És vibrálást nem érzel?

– Miféle vibrálást?

– Ül le egy percre, és figyelj. Hallani nem fogod, csak érezni... mintha valami lüktetne. Az egész hajó vele lüktet, és te magad is. Figyelj csak...

– Igen... érzem. Mit gondolsz, Greg, mi ez? Bennünk vibrál valami?

– Lehet. – Powell lassan megsimogatta bajszát. – De az is lehet, hogy a motorokat érezzük. Talán készülnek valamire.

– Mire?

– A kozmikus ugrásra. Talán most jön el az ideje. Az ördög tudja, milyen lesz.

Donovan elgondolkozott.

– Hadd jöjjön! – tört ki belőle vadul a szó. – Csak legalább harcolhatnánk ellene. Megalázó dolog így tétlenül várni.

Talán egy óra múlva Powell a fém karfán nyugvó kezére pillantott, és fagyos nyugalommal odaszólt Donovannek:

– Tapogasd meg a falat, Mike.

Donovan engedelmeskedett.

– Rázkódik, Greg. Érzem.

Még a csillagok is elhomályosodtak. Powelléknek az az

érzésük támadt, mintha valamilyen roppant gépezet a falakkal együtt erőt gyűjtene, óriási ugrásra készülődne, lüktetve kapaszkodna fel az energiaskálán.

De aztán mégis hirtelen jött, szűrő fájdalommal. Powell megmerevedett, már-már kiugrott székéből. Pillantása Donovanre tévedt, hallotta, amint halkan nyöszörög. Tekintete elhomályosult, a nyöszörgés is elhalt. Belsejében valami kínlódva küszködött egy fokozatosan vastagodó jégpáncéllal.

Powell hirtelen úgy érezte, valami kiszakad belőle és lobogó fényben, fájdalomban örvénylik körülötte. Majd meg zuhanni kezd...

...és örvénylik

...és meredeken lefelé zuhan

...a csendbe!

Ez a halál!

A mozdulatlanság, az érzéketlenség világa. A tompa, elhomályosult tudat világa. A sötétben, némaságban, alaktalan formák között küszködő tudat világa.

És mindenek fölött az örökkévalóság tudata.

Powell énje vékonyka, fehér cérnaszállá zsugorodott, dermedt, rémült cérnaszállá.

És ekkor szavakat hallott, kenetteljesen zengő szavakat, a feje felett mennydörögtek, harsogtak:

– Szűk lett a koporsója? Miért nem próbálja ki Hulla H. és Társa tágítható hamvedreit? Tudományosan tervezett és B-vitaminnal dúsított gyártmányaink pompásan idomulnak a test vonalaihoz. Használjon Hulla Hamvedret! Még ma hívja... fel... Halló, Hulla!

Nem volt kimondottan hang, de akármilyen volt, lassanként elhalt, mormolva, suttogva.

A fehér cérnaszál, amely Powell éneke lehetett, hasztalanul próbált kiegyenesedni az idő körbe-körbe áramló, testetlen eonjain, aztán egyszerre leroskadt, miközben százmillió szellem százmillió szoprán hangon, átható sikollyal mind hangosabban és hangosabban énekelte:

- Akkor leszek boldog, ha beadod a kulcsot, te csirkefogó!
- Akkor leszek boldog, ha beadod a kulcsot, te csirkefogó!
- Akkor leszek boldog...

A sikoly csigalépcsőjén a melódia mind magasabbra hágott, túl a vijjogó szuperszonikus hangokon, a nem hallható hangok régióiba, és még azon is túl...

A fehér cérnaszál lüktető fájdalomtól remegett. És egyre feszült...

Most sokféle durva hang hallatszott. Embertömeg szájából szállt fel, örvénylő tömegből, amely eszeveszett rohanásban áramlott végig Powellen, és fölötte, és mellette, szófoszlányokat hagyva maga mögött.

- Téged mért kaptak el, öregfiú? Nyavalyásan nézel ki...
- ...a pokol tüze, gondolom, de talán felhozhatok...
- ...én már a paradicsomban voltam, csak hogy az öreg Szent Péter...
- ...Hohó, van egy kis elszámolnivalóm ezzel a legénnyel! Volt valami közös ügyünk, aztán...
- Hé, Sam, erre gyere...
- Van ügyvéded? Belzebub aszondja...
- ...Megyünk már, ördögfiókám? Találkám van a Sá...

És mind e hangokat harsány bömbölés szőtte át meg át:

– GYERÜNK! GYERÜNK! GYERÜNK! Mozgassátok a csontjaitokat, ne várákóztassatok meg minket – még sokan várnak sorukra. Elő a papírokkal, és megnézni, rajta van-e Péter elbocsátó pecsétje. Vigyázat, mindenki a saját kapujához menjen. Jut elég tűz mindnyájatoknak. Hé, te ott... TE OTT LENT! ÁLLJ BE A SORBA VAGY MINDJÁRT...

A fehér cérnaszál, amely Powell énje volt, kínlódva hátrált az egyre közeledő bömbölés elől. Hirtelen egy ujj éles dőfését érezte, a hangok sokasága nagy robbanással szétpattant, és a szófoszlányok sajgó agyvelejére hulltak. Powell újra a székében ült. Minden porcikája reszketett. Donovan szeme kidülledt, mint két kék üveggolyó.

– Greg – suttogta szinte zokogva –, te is halott voltál?

– Halottnak... éreztem magamat. – Alig-alig ismert rá saját hangjára.

Donovan hiába kísérletezett, hogy felálljon.

– És most már élünk? Vagy még jön egyéb is?

– Úgy látszik... élünk. – Hangja még rekedt volt. Szorongva kérdezte: – És hallottál... valamit, amíg... halott voltál?

Donovan habozott, majd nagyon lassan bólintott.

– Te is?

– Igen. Neked is koporsókat kínálgattak? És te is hallottad azokat az éneklő nőszemélyeket? Meg a pokolba menetelőket? Hallottad?

Donovan a fejét rázta.

– Én csak egyetlenegy hangot hallottam.

– És az milyen volt? Nagyon hangos?

– Nem, halk, de fülsértő. Úgy hangzott, mint amikor az

ember a körmet reszeli. Valami prédikációt tartott. A pokol tüzéről. A kínokról, tudod... Egyszer hallottam egy ilyen prédikációt vagy majdnem ilyen.
A homlokán izzadságcseppek ültek.

Az ablakon napfény áradt be. Erőtlenül sütött, kékesfehér sugarakkal... az alig borsószem nagyságú, távoli, csillogó fényforrás nem a jó öreg Nap volt.

Powell reszkető ujjával a műszerre bökött. A mutató mereven, büszkén csillogott a hajszálvonal felett, amelyen ez állt: 300000 parszek.

– Ha ez igaz, Mike – mondta Powell –, akkor már a Tejúton is túl vagyunk.[12]

– Óriási! Greg! Mi vagyunk az elsők, akik kijutottak a Naprendszerből.

– Igen. Úgy, ahogy mondd. Elszöktünk a Naptól. Elszöktünk a Tejútról. Mike, ezzel a hajóval az emberiség szabadon bejárhatja, benépesítheti az összes csillagot, a csillagok millióit, billióit, trillióit. – Aztán hirtelen magához tért álmódosásaiból. – Igen, de hogyan kerülünk vissza, Mike?

Donovan bizonytalanul elmosolyodott.

– Nincs itt hiba. A hajó idehozott, a hajó visszavisz. Megyek babot enni.

– Várj csak, Mike. Ha ugyanazon az úton visz haza bennünket...

Donovan már félig fölállt, de most visszarogyott a székbe.

– Akkor – folytatta Powell – újból... újból meg kell halnunk, Mike.

– Na és? – sóhajtott Donovan. – Ha muszáj, muszáj. Hisz nem végleges... és nem tart nagyon soká.

Susan Calvin nagyon lassan beszélt. Hat órája, ha hosszú órája noszogatta eredménytelenül az Agyat. Már belefáradt a sok ismétlésbe, köntörfalazásba, mindenbe.

– Ide figyelj, Agy, még egyetlenegy problémám van. Kérlek, igyekezz minél egyszerűbb választ adni. Tudtad te pontosan, hogy mit jelent a kozmikus ugrás? Nem röpítetted ki őket túlságosan messzire?

– Csak addig mennek, ameddig akarnak, Miss Susan. Gyerekjáték kijutni a Naprendszerből.

– És mit fognak látni odakint?

– Csillagokat és miegymást. Miért, maga mit gondolt?

– Tehát életben lesznek? – csúszott ki Calvin száján a kérdés.

– Hát persze.

– A kozmikus ugrástól nem lesz semmi bajuk?

A robot hallgatott, és Susan Calvin ereiben megfagyott a vér. Tehát erről van szó! Most rátapintott.

– Agy – esedezett –, Agy, hallasz engem?

Habozó, halk választ kapott.

– Kell erre felelnem? – kérdezte az Agy. – Mármint az ugrásra?

– Nem, ha nem akarsz. De nagyon örülnék, ha mégis megtennéd. – Calvin igyekezett könnyed hangot megütni.

– Ó, jaj! Miért akar mindent elrontani?

A pszichológusnő hirtelen felugrott, szemében a felismerés szikrája csillant.

– Ó! – zihálta. – Ó!

Az órák és napok feszültsége egyszeriben feloldódott.

Néhány másodperc múlva már Lanningnek ismételtette:

– Mondom, hogy minden rendben van. De most hagyjon magamra. A hajó baj nélkül vissza fog térni, az emberekkel együtt. De most pihenni szeretnék. Pihennem kell. Menjen!

A hajó ugyanolyan zajtalanul, zökkenő nélkül ért vissza a Földre, ahogyan elhagyta. Pontosan a helyére szállt le, és a zsilipkamrája azonnal kinyílt. A két férfi óvatosan tapogatózva jött ki a hajóból. Borostás állukat vakargatták. És ekkor az egyikük, a vörös hajú, lassan, eltökélt mozdulatokkal letérdelt, és egy cuppanós csókot nyomott a kifutó betonjára.

Egy intéssel utat nyitottak maguknak a gyülekező tömegben, és amikor az odasuhanó mentőhelikopterből nagy sietve két, hordágyat cipelő férfi szállt ki, jelezték, hogy nincs rá szükségük.

– Hol a legközelebbi zuhany? – kérdezte Gregory Powell.

Odavezették őket.

Nem sokkal később mindannyian egy asztal körül gyülekeztek. Az Amerikai Robot és Gépember Rt. fejesei mind egy szálig jelen voltak.

Powell és Donovan színesen, hatásosan számoltak be élményeikről. Az elbeszélésüket követő szünetet Susan Calvin törte meg. Az utóbbi néhány nap alatt visszanyerte fagyos, némileg kesernyés nyugalmát, de még lerítt róla, hogy egy kicsit zavarban van.

– Az igazat megvallva – kezdte – az egész... az én hibám

volt. Valószínűleg emlékeznek rá, hogy amikor először föladtuk a problémát az Agynak, hosszasan elmagyaráztam neki, mennyire fontos, hogy minden olyan adatot, amely dilemmát okozhat, dobjon vissza. És eközben azt mondtam, ne izgassa fel magát, ha kiderülne, hogy a megoldás halállal jár. Minket még ez se bántana. Egyszerűen adja vissza az ívet és kész.

– Hmm – dörmögte Lanning. – És mi következik ebből?

– Kézenfekvő. Amikor a kozmikus ugrás minimális időtartamát meghatározó egyenlet megoldására került a sor, kiderült, hogy az ugrás halálos. Ez a dilemma tette tönkre az Egyesült Robot gépét. Én azonban az Aggyal folytatott beszélgetés során a halálnak a szokottnál kisebb jelentőséget tulajdonítottam. Az első törvényen persze ez csak annyiból változtatott, hogy a hatékonysága valamelyest csökkent, s így az Agy tüzetesebben megvizsgálhatta a szóban forgó egyenletet. És ekkor rájött, hogy az ugrást követően az emberek visszatérnek az életbe, mint ahogy a hajónak is visszatér az anyaga és energiája. Más szóval ez az úgynevezett „halál” csupán átmeneti jelenség.

Végignézett a feszülten figyelő arcokon.

– Ezért – folytatta – az Agy elfogadta ugyan a szóban forgó ívet, ez az elhatározás azonban mégis bizonyos megrázkódtatással járt. Még az átmeneti és lecsökkentett fontosságú halál is elég volt ahhoz, hogy kissé megbolygassa az egyensúlyát. És ekkor – mondta nyugodtan Calvin – a humorban keresett menedéket, mert a humor is a valóságtól való visszahúzódás egyik formája.

Mókázni kezdett.

Powell és Donovan megrökönyödve talpra ugrottak.

– Mi...icsoda? – fortyant fel Powell.

Donovan ennél sokkal szívesebben fejezte ki magát.

– Jól hallották – válaszolta Calvin. – Az Agy gondjukat viselte, örködött testi épségük felett, de a hajó kormányzását már nem bízta magukra. Ezt saját magának, a mókás kedvű Agynak tartotta fenn. Rádióval is csak üzenhettünk, válaszra már nem adott módot. Böven ellátta magukat élelmiszerrel; de a menü silány volt, csak bab és tej. Majd amikor – hogy így fejezzem ki magamat – meghaltak és újraszülettek, a haláluk időtartamát az Agy... érdekessé tette. Bár tudnám, hogy csinálta! Ez volt a fő-fő tréfája, de semmi rossz szándék nem vezette.

– Rossz szándék?! – Donovan levegő után kapkodott. – Csak volna nyaka az agyafúrt kis kuvaszának, majd kitekerném.

Lanning csillapítóan felemelte kezét.

– Szép kis kalamajka volt, az biztos. De túl vagyunk rajta. És most mit tegyünk?

– Elsősorban is – mondta Bogert – tökéletesíteniünk kell az úrhajót. Valamilyen úton-módon ki kell küszöbölnünk a kozmikus ugrást. Pillanatnyilag mi vagyunk az egyetlen vállalat, amely valódi szuperrobottal rendelkezik, tehát ha ez a feladat egyáltalában megoldható, nekünk kell megoldanunk. Így az Amerikai Robot kapja kezébe a kozmikus utazás lehetőségét, az emberiség pedig az egész világegyetemet meghódíthatja.

– És mit mondjunk az Egyesült Robotnak? – kérdezte

Lanning.

– Hé! – vágott közbe Donovan. – Itt nekem volna egy javaslatom. Azok a csirkefogók jól megtáncoltatták az Amerikai Robotot. Nem olyan csúnyán, mint remélték, és a végén minden jóra fordult, de piszkos szándékok vezették őket. És Greg meg én ittuk meg főleg a levét. Választ akarnak a problémájukra, hát most megkaphatják. Szállítsuk le nekik az űrhajót, garanciával, s az Amerikai Robot inkasszálja be a kétszázézet meg a konstrukciós költségeket. És ha majd kipróbálják a hajót, hadd szórakozzon el velük is egy kicsit az Agy, mielőtt észre térítenénk.

– Igazságos eljárás – helyeselt Lanning.

– És a szerződés kikötéseinek is megfelel – tette hozzá elgondolkodva Bogert.

– De nem is ez volt az igazán lényeges – mondta elmerengve dr. Calvin. – Az űrhajó meg a többi hasonló szerkezet végül is állami tulajdon lett, a kozmikus ugrás problémáját is megoldották, és napjainkban már a közeli állócsillagok bolygóin emberek élnek, mégis azt mondom, nem ez a lényeges.

Közben végeztem az ebéddel, és a cigarettám füstjén át figyeltem az arcát.

– Az a lényeges, ami az utóbbi ötven esztendőben itt a Földön történt. A robotoknak köszönhetjük a gazdasági stabilitást, az ő érdemük, hogy a jelent a múlt századokhoz viszonyítva aranykornak nevezhetjük.

- A Gépekre gondol? – kérdeztem. – Az előbb említett Agy volt, ugye, az első Gép?
- Igen. Én azonban nem is annyira a Gépekre gondoltam, mint inkább egy emberre. Tavaly halt meg. – Calvin hangjából őszinte szomorúság csendült. – jobban mondván, úgy intézte, hogy meghaljon, mert tudta, nincs többé szükség rá. Stephen Byerleyre gondolok.
- Sejtettem, hogy rá gondol.
- 2032-ben bukkant fel a közélet porondján. Maga akkor még kisfiú volt, nem emlékezhetik erre a különös történetre. Sose volt, se azelőtt, se azután ilyen furcsa polgármester-választás...

8.

Bizonyíték

Francis Quinn újsütetű politikus volt. Persze ez semmitmondó kifejezés, mint általában az efféle kifejezések. Amit mi „újsütetűnek” nevezünk, annak mását megtaláljuk már az ókori Görögország társadalmi életében, sőt – ha többet tudnánk róluk – talán megtalálhatnánk Suméria vagy a történelem előtti Svájc cölöpházás kultúrájában is.

De hogy egykettőre túljussunk ezen az unalmasnak és zavarosnak ígérkező bevezetésen, hadd folytassuk ott a történetet, hogy Quinn se nem jelöltette magát polgármesternek, se nem korteskedett, nem tartott beszédeket, és nem is tömte meg az urnákat hamisított

szavazócédulákkal. Mint ahogy Napóleon se sütött el Austerlitznél[13] egyetlen puskát sem.

A politika néha kellemetlen helyzeteket teremt... Nem csoda, hogy Alfred Lanning az asztal túlsó oldalán tuskés fehér szemöldökét ráncolta, és szemében már-már leplezetlen türelmetlenség tükröződött. Határozottan rosszul érezte magát.

Quinnt azonban mindez – ha egyáltalában észrevette – korántse zavarta. Barátságos hangot ütött meg, ahogyan ezt hivatásos politikustól talán el is lehet várni.

– Bizonyára ismeri Stephen Byerleyt, dr. Lanning?

– Hallottam róla. Ahogy sokan mások.

– Igen, köztük én is. Megkérdezhetem, hogy rá fog-e szavazni a következő választáson?

– Nem tudnám megmondani. – Lanning hangja kicsit csípős volt. – Nem kísértem figyelemmel a politikai eseményeket, és így azt se tudtam, hogy jelöltette magát.

– Talán ő lesz a következő polgármesterünk. Most még persze csak ügyvéd, de ki tudja, miből lesz a cserebo...

– Igen – vágott közbe Lanning. – Ezt a mondást én is ismerem. Legyen szíves, térjen a tárgyra.

– Már a tárgynál tartok, dr. Lanning. – Quinn hangja igen-igen szívélyes volt. – Érdekem fűződik ahhoz, hogy Mr. Byerley minél tovább megmaradjon államügyésznek, önnek pedig érdeke, hogy e cél elérésében segítségemre legyen.

– Nekem? Ugyan! – Lanning fenyegetően ráncolta a szemöldökét.

– Mondjuk, hogy az Amerikai Robot és Gépember Rt. érdeke. Azért jöttem önhöz, a kutatási osztály nyugalmazott

igazgatójához, mert tudom, hogy a vállalatnál továbbra is rendkívüli tekintélynek örvend. Tanácsait kellő tisztelettel fogadják, a kapcsolata azonban már mégsem olyan szoros, hogy cselekvési szabadságában gátolná. Még akkor se, ha valamilyen szokatlan cselekedetről volna szó.

Lanning egy pillanatig hallgatott, Quinn szavain töprengett.

– Nem értem, mire akar kilyukadni, Mr. Quinn – mondta aztán kissé megenyhülten.

– Nem csodálkozom, dr. Lanning. Jóllehet az ügy egészen egyszerű. Megengedi? – Ízléses öngyújtójával vékony cigarettára gyújtott, csontos arcán csendes mosoly áradt szét. – Az imént Mr. Byerleyről beszéltünk. Különös, színes egyéniség. Három évvel ezelőtt még senki se hallott róla, ma pedig már közismert ember. Tetterős, tehetséges és kétségtelenül a legjobb képességű, legértelmesebb ügyész, akit valaha ismertem. Sajnos, nem számíthatom a barátaim közé...

– Értem – jegyezte meg gépiesen Lanning. A körmét bámulta.

– Tavaly – folytatta Quinn nyugodt hangon – alkalmam volt kissé alaposabb értesüléseket szerezni Mr. Byerley felől. Tudja, nagyon hasznos dolog reformpolitikuskok múltját kissé tüzetesebb vizsgálatnak alávetni. Nem is hiszi, néha milyen nagy hasznát látja az ember...- Szünetet tartott, és elgondolkodva nézegette parázsló cigarettáját. – De Mr. Byerley múltjában nincs semmi szemet szűrő. Kisvárosi csendes élet, egyetemi tanulmányok, korán elhunyt feleség, egy autóbaleset, lassú felépülés, tanárkodás a jogi karon, majd végül itt a metropolisban az ügyészi állás. – Francis

Quinn a fejét csóválta. – De a mostani élete – tette hozzá –, az igazán sajtós. A mi államügyészünk sose eszik!

Lanning felkapta fejét, öreg szemével meglepően éles pillantást vetett a szemben ülő férfira.

– Hogy mondja?!

– A mi államügyészünk sose eszik. – Mr. Quinn minden egyes szótagot erősen hangsúlyozott. – Egy kicsit mégis módosítanom kell ezt a megállapítást. A valóság az, hogy soha senki nem látta őt se enni, se inni. Soha senki! Érti, hogy ez mit jelent? Nem arról van szó, hogy ritkán, hanem hogy soha!

– Hihetetlennek találom. Az informátorai megbízható emberek?

– Igen. Az informátoraim megbízhatók, a dolgot pedig egyáltalában nem tartom hihetetlennek. És mindezt hadd egészítsem ki még azzal is, hogy a mi államügyészünket soha senki nem látta inni – se vizet, se szeszes italt –, se pedig aludni. Más tényeket is említhetnék, de azt hiszem, ez elég.

Lanning hátradőlt székében. A két férfi szótlan, harcias pillantásokat váltott egymással, s aztán az öreg robotikus a fejét rázta.

– Nem hihetem. Ha figyelembe veszem, hogy ön mindezt nekem mondja el, akkor emögött csak egy dolog rejtőzhet, ez azonban képtelenség.

– Mr: Byerleyből bizonyos emberi tulajdonságok teljesen hiányoznak, dr. Lanning.

– Ha azt mondaná, hogy maga a Sátán, könnyebben elhinném.

- Én pedig állítom; hogy Mr. Byerley nem ember, hanem robot, dr. Lanning.
- Én pedig erre azt felelem, hogy ennél képtelenebb állítást még soha életemben nem hallottam, Mr. Quinn.
- Újból fürkésző, harcias pillantásokat váltottak egymással.
- Mégis azt javaslom – Quinn aprólékos gonddal elnyomta cigarettáját –, hogy a vállalatánál rendelkezésére álló eszközökkel tüzetesen vizsgálja meg ezt a képtelenséget.
- Erről szó sem lehet, Mr. Quinn. Nem gondolhatja komolyan, hogy a vállalat a helyi politikába avatkozzék.
- Nincs más választása. Tegyük föl, hogy tárgyi bizonyítékok nélkül nyilvánosságra hozom az értesítéseimet. Ezek önmagukban is elég meggyőzőek volnának.
- Ha ez önnek így jó, ám hozza nyilvánosságra.
- Csakhogy nem jó. Jobb szeretnék bizonyítékokat kapni. És ez önnek is kellemesebb volna, mert a nyilvánosság csak ártana a vállalatának. Feltehetőleg ön is nagyon jól tudja, milyen szigorúan tiltják a törvények, hogy robotokat lakott területeken alkalmazzanak.
- Tudom – válaszolta kurtán Lanning.
- És azt is tudja, hogy az egész Naprendszerben csupán az Amerikai Robot és Gépember Rt. gyárt pozitronrobotokat, és ha Byerley robot, akkor pozitronrobot. És azt se feledje, hogy a pozitronrobotokat nem árusítják, hanem bérbe adják, a robotok tehát a vállalat tulajdonában maradnak, s így a vállalat felelős a robotok cselekedeteiért.
- Viszont a vállalat, Mr. Quinn, könnyűszerrel bizonyítani tudja, hogy soha nem gyártott emberszabású robotot.

- De képes volna? Csak mint pusztán lehetőséget vetem föl.
- Igen. Képes volna.
- És gondolom, annak se volna akadálya, hogy titokban tartsa. Hogy ne vezesse be a nyilvántartásokba.
- Téved, Mr. Quinn. Legalábbis ami a pozitronagyat illeti. Ennél sokféle szempont játszik közre, s ez áll a leghigorúbb állami ellenőrzés alatt.
- Igen, csak hogy a robotok elhasználódnak, tönkremennek, elavulnak...szétszerelik őket.
- A pozitronagyat akkor is újra felhasználják vagy megsemmisítik.
- Tényleg? – Francis Quinn egy árnyalatnyi iróniát engedett meg magának. – És ha például egyet, persze csak véletlenül, nem semmisítenének meg, s már készen várná egy emberszabású szerkezet?
- Ilyesmi nem fordulhat elő!
- Csak hogy erre mind a kormány, mind a nyilvánosság bizonyítékokat fog követelni. Nem egyszerűbb, ha előttem tárják fel ezeket a bizonyítékokat?
- De milyen célunk lehetne az efféle vizsgálattal? – fortyant fel Lanning. – Milyen indokot hozhatnánk fel? Ne tételezzen fel rólunk ekkora ostobaságot.
- Kedves jó uram. A vállalat bizonyára nagyon örülne, ha az egyes régiók megengednék, hogy lakott területeken emberszabású pozitronrobotokat lehessen alkalmazni. Ez önöknek óriási profitot jelentene. Ma azonban még túl nagy a közvélemény előítélete minden efféle törekvéssel szemben. Okos volna tehát, ha előbb hozzászoktatnák az embereket az ilyen robotokhoz. Íme, mondhatnák, itt egy

tehetséges ügyvéd, egy jó polgármester – és robot. Miért ne vásárolnátok robotinasokat?

– Merő képtelenség. Ez nem humoros, csak nevetséges.

– Lehet. De bizonyítsa be. Vagy még mindig azon a véleményen van, hogy inkább a nagy nyilvánosság előtt tárja fel a bizonyítékait?

Az irodában uralkodó enyhe félhomály még nem leplezhette el Alfred Lanning arcán a vereség pírját. A tudós lassan lenyomott egy gombot, mire a falba épített világítótestek lassan felizzottak.

– Rendben van – dűnnyögte maga elé –, majd utána nézek a dolognak.

Stephen Byerley arcát nehéz volna leírni. Születési bizonyítványa és külseje szerint egyaránt negyvenéves férfi volt, de egészséges, jól táplált, jó kedélyű negyvenes. „Korához képest nagyon fiatalos”- önkéntelenül is ez a közhely jutott eszébe mindenkinek, aki látta.

Különösen illett rá ez a megállapítás, ha nevetett. Ilyenkor – mint például most is – nevetése harsányan tört fel, majd elhalkult egy kicsit, aztán új erőre kapott...

Alfred Lanning arcán ráncok futkároztak, a fagyos, kesernyés rosszallás ráncai. Kezével egy apró mozdulatot tett a mellette ülő nő felé, de az csak lebiggyesztette keskeny, vértelen ajkát.

Byerley lihegve tért magához a nevetésből.

– Ugyan, ugyan, dr. Lanning...márminthogy én...én...robot volnék?

– Nem én állítom, uram – pattogta Lanning. – Én a magam

részéről szívesen elfogadom önt embertársamnak. Sőt miután nem a vállalatunk gyártotta, biztos vagyok benne, hogy ön valóban az is. Jogi szempontból feltétlenül. Ámde komoly formában elhangzott az az állítás, hogy ön robot, méghozzá egy eléggé tekintélyes személy részéről...

– Ne említse a nevét, ha ez a legcsekélyebb csorbát ütne erkölcsi meggyőződésének gránitoszlopán. Ehelyett az egyszerűség kedvéért tételezzük föl, hogy Frank Quinnról van szó. Folytassa, kérem.

A közbeszólásra Lanning éles, horkantó hangot hallatott, majd komor szünet után még fagyosabban folytatta:

– ...egy eléggé tekintélyes személy részéről – akinek kilétét illetően nem óhajtok találgatásokba bocsátkozni –, s így meg kell kérnem önt, hogy segítsen megcáfolni ezt az állítást. Ha az illető gyanúját a rendelkezésére álló eszközökkel közhírré teszi, ez még akkor is súlyos csapást jelentene vállalatomnak, ha vádját nem tudná igazolni. Ért engem?

– Igen, az ön álláspontja teljesen érthető. A vád maga nevetséges, de nem így az ön problémája. Elnézést kérek, ha viselkedésemmel megbántottam volna. A gyanúsításon nevettem, nem a problémám. Miben lehetek segítségére?

– Egyszerű a dolog. Tanúk jelenlétében üljön be ebédelni egy vendéglőbe, és fényképeztesse le magát evés közben.

– Lanning hátradőlt a székben, a legnehezebbjén már túl volt. A mellette ülő nő szemmel látható érdeklődéssel vizsgálgatta az ügyészt, de egy szót se szólt.

Stephen Byerley az asszony arcába nézett, egy pillanatra rajta felejtette a szemét, majd megint Lanninghez fordult.

Néhány másodpercig elgondolkodva játszott a bronz papírnyomóval, amely íróasztalának egyetlen díszje volt.

– Ennek a kívánságnak, sajnos, nem tehetek eleget – mondta nyugodt hangon. Majd egy kézmozdulattal türelmet kért, és így folytatta: – Egy pillanat, dr. Lanning. Tökéletesen értem, hogy ez az ügy kellemetlen önnek, akarata ellenére kényszerítették bele, érzi, hogy a szerep, amelyet játszik, méltóságán aluli, sőt nevetséges. Ám engem még sokkal közelebbről érint, s így kérem, legyen megértő irántam. Elsősorban tegye föl magának a kérdést, vajon ez a Quinn, illetve az a bizonyos tekintélyes férfi nem orránál fogva vezeti-e önt. Nem épp az volt-e a szándéka, hogy erre a kellemetlen szerepre kényszerítse.

– Aligha hihető, hogy ez a köztisztelőben álló férfi ilyen nevetséges és amellet veszélyes játékba fogjon, ha meggyőződése szerint nem állna biztos talajon.

– Nem ismeri Quintt. – Byerley most nem mosolygott. – Még a zergék sem merészkednének arra a sziklaperemre, amelyből ő biztos talajt tud teremteni magának. Feltételezem, hogy önnek módja volt tüzetesebben megvizsgálni azokat az állítólagos értesüléseket?

– Elég tüzetesen ahhoz, hogy megállapítsam, vállalatunknak jóval nehezebb volna megcáfolni az ott felsorakoztatott adatokat, mint önnek.

– Szóval elhiszi neki, hogy én sose eszem. Ön tudós, dr. Lanning, gondolja meg, miféle logikáról van itt szó. Nem láttak enni, tehát nem eszem. Q. E. D.[14] Micsoda túlzás!

– Ez olyan jogászi fifika. Ön összezavarja azt, ami alapjában véve rendkívül egyszerű.

– Épp ellenkezőleg. Tisztázni igyekszem, amit ön és Quinn összebonyolítottak. Az igaz, hogy nem sokat alszom, és kétségtelenül nem a nyilvánosság előtt. Nem étkezem mások társaságában – ez egyéni hóbort, valóban szokatlan és bizonyára neurotikus eredetű, de senkinek sincs ártalmára. Nézze., dr. Lanning, induljunk ki a következő feltevésből. Képzelsen el egy politikust, aki mindenáron félre akar tolni útjából egy reformista jelöltet, és az illető magánéletében kotorászva olyasfajta furcsaságokra bukkan, mint amilyeneket az imént említettem. És tegyük fel – folytatta Byerley –, hogy ellenlábásának minél alaposabb befekettítése érdekében politikusunk meglátogatja önöket, hiszen célja elérésére alkalmasabb eszközt keresve se találhatna. Mit fog mondani? Semmiképp se azt, hogy ez és ez nem ember, hanem robot, mert úgyszólván sose étkezik társaságban, soha, egyetlen tárgyalás közben se láttam őt elaludni, egyszer, amikor éjnek idején bekukucskáltam az ablakán, könyvvel a kezében üldögélt, s a hűtőszekrényébe belenézve egyetlen falat ételt se találtam. Ha ezt mondaná önöknek, egyenesen kényszerzubbonyért küldenének. Tehát azt fogja mondani, hogy az illető sose eszik, sose alszik, s önök megrökönyödésükben nem is eszmélnek rá, hogy égy ilyen állítást lehetetlen bizonyítani. Kezére játszanak azzal, hogy hitelt adnak a pusztá szóbeszédnek.

– Akár komolyan veszi ezt az ügyet, uram, akár nem – válaszolta Lanning baljós makacssággal –, csak el kell fogyasztania az említett ebédet, hogy eloszlassa a gyanút. Byerley most újból az asszonyhoz fordult, aki még mindig

kifejezéstelen arccal vizsgálgatta.

– Bocsánatot kérek – mondta –, nem tudom, jól értettem-e a nevét? Dr. Susan Calvin?

– Igen, Mr. Byerley.

– Ön, ugye, az Amerikai Robot pszichológusa?

– Robotpszichológusa.

– Igen? Szóval a robotok szellemileg annyira különböznek az emberektől?

– Egy világ választja el őket egymástól. – Dr. Calvin fagyosan mosolygott. – A robotok természetüknél fogva derék, becsületes teremtmények.

Az ügyész tréfásan biggyesztette száját.

– Ezzel szíven talált, dr. Calvin. De én egészen mást szerettem volna öntől kérdezni. Miután ön pszicho... robotpszichológus és nő, fogadni mernék, gondolt valamire, ami dr. Lanningnek eszébe sem jutott:

– Mire?

– Hogy hozzon valami ennivalót a táskájában.

Susan Calvin iskolázottan közönyös szemében aprócska fény villant.

– Gratulálok, Mr. Byerley – mondta.

Ezzel kinyitotta táskáját, egy almát vett ki belőle, és szó nélkül átnyújtotta a férfinak. Dr. Lanning első meghökkenéséből fölocsúdva éles, fürkésző szemmel kísérté az alma vándorútját.

Stephen Byerley nyugodtan beleharapott az almába, és lenyelt egy falatot.

– Figyeli, dr. Lanning?

Dr. Lanning megkönnyebbülten elmosolyodott, és most

még fenyegető szemöldökét is jóindulatú ráncokba vonta. Megkönnyebbülése azonban csak egy pillanatig tartott.

– Kíváncsi voltam – jegyezte meg Susan Calvin –, hogy megeszi-e.

De persze ez az adott esetben semmit se bizonyít...

– Nem? – kérdezte széles mosollyal Byerley.

– Semmiképp se. Mert kézenfekvő, dr. Lanning, hogy ha Mr. Byerley emberszabású robot, akkor szükségképpen tökéletes mása az embernek. Sőt talán túlságosan is emberi ahhoz, hogy hihető legyen. Végül is mi egész életünkben figyeltük az embereket, félig sikerült utáztatot nem lehetne ránk sózni. Tehát mindennek tökéletesnek kell lennie. Nézze csak meg a bőr struktúráját, a szivárványhártyát, a kezén a csontokat. Ha Mr. Byerley valóban robot, akkor azt mondom, bárcsak az Amerikai Robot gyártotta volna, mert tökéletes munka. És vajon feltételezhető-e hogy aki ilyen finomságokra figyelemmel volt, megfelelne az evés, kiválasztás céljait szolgáló szerkezetekről? Lehet, hogy ezek csupán végszükség esetére vannak szánva, a mostanihoz hasonló aggályok eloszlatására. De akárhogyan is, egy étkezés valójában semmit se bizonyít.

– Várjanak egy pillanatig – mordult fél Lanning. – Nem vagyok olyan ostoba, amilyenek maguk ketten tartanak. Engem nem érdekel, hogy Mr. Byerley ember-e vagy sem. Engem kizárólag az érdekel, hogy a vállalatot kihúzzam a kátyúból. Ezt az ügyet pedig egyetlen nyilvános étkezéssel egyszer s mindenkorra le lehet zárni, akár tetszik Mr. Quinn-nek, akár nem. Az apró-cseprő részleteket azután

már rábízhatjuk a jogászokra és a robotpszichológusokra.
– De kedves dr. Lanning – mondta Byerley, ön megfélemez az ügy politikai háttéréről. Én ugyanannyira szeretném, hogy megválasszanak, mint ahogy Quinn szeretne ebben megakadályozni. Mellesleg, az imént ön kimondta a nevét, észrevette? Nem tagadom, csúnya zugüggyvédtrükk volt tőlem, előre tudtam, hogy beleesik a csapdába.

Lanning elpirult.

– Mi köze ennek a választáshoz? – kérdezte.

– A nyilvánosság kétélű fegyver. Ha Quinn-nek lesz elég bátorsága, hogy engem robotnak nevezzen, akkor nekem is lesz, hogy felvegyem a kesztyűt.

– Azt akarja mondani...- Lanning arcán őszinte megdöbbenés tükröződött.

– Igen. Azt akarom mondani, hagyni fogom, hadd válassza ki a kötelét, próbálja ki, elég erős-e, vágja le megfelelő méretre, csináljon belőle hurkot, dugja bele a fejét, és vigyorgjon. A többit én majd elintézem.

– Ön nagyon magabiztos.

Susan Calvin fölkel a székből.

– Jöjjön, Alfred, kár minden szóért. Úgyse tudjuk Mr. Byerleyt eltéríteni szándékától.

– Na látja – mosolygott nyájasan Byerley –, ért ön az emberi pszichológiához is.

De amikor Byerley aznap este hazaérve megállította kocsiját a föld alatti garázsba vezető automatikus járdán, kiszállt belőle, és a kapu felé indult, korántsem volt olyan

magabiztos, mint amilyennek Lanning vélte.

A szobában egy férfi ült toloszékben. Byerley lépteire fölpillantott és elmosolyodott. Az ügyész arcán gyengéd szeretet fénye ömlött szét. A toloszékhez lépett.

– Milyen későn jössz haza, Steve – suttogta a nyomorék rekedt, fülsértő hangon. A szája ferde volt, fél arca csupa sebhely.

– Igen, John. Kicsit elkéstem. Egy különös és felettébb nehéz problémám támadt.

– Úgy? – Sem a sebek szántotta arc, sem az elpusztult hangszálak nem bírtak érzelmet kifejezni, csak a tiszta szemekben tükröződött szorongás. – Olyasmiről van szó, amivel nem tudsz megbirkózni?

– Nem vagyok egészen biztos a dolgomban. A segítségedre volna szükségem. Hisz végül is te vagy a család esze. Vigyelek ki a kertbe? Gyönyörű este van.

Két erős karjával kiemelte John-t a toloszékéből, az egyikkel gyengéden, szinte simogatóan a vállát fogta át, a másikkal bepólyált lábai alá nyúlt. Aztán lassan, óvatosan végigment a szobákon, a toloszék miatt enyhe lejtésű lejárón, s a hátsó ajtón kilépett a ház mögött elterülő, fallal és drótsövénnyel körülvett kertbe.

– Miért nem hagyod; hogy a toloszékem használjam, Steve? Ez butaság.

– Így jobb szeretem. És te se bánod, ugye? Neked is, nekem is jólesik, ha egy kicsit kikerülsz abból a motorizált bricskából. Hogy érzed magad? – Végtelenül óvatosan letette a nyomorékot a hűvös fűre.

– Hogyan érezhetném magam? De beszélj inkább a

problémádról.

– Quinn arra akarja felépíteni korteshadjáratát, hogy robot vagyok.

– Honnét tudod? – kérdezte John tágra nyílt szemmel. – Ez lehetetlen. El se tudom képzelni.

– Pedig így van. Elküldte hozzám az irodába az Amerikai Robot és Gépember Rt. egyik nagyfejű tudósát.

– Igen? – A nyomorék lassan tépdeste a fűszálakat.

– De megengedhetjük neki, hogy ő válassza meg a harci terepet – mondta Byerley. – Van egy ötletem. Kíváncsi vagyok, mi a véleményed, meg tudjuk-e valósítani...

Aznap este Alfred Lanning irodájában a jelenlevők mind egymást bámulták. Francis Quinn töprengve bámult Alfred Lanningra.

Lanning dühösen méregette Susan Calvint, aki viszont közönyösen nézett Quinn arcába.

A csöndet Francis Quinn törte meg. Ügyetlen kísérletet tett, hogy könnyednek látsszon.

– Csak blöfföl. Arra számít, hogy menet közben majd kifundál valamit.

– És ön ezt a feltevést akarja megjátszani, Mr. Quinn? – kérdezte közömbösen dr. Calvin.

– Tulajdonképpen ez az egész ügy inkább önöket érinti.

– Ide figyeljen! – Lanning hangoskodással igyekezett leplezni borús kedélyállapotát. – Mi megtettük, amit kért tőlünk. Láttuk, hogy evett. Nevetséges azt állítani, hogy Mr. Byerley robot.

– Önnek is ez a véleménye? – Quinn hirtelen Calvinhez fordult. – Lanning azt mondja, hogy éppen ön a szakember.

Lanning szinte fenyegető hangot ütött meg.

– Kérem, Susan... – Quinn azonban félbeszakította.

– Miért nem hagyja beszélni, ember? A hölgy már félórája ül itt, mint aki karót nyelt.

Lanning meggyötört arccal bámult maga elé. Úgy érezte, egy pillanat, és dührohamot kap.

– Jól van. Magáé a szó, Susan. Nem fogom félbeszakítani.

Susan Calvin szenvtelen pillantást vetett rá, aztán tekintetét Quinnre függesztette:

– Csupán kétféleképpen lehet cáfolhatatlanul bebizonyítani, hogy Byerley valóban robot. Ön, Mr. Quinn, az eddigi közvetett bizonyítékai alapján legfeljebb vádat emelhet, de ítéletet nem mondhat. Mr. Byerley pedig, véleményem szerint, elég okos ahhoz, hogy az effajta érveket megcáfolja. És valószínűleg az ön véleménye szerint is, máskülönben nem jött volna hozzánk. A két lehetséges bizonyítási mód közül – folytatta dr. Calvin – az egyik fizikai, a másik pszichológiai. Fizikailag fölboncolhatja vagy megröntgenezheti Mr. Byerley-t. Hogy ezt miképpen hajtja végre, ez az ön problémája. Pszichológiailag: tanulmányozhatjuk a viselkedését, mert hogyha tényleg pozitronrobot, engedelmeskednie kell a robotika három alaptörvényének. Pozitronagyat csak ezeknek a törvényeknek figyelembe vételével lehet készíteni. Ismeri a törvényeket, Mr. Quinn?

Calvin megfontoltan, világos hangsúlyozással, szó szerint idézte a Robotika kézikönyvének első oldalán olvasható híres, vastag betűs mondatokat.

– Hallottam már róluk – vetette oda Quinn.

– Akkor a többit már nem nehéz megérteni – folytatta száraz hangon a pszichológusnő. – Ha Mr. Byerley e három törvény bármelyikét megszegné, nem lehet robot. Sajnos, ez az eljárás csak az egyik irányban döntheti el a kérdést. Mert a törvények betartása önmagában még semmit se bizonyít.

– Miért nem, doktornő? – kérdezte Quinn udvariasan.

– Mert ha meggondolja, a robotika három törvénye alapján véve az emberi erkölcs legfontosabb vezérelveit tükrözi. Az emberre például jellemző az önfenntartás ösztöne. Ez a robotok esetében a harmadik törvénynek felel meg. Minden szociális érzésű, kötelességtudó, „derék” ember aláveti magát a jogos hatalomnak, tekintélynek. Hallgat az orvosára, a főnökére, a kormányára, a pszichiáterére, az embertársaira, betartja a törvényeket, engedelmeskedik az előírásoknak és szokásoknak, még akkor is, ha ezek esetleg kényelmét vagy biztonságát veszélyeztetnék. Ez a robotok második törvénye. Hasonlóképpen minden „derék” ember szereti felebarátját, mint önmagát, megvédi embertársait saját élete kockáztatásával is. Ez a robotok első törvénye. Egyszóval, ha Byerley betartja a robotika törvényeit, lehet robot, de lehet egyszerűen nagyon derék ember.

– Ezek szerint nem is lehet bebizonyítani, hogy robot – mondta Quinn.

– Talán be tudom bizonyítani, hogy nem az.

– Csakhogy én nem erre szeretnék bizonyítékot kapni.

– Be kell érnie azzal, ami bizonyítható. Elérhetetlen célokat hiába tűz ki maga elé.

Lanningnek most hirtelen egy ötlete támadt.

– Arra egyikük se gondolt még – kérdezte –, milyen különös, hogy egy robot épp ügyésznek menjen? Vádat emeljen emberek ellen, halálos ítéletet kérjen a fejükre, súlyos károkat okozzon nekik?...

Quinn felütötte a fejét.

– Akármilyen különös, a kérdést mégse dönti el. Államügyész volta nem bizonyítja, hogy ember. Nézzék meg a hivatalos ténykedésére vonatkozó adatokat. Nem tudják, hogy azzal kérkedik, soha egyetlen ártatlan ember ellen se emelt még vádat, tömegével hagyott futni olyanokat, akik ellen a bizonyítékokat nem találta kielégítőnek, holott az esetek zömében az esküdtbírákat valószínűleg rávehette volna a vádlottak atomizálására? És ez nem is üres kérkedés, ez a valóság.

– Ugyan, Quinn! – Lanning arcizmai rángatóztak. – A robotika törvényei nem tesznek különbséget bűnös és ártatlan ember között. A robot nem döntheti el, hogy egy ember halált érdemel-e vagy sem. Ez nem rá tartozik. Nem okozhat kárt emberi lényben, akár angyal, akár ördög az illető.

– Alfred – mondta Susari Calvin fáradt hangon –, ne beszéljen bolondokat. Mi történne például, ha egy robot egy örültbe botlana, aki épp fel akar gyújtani egy lakóházat? Nem akadályozná meg?

– Dehogynem.

– És ha csak úgy akadályozhatná meg, hogy megöli?

Lanning válaszképpen a torkát köszörülte.

– Persze, Alfred, a robot minden tőle telhetőt elkövetne,

hogy ne kelljen ölnie. És ha mégis rákényszerülne, utána pszichoterápiai kezelésben kellene részesíteni, mert egy efféle megrázkódtatás könnyen örületbe kergetheti. Vétett az első törvény ellen, hogy egy magasabb szinten eleget tegyen neki. Viszont egy ember meghalt, és ő volt a gyilkosa.

– Ezek szerint Byerley örült? – kérdezte Lanning olyan éles gúnnyal, amelyen csak kitelt tőle.

– Nem, de ő maga nem is ölt meg senkit. Csak tényeket tár fel, amelyek esetleg bizonyítják, hogy egy bizonyos egyén veszélyes az emberek nagy tömegére, más szóval a társadalomra. A többség védelmében száll síkra, vagyis a lehető legmagasabb szinten szerez érvényt az első törvénynek. De csak eddig megy el. A gonosztevőt már a bíró ítéli halálra vagy börtönre, miután az esküdtbírák kimondták a bűnösségét. És az elítéltet a börtönőr kíséri a fegyházba, a hóhér végzi ki. Mr. Byerley csupán az igazságot tárja fel a társadalom érdekében. Bevallom, Mr. Quinn – folytatta Calvin –, amikor ön először hívta fel figyelmünket erre az ügyre, megvizsgáltam Mr. Byerley pályafutását. És megállapítottam, hogy az esküdtbírákhoz intézett záróbeszédeiben sosem kért halálos ítéletet. Amellett harcol a halálbüntetés eltörléséért, és igen bőkezűen támogatja a bűnözés idegfiziológiájával foglalkozó kutatóintézeteket. Nyilvánvaló, hogy a bűnök megtorlásánál célravezetőbb eszköznek tartja a gyógyítást. Szerintem ez nagyon sokatmondó.

– Igazán? – mosolygott Quinn. – Talán robotszaga van?

– Lehet. Miért tagadjuk? Efféle magatartást csak a

robotoknál vagy a nagyon becsületes, derék embereknél tapasztalhatunk. Mert a valóság az, Mr. Quinn, hogy egyszerűen nem tudnak különbséget tenni a robotok és a legderékabb emberek viselkedése között.

Quinn hátradőlt székében.

– Dr. Lanning – mondta türelmetlenségtől remegő hangon –, ugye lehetséges olyan emberszabású robotot gyártani, amely külsejében tökéletes mása az embernek?

Lanning elgondolkozott, a torkát köszörülte.

– Az Amerikai Robot – mondta vonakodva – végzett efféle kísérleteket, persze, pozitronagy alkalmazása nélkül. Emberi peték és hormonok segítségével porózus szilikon műanyagvázakon olyan hús- és bőrrétegeket lehet képezni, amelyek minden külső vizsgálatot kiállnak. A szem, a haj, a bőr voltaképpen nem is emberszabású, hanem valóban emberi. És ha egy ilyen burokból a többi szükséges szerkezettel egyetemben pozitronagyat helyeznek el, kész az emberszabású robot.

– Mennyi idő alatt lehet egy ilyen robotot előállítani? – tudakolta Quinn.

– Ha minden együtt van; ami szükséges – válaszolta Lanning pár pillanatnyi gondolkodás után –, az agy, a váz, a pete, a megfelelő hormonok és a besugárzó készülék, mondjuk, két hónap alatt elkészülhet.

A politikus fölállt.

– Akkor én majd kiderítem, hogy milyen Mr. Byerley belül. Ez ugyan az Amerikai Robotnak nem lesz jó reklám, de nekem ne tegyenek szemrehányást, én megadtam önöknek a lehetőséget, hogy más megoldást találjanak.

Amikor magukra maradtak, Lanning ingerülten fordult Susan Calvinhez.

– Miért ragaszkodik ahhoz, hogy...

A pszichológusnő szenvedélyes hangon vágott közbe:

– Mit akar, az igazságot, vagy azt, hogy leköszönjek? Nem fogok hazudni senki kedvéért. Az Amerikai Robot majd megvédi az érdekeit. Maga meg ne legyen olyan nyúlszívű.

– És mi történik – kérdezte Lanning –, ha Quinn kinyitja Byerleyt, és egy nagy csomó kerék meg csavar hullik ki belőle?

– Nem fogja kinyitni – válaszolta megvetően Calvin. – Byerleynek legalább annyi esze van, mint neki. Ha nem több.

A hír egy héttel Byerley tervezett jelölése előtt tört rá a városra. Bár talán helyesebb volna azt mondani, hogy bebotorkált, becammogott, besomfordált a városba. Eleinte jót nevettek rajta. De midőn Quinn a kulisszák mögül irányítva hadjáratát, apránként fokozta a nyomást, a nevetés kényszeredetté vált, egy csepp bizonytalanság vegyült bele, s az emberek most már el-eltöprengtek.

A jelölőgyűlés felzaklatott hangyabolyhoz hasonlított. Eredetileg egyhangú jelölést terveztek, s egy héttel korábban még egyes-egyedül Byerley jöhetett szóba. Sőt ellenjelölt most sem akadt. Tehát őt kellett jelölni, de a jelölése teljes fejetlenség közepette zajlott le.

Talán kevésbé lett volna kínos az ügy, ha az emberek nem örlődnek két malomkő között. Egyfelől a szörnyűség, ha a vád igazolást nyer, másfelől a hihetetlen döreség, ha

hamisnak bizonyul.

Byerley kényszeredett, gépies jelölésének másnapján az egyik újság végre közzétette annak a hosszú interjúnak lényegét, amelyet Dr. Susan Calvinnel, a „robotpszichológia és pozitronika világhíres szakértőjével” folytatódott.

Mire egyszerűen és velősen kifejezve, elszabadult a pokol. A csökönyös ortodoxok csak erre vártak. Politikai pártjuk nem volt, és nem léptek fel egyik hitfelekezet nevében sem. Soraik lényegében olyanokból verbuválódtak, akik nem tudtak beilleszkedni abba a világba, amelyet valaha, amikor az atom még újdonság volt, atomkorszaknak neveztek. Voltaképpen az „egyszerű élet” szószólói voltak, olyan életmódot kívántak vissza, amelyet azok, akiknek részük volt benne, valószínűleg nem is tartottak olyan egyszerűnek, s ezért még egyszerűbbre vágyakoztak.

Az ortodoxoknak nem volt új indokra szükségük, hogy a robotok meg a robotgyárosok ellen acsarkodjanak, de Quinn vádja, a Calvin fejtegetései jó ürügyet szolgáltatottak arra, hogy gyűlöletüknek fennhangon adjanak kifejezést.

Az Amerikai Robot és Gépmember Rt. hatalmas gyártelepe méhkasoz hasonlított, amely fegyverbe szólította rajait. Háborúra készülődött.

Bent a városban Stephen Byerley háza hemzsegett a rendőröktől.

A választási hadjárat persze kizárólag e téma körül forgott, és csak annyiban hasonlított a szokásos választási hadjáratokhoz, hogy kitöltötte a jelölés és a választás közti időt.

Stephen Byerley nem hagyta, hogy a fontoskodó emberke kikökkentse nyugalmából. Még a háttérben álló uniformisos egyének se zavarták. Odakint, túl a mogorva rendőrordonon, fajtájuk hagyományaihoz illően, újságírók és fotoriporterek várakoztak. Egy vállalkozó szellemű televíziós társaság még egy kamerát is fölállított az államügyész szerény otthonának bejárata előtt, s a bemondó műizgalomtól remegő hangon terjengős kommentárral kísérte az eseményeket.

A fontoskodó emberke Byerleyhez lépett. Kinyújtott kezében egy sűrűn teleírt, cikornyás papírlapot tartott.

– Bírói végzést hoztam, Mr. Byerley, s ez felhatalmaz arra, hogy házkutatást tartsak, bármilyen fajtájú, illegálisan itt fellelhető... gépember vagy robot után.

Byerley kissé fölemelkedett székéből, és átvette a papírlapot. Közömbösen belepillantott, majd mosolyogva visszaadta az emberkének.

– A legteljesebb rendben van. Rajta, végezze feladatát.

Mrs. Hoppen – szólta a házvezetőnőjének, aki vonakodva jött be a szomszéd szobából –, legyen szíves, vezesse végig a lakáson ezeket az embereket, és amiben tud, legyen segítségükre.

Az emberke, akit Harrowwaynek hívtak, habozott, arca vörösre gyúlt, s sehogy se mert Byerley szemébe nézni.

– Gyerünk – motyogta a két rendőrnek.

Tíz perc múlva visszajött.

– Máris végeztek? – kérdezte Byerley az olyan ember hangján, akit sem a kérdés, sem pedig a válasz nem

túláságosan érdekel.

Harroway a torkát köszörülte: előbb kappanhangon szólalt meg, majd nagy mérgesen újból rákezdte:

– Ide figyeljen, Mr. Byerley. Az utasításunk úgy szól, hogy igen alapos házkutatást tartsunk.

– És nem ezt tette?

– Pontosan megmondták, hogy mit keressünk.

– És mi volt az?

– Nem akarom kiélezni a dolgot, Mr: Byerley, de egy szó, mint száz, az utasításunk értelmében önt kell megvizsgálnunk.

– Engem? – kérdezte az ügyész széles mosollyal. – És ezt hogyan szándékozik végrehajtani?

– Hoztunk egy Panet-sugáregységet...

– Hohó, maga röntgenfényképet akar rólam készíteni? Van erre felhatalmazása?

– Már mutattam a házkutatási parancsot.

– Szabad még egyszer megnéznem?

Harroway arca nem épp a lelkesedéstől fénylett. De azért másodszer is átnyújtotta a papírlapot.

– Felolvasom, hogy a végzés értelmében hol kell házkutatást tartaniuk – mondta Byerley nyugodt hangon. –

Idézek: „Stephen Allen Byerley, Evanstron kerület, Willow Grove 355. szám alatti lakásában, ideértve az esetleges garázst, raktárt vagy a házhoz tartozó bármely más

építményt és telket”... hm... és így tovább. Ez teljesen

rendben is van. De az, jóember, sehol se áll itt, hogy engem belül is megvizsgálhatna. Én nem tartozom a helyiségekhez. Ám ha akarja, megmotoszhat, hátha talál a

zsebemben eldugva egy robotot.

Harrowwaynek a legcsekélyebb kétsége sem volt afelől, hogy kinek a szolgálatában áll. És semmiképp se akart restnek mutatkozni, amikor végre lehetősége nyílt az előmenetelre, vagyis valamilyen zsírosabb állásra.

– Ide figyeljen, Mr. Byerley – mondta némi nagyképűséggel –, jogom van átkutatni az összes bútorokat – meg minden egyebet, ami a házban van. És maga is itt van a házban, igaz?

– Kitűnő megfigyelés. Valóban itt vagyok. Viszont nem vagyok bútor. És mint nagykorú, cselekedeteiért felelős polgárnak – s hogy az vagyok, elmeorvosi bizonyítvánnyal igazolhatom –, a regionális törvények értelmében bizonyos jogaim is vannak. A röntgenfelvétel személyi jogaim megsértését jelentené. Erre pedig ez a bírói végzés nem hatalmazza fel magát.

– Ez mind igaz, viszont ha ön robot, akkor nincsenek efféle jogai.

– Tény és való, csak hogy ez a papiros hallgatólagosan elismeri ember voltomat.

– Hol? – Harroway a papír után kapkod.

– Ott, ahol azt mondja, „Stephen Allen Byerley itt és itt levő lakásában”. Egy robotnak ugyanis nem lehet tulajdona. És azt is megmondhatja a főnökének, Mr. Harroway, hogy ha megpróbál egy másik, hasonló tartalmú végzést kibocsátatni, amelyik nem ismeri el hallgatólagosan ember voltomat, súlyos következményeknek néz elébe. Elfogatási parancsot adatok ki ellene, és polgári pert akasztok a nyakába. És akkor majd kénytelen lesz a jelenleg

rendelkezésre álló bizonyítékokkal igazolni, hogy robot vagyok, másként tetemes bírságot fizethet, amiért alaptalanul meg akart fosztani a regionális törvényekben biztosított jogaimtól. Ezt megmondja neki, ugye?

Harroway az ajtó felé masírozott. Odaérve megfordult.

– Maga nagyon dörzsölt ügyvéd... – mondta. Keze a zsebében motozott. Egy pillanatra még megállt az ajtóban, aztán kiment, egy mosolyt küldött a televíziós kamera felé, amely még mindig működött, majd integetve odakiáltott a riportereknek: – Holnap lesz valami számotokra, fiúk. Vicc nélkül!

Beült régimódi, földön járó tragacsába, hátradőlt az ülésen, kivett a zsebéből egy aprócska szerkezetet, és gondosan megvizsgálta. Most életében először készített reflexiós röntgenfelvételt. Remélte, hogy jól sikerült.

Quinn és Byerley még sose kerültek szemtől szembe egymással.

Most azonban a vizorfon mellett ülve, legalábbis a kifejezés szó szerint értelmében, nagyon közel voltak ehhez az állapothoz, jollehet vonásaikat csupán fekete-fehér pontocskák képviselték a fotocellákon.

A beszélgetést Quinn kezdeményezte, és ő is szólalt meg először:

– Van egy hírem a maga számára, Byerley – kezdte minden különösebb ceremónia nélkül. – Nyilvánosságra szándékozom hozni, hogy Panet-sugár elleni védőruhát hord.

– Tényleg? Akkor ezt már valószínűleg meg is tette.

Egyébként az az érzésem, hogy a mi vállalkozó szellemű riportereink már jó ideje lehallgatják a vonalaimat. Azt biztosan tudom, hogy az irodai vonalaimat át- meg átlyuggatták. Épp ezért bújtam meg az utóbbi hetekben itt a lakásomban. – Byerley szívélyes hangon beszélt, szinte csevegett.

– Ezt a hívást teljesen leárnyékoltam – mondta Quinn összeszorított ajakkal. – Bizonyos egyéni kockázatot vállalok veled.

– Azt gondolom. Senki se tudja, hogy maga rejtőzik e mögött a korteshadjárat mögött. Legalábbis hivatalosan senki se tudja. Hogy nem hivatalosan tudja-e, az már más kérdés. A maga helyében én nem nyugtalankodnék. Tehát azt mondja, hogy védőruhát viselek?

Erre valószínűleg akkor jött rá, amikor a minap kiderült, hogy a kisinasának a röntgenfelvétele túlexponált.

– De ebből, Byerley, mindenki megérti majd, hogy nem meri magát röntgenelemzésnek alávetni.

– De azt is, hogy maga vagy az emberei magántitok megsértésére tettek kísérletet.

– Ezzel a kutya se törődik.

– Az nem olyan biztos. Látja, ez jellemző kettőnk hadviselési módszereire. Maga nem sokat törődik a polgárok egyéni szabadságjogaival. Én viszont törődöm. Nem tűröm, hogy röntgenfelvételt készítsenek rólam, mert elvi okokból őröködöm a jogaim felett. És ha megválasztanak, ugyanígy fogok őröködni mások jogai felett is.

– Ebből kétségtelenül nagyon érdekes kortesbeszéd

kerekednék ki, csak épp senki sem hinne magának. Túlságosan fennkölt ahhoz, hogy igaz legyen. – Most hirtelen éles hangra váltott át: – De még valamit akarok mondani. Azon a bizonyos estén valaki hiányzott a háza állandó lakói közül.

– Éspedig?

– A jelentés szerint – Quinn lapozgatott az előtte fekvő papírok között, amelyeknek széle még épp látható volt a videolemezen – a hiányzó személy egy nyomorék.

– Jól mondja – válaszolta közönyös hangon Byerley –, egy nyomorék. Öreg tanárom, aki nálam lakik, de most már két hónap óta vidéken van. „Jól megérdemelt pihenését tölti ott”, ahogy mondani szokták. Van ez ellen valami kifogása?

– A tanára? Valami tudósféle?

– Ügyvédkedett, mielőtt nyomorékká vált. Most engedély alapján biofizikai kutatással foglalkozik, saját laboratóriuma van, és tevékenységének részletes leírását szabályszerűen benyújtotta az illetékes hatóságokhoz. Felvilágosításért forduljon hozzájuk. Annyit azonban magam is elárulhatok, hogy kisebb jelentőségű munkákról van sz...egy szegény nyomorék ártatlan szórakozásáról. Látja, milyen készséggel állok rendelkezésére?

– Látom. És mondja csak, mit tud maga... a tanára... a robotgyártásról?

– Sajnos, magam járatlan vagyok a szakmában, s így nem tudom megítélni, hogy e téren milyen ismeretekkel rendelkezik.

– Gondolja, hogy pozitronagyakhoz hozzájuthat?

– Kérdezze meg a barátait az Amerikai Robotnál. Ezt nekik

kell tudniuk.

– Egy szó, mint száz, a maga nyomorék tanára az igazi Stephen Byerley. Maga pedig az ő robotteremtője. Be tudom bizonyítani az állításomat. Őt érte annak idején autóbaleset, nem magát. Meglesz a módja, hogy ezt ellenőrizzük a baleseti nyilvántartásban.

– Igazán? Akkor rajta. Sok szerencsét.

– És házkutatást is tarthatunk a maga úgynevezett tanárának „vidéki lakában”. Majd meglátjuk, mit találunk ott.

– Ebben téved, Quinn – mondta Byerley széles mosollyal. – A maga pechére az én úgynevezett tanárom beteg ember. Az a vidéki lak a pihenőhelye. És ilyen körülmények között, mint nagykorú, cselekedeteiért felelős polgár fokozott jogvédelemben részesül. Megfelelő indokok nélkül nem fog hatósági engedélyt kapni a házkutatásra. De én nem állok az útjába, próbálja meg.

Quinn egy darabig hallgatott, aztán előrehajolt székében. Arca csaknem betöltötte a videolemezt, még az apró ráncokat is látni lehetett a homlokán.

– Byerley – mondta –, mi értelme van ennek? Úgyse fogják megválasztani.

– Tényleg?

– Maga bízik benne? Könnyűszerrel megcáfolhatná ezt a robotvadászt, ha megszegi a három törvény valamelyikét. De maga meg se próbálja, s az emberek szemében ez kellő bizonyíték arra, hogy robot.

– Ahogy én látom a dolgot, többé-kevésbé jó nevű, de alapjában véve mégis ismeretlen nagyvárosi ügyvédből egyik napról a másikra világhíresség lettem. Kitűnő

propagandát csinált nekem.

– De maga mégiscsak robot.

– Ezt már mondta, most a bizonyításon volna a sor.

– A választóknak nincs szükségük több bizonyítékra.

– Akkor miért e húhó? Hisz ezek szerint már zsebében a győzelem.

– Viszontlátásra! – Quinn hangjából most első ízben lehetett kiérezni a rosszindulatot. Gyors mozdulattal lekattantotta a vizorfont.

– Viszontlátásra! – búcsúzott Byerley rendíthetetlen nyugalommal, az immár üres lemezhez intézve szavát.

Byerley a választás előtti héten hozta haza a „tanárát”. A légiautó a város egyik eldugott negyedében szállt le.

– Jobb, ha a választásokig itt maradsz – mondta Byerley. – Nem vagy szem előtt, ha a dolgok esetleg kedvezőtlen fordulatot vesznek.

John elferdült szájából kínosan törtek elő a szavak.

– Gondolod, hogy erőszakos cselekményekre is sor kerülhet? – kérdezte rekedt, aggódó hangon.

– Az ortodoxok nagyon fenyegetőznek, és így legalábbis elméletileg fennáll a veszély. Mégse hiszem, hogy ilyesmire vetemedjenek. Igazi erő nem áll mögöttük. De állandóan szítják a tüzet, s egyszer sikerülhet valamilyen csetepatét rendezniük. Ugye, nem haragszol, hogy itt kell maradnod? Ha odahaza volnál, kibújnék a bőrömből az aggodalomtól.

– Jó, itt maradok. Még mindig azt hiszed, hogy sikerülni fog a dolog?

– Biztos vagyok benne. Senki se háborgatott ott a házban?

- Senki. Egy lélek se járt arra.
- És a te munkád hogyan sikerült?
- Jól. Azzal nem lesz semmi baj.
- Akkor vigyázz magadra, John, és figyeld holnap a televíziót. – Byerley megszorította a kezén pihenő elformátlanodott ujjakat.

Lenton homloka csupa ránc volt az aggodalomtól. Neki jutott osztályrészül az a cseppet sem irigylésre méltó feladat, hogy Byerley főkortese legyen egy olyan korteshadjáratban, amely alapján véve nem is volt hadjárat, olyan személy érdekében agitáljon, aki nem volt hajlandó elárulni a stratégiáját, és nem fogadta meg főkortese tanácsait.

– Ezt nem teheted! – volt Lenton szavajárása. Örökké ezt hajtogatta: – Mondom neked, Steve, ezt nem teheted!

Odaugrott az ügyész elé, aki pusztán időtöltésből a beszéde gépírási oldalait lapozgatta.

– Tedd már le, Steve, és figyelj rám! Ezt a tömeget az ortodoxok csődítették ide. Meg se fognak hallgatni. Sokkal valószínűbb, hogy megköveznek. Miért kell neked hallgatóság előtt beszélned? Miért nem jó neked a hangfelvétel, a képernyő?

– Azt akarod, hogy győzzek a választáson, ugye? – kérdezte nyájasan Byerley.

– Győzni?! Ki beszél itt már győzelemről? Az életedet akarom megmenteni, Steve.

– Nem forog veszélyben.

– Nem forog veszélyben! Nem forog veszélyben! – Lenton

torkából furcsa, reszelős hangok törtek elő. – Ki akarsz menni az erkélyre ötvenezer eszeveszett bolond elé, hogy józanságot prédikálj nekik. Kiállsz az erkélyre, mint valami középkori diktátor.

Byerley az órájára pillantott.

– Körülbelül öt perc múlva... mihelyt a televíziós vonalak szabadok lesznek.

Lenton erre már csak nyomdafestéket nem nagyon tűró szavakkal tudott válaszolni.

A tömeg egy kötelekkel körülkerített téren zsúfolódott össze. A fák és házak mintha az emberek sűrűjéből nőttek volna ki. És aki nem volt itt, ultrarövidhullámon figyelte az eseményeket. Pusztán helyi választásról volt szó, s mégis az egész világ érdeklődése kísérte. Erre a gondolatra Byerley elmosolyodott.

De maga a tömeg nem volt mosolyognivaló. Itt is, ott is zászlók és transzparenszek hirdették változatos szöveggel, hogy a polgármesterjelölt – robot. A levegő valósággal izzott az ellenséges indulatoktól.

Byerley beszéde az első pillanattól fogva kudarcra volt ítélve. Szinte beleveszett az egybegyűlték összefüggéstelen üvöltözésébe, a tömegben belül kis szigetecskékbe tömörült ortodox csőcselék ütemes kiáltásába. De Byerley csak beszélt tovább, lassan, szenvedélytelenül...

Bent a szobában Lenton a haját tépte, fel-felnyögött... várta, mikor kezd csorogni a vér.

Az első sorokban dulakodás támadt. Egy szögletes képű, kidülledt szemű honpolgár, hosszú, nyurga alakjához

képest kurta öltözékben, előretolakodott. Egy rendőr utánaeredt, de csak nehezen tudott utat törni magának a sűrű tömegben. Byerley dühösen intett neki, hogy maradjon veszteg.

A keszeg ember az erkély alá ért, de a nagy ordítózásban nem lehetett érteni a szavát.

Byerley áthajolt a párkányon.

– Mit mond? – kiáltott le. – Ha a tárgyhoz tartozó kérdése van, szívesen megválaszolom. – Az egyik mellette álló őrhöz fordult. – Hozza fel ide azt az embert.

A tömegben az izgalom hulláma gyűrűzött végig. Mindenféle „Csendet! Csendet!” kiáltások hallatszottak, a zűrzavar egy darabig még csak fokozódott, de aztán apránként elült. A keszeg ember kipirulva, zihálva nézett szembe Byerleyvel.

– Van valami kérdeznivalója? – szólt Byerley.

A keszeg ember Byerleyre meredt.

– Üssön meg! – mondta aztán rekedt hangon.

Hirtelen mozdulattal éles szögben előrenyomta állát.

– Üssön meg! Azt állítja magáról, hogy nem robot. Hát bizonyítsa be! Fogadom, nem bír megütni egy embert, maga szörnyeteg!

Furcsa, halotti csönd támadt. Byerley hangja törte meg:

– Miért üssem meg magát? Nem adott rá semmi okot.

A keszeg ember vadul föl kacagott.

– Nem tud megütni! Fogadom, nem üt meg! Maga nem ember, maga egy szörnyeteg! Müember!

Stephen Byerley erre összeszorította ajkait, és a jelenlevők ezreinek és a képernyő előtt ülök millióinak szeme láttára előrelendítette öklét, és állon vágta a férfit, hogy csak úgy

reccsent. A provokátor hátratántorodott, és azon nyomban összerogyott. Arcán megdöbbenés, hitetlenkedő ámulat ült. – Nagyon sajnálom! – mondta Byerley. – Vigyék be a szobába és fektessék le. Ha befejeztem, szeretnék beszélni vele.

Amikor dr. Calvin a számára fenntartott parkírozóhelyen megfordult kocsijával, és elhajtattott, még csupán egyetlen riporter tért annyira magához a bámulatból, hogy utánavágtatva felé kiáltson.

– Ember! – szólt vissza a vállán át Susan Calvin, noha a kérdést nem is hallotta.

Ez az egy szó elég volt. A riporter elnyargalt.

Byerley beszédének hátralevő része mondhatni már csak „süket fülekre talált”.

Dr. Calvin és Byerley még egyszer találkoztak, néhány nappal az újdonsült polgármester hivatali eskütétele előtt. Késő éjjel volt, éjfél is elmúlt már.

– Nyoma sincs magán a fáradtságnak – jegyezte meg dr. Calvin.

– Csöppet se vagyok álmos – válaszolta mosolyogva a polgármesterjelölt. – Csak kérem, el ne árulja Quinn-nek.

– Nem fogom. De ha már szóba hozta őt, megmondhatom, nagyon érdekes sztorit talált ki. Szinte sajnálom, hogy maga lelőtte a poénját. Ismeri Quinn elméletét?

– Csak részben.

– Nagyon drámai történet. Eszerint Stephen Byerley fiatal ügyvéd volt, kiváló szónok, nagy idealista... aki hajlamot érzett a biofizika iránt. Érdekli önt a robotika, Mr. Byerley?

- Csak a jogi vonatkozásaiban.
- Azt a Stephen Byerleyt érdekelte. Akkor azonban feleségével együtt baleset érte, az asszony meghalt, maga Byerley pedig még rosszabbul járt. Elvesztette mindkét lábát, a hangját, s az arca is összeroncsolódott. Sőt egy kicsit talán meg is... hibbant. Nem akarta plasztikai műtétnek alávetni magát. Visszavonult a világtól, ügyvédi pályafutásának persze befellegzett, csak a két keze és a szellemi képessége maradt meg. Valahogyan sikerült pozitronagyat szereznie, még egy olyan bonyolult fajtát is, amely erkölcsi kérdésekben is képes ítéletet alkotni. Ami pedig a robotika mai állása szerint a legmagasabb rendű robottevékenység. Stephen Byerley – folytatta dr. Calvin – testet készített az agynak, s olyan „lényé” nevelte, amilyen ő szeretett volna lenni, de nem lehetett. És aztán mint Stephen Byerleyt kiküldte a világba, maga pedig a háttérben maradt öreg, nyomorék tanárként, akit soha senki se látott...
- Milyen kár – mondta a polgármesterjelölt –, hogy egyetlen ökölcsapással tönkretettem ezt a megható történetet. Olvastam az újságban, hogy ön ebből az alkalomból hivatalos nyilatkozatot tett, amely szerint mégiscsak ember vagyok.
- Igen. De mondja csak, hogy is volt azzal az ökölcsapással? Nem lehetett pusztá véletlen!
- Nem is volt egészen az. A munka oroszlánrészét tulajdonképpen Quinn végezte el. Az embereim titokban elterjesztették, hogy soha életemben nem ütöttem meg senkit, egyszerűen nem vagyok képes rá. És az a tény,

hogy ilyesmit még kiprovokálni sem lehet belőlem, minden szónál ékebben bizonyítja robot voltomat. Ezek után nagy cécóval tartottam a nyilvánosság előtt egy buta beszédet, s csak természetes, hogy a bolond beleesett a csapdába. Lényegében amolyan zugüggyvédtrükk volt. Amikor voltaképpen a mesterségesen megteremtett légkör szüli a kívánt eredményt. Az így kiváltott érzelmek biztosították választási győzelmemet.

A pszichológusnő bólintott.

– Látom, belekontárkodik a mesterségembe, persze a politikusok nem is igen tehetnek másként. Mégis sajnálom, hogy így alakult a dolog. Szeretem a robotokat. Sokkal jobban, mint az embereket. Ha létre lehetne hozni olyan robotot, amely kormányzatszégek betöltésére képes, biztos vagyok benne, hogy tökéletesen ellátná a feladatát. A robotika törvényei értelmében nem okozhatna kárt az embereknek, egyszerűen képtelen volna a zsarnokságra, korrupcióra, ostobaságra, előítéletekre. És amikor az ideje lejár, halhatatlan létére visszavonulna, mert még azzal se akarná megbántani az emberek érzelmeit, hogy kitudódjék: egy robot kormányozta őket. Eszményi állapot volna.

– Csakhogy egy robot az agyának kiküszöbölhetetlen hiányosságai miatt mégse válna be. A pozitronagy semmiképp se versenyezhet a bonyolult emberi agyvelővel.

– Majd lennének tanácsadói. Minden segítség nélkül az emberi agyvelő se képes a kormányzásra.

Byerley mély érdeklődéssel figyelte Susan Calvin arcát.

– Min mosolyog, dr. Calvin? ·

– Azon, hogy Quinn mégse gondolt mindenre.

– Azt akarja ezzel mondani, hogy a sztorija kiegészítésre szorul?

– Csak kis részben. Mert tudja, az a bizonyos Stephen Byerley; akiről Quinn mesélt, az a megtört ember a választás előtt három hónapot rejtélyes okokból vidéken töltött. De idejében visszatért, hogy meghallgassa a maga híres beszédét. És végül is, amit az öreg nyomorék egyszer meg tudott csinálni, miért ne csinálhatta volna meg másodszor is. Különösen, ha második feladata az elsőhöz viszonyítva lényegesen egyszerűbb volt.

– Nem egészen értem, hogy mire céloz.

Dr. Calvin felállt, és lesimította ruháját. Szemmel láthatóan távozni készült.

– Azt akarom mondani, hogy van egy eset, amikor a robot az első törvény megszegése nélkül megüthet egy embert. Egyetlenegy eset.

– Melyik az?

Dr. Calvin már az ajtóban állt.

– Ha az ember, akit megüt, ugyancsak robot – mondta nyugodt hangon. Arcára széles mosoly terült, keskeny arca kipirult. – Isten áldja, Mr. Byerley, remélem, öt esztendő múlva a koordinátorválasztásnál is önre szavazhatok.

– Erre csak azt mondhatom – válaszolta kuncogva Byerley –, hogy ez még a jövő zenéje.

Dr. Calvin becsukta maga mögött az ajtót.

Megvallom, elszörnyedve meredtem rá.

– Ez igaz?

– Szórol szóra – felelte.

- Tehát a nagy Byerley csupán egy robot volt?
- Ez már sose fog kiderülni. Szerintem az volt. De amikor elhatározta, hogy meghal, atomizáltatta magát; így perdöntő bizonyítékokkal senki se állhat elő. Egyébként is ez teljesen érdektelen.
- Úgy látszik, magának is vannak előítéletei a robotokkal szemben. Byerley kiváló polgármester volt: öt évvel később pedig regionális koordinátor lett belőle. És amikor 2044-ben a Föld régiói létrehozták a Föderációt, ő lett az első világkoordinátor. Akkorra már különben is a gépek irányították a Földet.
- Igen, de...
- Semmi de! A gépek robotok, és ők irányítják a világot. Csak öt éve, hogy magam is rájöttem a teljes igazságra. Ez 2052-ben történt. Byerley vége felé járt második világkoordinátorságának...

9.

Az elkerülhető konfliktus

A koordinátor magán-dolgozószobája ódivatú kuriózummal, egy kandallóval dicsekedhetett. Bár az igazat megvallva, nem biztos, hogy a középkor embere méltányolta volna benne a tűzhelyét, hiszen ki sem derült róla, hogy mi a szerepe. A lángnyelvek egyenletesen lobogtak a szigetelt mélyedésben egy átlátszó kvarclemmez mögött.

A fahasábok lángját az az energiasugár tartotta életben,

amely a város más középületeit is táplálta. Ugyanaz a gomb, amely föllobbantotta a lángot, előbb eltüntette az előző tűz hamuját, és gondoskodott a friss tűzifáról. Ez, kérem, egy jól idomított kandalló volt.

Maga a tűz azonban valóságos volt. A hanghatásról sem feledkeztek meg, úgyhogy hallani lehetett a tűz ropogását, és természetesen látni lehetett, amint a tápláló légáram meglobogtatja a lángokat.

A lángnyelvek diszkrét tánca kicsiben visszatükröződött a koordinátor rőt szemüvegén, majd azon túl a férfi mindkét elmélázó szembogarában.

...És vendége, dr. Susan Calvin; az Amerikai Robot és Gépember Rt. képviselőjének fagyos tekintetében.

– Susan – szólította meg őt a házigazda –, én nemcsak az ismeretség okán kérettelek ide téged.

– Ezt sejtem én is, Stephen – felelte az asszony.

– Csakhogy magam se tudom, hogyan öntsem szavakba a problémámat. Amely talán semmiség, de meglehet, hogy az emberiség vesztét jelzi.

– Stephen, én már annyi problémával találkoztam, amely ugyanezt a lehetőséget kínálta. Mint szerintem minden probléma.

– Igazán? Akkor mit szólsz ehhez? A World Steel húszezer tonnás túltermelésről ad számot. A Mexikói-csatorna átadása két hónapot késik a tervhez képest. Az almadenbéli higanybányákban múlt tavasz óta akadozik a termelés, míg a tien-cinbéli hidroponikus üzemek munkásokat bocsátanak el. Pillanatnyilag ezek jutnak az eszembe. De még sorolhatnék hasonló eseteket.

- Mennyire komolyak? Én nem vagyok elég jó közgazdász, ezért nem tudom megítélni ezek vészes következményeit.
- Önmagukban nem komolyak. Almadenbe küldhetnek bányászati szakértőket, ha netán rosszabbodna a helyzet. Ha Tien-cinben túl sok a hidroponikus mérnök, hasznosak lehetnek Jáván vagy Ceylonon. Húszezer tonna acél nem több a világ egy-két napi szükségleténél, és se nem oszt, se nem szoroz, ha a Mexikói-csatorna megnyitása két hónapot késik a tervhez képest. Engem a Gépek nyugtalanítanak; erről már beszéltem is a kutatási igazgatónkkal.
- Vincent Silverrel? Ő nekem erről semmit sem mondott.
- Én kértem rá, hogy ne említse senkinek. Úgy látszik, ehhez tartotta magát.
- No és ő mit mondott?
- Mindent a maga idejében. Előbb hadd beszéljek a Gépekről. Még hozzá azért neked, mert te vagy a világon az egyetlen, aki eléggé megérti a robotokat ahhoz, hogy a segítségemre lehessen. De megengedsz egy kis bölcselkedést?
- Ma este, Stephen, úgy beszélhetsz, ahogy akarsz, és arról, amiről akarsz, föltéve, ha előbb elárulod nekem, mire akarsz kilyukadni.
- Arra, hogy az előbb említett apróbb zökkenők a mi tökéletes kereslet-kínálat rendszerünkben könnyen lehet, hogy az első lépést jelentik a végső háború felé.
- Hm. Folytasd.

Susan Calvin nem engedte el magát, bármilyen kényelemmel ölelte is körül a testét a fotel, melyben ült.

Kifejezéstelen arcát, hideg tekintetét, keskeny ajkát, szenttelen hangját még jobban kihangsúlyozták az évek. És bár Stephen Byerley az az ember volt, akit kedvelt és akiben megbízott, csaknem hetvenévesen már nem könnyen változtatott egy élet megrögzött szokásain.

– Az emberi fejlődés minden szakaszának megvolt a maga sajátos emberi konfliktustípusa, Susan – mondta a koordinátor –, olyan jellegű problémája, amelyet csak erőszakkal lehetett megoldani. És ami valójában egy sor újabb konfliktusban is ott feszült, mígnem a gazdasági és társadalmi környezet megváltozásával magától elpukkant vagy hogy is mondjam –, elsistergett. Ezután újabb konfliktusok és újabb háborúk sorozata következett. Úgy tűnik, se vége, se hossza.

Emlékezz csak a viszonylag nem is olyan régi időkre. A tizenhatodik-tizennyolcadik században ott voltak a dinasztikus háborúink, amikor Európa legfontosabb kérdése az volt, hogy a Habsburg- vagy a Valois-Bourbon-ház uralja-e a földrészt. az egyike volt azoknak az elkerülhetetlen konfliktusoknak, minthogy Európa úgymond nem osztható ketté.

Csakhogy mégis osztozniuk kellett rajta, mert soha egyetlen háború sem söpörte el az egyiket és juttatta uralomra a másikat, míg az 1789-re Franciaországban föltámadó társadalmi vihar először a Bourbonokat, majd később a Habsburgokat is le nem sodorta a történelem szemétdombjára.

És ugyanazokban az évszázadokban dúltak az ennél is barbárabb vallásháborúk, amelyek azt a fontos kérdést

voltak hivatva eldönteni, hogy Európa katolikus legyen-e avagy protestáns. Mert félig ez, félig az nem lehetett. „Elkerülhetetlenül” a kardnak kellett hát döntenie.

Csak hogy nem tudott dönteni. Angliában újfajta iparosodás indult növekedésnek, a kontinensen pedig új nacionalizmus. Európa mind a mai napig félig ilyen, félig olyan, és ez senkit sem zavar.

A tizenkilencedik és a huszadik század magával hozott egy sorozat nacionalista-imperialista háborút, amelyekben az volt a legfontosabb kérdés, hogy Európa melyik része uralja az Európán kívüli térségek mely hányadának a gazdasági forrásait és piacát. Hiszen a nem európai térség hogyan is létezhetett volna részben angol, részben francia, részben német stb. fennhatóság nélkül? Míg nem a nacionalizmus erői eléggé megizmosodtak, és a gyarmatbirodalmak minden tagja úgy döntött, hogy egészen kényelmesen el tud lenni Európa nélkül.

Így hát szabályként leszögezhetjük...

– Igen, Stephen, ez mind világos – szakította félbe Susan Calvin. – Ezzel sok újat nem mondasz.

– Lehet. Csak hogy legtöbbször éppen a legkézenfekvőbb dolgokat nem vesszük észre. Azt tartja a mondás: „Szembeszökő, mint az orrod az arcod közepén.” Ám mennyit vagy képes látni az orrodból hacsak tükröt nem tart eléd valaki? A huszadik században, Susan, újfajta háborúk sorozatát indítottuk meg – hogy is nevezhetném őket? Ideológiai háborúknak? Amikor a vallási indulatok kilépnek a természetfölötti világból, és a gazdasági rendszereket kezdik ostromolni. Ezek a háborúk ezúttal is

„elkerülhetetlenek” voltak, és ekkor már az atomfegyverek megfosztották az emberiséget attól a reménytől, hogy a háború borzalmait átvészelve, szükségszerűen szertefoszlik az „elkerülhetetlenség” is. És ekkor megjelentek a pozitronrobotok.

Éppen jókor jöttek, és velük együtt a bolygóközi utazás. Amikor is nem látszik olyan fontosnak, hogy a világot Adam Smith avagy Karl Marx jelenti-e. Egyiknek sem volt sok értelme az új körülmények között. Mindkettő kénytelen volt alkalmazkodni, és mindketten szinte ugyanott végezték.

– Vagyis deus ex machina, kettős értelemben is – vetette közbe dr. Calvin.

A koordinátor gyöngéden elmosolyodott.

– Én még sohasem hallottalak téged élcelődni, Susan, de a megjegyzésed találó. Ezzel azonban nem múlt el minden veszély. Egy-egy probléma megoldása csak újabbat szült. Világméretű robotgazdaságunk is létrehozhatja a maga konfliktusait, és erre az eshetőségre vannak ott a Gépeink. A Föld gazdasága most stabil, és az is marad, minthogy olyan számítógépek döntésein alapszik, amelyek a robotika mindenek fölött álló első törvényének köszönhetően kizárólagosan az emberiség javára szolgálnak.

És jöllehet, a Gépek nem egyebek elektronikus áramkörök minden eddiginél bonyolultabb halmazánál – folytatta Stephen Byerley –, ettől függetlenül az első törvényt illetően mégiscsak robotok, ennél fogva a világgazdaság az ember legfőbb érdekeit szolgálja. A Föld lakossága tisztában van vele, hogy nem kell tartania sem munkanélküliségtől, sem

túltermeléstől, sem hiányoktól. A pazarlás és az éhínség a történelemkönyvekbe szorult vissza. Mint ahogy a termelőeszközök tulajdonlásának kérdése is aktualitását veszti. Bárki birtokolja is őket (ha egyáltalán van jelentősége ennek a szónak): egy ember, egy csoport, egy nemzet, vagy az egész emberiség, csakis a Gépek tetszése szerint lehet hasznosítani őket. Nem azért, mintha ezt rákényszerítették volna az emberekre, hanem mert ez látszott a legbölcsebbnek, ezt belátták az emberek is.

Mindez véget vet mindenféle háborúnak – nemcsak a legutóbbiak sorozatának, hanem valamennyi lehetséges háborúnak. Föltéve, ha...

Hosszas hallgatásba burkolózott, és dr. Calvin az utolsó szó megisméltésével folytatásra buzdította:

– Föltéve, ha?...

A tűz apró lángja végigfutott egy fahasábon és föllobbant.

– Föltéve, ha – kapott a szón a koordinátor – a Gépek teljesítik a feladatukat.

– Értem. És itt lépnek be azok az apró zökkenők, amelyeket az imént említettél – acél, hidroponika stb.

– Pontosan. Ezeknek a hibáknak nem volna szabad előfordulniuk: Dr. Silver azt mondja, hogy ezek egyszerűen nem lehetségesek.

– Tagadja a tényeket? Elég szokatlan dolog!

– Dehogyan, természetesen elismeri a tényeket. Nem akarom igazságtalanul elmarasztalni. Amit tagad, az az, hogy a gép rovására lehetne írni (ahogy ő mondja) a hibás válaszokat. Szerinte a Gépek önmagukat javítják ki, és a természet alaptörvényeit sértené, ha a relék áramköreiben

hiba fordulna elő. Így én azt mondtam neki...

– Így te azt mondtad neki, azért nem ártana, ha megvizsgáltatná az embereivel, hogy megbizonyosodjunk róla.

– Susan, te a gondolataimban olvasol. Igen, azt mondtam neki, mire ő azt felelte, hogy ez lehetetlen.

– Nem ér rá talán?

– De, csak ember nem teheti meg ezt. Egy csöppet sem köntörfalazott. Azt mondta, és remélem, jól értettem őt, hogy a Gépek rendszere egy gigászi extrapoláció. Vagyis...Egy sereg matematikus évekig tartó számításokat végez egy bizonyos pozitronagyon, amely nagyjából hasonló számítások elvégzésére képes. Ennek az agynak a segítségével egy még bonyolultabb számítások elvégzésére képes agyat hoznak létre, amelyet egy még annál is bonyolultabb agy létrehozására használnak föl és így tovább. Silver szerint azok, amiket mi Gépeknek hívunk, tíz ilyen lépcsőfoknak a végtermékei.

– Igen, az ábra ismerős. Szerencsére én nem vagyok matematikus. Szegény Vincent! Hiszen még olyan fiatal. Elődei az igazgatói székben, Alfred Lanning és Peter Bogert már eltávoztak az élők sorából, és nekik nem voltak ilyen problémáik. Mint ahogy nekem sem. Talán jobb lenne, ha most minden robotász beadná a kulcsot, mivelhogy többé képtelenek vagyunk saját teremtményeinket megérteni.

– Úgy néz ki. A Gépek pedig nem azok a szuperagyak, amilyeneknek a vasárnapi mellékletekben be szokták állítani. Mindössze arról van szó, hogy a saját területükön,

vagyis hogy szinte végtelenül rövid idő alatt csaknem végtelen számú adatot és viszonylatot képesek összegyűjteni és elemezni, ezáltal olyan szintre fejlődtek, ahol kiszakadtak az emberi ellenőrzés lehetősége alól.

Aztán még valamit megpróbáltam. Egyénesen megkérdeztem a Gépet. A legszigorúbb titoktartás mellett betápláltuk neki az acéllal kapcsolatos döntéshez felhasznált eredeti adatokat, a saját válaszát és az azóta bekövetkezett fejleményeket – azaz a túltermelést –, és magyarázatot kértünk az eltérésre.

– Helyes. No és mit válaszolt rá?

– Megmondhatom szóról szóra: „A dolog nem igényel magyarázatot.”

– Vincent hogy értelmezte ezt?

– Kétféleképpen. Vagy nem láttuk el a Gépet elégséges adattal ahhoz, hogy határozott választ adhasson, ami valószínűtlen. Ezt dr. Silver is belátta. Vagy a Gép egyszerűen nem ismerhette el, hogy egyáltalán adhat olyan választ, amely implicite ártalmára lehet az emberi lénynek. Tudniillik ez következik az első törvényből. Dr. Silver ezután javasolta azt, hogy keresselek meg téged.

Susan Calvin megtörtnek látszott.

– Megöregedtem, Stephen – mondotta. – Peter Rogert halála után engem akartak megtenni kutatási igazgatónak, de én visszautasítottam. Már akkor sem voltam fiatal, és ódzkodtam a felelősségtől. Akkor az ifjú Silvert nevezték ki, ami nekem is megfelelt; és most tessék, mégis engem rángatnak bele ebbe a kalamajkába.

Engedd meg, Stephen, hogy megmagyarázzam a

helyzetemet. Az én kutatómunkám valóban kiterjed a robotok viselkedésére a robotika három törvényének vonatkozásában. De most itt vannak ezek a képtelen számítómasinák. Ezek is pozitronrobotok, ezért engedelmeskednek a robotika törvényeinek. Csakhogy belőlük hiányzik a személyiség, ezért fölöttébb korlátozott a funkciójuk. Kell is, hogy az legyen, erre vannak specializálva. Következésképpen nagyon szűk terep marad a törvények kölcsönhatására, s ezért az én egysíki megközelitésem jószerivel értelmetlen. Röviden: kötve hiszem, hogy segíteni tudok neked, Stephen.

A koordinátor elnevette magát.

– Azért engedd meg, hogy befejezzem. Hadd fejtsem ki az én elméletemet, s talán meg tudod ítélni, hogy az egyáltalán elfogadható-e a robotpszichológia szempontjából.

– Hogyne. Hallgatlak.

– Nos, minthogy a Gépek helytelen válaszokat adnak, s elfogadjuk, hogy bennük nem lehet hiba, akkor csakis egyetlen lehetőség marad. Helytelen adatokkal látják el őket. Más szóval, a bajnak emberi és nem robot eredete van. Ezért nemrég ellenőrző körutat tettem a bolygón...

– Amelyről éppen hogy visszatértél New Yorkba.

– Úgy van. Erre, ugye, azért volt szükség, mert a négy régiónak megfelelően négy gépünk van. És mind a négy hibás eredményeket szolgáltat.

– Ez csak természetes, Stephen. Ha a gépek valamelyike hibázik, ez automatikusan tükröződni fog a másik három eredményében, minthogy a döntés meghozatalában mindegyikük beépíti adatbázisába a hibás gép döntését,

amelyről azt tételezi föl, hogy hibátlan. Így ez a hibás kiindulás csak hibás döntést szülhet.

– Ühüm: Magam is így gondoltam. No mármost, itt vannak nálam a régiók alkoordinátoraival készített meghallgatások jegyzőkönyvei. Átnéznéd őket velem együtt? Ó, igen, hallottál már az Emberiségvédő Társaságról?

– Hm, igen. Azokból a fundamentalistákból nőttek ki, akik a munkaerő védelmére meg hasonlókra hivatkozva megakadályozták, hogy az Amerikai Robot pozitronrobotokat alkalmazzon. Maga az Emberiségvédő Társaság is a Gépek ellen van, nemde?

– Igen, igen, de...De majd meg fogod látni. Kezdhetjük? Vegyük elsőnek a Keleti Régiót.

Keleti Régió

a) *Terület: 7 500 000 négyzetmérföld*

b) *Lakosság: 1700000000*

c) *Fővárosa: Sangháj*

Csing Hszo-lin dédapját megölték, amikor a japánok megszállták a régi Kínai Köztársaságot. De azonkívül, hogy a saját gyermekei kötelességtudóan meggyászolták, senki sem akadt, aki egyáltalán tudomást szerzett volna erről a veszteségről. Csing Hszo-lin nagyapja túlélte a negyvenes évek végének polgárháborúját, ám saját kötelességtudó gyermekein kívül ez sem érdekelt senkit.

Holott Csing Hszo-lin regionális alkoordinátorságig vitte, és e tisztség viselőjétől függ a Föld lakossága felének a gazdasági jóléte.

Talán ez járhatott Csing fejében, amikor irodájának egyetlen díszeként két térképet is elhelyezett a falon. Az egyik egy kézzel rajzolt régi ábra volt, a ma már divatjamúlt régi kínai írásjelekkel, s egy-két hold földterületet ábrázolt. A kifakult jelek között egy kis patakocska kanyargott. Két partján egyszerű kunyhók finom rajzú ábráival, amelyek egyikében látta meg Csing nagyapja a napvilágot.

A másik nagyméretű, éles rajzolatú térképen az összes felírás elegáns cirill betűkből állt. A Keleti Régiót határoló vörös sáv mohón karolta át az egykori Kínát, Indiát, Burmát, Indokínát és Indonéziát. A régi Szecsuan tartományon belül szinte észrevehetetlenül megbújt egy parányi jel, ott, ahol Csing ősei farmját sejtette.

Csing a térképek előtt állva intézte Byerleyhez hibátlan angolsággal megfogalmazott szavait.

– Senki sem tudja önnél jobban, koordinátor úr, hogy az én hivatalom nem sok kötelezettséggel jár. Jelent ugyan némi társadalmi rangot, és a kormány számára kényelmes fogódzót biztosítok, egyébként azonban ott a Gép! A Gép csinál mindent. Például mi az ön véleménye a tiencsini hidroponikai üzembről?

– Kolosszális! – lelkesedett Byerley.

– Pedig ez csak egy a tucatnyi közül, és nem is a legnagyobb. Ott van még Sanghaj, Kalkutta, Batávia, Bangkok – de ki tudná pontosan mind felsorolni; ezekkel oldjuk meg a kelet egy és negyed milliárdnyi népességének a táplálását.

– És mégis – jegyezte meg Byerley –, Tiencsinben munkanélküliséggel küszködnek. Csak nem termelnek

többet a kelleténél? Valahogy nem illik Ázsiához az a kép, hogy belefulladás az élelemben.

Csing sötét szeme sarkában ráncok gyülekeztek.

– Dehogy. Ettől még messze vagyunk. Az igaz, hogy az utóbbi néhány hónap során Tiencsinben le kellett zárni néhány kádat, de ez nem komoly. Az embereket csak időlegesen bocsátották el, és azokat, akiknek nincs kedvük más területen dolgozni, átirányították a ceyloni Colombóba, ahol új üzem lép termelésbe.

– De miért kellett bezárni a kádakat?

Csing halványan elmosolyodott.

– Úgy látom, ön nem sokat konyít a hidroponikához. De hát ebben nincs semmi meglepő. Ön északra való, ahol még mindig kifizetődő a talajművelés. Északon bevett szokás, hogy a hidroponikában – ha egyáltalán eszükbe jut – csak annyit látnak, hogy valamilyen vegyi oldatban tőköt nevelnek – ami igaz is, csakhogy ennél sokkal bonyolultabb a dolog.

Először is mindennél nagyobb (és egyre növekvő) mennyiségben élesztőt állítunk elő. Több mint kétezer élesztőfajtaival dolgozunk, és havonta újabbakat vezetünk be. A különféle élesztők fő táplálékát a szerves vegyületek közül a nitrátok és a foszfátok meg a megfelelő mennyiségű nyomelemek teszik ki (ezek közül egyesekből, így bórból és molibdénből egymilliomod résznél is kevesebb szükséges). Szerves anyagként főleg a cellulóz hidrolízise útján nyert különféle cukrok jönnek számításba, néhány más tápanyag mellett.

Ahhoz, hogy jól működő hidroponikai iparunk legyen, amely

képes ezerhétszázmillió embert ellátni étellel, az egész keletre kiterjedő hatalmas erdősítési programot kell végrehajtanunk; a déli vidékek őserdeire támaszkodó nagy faipari üzemeket kell létrehozunk; és mindenekelőtt energiára, acélra és műanyagokra van szükségünk.

Mint ahogy, Mr. Byerley, mindegyik élesztőfajtának megvan a maga sajátos tulajdonsága, mint említettem, kétezer fajtájukat fejlesztettük ki. Az, amit ön bifszteknek gondolt ebédnél, élesztő volt. Az a gyümölcszselé, amit desszertként kapott, fagyasztott élesztő volt. De van olyan szűrt élesztőlevünk is, amely külsőre, ízre, tápértékre megtévesztésig hasonlít a tejhez.

Mert mindenekelőtt az ízek teszik olyan népszerűvé az élesztőből készült termékeket, és az ízek kedvéért fejlesztettünk ki olyan mesterséges, szelídített változatokat, amelyek többé nem emlékeztetnek a sóból és cukorból álló megszokott étrendre. Kinek biotinra, a másikkal szteroilglutaminsavra van szüksége; egy harmadik nem tud megenni tizenhét különböző aminosav és az összes B-vitamin-féleség nélkül, de van olyan is (még hozzá egy igen népszerű és ezért nehezen nélkülözhető)...

Byerley nyugtalanul feszengett a székében.

– Miért mondja el nekem mindezt?

– Ön, uram, azt kérdezte tőlem, miért vannak emberek munka nélkül Tiencsinben. De még nem mondtam el mindent. Nemcsak az van, hogy az élesztőnk számára elő kell teremtenünk ezeket a különféle tápanyagokat, hanem bonyolítja a helyzetet, hogy időről időre változik az emberek ízlése, és újabb és újabb fajtákat kell kifejlesztenünk a

változó igények és múló divatok kielégítésére. Mindezeket előre kell látni, és ez a Gép dolga...

– Amit az nem valami lelkiismeretesen végez el.

– De nem is túlzottan nagy hibákkal, ha figyelembe vesszük az imént említett komplikációkat. No igen, Tiencsinben néhány ezer munkás ideiglenesen elvesztette az állását. De ne felejtse el azt sem, hogy az elmúlt évben a veszteség (már ami a kínálat és kereslet felborult egyensúlya miatt következett be) nem tett ki többet, mint az egész termelésünk egytized százalékát. Én ezt úgy értékelem...

– Viszont a Gép első éveiben ez az arány közelebb állt az egyezred százalékához.

– Igaz, de az alatt a tíz év alatt, amióta a Gép teljes kapacitással dolgozni kezdett, arra is felhasználtuk, hogy a Gép előtti időszak húszszorosára növeljük az élesztőiparunkat. Azzal számolni kell, hogy a bonyolultság mértékében a hibák lehetősége is megnő, ámbár...

– Ámbár?

– Közbejött az a különös Rama Vrasayana-ügy.

– Az meg micsoda?

– Vrasayana vezette azt a jódleparló üzemet, ami nélkül az élesztő ugyan megvan, de az ember nem. Ez a gyár kénytelen volt csődöt jelenteni.

– Igazán? És mi okozta a csődöt?

– Akár hiszi, akár nem, a konkurencia. Általánosságban a Gép elemzéseinek egyik legfőbb rendeltetése az lenne, hogy segítsen eldönteni a termelőegységeink leggazdaságosabb területi elosztását. A vak is látja, hogy nem szabad egyes vidékeket termelőegység nélkül hagyni,

mert a szállítási költségek túlságosan nagy hányadra rúgnának az összkiadások volumenében. De ugyanolyan hiba lenne az is, ha egyes vidékekre túl sok gyár jutna, mert azoknak csökkenteniük kellene a termelésüket, ha nem akarnak mások kárára konkurálni. Vrasayana esetében ugyanabban a városban egy másik hasonló üzemet létesítettek, méghozzá az övénel hatékonyabb leparlási rendszerrel.

– És ezt megengedte a Gép?

– Hát persze. Ebben nincs semmi meglepő. Az új technológia egyre jobban elterjed. A meglepő az, hogy a Gép nem figyelmeztette Vrasayanát, hogy újítson vagy egyesüljön. De mindegy. Vrasayana mérnöki állást vállalt az új üzemben, és ha most kisebb is a felelőssége és a fizetése, igazából nem érte kár. A munkások könnyen találtak munkát; a régi üzemet meg átállították. Valamilyen hasznos termékre. Mindezt ráhagytuk a Gépre.

– Különben minden rendben van.

– Rendben.

Trópusi Régió

a) *Terület: 22000000 négyzetmérföld*

b) *Lakosság: 500000000*

c) *Főváros: Capital City*

Lincoln Ngoma irodájának falán a térkép meg sem közelítette Csing sanghaji birodalmáénak elegáns rendezettségét. Ngoma Trópusi Régióját széles sötétbarna sáv határolta, s pompás belső vidékeit „dzsungel”, „sivatag”

felirat, vagy „Itt elefántok és mindennemű furcsa állatok vagynak” szöveg osztotta részekre.

Jókora területről van szó, hiszen a Trópusi Régió két kontinens nagy részét magában foglalja: egész Dél-Amerikát Argentínától északra és egész Afrikát az Atlasz hegységtől délre. De ide tartozik Észak-Amerikának a Rio Grandétól délre eső része, sőt Ázsiából Arábia és Irán is. A Keleti Régiónak mindenben a fordítottja. Miközben a Kelet hangyabolyaiban a szárazföld 15 százalékán az emberiség fele zsúfolódik össze, addig a trópusokon a világ szárazföldi területeinek csaknem felén él szétszórva az emberiségnek 15 százaléka.

A népesség azonban gyorsan növekszik. Ez az egyetlen régió, amelyben a bevándorlók száma felülmúlja az itt születetteket. És minden jövevénynek tud munkát adni.

Ngoma Stephen Byerleyben is ilyen jövevényt látott, egy nyugtalan, sápadt képű idegent, aki a zord környezetet emberszabásúvá igyekszik szelídíteni, és önkéntelenül föltámadt benne az embert próbáló trópusok kemény legényeinek a hidegebb vidékek szárnalmas, sápadt szülőttei iránt érzett megvetése.

A Trópusi Régió dicsekedhet a Föld legfiatalabb fővárosával, amelyet az ifjúság fennkölt magabiztosságával csak úgy aposztrofálnak, hogy „Capital City”, azaz Főváros. Büszkén és kihívón terül el Nigéria termékeny fennsíkjának tűző napja és sietős záporai alatt. Ngoma ablakaiból rálátni a mélyen odalent tobzódó csupa szín és csupa élet kavalkádra, ahol még a szivárványos madarak kiáltása is élesen harsan, és a csillagok is hegyes tűszúrásaként

lyuggatják át az éjszaka acélos sötétségét.

Ngoma nevetett. Nagydarab, fekete ember volt, határozott, kellemes arcvonásokkal.

– Hogyne – mondta öblös köznyelvi angolsággal –, a Mexikói-csatorna már régen esedékes. És akkor mi van? Majdcsak elkészül, nem igaz, öregem?

– Fél ével ezelőttig minden rendben ment.

Ngoma Byerleyre függesztette a tekintetét, hersegve leharapta egy jókora szivar egyik végét, kiköpte és meggyújtotta a másik végét.

– Ez hivatalos felelősségrevonás akar lenni, Byerley? Mi folyik itt?

– Semmi. Az égvilágon semmi. Csupán a koordinátori funkcióból következő kíváncsiság.

– Hát ha csak arról van szó, hogy szórakozni akarsz, akkor elárulhatom, hogy igazság szerint állandó munkaerőhiánnyal küszködünk. A trópusokon sok minden történik. A csatorna csak egyik a sok közül.

– De hát a Gép miért nem mondja meg, hogy a többi munkahellyel szemben hány ember jut a csatornára?

Ngoma egyik kezét a tarkójára helyezte, és füstkarikákat fújt a mennyezet felé.

– A Gép egy kicsit rakoncátlankodott.

– Gyakran rájön a rakoncátlankodás?

– Nem gyakrabban, mint várható volna. De mi nem is várunk túl sokat tőle, Byerley. Betápláljuk neki az adatokat. Leolvassuk az eredményeket. Megtesszük, amit előír. Mert így kényelmesebb. Munkát takarítunk meg általa. Ha muszáj volna, ellennénk nélküle is. Talán nem boldogulnánk olyan

jól. Vagy olyan gyorsan. De ugyanoda jutnánk el. Mi itt bízunk magunkban, Byerley, ebben van a titkunk. Az önbizalomban! Bőviben vagyunk szűz területeknek, amelyek évezredekig csak ránk vártak, mialatt a világ többi részét kizsigerelték az atomkor előtti gyalázatos kontárkodással. Nekünk nem kell élesztőt zabálnunk, mint a keleti fickóknak, és nem kell aggódnunk a múlt század rothadó hulladéka miatt sem, mint nektek, északiaknak. Mi itt megszabadultunk a cecelégytől és a maláriát terjesztő szúnyogtól, és az emberek rájöttek, hogy egész kellemesen el lehet élni a tűző nap alatt. Megritkítottuk az őserdőket, és termőtalajt találtunk a helyükön; vizet vezettünk a sivatagokba, és kerteket varázsoltunk oda. Érintetlen szén- és olajmezőkre leltünk, és mérhetetlen ásványi kincsekre.

Csak hagyjatok békén bennünket. Mindössze ezt kérjük a világ többi részétől. Hagyjatok dolgozni bennünket.

– De a csatorna – szólt szárazon Byerley. – Már hat hónapja esedékes volt. Mi történt?

Ngoma széttárta a karját.

– Munkaerőgondok. – Matatni kezdett az asztalán szétszórt iratok között, de aztán feladta. – Volt itt valami erről az ügyről – dörmögte. – De egye fene. Egy helyütt Mexikóban munkaerőhiány lépett föl a nők miatt. Nem volt elég nő a közelben. Úgy látszik, senkinek sem jutott eszébe, hogy szexuális adatokkal is ellássa a Gépet.

Vidáman elnevette magát, aztán elkomolyodva így folytatta:

– Várjál csak. Azt hiszem, megvan. Villafranca!

– Miféle Villafranca?

– Francisco Villafranca. Ő volt ott a főmérnök. Várjunk csak, hogy is volt? Valami történt, valami omlás...Úgy van! Ha jól emlékszem, senki sem halt meg, de jókora kalamajkát okozott: Szép kis botrány volt.

– Igen?

– Valami hiba csúszott a számításaiba, vagy legalábbis ezt állítja a Gép. Betáplálták neki Villafranca adatait, feltételezéseit, megymás. A kiinduló anyagát. És a kapott válasz nem stimmel. Úgy tűnik, azok a válaszok, amelyekből Villafranca kiindult, figyelmen kívül hagyták, hogy milyen hatással van a heves esőzés a vágat falára. Vagy valami ilyesféle. Én, ugye, nem vagyok mérnök.

Mindenesetre Villafranca pokoli lármát csapott. Azt állította, hogy a Gép korábban más választ adott. Hogy ő hűségesen követte a Gépet. Aztán lemondott! Próbáltuk visszatartani – hátha igaza van, korábbi eredményes munkája még ilyesmi –, természetesen alacsonyabb beosztásban, ennyit meg kellett tennünk, a hibát nem hagyhatjuk figyelmen kívül, rossz hatással lenne a figyelemre – hol is tartottam?

– Próbáltátok visszatartani.

– Ja igen. De megmakacsolta magát. Szóval az egésznek az lett a vége, hogy két hónapot csúszunk. A fenébe is, mit számít ez?

Byerley letette a tenyerét, és könnyedén dobolni kezdett az ujjaival az asztallapon.

– Ezek szerint Villafranca a Gépet okolta, mi?

– Csak nem fogja magát okolni, nem igaz? Ne kergessünk hiú reményeket: az emberi természetet nem kell bemutatni.

Aztán még valami az eszembe jutott. A pokolba is, miért nem találok meg a papírokat, amikor szükségem van rájuk? Az egész nyilvántartásom nem ér egy fabatkát sem. Ez a Villafranea tagja volt az egyik északi szervezetnek. Mexikó túl közel esik Északhoz. Ebből is elég baj származik.

– Miféle szervezetről beszélsz?

– Az Emberiségvédő Társaságról, így nevezik. Részt szokott venni az évi konferenciákon New Yorkban. Mármint Villafranca. Egy csomó tökfej, de a légynek sem ártanak. Ellene vannak a Gépeknek, azt állítják, hogy azok aláássák az emberi kezdeményezőkészséget. Nem csoda, hogy Villafranca a Gép nyakába varr mindent. Magam sem értem ezt a népséget. Vagy talán Capital City arról tanúskodik, hogy az emberiség fogytán van a kezdeményezőkészségnek?

Capital City pedig itt sütkérezett arany pompájában az arany napfényben – a Homo metropolis legújabb alkotása.

Európai Régió

a) *Terület: 4000000 négyzetmérföld*

b) *Lakosság: 300000000*

c) *Főváros: Genf*

Az Európai Régióra több vonatkozásban is jellemző az anomália. Területileg messze a legkisebb: a Trópusi Régiónak egyötöde sincs, lakossága szintén nincs egyötöde a Keleti Régiónak. Földrajzilag csak részben egyezik meg az atomkort megelőző Európával, minthogy

kimaradt az egykori Oroszország európai része és az egykori Brit-szigetek, másfelől viszont hozzátartozik Afrika és Ázsia földközi-tengeri partvidéke és különös ugrást téve az Atlanti-óceánon túlra, Argentína, Chile és Uruguay.

De arra sem lehet számítani, hogy a Föld többi régiójához viszonyítva megnő a jelentősége, hacsak azt az életerőt nem vesszük számba, amit a dél-amerikai tartományok kölcsönöznek neki. Az összes régió közül az utóbbi fél évszázadban egyedül ennek csökkent a lakossága. Egyedül ez nem fejlesztette termelő berendezéseit és nem gazdagította semmiféle gyökeresen újjal az emberiség kultúráját.

– Európa – magyarázta Szegeczowska asszony a maga lágy franciaságával – tulajdonképpen nem más, mint az Északi Régió gazdasági függeléke. Ezzel mi tisztában vagyunk, de nem törődünk vele.

És mintegy az egyéni jelleg hiányának rezignált tudomásulvételeként a koordinátorasszony irodájának a faláról még a térkép is hiányzott.

– Viszont mégis van egy saját Gépük – mutatott rá Byerley.

– És egyáltalán nem lehet azt mondani, hogy gazdasági nyomás alatt volnának az óceán túloldala felől.

– Még hogy a Gép! Bah! – vont a meg az asszony kecses vállát, és halvány mosolyra húzta kicsiny száját, miközben hosszú ujjával elnyomott egy cigarettát. – Európa álmos vidék. És tespedtek a mi férfaink is, már akik arra is lusták, hogy kivándoroljanak a trópusokra. Láthatja maga is, hogy egy szegény asszony kénytelen a vállaira venni az alkoordinátorság terhét. Még szerencse, hogy a munka

nem nehéz, és nem sokat követelnek tőlem.

Ami pedig a Gépet illeti – mi mást tehet, mint hogy megmondja: „Tegyétek ezt, mert ez jó nektek.” Csakhogy mi az, ami jó nekünk? Az, hogy az Északi Régió gazdasági függeléke legyünk?

Ám mi rossz van ebben? Nem ismerjük a háborút! Békében élünk, és már ez is jó dolog hétezer esztendő háborúskodásai után. Kiöregedtünk, monsieur. A határainkon belül találja azokat a vidékeket, ahol a nyugati civilizáció bölcsőjét ringatták. Egyiptom és Mezopotámia, Kréta és Szíria, Kis-Ázsia és Görögország. Ám az öregkornak nem kell feltétlenül boldogtalannak lennie. Gyümölcsöző is lehet...

– Lehet, hogy igaza van – szakította félbe Byerley nyájasan.

– Az élettempó legalábbis nem olyan lázas, mint a többi régióban. Kellemes légkör veszi körül az embert.

– No ugye? Lám, itt a tea. Parancsol, monsieur? Tejszínnel vagy cukorral? Köszönöm. – Kecsesen hörpintett a teából, aztán folytatta: – Valóban kellemes. A Föld nagy része továbbra is belemerül a küzdelembe. Eszembe jut egy párhuzam, egy fölöttébb érdekes hasonlatosság. Volt egy időszak, amikor Róma uralkodott a világon. Kultúráját és civilizációját Görögországtól kölcsönözte, attól a Görögországtól, amely sohasem volt képes egyesülni, amely belerokkant az örökös háborúskodásba, és amely a végén beletespedt a dekadens züllöttségbe. Aztán Róma meghozta neki az egységet és a békét, és hagyta, hogy élje dicsfény nélküli, de biztonságos életét. A terjeszkedés és a háború zajától távol, nyugodtan átadhatta magát a

filozófiának és a művészeteknek. Ez az állapot nem sokban különbözött a haláltól, de nyugalmat hozott, és kisebb megszakításokkal eltartott vagy négyszáz esztendeig.

– Ám a végén Róma elbukott – jegyezte meg Byerley –, és a mákonyos álomnak is vége szakadt.

– Ma már nincsenek barbárok, akik megdöntsék a civilizációt.

– Könnyen meglehet, Madame Szegeczowska, hogy mi leszünk a magunk barbárjai. Ó, de mit is beszélek! Meg szerettem volna kérdezni öntől valamit. Az álmadeni higanybányák termelése jelentősen visszaesett. Csak nem merülnek ki a vártnál gyorsabban az érckészletek?

Az apró asszonyka sűrű szeméi ravaszul vizsgálgatták Byerleyt.

– Barbárok – a civilizáció bukása – a Gép lehetséges csődje. Az ön gondolatmenete, monsieur, nagyon is átlátszó.

– Csakugyan? – mosolyodott el Byerley. – Látom már, hogy továbbra is meg kellett volna maradnom a férfiaknál. Ezek szerint ön az almadeni ügyben a Gépet hibáztatja?

– Korántsem, de szerintem ön azt teszi. Ön az Északi Régió szülötte. A központi koordinációs iroda is New Yorkban van. És én már rég észrevettem, mintha maguk északiak nem nagyon bíznának meg a Gépben.

– Igazán?

– Ott van a maguk Emberiségvédő Társasága, amely erős északon, de természetesen nem sok követőre talál a fáradt, vén Európában, amely szívesen magára hagyja egy időre a satnya emberiséget. És ön bizonyára a magabiztos

Északot és nem a vén, cinikus kontinenst képviseli.

– Ennek van valami köze Almadenhez?

– Ó, igen, gondolom én. A bányákat a Consolidated Cinnabar ellenőrzi, egy északi vállalat. Nyikolajevben van a központba. Én személyesen arról sem vagyok meggyőződve, hogy az igazgatótanács egyáltalán megkérdezte-e a Gépet. A múlt hónapban, amikor tanácskoztunk velük, azt állították, hogy igen, de persze semmi bizonyítékunk nincs az ellenkezőjére, és én ebben az ügyben a világért sem venném készpénznek egy északi szavát – elnézést, nem akarom megsérteni. Különben azt gondolom, szerencsésen fog végződni a dolog.

– Milyen értelemben, kedves asszonyom?

– Meg kell értenie, hogy az utóbbi néhány hónap gazdasági szabálytalanságai bármily jelentéktelenek legyenek is azok a múlt heves viharaihoz képest, eléggé megrázták a mi békében tespedő lelkünket, és jókora nyugtalanságot kavartak a spanyol tartományban. Úgy tudom, a Consolidated Cinnabart meg akarja vásárolni egy csoport született spanyol. Ez vigasztaló. Ha gazdasági vazallusai is Északnak, megalázó, ha ezt még fennen hangoztatjuk is. És a mi embereinkben jobban meg lehet bízni, hogy hallgatnak a Gépre...

– Így hát azt hiszi, hogy több baj nem lesz?

– Biztos vagyok benne, hogy nem – legalábbis Almadenben.

Északi Régió

a) *Terület: 18000000 négyzetmérföld*

b) Lakosság: 800000000

c) Fővárosa: Ottawa

Az Északi Régió több vonatkozásban is legfölül van. Ezt nagyon jól példázta a Hiram Mackenzie alkoordinátor ottawai irodájának a falán lógó térkép, amelynek az Északi-sark jelezte a középpontját. Európa és annak skandináviai és izlandi régióinak kivételével az egész Sarkvidék az Északi Régióhoz tartozik.

A régiót nagyjából két nagyobb körzetre lehet felosztani. A térkép bal oldalát kitölti Észak-Amerikának a Rio Grandétől északra eső része. Jobb oldalon húzódik mindaz a terület, amely egykor a Szovjetuniót alkotta. Az atomkor első éveiben ebben a két régióban összpontosult a bolygó hatalma. A kettő között Nagy-Britannia. A térkép felső részén fura nagy foltokká torzítva megbújít Ausztrália és Új-Zéland, a Régió két távoli tartománya.

Az utóbbi évtizedek fejlődése sem változtatott a tényen, hogy Észak gazdaságilag uralkodik az egész bolygón.

Ezt a körülményt már-már hivalkodóan szimbolizálta az is, hogy a Byerley által látott hivatalos régiótérképek közül egyedül Mackenzie-é ábrázolta az egész Földet, mintha Észak ezzel is azt demonstrálná, hogy nem tart semmiféle versenytől, és magától értetődően kihangsúlyozza felsőbbségét.

– Lehetetlen – hangoztatta Mackenzie makacsul a whisky mellett. – Gondolom, Mr. Byerley, ön nem járatos a robottechnikában.

– Nem, nem vagyok az.

– Hm. Szerintem nagy kár, hogy sem Csing, sem Ngoma,

sem Szegeczowska nem az. Eléggé elterjedt a Földön az a nézet, hogy elég, ha egy koordinátor jó szervező, széles látókörű és barátságos egyéniség. Nem akarom megsérteni, de manapság az sem árt, ha ért a robottechnikához.

– Nem sértődöm meg. Egyetértek önnel.

– Például abból, amit eddig elmondott, én arra következtetek, hogy önt nyugtalanítják azok a jelentéktelen zökkenők, amelyek mostanában a világgazdaságban bekövetkeztek. Nem tudom, minek tulajdonítja ezeket, de már a múltban is előfordult olyasmi, hogy egyes emberek indokolatlanul aggályoskodtak: mi történne, ha hamis adatokat táplálnának be a Gépbe.

– No és mi történne, Mr. Mackenzie?

A skót egyik lábáról a másikra helyezte a testsúlyát, és fölsóhajtott.

– Nos, minden begyűjtött adat bonyolult szűrőrendszeren megy keresztül, amelyben emberek és gépek egyaránt részt vesznek, úgyhogy szinte kizárt a hiba lehetősége. De hagyjuk ezt most figyelmen kívül. Az emberek tévedhetnek, úgyszintén megvesztegethetők, a közönséges mechanikai szerkezetek pedig nem védettek a műszaki hibáktól.

A kutya ott van elásva, hogy amit mi „hibás adatnak” hívunk, az olyan, ami nem fér össze semmilyen ismert adattal. A helyes vagy hibás megítélésére nincs más kritériumunk. Mint ahogy a Gépnek sincs. Utasítsa őt például arra, hogy lowába a mezőgazdasági munkákat 14 Celsius-fokos júliusi középhőmérséklet figyelembevételével irányítsa. Ezt vissza fojja utasítani. Vaqyis meq fojja taqadni a választ.

Nem azért, mintha előítélettel bírna a megadott hőmérséklet iránt, vagy mert lehetetlen a válasz, hanem mert az évek során betáplált összes adatok fényében tisztában van vele, hogy a 14 fokos júliusi középhőmérsékletnek úgyszólván nulla a valószínűsége. Így hát visszautasítja ezt az adatot.

Csak egyetlen módon lehet „hibás adatot” elfogadtatni a Géppel, ha beépítik azt egy nagyobb önálló egészbe, amely így helytelen lesz ugyan, de olyan jelentéktelen mértékben, hogy a Gép képtelen észrevenni, vagy kívül esik a Gép tapasztalatain. Az előbbi meghaladja az ember képességeit, de az utóbbi is egyre inkább, annak mértékében, ahogy a Gép tapasztalatai percről percre gyarapodnak.

Stephen Byerley két ujját az ornyergére helyezte.

– Ezek szerint a Géppel nem lehet manipulálni. De akkor minek tulajdonítja a mostani hibákat?

– Kedves Byerley, látom, hogy ön ösztönösen elköveti azt a nagy hibát – azt hiszi, hogy a Gép mindenható. Hadd hívjam föl a figyelmét egy esetre a saját tapasztalataimból. A pamutipar tapasztalt felvásárolókra bízta a gyapot beszerzését. A művelet abból áll, hogy egy találomra kiválasztott bálából kivesznek egy maroknyi gyapotot. Ezt a kis csomót alaposan szemügyre veszik, megtapogatják, gyűrögetik, ropogtatják, megízlelik a nyelvükkel, és ennek alapján osztályba sorolják a bálában lévő gyapotot. Körülbelül egy tucat ilyen osztály létezik. A szakértő döntésétől függ aztán, hogy milyen áron vásárolják meg a gyapotot, és milyen arányban keverik össze az egyes minőségeket. Nos, ezeket a felvásárlókat nem lehet géppel

helyettesíteni.

– És miért nem? Alig hiszem, hogy a szóban forgó adatok olyan bonyolultak lennének a számára.

– Meglehet. Csakhogy milyen adatokra gondol? Nincs az a textilvegyész, aki meg tudná mondani, mi az, amit a felvásárló érzékel, amikor megvizsgálja a gyapotcsomót. Föltehetően a szálak átlagos hosszát, tapintását, simaságát, tapadását meg hasonlókát. Többtucatnyi szempontot mérlegel ösztönösen a tapasztalataira hagyatkozva. Ezek a vizsgálatok skálán nem mérhető tulajdonságokra kíváncsiak, s bizonyos jellemzők mibenlétét talán senki nem tudná szavakban megfogalmazni. Mit táplálhatnánk hát be a Gépbe? De a felvásárlók sem tudnák kifejezni, mit értékelnek. Csak annyit mondanak: „Hát csak rá kell nézni. Nem látod, hogy ez ilyen meg ilyen osztályú?”

– Értem.

– A végtelenségig lehetne sorolni az efféle eseteket. Elvégre a Gép csak eszköz, amely avval, hogy a számítások és értékelések terhének egy részét leveszi az emberek válláról, elősegíti a gyorsabb előrehaladást. Az emberi agy feladata ugyanaz marad, ami mindig is volt: egyre újabb és újabb adatokat gyűjt az elemzéshez, és újabb és újabb elgondolásokat tesz próbára. Kár, hogy az Emberiségvédő Társaság ezt képtelen fölfogni.

– Ők a Gép ellen vannak?

– Ők ellene lettek volna a matematikának vagy az írástudásnak is, ha történetesen akkor élnek. A Társaság reakciói azt állítják, hogy a Gép megöli az ember lelkét.

Megjegyzem, társadalmunkban még mindig nagy szükség van a tehetséges emberekre, még mindig kellenek az olyan emberek, akik elég értelmesek ahhoz, hogy föl tudják tenni a megfelelő kérdéseket. Talán ha több ilyen ismernénk, akkor nem fordulnának elő azok a zökkenők sem, amelyek úgy nyugtalanítják önt, koordinátor.

A Föld (beszámítva a lakatlan Antarktisz)

a) *Terület · 54000000 négyzetmérföld (szárazföld)*

b) *Lakosság: 3300000000*

c) *Főváros: New York*

A kvarclemez mögött lelohadt a tűz, és szikrákat hányva utolsókat lobbant.

Mintha a kialvó láng is a koordinátor csüggedt kedélyállapotát hangsúlyozná.

– Egytől egyig bagatellizálják a helyzetet – szólalt meg fojtottan. – Azt is könnyű elképzelni, hogy kinevetnek engem. És mégis...

Vincent Silver azt állítja, hogy a Gépek nem romolhattak el, és ezt el kell hinnem. Hiram Mackenzie szerint lehetetlen hamis adatokkal etetni, és ezt is el kell hinnem. Csakhogy valami oknál fogva a Gépek mégis rosszkodnak, és én ezt is kénytelen vagyok elhinni – és még mindig maradt egy alternatíva.

Susan Calvinre sandított, aki szemét lehunyva aludni látszott.

– És mi lenne az? – kérdezte az rögtön, mint aki éberem figyel.

– Az, hogy helyes adatokat adnak, és valóban helyes válaszokat kapnak, csak hogy nem azokat hozzák nyilvánosságra. Arra semmi lehetőség sincsen, hogy a Gép engedelmességet kényszerítsen ki a parancsai teljesítésére.

– Mintha Madame Szegeczowska is utalt volna erre, amikor úgy általában az északiakat cseplülte.

– És mi célja lehet a Gép iránti engedetlenségnek? Vegyük számba az indokokat.

– Számomra ez egyértelmű, és gondolom, számodra is. Arról van szó, hogy szándékosan hintáztatják a csónakot. Amíg a Gépek kormányoznak, a Földön nem fordulhat elő olyan komoly konfliktus, amelyben egy-egy csoport önérdékéből az emberiség egészének rovására nagyobb hatalomra tenne szert. Ha a Gépekbe vetett közbizalmat sikerülne annyira lerombolni, hogy az emberek fellázadjanak ellenük, újból a dzsungel törvénye lenne az úr. És a négy régió egyike sem háríthatja el magáról azt a gyanút, hogy éppen ez a célja.

– Keleten összponstosul az emberiség fele, míg a trópusok birtokolják a Föld erőforrásainak több mint felét: Mindkét régió úgy vélheti, hogy a természet jogán őt illeti meg a Föld feletti uralom, miközben valaha mindkettő elszenvedte a megalázást északtól. És az emberi vonás, hogy ezért fölébred bennük az értelmetlen bosszúvágy. Európában viszont elevenen él az egykori nagyság emléke. Hiszen valaha Európa uralkodott a Földön, és semmi sem lehet olyan tartós, mint a hatalom emléke.

– Mégis nehéz elhinni mindezt. A kelet és a trópusok

egyaránt hatalmas növekedést élnek meg saját határaikon belül. Hihetetlen ez a föllendülés. Nem is marad energiájuk a katonai kalandokra. Európa kénytelen begubózni az álmaiba. Katonailag nem jöhet számításba. Így hát, Stephen, marad Észak – mondta Susan.

– Igen – jelentette ki Byerley határozottan –, marad Észak. Csaknem egy évszázada ez a régió a legerősebb. Most azonban mintha csökkenne a befolyása. A trópusi régió talán a fáraók óta először ismét a civilizáció élvonalába kerül, és vannak északiak, akiket ez félelemmel tölt el.

– Az Emberiségvédő Társaság ugyanis főleg északiakból álló szervezet, és nem is rejtí véka alá, hogy ellene van a Gépeknek. Nincsenek sokan, Susan, de csupa nagy hatalmú ember. Gyárigazgatók, olyan ipari és mezőgazdasági kombinátok vezetői tartoznak ide, akik rühellik azt a szerepet, amelyet ők úgy neveznek, hogy a Gép fullajtárjai. Olyan emberek, akik elég erősnek érzik magukat, hogy eldöntsék, mi jó nekik, ahelyett hogy a Gép előírja számukra, mi jó másoknak.

– Egyszóval pontosan azok az emberek tartoznak a társasághoz, akik ha együttesen elutasítják a Gép döntéseit, feje tetejére állíthatják a világot.

– Susan, semmi sem véletlen. A Világacél igazgatói közül öten tagok, és a Világacélt máris a túltermelés fenyegeti. A Consolidated Cinnabar, amely a higanyt bányászta Almadenben, szintén északi konzern. A cég könyveit megvizsgálják, ám az érintett emberek közül legalább egy szintén a tagok között volt. Francisco Villafranca, aki egymagában két hónapra föltartotta a Mexikói-csatornát,

tudomásunk szerint tag volt, mint ahogy egyáltalán nem lepett meg, amikor Rama Vrasayanáról is ugyanez derült ki.

– Ezek az emberek – jegyezte meg Susan csendesen – egytől egyig helytelenül jártak el...

– Hát persze – vetette közbe Byerley. – A Gép elemzéseinek elvetése egyenlő az optimális út elvetésével. Így az eredmények is rosszabbak a lehetségesnél. Ez az ár, amit meg kell fizetniük. Már most is eléggé benne vannak a pácban, de a várható zűrzavarban...

– No és mit szándékozol tenni, Stephen?

– Annyi bizonyos, hogy nem vesztegethetjük az időt. Törvényen kívül fogom helyezettetni a társaságot, és minden tagját elbocsáttatom a felelős beosztásokból. És ettől kezdve minden irányító és műszaki posztra jelentkezőt megesketünk, hogy távol tartja magát a társaságtól. Ez bizonyos mértékig korlátozza az alapvető polgárjogokat, de biztos vagyok benne, hogy a kongresszus...

– Ez nem fog menni!

– Mi? Miért nem?

– Már most megjósolom neked, ha eszedbe jutna ilyesmit tenni, lépten-nyomon akadályokba fogsz ütközni. Képtelen leszel keresztülvinni. Minden lépésedet keresztetik.

Byerley megdöbben.

– Miért mondasz ilyet? Én arra számítottam, hogy támogatni fogsz ebben a dologban.

– Ne is reméld, amíg hibás kiindulópontból próbálsz cselekedni.

Te is elismered, hogy a Gép nem tévedhet, és helytelen

adatokkal sem lehet megegetetni. Én most bebizonyítom azt is, hogy engedetlenséget sem lehet vele szemben tanúsítani, ahogy szerinted a társaság teszi.

– Ezt kötve hiszem.

– Akkor jól figyelj. Egy-egy vezető minden lépése, amely nem követi pontosan az adott Gép útmutatásait, be fog épülni a következő megoldandó feladat kiinduló adatai közé. Így a Gép tudni fogja, hogy az illető vezető hajlamos az engedetlenségre. Ezt a hajlandóságot aztán beépítheti az adatok közé – még mennyiségileg is, vagyis pontosan meg tudja ítélni, hogy milyen irányban és milyen mértékben hat az engedetlenség. A következő válaszait ennek megfelelően éppen annyira módosítja, hogy ha az illető vezető engedetlen lesz, akkor automatikusan az optimális irányba fogja korrigálni azokat a válaszokat. A Gép tudja, mit csinál, Stephen.

– Honnan vagy éppen olyan biztos? Ez csak feltételezés.

– Ez olyan feltételezés, amely mögött egy élet robotokkal végzett munkája van. Egy ilyen feltételezésre nyugodtan rábízhatod magad, Stephen.

– Akkor hát mi marad még? Maguk a Gépek megbízhatóak, mint ahogy a kiinduló adataik is azok. Ebben megegyeztünk. És most azt állítod, hogy az engedetlenség is ki van zárva velük szemben. Akkor hát hol a hiba?

– Te magad megfeleltél a kérdésre. Sehol sincs hiba! Gondolkozz csak egy kicsit a Gépekről, Stephen. Ezek robotok, és engedelmeskednek az első törvénynek. A Gépek azonban nem egy ember, hanem az egész

emberiség javára dolgoznak, ennek megfelelően az első törvény így alakul: „A Gép nem árthat az emberiségnek, nem nézheti tétlenül, hogy az emberiség ártalmat szenvedjen.”

No mármost, Stephen, mi van az emberiség ártalmára? Mindenekfölött a gazdasági zökkenők, bármi legyen is azok okozója. Egyetértesz ezzel?

– Egyet.

– És mi az, ami a jövőben a legvalószínűbb okozója lehet a gazdasági válságnak? Mondd csak, Stephen.

– Szerintem – felelte Byerley vonakodva – a Gépek lerombolása.

– Szerintem is és a Gépek szerint is. A legfőbb gondjuk ezért az, hogy megőrizték magukat, a mi számunkra. És így suttymban kezelésbe veszik azokat az elemeket, amelyek árthatnának nekik. Nem az Emberiségvédő Társaság az, amelyik hintáztatja a csónakot, hogy a Gépeket le lehessen rombolni. Te a fonákjáról vizsgáltad a jelenséget. Mondd inkább azt, hogy a Gép az, ami a csónakot ringatja – nagyon óvatosan, éppen csak annyira, hogy lerázza azokat, akik megítélése szerint az emberiség számára ártalmas célokból kapaszkodnak a csónak oldalába.

Így aztán Vrasayana elveszíti a gyárát, és új állást kap, ahol semmit sem árthat – önmaga nem szenved nagy kárt, nem fosztatik meg a kenyérkereset lehetőségétől, hiszen a Gép csak minimális ártalmat okozhat egy embernek, azt is csak azért, hogy megmentsen egy nagyobb közösséget. A Consolidated Cinnabarnak kicsúszik a kezéből Almaden.

Villafranca többé nem mérnök egy fontos építkezésén. A Világacél igazgatói elveszítik – vagy el fogják veszíteni – befolyásukat az iparban.

– De te mindezt csak feltételezed – erősködött Byerley bizonytalanul. – Hogyan építhetek én ilyen bizonyíthatatlan tényekre?

– Kénytelen vagy. Emlékszel, mit mondott maga a Gép, amikor föladtad neki a leckét? Azt mondta: „A dolog nem igényel magyarázatot.” A Gép nem azt mondta, hogy nincs magyarázat, vagy hogy lehetetlen bármilyen magyarázatra jutni. Egyszerűen azt közölte, hogy nem igényel semmilyen magyarázatot. Más szóval ártana az emberiségnek, ha megismerné a magyarázatot, ez az oka annak, hogy csak feltevésekre vagyunk utalva.

– De hogy árthatna nekünk a magyarázat? Föltéve persze, hogy igazad van, Susan.

– Hát úgy, Stephen, hogy ha igazam van, ez azt jelenti, hogy a Gép nem egyszerűen csupán azzal irányítja a mi javunkra a jövőnk, hogy egyenes válaszokat ad a mi egyenes kérdéseinkre, hanem általában figyelembe veszi a világhelyzetet és az ember lelki tényezőit is. És mi nem fogadnánk ezt repeső örömmel, sértené az önérzetünket, ha erre rájönnénk. A Gép nem engedheti meg, hogy kellemetlenséget okozzon nekünk.

Mondd, Stephen, honnan tudhatnánk mi, hogy végső soron mi az emberiség legfőbb érdeke? Nekünk nincs birtokunkban az a végtelen számú tényező, amelyekkel a Gép operál. Hogy egy neked is ismerős példát említsek, meglehet, a mi egész műszaki civilizációnk több

boldogtalanságot és nyomorúságot teremtett, mint amennyit megszüntetett. Lehet, hogy egy primitív földművelő vagy állattartó társadalom alacsony kultúrája nagyobb hasznára lenne egy kisebb közösségnek. Ha ez így van, akkor a Gépnek erre kell törekednie, lehetőleg úgy, hogy ezt nem köti az orrunkra, mert beképzelt tudatlanságunkban azt hisszük, hogy az a jó, amit megszoktunk, és kapálózunk minden változás ellen: Vagy netán a teljes urbanizáció vagy egy kasztoktól szabadult társadalom, esetleg a teljes anarchia lenne a megoldás? Honnan tudhatnánk? Csak a Gépek tudják, és el akarják érni a céljukat, és minket is arrafelé terelnek.

– De hiszen ezzel elismered, hogy az Emberiségvédelmi Társaságnak van igaza, hogy az emberiségnek többé nincs semmi beleszólása a saját jövőjébe.

– Igazából sohasem volt. Mindig is ki volt szolgáltatva a gazdasági és társadalmi erők kényének-kedvének, amelyeket maga sem értett – az éghajlati viszonyoknak, a háborúk szeszélyeinek. Most a Gépek megértik végre, és senki sem állhat az útjukba, mert a Gépek leküzdik az akadályokat, mint ahogy elbánnak a társadalommal, kezükben tartván a leghatásosabb fegyvert: a gazdaság fölötti abszolút uralmat.

– Rettenetes!

– Vagy talán nagyszerű! Gondolj csak bele, hogy örök időkre minden konfliktus elkerülhetővé vált. Mostantól kezdve egyedül csak a Gépeket nem kerülhetjük meg soha.

És a kvarclemez mögött utolsót lobbant a tűz, csak egy

füstpamacs maradt utána.

– Ez minden. – Dr. Calvin felállt. – Végigéltem az egészséget. Kezdve az első szegény robottól, amely még beszélni sem tudott, egészen addig, amikor az emberiséget megvédelmezik a pusztulástól. Többet én már nem érek meg. Az én életem lassan véget ér. De maga, fiatalember, még megláthatja, mi következik. Többé nem találkoztam Susan Calvinnel. Múlt hónapban halt meg, nyolcvankét esztendőskorában...

Jegyzetek:

1. Őrült húszas évek – az amerikai irodalomban használt kifejezés, az első világháborút követő évtized szellemi, erkölcsi zűrzavarára utal.

2. Együttállás – két bolygónak – jelen esetben a Földnek és a Merkúrnak – azonos irányú állása.

3. W. S. Gilbert (1836-1911) angol író és A. S. Sullivan (1842-1990) angol zeneszerző számos nagy sikerű operettet írtak együtt. Közéjük tartozik a Iolanthe is.

4. Sztereoszkopikus – háromdimenziós, tehát az emberi szemmel azonos látású.

5. René Descartes (1596-1650) francia filozófus. Fejtegetéseinek híres kiinduló tétele: „cogito, ergo sum” – gondolkodom, tehát vagyok.

6. Ceres – Naprendszerünk egyik kisbolygója.

7. a priori (lat.) – eleve adott.

8. danse macabre (fr.) – haláltánc.

9. Frankenstein – Mary W. Shelleynek, a negy angol költő feleségének (1797-1851) regényalakja. Mesterséges embert készít, amely aztán megöli őt.

10. komplexus – itt a. m. rögeszme.

11. parszek – csillagászati távolságegység = 3,26 fényév.

12. A tejútrendszer átmérője 30 000 parszek.

13. Austerlitz – a mai Slakov u Brna (Csehszlovákia). Napóleon egyik nagy győzelmének színhelye (1805).

14. Q. E. D. – quad erat demonstrandum (lat.) a. m. ami bizonyítandó volt.

Tartalom

- [A robotika három törvénye](#)
- [Bevezetés](#)
- [Robbie](#)
- [Körbe-körbe](#)
- [Logika](#)
- [Fogd meg a nyulat!](#)
- [Te hazug!](#)
- [Az eltűnt robot](#)
- [A csillagokba!](#)
- [Bizonyíték](#)
- [Az elkerülhető konfliktus](#)
- [Jegyzetek](#)